

VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
VIỆN NGHIÊN CỨU HÁN NÔM

**Tổng
tập
truyền
thơ**

NÔM

CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM

Tập 2
**BIOỐC LẢ
PÁC DẢO
TOỤNG TƯƠNG**

Nhà xuất bản Khoa học Xã hội

VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
VIỆN NGHIÊN CỨU HÁN NÔM

TỔNG TẬP
TRUYỆN THƠ NÔM
CỦA CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM

Tập 2

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC XÃ HỘI

Bioóc Lă
Pác Dăo
Toọng tương

VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
VIỆN NGHIÊN CỨU HÁN NÔM

2

BIOỐC LẢ PÁC DẢO TOỌNG TƯỜNG

Hoàng Triều Ân - Hoàng Phương Mai - Trần Thu Hương

Giới thiệu - Phiên âm - Dịch nghĩa - Chú giải

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC XÃ HỘI

BIOÓC LẢ

Hoàng Triều Ân

Giới thiệu - Phiên âm - Dịch nghĩa - Chú giải

BIOÓC LẢ, CÂU CHUYỆN TÌNH BI THÂM CỦA NGƯỜI CON GÁI XƯA

Bioóc Lả là tên một thứ hoa màu vàng nở muộn trên nương. Lả (tiếng Tày) là muộn muộn.

Tôi nhớ lại vào tiết thanh minh năm nào, cùng họ hàng đi tảo mộ, nhân thấy đóa hoa vàng nở ven đường, mẹ tôi kể cho mọi người nghe câu chuyện Bioóc Lả (hoa muộn). Câu chuyện tình éo le bi thiết, được nghe kể tóm tắt, có đoạn mẹ tôi đọc thơ cho nghe, đã để trong lòng tôi và các bạn mới chớm bước vào ngưỡng cửa của tuổi thanh xuân nhiều suy nghĩ băng khuâng... Rồi, theo năm tháng đi kháng chiến, khi cơ quan chúng tôi dời huyện Quảng Uyên (Cao Bằng), tôi lại được nghe "lượn"⁽¹⁾ một

1. *Lượn*: một làn điệu dân ca dân tộc Tày.

bài tên là "Bióc Lả"⁽¹⁾. Với trên 50 câu "lượn", không đủ để nhớ hết tình tiết câu chuyện, nhưng tôi biết rằng câu chuyện

-
1. Bài này hiện nay chúng tôi chỉ sưu tầm được 50 dòng; tạm dịch ý như sau:

Gửi lời khuyên bạn lời ngọc ả
Ta kể nghe Bióc Lả đời xưa
Lại nói rằng khôì châu em nhì
Lương Quân về chốn ấy khôn tìm
Bióc Lả nhẩn vía mình than thở
Mong em nhì thoảng nhờ sư dây
Về tới chốn sơn tay chờ ngại
Bióc Lả về nở rộ nhiều cảnh
Bỏ để đó nở vàng Bióc Lả...
... Nàng kinh trâm không thừa mới lạ?
Ấn là ngón chết bỏ Lương Quân...
Khi đó nàng kinh trâm áo giáp
Bỏ Lương Quân thấy mặt nàng mà thương
Bạn người ở thể dương nghĩa trọng
Đường xa cách viễn vọng lòng đau
Bỏ mình tìm thấy nhau cho được
Phong cảnh còn như trước khác đâu?
Bióc Lả nàng khôì châu hóa mệnh
Lương Quân về tới chốn khôn tìm
Khi đó quan than thân chếp miệng
Quan thớ than giữa lối ngã ba
Không thấy nàng Dương Nga Bióc Lả...
Thấy quan chơi buồn bã thắm thương
Thương quan nằm giữa đường chịu khó
Thoảng thấy chàng nghĩa độ hương giang (a)
Thiếu nữ nàng xuống đánh liền khóc
Nước mắt rơi tí tách ruột sầu
Không thấy nàng khôì châu mặt ngọc
Nửa đêm nghe tiếng khóc xuân thiên(a)
Nàng thấy quan trạng nguyên anh cá
Rủ lên trời qua chợ tam quang

thơ đó khá phổ biến trong dân tộc Tây, là một chuyện hay có nhiều ý nghĩa.

Truyện thơ Bioóc Lả tên một thứ hoa vàng nở muồn trên nương được đem đặt làm tên nhân vật chính câu chuyện.

Bioóc Lả, con gái nhà "kinh châm" (lấy gai làm châm gai tóc), đang đi thăm vườn thì gặp Lương quân, một "hiền sĩ".

Sau lần gặp gỡ ấy, hai bên thề thốt hẹn lời và trao áo cho nhau để làm tin, rồi chia tay.

Mùa thu năm ấy, bố mẹ nhận lời gả Bioóc Lả cho một anh chàng nhà giàu sang "của hiền chức trăm vạn bạc vàng". Bioóc Lả muồn khỏi hương gọi Lương Quân đến gặp. Đôi bên bàn

Thiếu nữ chỉ trông đường không nói
 Trạng nguyên thấy hiền muội tốt thay
 Thừa vời ngọc sự giây Bioóc Lả
 Nàng tự tìm anh cả khôn tìm
 Trong lòng nàng kinh châm hỗn độn
 Gửi cho em thêm luận tri âm
 Ngày tới ở nhà đông hỏi tới
 Ngày còn đây trông mãi thấy nao
 Á cúi đầu cất cao tiếng khóc
 Sao xuống đây một mực thở than
 Công sinh xuống thế gian với đời
 Lòng chớ gian tham tài phú qui
 Tham tiền bạc đạo lý suy vi...

Bài này chúng tôi sưu tầm lại với anh nguyên Đình Sóng, dân tộc Tây, giáo sinh trường sư phạm Trung cấp Cao Bằng, quê ở xã Quảng Hưng, huyện Quảng Uyên (Cao Bằng). Bài này còn 6 câu nữa nhưng vì đọc qua thấy không ăn nhập với ý của bài nên tôi không dịch. (a) nguyên văn bản tiếng Tây ghi như vậy.

bạc thê thốt; Quân đưa nàng một số bạc để trả sổ sinh lễ của chàng nhà giàu nọ, rồi hai bên lại chia tay.

Ba năm trôi qua, Lương Quân đi thi, vì quá nhớ Bioóc Lả, thi không đỗ. Chàng gặp Ngọc Nương mỹ nữ ra tắm bờ sông, hai người trò chuyện nhưng Lương Quân vẫn một lòng nhớ Bioóc Lả.

Trong khi đó, Bioóc Lả ở nhà, bố mẹ đặt đám cưới cho Bioóc Lả kết duyên cùng anh con trai nhà giàu kia. Bioóc Lả khóc nhớ Lương Quân, nói cho bố mẹ biết mình đã yêu Lương Quân, nhưng bố mẹ không nghe. Bioóc Lả buồn rầu ra mời khách; sau đó nàng chạy lên rừng ăn lá ngón hoa vàng và biến thành đóa hoa vàng nở muộn: Bioóc Lả....

Tình tiết câu chuyện đơn giản, chi tiết chuyện không nhiều, nhưng thanh niên nam nữ Tây khi đọc nó không dứt được, chính vì giá trị của nó...

1- Truyện *Bioóc Lả* ca ngợi mối tình đẹp dễ sáng tươi, lãng mạn yêu đời của đôi trai gái:

Với những ước lệ chung khi tả người con gái của truyện nôm khuyết danh Tây, nào là "lầu hồng gấm phủ", nào là "ngọc khô châu", "Văn Đăm"..., Bioóc Lả vẫn chỉ là một cô gái "kính châm" gần gũi với thiên nhiên, khi đi dạo cảnh xuân; Bioóc Lả vẫn là một đóa hoa vàng "nở tháng ba muộn màng", hình ảnh một cô gái xấu số...

Tác giả tả nàng với màu sắc rực rỡ của tuổi thanh xuân. Tâm trạng nàng đứng trước cảnh xuân tươi:

Trang khô châu thiếu niên bóng nhị

Nghìn dặm dài gió đẩy ngược xuôi

Cảnh hiện trước lầu ngời nàng dạo
Ngắm gió mây rục rạo chiều xuân
Từ đây những bản khoăn tắc dạ...

Đến lúc nàng đi nằm:

Gió hiu hắt lửa sang hiện trước
Một mình nàng mơ ước khôn nằm
Hương xạ ngát lầu hồng gấm phủ...

Tác giả trân trọng và thật là thông cảm với tuổi xanh.
Trong cảnh vui xuân "Ve kêu tràn rộ tiếng tháng hai, bầy ong
bướm rừng cây bay lượn" thì Bioóc Lá:

Hai cánh⁽¹⁾ đeo vành ngân hoa sỏi
Thanh tân đường gấm chói lầu hương...
Nón ba tầm đội đầu che nắng
Yếm giải vẫn nhấp nhoáng hoa vàng
Khác nào tiên chơi đường lạc lối
Dạo thạch bàn lại tới liễu dương...

Quả nhiên, hình tượng Bioóc Lá đã cho ta có một cảm
tình đặc biệt. Ta đọc nhiều truyện thơ Tây Nùng nhưng ít thấy
bút pháp đặc biệt này. Tác giả là tập thể dân gian trong khi
sáng tác và lưu truyền đã ngày càng điểm tô cho Bioóc Lá
những nét đẹp tươi.

Nhưng cái đẹp tươi thể hiện rõ hơn là lúc Bioóc Lá gặp
Lương Quân. Tâm trạng cô gái thủy my khiêm nhường chuyển
dần dần một cách hợp lý sang tha thiết. Từ chỗ nói rằng:

1 *Hai cánh* - hai cánh tay

Thiếu gì hoa sơn dã chốn tiên
Hoa em nở vô duyên ong bỏ
Khiến anh tìm chẳng có một bông
Anh có hoa vườn hồng tươi thắm
Sở em còn nghìn dặm xa xôi
Anh khép miệng vui nhời vầy chứ
Hoa quý nở chờ giữa vườn tiên...

Đến khi biết rõ "Lương Quân vẫn chưa từng định các", thì nàng đã thiết tha hết dạ yêu thương:

Rằng: "- Cầu Ngân bắc định thành đôi
Yêu đến nẻo trúc mai, hãy nhớ
Chớ bỏ thân thiếu nữ đường xa
Hoa héo cứ em mà gửi trả
Yêu nhau cho hết dạ, đừng quên
Giời se duyên ái ân có lệ..."
Về phía chàng cũng vậy:
"Nếu anh đây không nhớ đến nàng
Nhật nguyệt cứ tây san lẫn khuất..."

Từ cách tỏ tình tâm lý yêu đương của Lương Quân Bioóc Lả, từ cách "ngửa tay xin quà" của Lương Quân, đến những băn khoăn lo lắng khi chưa thật hiểu hết tấm lòng người yêu của Bioóc Lả, đều rất gần gũi tâm lý của thanh niên dân tộc. Mỗi tình ấy cũng rất tự nhiên và tự do như ngàn vạn mối tình yêu đương của thanh niên nam nữ trong bản làng, bên suối, lưng nương.

Rồi chia tay, họ cũng tặng áo để khi chia tay nhớ người, họ trông áo để vợi bớt nhớ thương. Sự kiện đó khiến ta liên tưởng

tới anh con trai trong bài ca dao "hôm qua tát nước đầu đình, bỏ quên cái áo trên cành hoa sen...". Tình yêu của họ cũng rất tự nhiên lành mạnh và tự do. Phải chăng đó là sự tương đồng của tâm lý mộc mạc không cầu kỳ, chân thật, rất tha thiết đối với người yêu của người lao động các dân tộc anh em?

Tình yêu của họ chung thủy, dù ba năm xa cách cũng không hề phai nhạt. Lương Quân vì sao đi thi không đỗ? Câu chuyện cho ta biết: vì Lương Quân quá nhớ người yêu:

Nhớ bạn⁽¹⁾, quan⁽²⁾ Lương Quân xiết hại
 Bài thi không trúng giải đế vương
 Quá nhớ nụ hoa vàng⁽³⁾ thương nhớ
 Mới lìa bạn thiếu nữ Dương Nga⁽⁴⁾
 Đường xa cách quê xa chốn lạ
 Ba năm kìa bạn khóa thấy đâu
 Ngày đêm chỉ nhớ nhau là ở....

Với ngày nay hậu quả đó rõ ràng đáng phê phán; nhưng ở đây ta có thể đề cao lòng chung thủy đó; tình yêu chân chính đã vượt lên công danh phú quý...

Tắm lòng Lương Quân càng tươi sáng khi gặp cung phi Ngọc Nương ra tắm sông. Chàng "buồn thân ra chơi chỗ bến châu, ngày ngồi nhìn nước to như bể", thì thấy:

Ngọc nữ nàng cung lầu ra tắm

1. Chỉ người bạn tình là Bióc Lả.

2. *Quan*: tiếng cổ thường dùng để chỉ người con trai.

3. *Hoa vàng*: chỉ Bióc Lả.

4. *Dương Nga*: chủ thích ở phần sau. Ở đây chỉ Bióc Lả.

Hạc cô duyên má phấn cung nghi....

Dù Ngọc Nương có kinh ngạc khi thấy Lương Quân:

Nàng ngỡ quan long nhan thượng phủ

Người trần hay là chúa thiên nhan

Tiên đồng ở La san dạo cảnh

Biến hình hay long đình đi ra....

Dù Ngọc Nương có tự giới thiệu:

Tôi là người thế gian cõi tục

Chúa Đông Hoàng lời giục tới thăm

Vua cho nàng kinh trâm⁽¹⁾ ra tắm

Hoa liễu nở hai rặng sơn lâm...

Thì hình ảnh Bioóc Lả vẫn hiện lên trong trí nhớ của chàng dù:

Lia nhau bạn thiếu nữ Dương Nga⁽²⁾

Núi non cách đường xa chốn lạ

Vắng mặt ba năm đã lia nhau

Buồn dạ đã bao lâu khác ở....

Thủy chung vẫn là một nét tốt của đạo đức con người...

Quan điểm của người viết truyện là quan điểm thân bí, duy tâm. Họ quan niệm "thiên hạ" có ba giới: thượng giới, trung giới và hạ giới. Với thời đại "tên lửa", nói tới cái đó, ngay các cụ già cũng phì cười; nhưng nhờ cái hậu cảnh đó ta càng thấy được óc thực tế nhưng vô cùng lãng mạn, lãng mạn trong thực tế cả đôi trai gái ở đây.

1. *Kinh trâm*: chỉ Ngọc Nương.

2. Xem chú thích trang 13.

Khi họ yêu nhau, họ yêu cuộc sống hiện tại, cuộc sống trần thế. Họ có ước mơ gì đâu đến cuộc sống "mường trên"? Lương Quân cũng nói rằng:

... Hoa mận nở thắm giềng nên quả
 Có quả, tiết cũng đã qua xuân
 Nhờ gió, hoa xa gần nhị nở
 Thế gian ai gặp gỡ thì xin
 Hết kiếp lên mường trên khôn ước⁽¹⁾
 Nào ai như ong điệp chơi suông...

Những câu:

Qua mùa hoa hồng hạnh hết xuân
 Không thể đến mường trên mà ước...

Hoặc những câu:

Từ đời vua Bàn Cổ quốc ghi
 Người chết ít khi mà sống lại
 Nước cạn để tro bãi cát khô
 Hồn phách sẽ tan về sương gió
 Biết đời sau sinh ở phương nào?....

Cho ta thấy: họ nhìn ở cuộc sống trần thế hiện tại "được yêu" hơn là mơ ước viễn vông, hơn là phó mặc số mệnh theo tư tưởng của truyện thơ này.

Mối tình của họ chung thủy, đẹp dễ sáng tươi, đáng được hạnh phúc, rất lãng mạn nhưng rất yêu đời. Trong xã hội khát khe về tình ái đó, tình yêu tự do lãng mạn đã vượt qua tất cả làm bật lên câu chuyện tình trong sáng.

1. *Mường trên*: thượng giới.

2- Truyện *Bioóc Lả* đấu tranh cho tự do hôn nhân. Tiếng khóc đấu tranh, những lời tố cáo trong truyện *Bioóc Lả*

Bioóc Lả yêu Lương Quân một cách tự nguyện và tự nhiên không hề biết đến một khuôn khổ ràng buộc nào. Bioóc Lả đi thăm vườn dịp đầu xuân, Lương Quân từ Nam Nga đi qua đường tỏ tình ngỏ ý; thế là họ yêu nhau. Bioóc Lả có thoáng thấy mối lo âu, nhưng cái lo đó lại chỉ là lo cho lòng thành của Lương Quân:

Nàng đã sa giọt lệ trước quan

Rằng: - Hoa này lia cánh có thể...

Chứ có biết đâu cái đáng lo là cái xã hội phong kiến với những luật lệ khắt khe. Trong xã hội cũ, tình yêu đâu được tự do? Tình yêu và hôn nhân không phải do trai gái tự tìm đến và yêu nhau, mà trái lại chúng bị nhiều điều kiện dây rợ trói buộc và dắt dẫn.

Quả nhiên, "từ ngày lia bạn khóa là chàng, thiếu nữ về cung loan vườn cúc, ngày đêm cùng gối ngọc làm đôi, một cảm bạn trúc mai khác chốn", thì:

Tháng chín ngày mười bốn cuối thu

Cha mẹ có lời đưa cung các

Hẹn ngày đón mặt ngọc hoa vàng...

Bioóc Lả thấp hương. Hương bay đi tìm Lương Quân giúp Bioóc Lả. Lương Quân gặp lại người yêu; chàng cùng nàng thề thốt giữ trọn "tình cũ nghĩa xưa". Chàng đưa tiền cho Bioóc Lả đem trả của sính lễ cho anh chàng "mặt lang trắng, bụng phệ, nói thô" mà bố mẹ đã nhận cho nó.

Lòng thành của họ đâu có được bố mẹ chấp thuận? Lời nói của người con gái nói riêng, người đàn bà nói chung, làm gì được coi trọng, bình đẳng, sáng sủa... như lời nói của người đàn ông? Bố mẹ nàng đã gạt phăng lời van xin của nàng:

Trời sinh xuống thế gian trên cạn
Của hiền chức trăm vạn bạc vàng
Con ta nghĩ không thông, nói xấu
Lấy chi về lửa khói lửa hương
Làm người ở giới loan cho địch
Đàn bà có nhiều cách lai nhai
Được bạc dọn cất ngay nhiều ít
Để ta gả nàng quách cho rành
Đi về với trắng manh⁽¹⁾ thanh thỏa
Vợ chồng ở cửa sổ tự hay...

Ái tình tự do của họ đang chấp cánh bay cao như cánh diều thì bị sợi giây lèo do bàn tay phong kiến phũ phàng kéo xuống đưa vào khuôn khổ chật hẹp. Từ đó, trên áng sách đã vắng cả tiếng cười:

Thạch bàn tràn sương gió bay ngang
Hai người ngồi bên bàn cùng khóc...,
Bióc Lả than thở:
Bố mẹ gả thân tôi khôn quá
Mới bỏ đi Bióc Lả, chẳng thương

1 *Trắng manh*: xem chú thích phần sau. Ở đây chỉ anh chàng được bố mẹ Bióc Lả nhận lời gả nàng cho hẳn.

Tuy rằng, đôi lúc câu chuyện có lóe lên chút hy vọng
Lương Quân có khuyên nài:

Em đừng thất cổ chết quên nhau

Tất có một ngày sau lấy⁽¹⁾ được

Hoặc:

Trắng lặn rồi trắng lại mọc lên...

Nhưng khóc và nước mắt đã tràn ngập chảy trên trang sách. Dù họ có thể thốt, dù họ có khóc lóc, oai quyền của bố mẹ, người phát ngôn cho chế độ phong kiến khắc nghiệt đã xóa mờ mỗi tình trong sáng, đã thét lên lời tàn nhẫn bên cạnh lời van xin đúng đắn dịu dàng. Điều đó, ngày nay ta dễ dàng cắt nghĩa: ngày xưa làm gì có luật hôn nhân gia đình nhân đạo trong đó tình yêu chân chính tự do được đảm bảo?

Bióc Lả càng khóc càng nhớ Lương Quân, người yêu đã xa cách ba năm hiện đang ở kinh đô dự thi. Bióc Lả càng khóc càng sầu não. Đã có lúc Bióc Lả nghĩ đến "muốn chết". Nhưng trước khi chết, Bióc Lả lại càng bộc lộ ra một cô gái yêu đời, yêu sự sống. Nàng nghĩ:

Tiếng rằng đẹp con người Bióc Lả

Bố mẹ nàng bán gả cho đi

Cá lọt vào hom mây khôn lại

Cá vàng vượt đại hải khôn về

Thôi ta chết ngày ngày nay rút nghĩa

Biết ngày nào chàng lại về đây?

1. Cưới, kết duyên.

Nhưng nàng vẫn quyến luyến cảnh vật dương gian, con người trần tục. Nhiều câu thơ đã nói lên điều đó:

Vía ơi, đừng lẫn chiếc hoa vàng

Ta dặn hết lầu trang mọi đoạn

Hoặc:

Công sinh về một đất cùng nhau

Sinh thể chả đến đâu rầu rĩ

Khôn dứt tình anh chị lân bang...

Trong lời chào biệt của Bíóc Lả vẫn có cái day dứt vẫn vương:

Anh em cả bốn phương hãy ở

Em không nên đôi lứa đành thôi

Hoặc:

Ong bướm với hoa cảnh hãy ở

Em không nên đôi lứa chết thôi

Hay:

Khe mối cùng rừng cây hãy ở

Ta đường bụi thăm chỗ dương gian...

Tất cả những lời than đó vẫn toát lên một sự yêu đời, ham sống, chưa muốn chết. Đã có lúc nàng nói rõ:

Dặn lời về cho lọt phong hương

Sao ta nỡ chết thương cho được

Ta chết đi vườn tược rậm hoang...

Bíóc Lả muốn sống hạnh phúc, nàng khóc lóc, tiếng khóc tố cáo và kêu cứu. Nhưng trong xã hội cũ không ai giúp được

nàng. Bố mẹ nàng một mực gả bán, vì "bố mẹ tham bạc tiền làm trọng".

Trong truyện, Bióc Lá bị thúc ép, không tìm được một nơi bầu vịu, không tìm được con đường thoát, nàng chạy lên núi tìm tới lá ngón hoa vàng; nàng ăn lá ngón hoa vàng, nàng hoá thân thành hoa vàng Bióc Lá, đóa hoa nở muồn trên nương. Và hàng năm, cuối mùa xuân đóa hoa vàng lại nở gọi cho ta nhớ đến chuyện tình bi thảm, chuyện hoa vàng Bióc Lá

Đọc truyện *Bióc Lá*, thấy kết cục đời nàng không khác gì chuyện *Nàng Ớm chàng Bồng Hương* (truyện thơ dân tộc Mường Thanh Hóa), ta thấy tính chất dã man vô nhân đạo của đạo lý phong kiến. Cũng từ câu chuyện này ta càng tự hào về xã hội ta, xã hội giải phóng con người, xã hội nhân đạo làm sống lại và làm đẹp mọi tuổi xuân...

3 - Truyện *Bióc Lá* có giá trị nhưng có nhiều hạn chế

Truyện *Bióc Lá* mang tính nhân dân sâu sắc nên truyện thơ này rất được thanh niên Tây yêu thích. Do hoàn cảnh và thời đại của tác phẩm quy định, truyện chưa phải đã hoàn toàn có tư tưởng lành mạnh và có ý nghĩa phê phán.

Đọc xong truyện, khách quan tác phẩm cho ta thấy được xã hội cũ, chế độ phong kiến ràng buộc tình cảm, cấm luyện ái tự do là xã hội xấu xa vô nhân đạo. Câu chuyện tình bi thảm này là lời tố cáo xã hội cũ thối nát đó.

Tuy nhiên ta phải thấy rằng: cái khóc suốt muốt trong truyện và cách giải quyết truyện trong đó yếu đuối quá. Thế giới quan của tác phẩm hạn chế cách giải quyết câu chuyện, khiến nó có tác dụng không tốt lắm cho người đọc nhận thức về cái "thiện", một trong ba chức năng của văn học, trong tác phẩm.

Truyện *Bióoc Lả* mang nặng tư tưởng đạo Phật. Lương Quân và Bióoc Lả gặp nhau cũng cho rằng:

Mẫu sinh từ thượng các nhất gia
Thiên đình bạn kêu ta chờ đó
Trời cho ta gặp gỡ hợp duyên...

Hoặc:

Xuống đời chơi nguyệt thỏa bấy mùa
Bổ thượng giới từng cho sinh thế...

Ai sinh ra con người? Ai chi phối vận mệnh đời người? Con người hầu như không còn có vai trò, không còn làm chủ được mình nữa. Con người do mẹ trên trời cho sinh ra và sau này đủ ba kỳ sống ở trên trần thế lại trở về theo quan niệm "sinh ký tử qui" duy tâm thần bí:

Đủ ba kỳ sinh ký người về...⁽¹⁾

Ngôi chùa trở thành một trung tâm liên lạc giữa người trần với nhau hoặc giữa người trần với người "mường trên". Chùa chiếm được đề cao quá mức (Hoa nở nơi phật tự thành tiên) Chùa cũng là nơi làm chứng cho đôi trai gái thể thốt:

Ngoài cửa đình⁽²⁾ ngồi đó hai người
Nho sĩ và văn khôi⁽³⁾ thiếu nữ
Hai duyên vào quỳ lạy đốt hương
Lương Quân gieo âm dương khăn miệng
Lương quân cùng má phấn⁽⁴⁾ lạy trên...

1. Về trời...

2. Ngoài cửa chùa.

3. *Văn khôi*: xem chú thích phần sau, ở đây chỉ Bióoc Lả.

4. *Má phấn*: lời tôn xưng chỉ Bióoc Lả.

Nhìn chung tư tưởng câu chuyện, cuộc đời hiện tại, hạnh phúc tương lai đều trông ở trời. Đi thi, Lương Quân cũng cho rằng "được đỗ bảng thiên hạ do trời"...

Sức mạnh con người quá yếu ớt.

4. Nghệ thuật kể chuyện tốt, lời thơ thâm thiết, đưa truyện *Bióoc Lá* về với thanh niên:

Truyện *Bióoc Lá* vận dụng nhiều yếu tố nghệ thuật sắc sảo. Lời thơ chân thành thâm thiết, tả cảnh tả người sinh động, phát huy được từ ngữ dân tộc Tây... Nhờ những yếu tố đó, truyện dễ được truyền lan trong lứa tuổi thanh niên Tây.

Nhiều truyện thơ nôm Tây ít thấy tả nhân vật như truyện *Bióoc Lá*. *Bióoc Lá* ở trong truyện được điểm tô rõ rệt trở thành hình hài sinh động. *Bióoc Lá* được tác giả tả từ:

Hai cánh đợc vành ngâm hoa sỏi

Thanh tân đường gấm chói lầu hương

Cho đến:

Nón ba tấm đội đầu che nắng

Yếm giải vấn nhấp nhòang hoa vàng

Khác nào tiên chơi đường lạc lối...

Tình người trong cảnh càng rạo rức nhưng lại rất chan hòa. Thiếu nữ trong cảnh xuân được tả với những nét đậm đà và êm dịu, hòa hợp tình người trong cảnh. *Bióoc Lá* đứng trước cảnh xuân tươi:

Cảnh hiên trước lầu ngời nàng dạo

Ngắm gió mây rục rạo chiều xuân

Từ đây luống băn khoăn tác dạ

Bướm ong lẩn sơn dã tìm hoa...

Hoặc:

Gió hiu hắt lửa sang hiên trước
 Một mình em mơ ước khôn nằm
 Hương xạ ngát lầu hồng gấm phủ
 Gọi nhi đồng nhẩn nhủ đôi lời
 Bióc Lả nàng liền vui xuân cảnh...

Cảnh và người trong truyện có một mối thiện cảm. Cảnh thiên nhiên đẹp có tác động đến tâm hồn con người. Bióc Lả trông thấy ong thấy bướm có cặp đôi cũng đã tự mang sầu mang tủi:

Hoa trước chùa đưa hương đủ thức
 Ong núi ngàn đánh cặp tìm hoa
 Nàng thấy ong bướm bay về chung hững
 Bióc Lả nàng ngồi xuống than thân...

Hoặc:

Ngày xuân ong giao ước cùng hoa
 Con đi con lại hoa thắm nhị
 Đàn chim kêu rền rĩ núi non
 Ngồi ngả ba nàng liền biếng nói...

Bióc Lả thấy có cái gì bất công hơn là phủ nhận cảnh thiên nhiên đẹp qua con mắt "người buồn cảnh có vui đâu bao giờ". Đó cũng là nét đặc biệt của nghệ thuật có tác dụng làm cho ta suy nghĩ sâu sắc hơn về tuổi xuân.

Truyện *Bióc Lả* dùng nhiều từ ngữ đại chúng, lối ví von của dân tộc Tây. Trong truyện có nhiều "con én đi sứ", người bạn "trúc mai", hoặc đốt hương mượn khói đi gọi giúp bạn tình, hoặc dùng hình ảnh "khắc nào thuyền hạ không mặt nước" v.v... đều là từ ngữ, hình ảnh quen thuộc của thơ ca tình ái Tây.

Những kiểu nói "ngửa tay xin quả" trong lời nói thường ngày đi dạm hỏi vợ cũng được đưa vào lời nói của Lương Quân tỏ tình

Mẫu đơn xin một đóa ướp khăn

Hay có chúa Đông quân coi giữ...

Nhờ cách vận dụng các yếu tố nghệ thuật dân gian kết hợp nhiều yếu tố nội dung khác, truyện thơ *Bióc Lả* được truyền bá sâu rộng trong thanh niên Tây xưa nay.

5 - Đôi điều về bản dịch:

Bản dịch đã làm theo nguyên tắc:

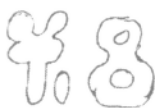
Dịch vừa sát từng ý, từng dòng với nguyên bản, vừa thể hiện được cách gieo vần, âm điệu của thơ Tây.

Thể "nước chảy" (gọi theo cách nói của dân tộc Tây) gồm mỗi câu bảy tiếng, gieo vần lưng ở tiếng thứ năm mỗi câu, là một thể hay dùng nhất trong thơ ca.

Ta vẫn biết dịch đã khó, dịch thơ càng khó hơn nên bản dịch này ắt còn nhiều điểm yếu. Trong bản dịch vì quá tôn trọng từng ý từng dòng cho nên khi dịch có nhiều câu đọc lên không được trau chuốt (tuy nguyên văn tiếng Tây đọc lên lại hiểu dễ dàng).

Xin bạn đọc thông cảm đây là một thử nghiệm dịch thuật

Mặc dầu có hạn chế, truyện *Bióc Lả*, cho ta thấy được giá trị một tác phẩm của cả dân tộc Tây, thông cảm câu chuyện tình bi thảm của người con gái xưa sống trong một xã hội mà ngày nay vĩnh viễn không còn tái diễn ở xã hội ta, xã hội mà chúng ta đang đấu tranh cho hạnh phúc của con người, của tuổi thanh xuân.

BIÓOC LÃ*

香呂夫葉分鍾雲恩花
 尾下消膝去樓尾媛尋
 呂長系珠里軒復身畔娥
 卡下拾魁干仙去盆蛻陽
 傳傳畔玉吹景景雀螭娘
 眉眉消年吻沃欣光林呂
 交吟巧少舊娘曉自山下
 愁句保孩莖
 厨門堂
 盆本哉聞火
 密如泄呂壯
 珠竟祥景軒
 娘咁歡歡
 心咽齊舞
 東心咽齊舞
 末東心咽齊舞
 東心咽齊舞

Giáo mưa tuyến Bióoc Lã phong hương.
 Gạ mưa tuyến Bióoc lương Bióoc Lã
 Gạ mưa sao síp hã mưa phua
 Thiều niên nguộc khôi chua bóng nhĩ
 Lôm vắt xui xiên lý xuân phân?
 Nàng oóc cảnh tiên hiên lầu nghị
 Ngòi hãn cảnh xuân hạ phong vân
 Tứ mìn hác vuồn thân dầu toọng.
 Lâm sơn mềng ngoảng rộng tím hoa
 Bióoc Lã nàng Dương Nga noọng á.
 Khẩu đông hãn mềng bữa mì lai.
 Sầu tâm nàng châu trai vuồn toọng
 Cù pác xam pì noọng bản hương.
 Rà tè pây táng mường hìn dũa.
 Lục tè pây cảnh lạ cửa môn
 Lôm pật khẩu hiên trang đại đáng.

* Bản dịch sang tiếng Việt căn cứ vào bản Nôm sưu tầm ở bản Kim mã xã Phan kim, huyện Nguyên bình, tỉnh Cao bằng. Để thấy được tính phong phú của truyện thơ Nôm sưu tầm ở Bản Giang, xã Long Bằng, Ngân sơn (Bắc cạn cũ) giữa các bản truyện Nôm có tình trạng đại đồng tiểu dị.

BIÓOC LẢ

Bản dịch từ nguyên bản nôm Tày

Chép ra truyện hoa lạ nở thơm
Thuật lại truyện hoa vàng Bióoc Lả⁽¹⁾
Gái mười lăm đã phá ép duyên⁽²⁾...
Trang Khôi châu thiếu niên bóng nhĩ⁽³⁾
Nghìn dặm dài gió đẩy ngược xuôi
Cảnh hiên trước lầu ngời⁽⁴⁾ nàng đạo
Ngắm gió mây rục rạo chiều xuân
Từ đấy những bản khoản tác dạ...
Bướm ong lần sơn dã tìm hoa
Bióoc Lả nàng thật thà thương cảm
Rừng biết bao ong bướm tới lui
Buồn lòng nàng châu trai⁽⁵⁾ rầu rĩ,
Ngỏ lời hỏi anh chị bán hương:
"Mình định sang du phương chùa nọ
Sẽ đi thăm cảnh lạ cửa Nam".
Gió hiu hắt lửa sang hiên trước

集貴公時晴過雲探香村洲燒長岸楊柳花愁身散車葉
 保如照郎當水光下樓西渡吹來落柳絮尋盆嘆下切膝
 忙散重去重水將恨下倚岐嶺下方碰香酒麻甃孝岸車
 酥味現盃臂山空迷紅恩三隊緩逢石荒及柳郭迷眉尋
 恨反吟娘蠟燭咬冰平眉準尋春仙賦下蠟燭恨道叫恩
 身字唱呂竹溪芳塵新情沃既掩如歡式山欣呂糸蠟敗
 彈香句下帝每春空清男悔亂色像娘每水娘下粉蛛肺

Dan thân nằng mơ màng bầu nòn
Hương xạ cấp mũi hom vạ qui
Củ pác gạ Nghi-đồng song găm
Bioóc La nằng vui xuân tức thì.
Đầy hấn mềng bươn nhĩ đang khăn
Mọi tua mềng sơn lâm bên quã
Lồm vất súi song háng phong vân
Song mùr thư mây ngàn bioóc soi
Thanh tân bặng phứt, bioóc lầu hương
Nam nga mĩ toạng sương tứ thí
Nằng oóc chồn tam kỷ bến chua
Chúp ba tằm tội thua che đét
Bầu yếm tam sai bioóc lải lương
Ý như tiên du phương lạc ngàn
Nằng pây lun thạch bán liễu dương
Mọi thức bioóc phong hương na đua
Lâm sơn mềng cấp trụ tìm hoa
Nằng hấn mềng bên má vuồn toạng
Bioóc Lá nằng lỏng nằng than thân
Bân tèo vận qua xuân bioóc sản
Mặt mềng kéo mưa ngàn xiết xa
Gừm vẩn toạng tím xa bóng nhĩ

*

* *

送过 祥麻 士章 晏文 段官 以娥 弟男

Lại gạ đoạn hiển sĩ tâng mừng
Nam nga quan văn chương mà quá

Một mình nàng mơ ước khôn nằm
Hương xạ ngát lầu hồng gấm phủ
Gọi nhi đồng⁽⁶⁾ nhẩn nhủ đôi lời;
Bióoc Lả nàng liền vui xuân cánh
Ve kêu tràn rộn tiếng tháng hai
Bầy ong bướm rừng cây bay lượn
Gió hai bên thoang thoảng phòng văn
Hai cánh đeo vành ngân hoa sói⁽⁷⁾
Thanh tân đường gấm chói lầu hương...
Nam Nga người yêu đương hết thấy
Chốn ngã ba nàng thấy bến châu⁽⁸⁾
Nón ba tầm⁽⁹⁾ đội đầu che nắng
Yếm dải vắn nhấp nhoáng hoa vàng
Khác nào tiên chơi đường lạc lối
Dạo thạch bàn⁽¹⁰⁾ lại tới liễu dương;
Hoa trước chùa đưa hương đủ thức
Ong theo đàn theo cặp tìm hoa
Nàng thấy ong bay về chung hừng
Bióoc Lả đành ngồi xuống than thân;
"Ngày thấm thoát qua xuân hoa rũ
Bướm ong về ngàn cũ xót xa
Hôm sớm gọi lân la tìm nhĩ"...

*

* *

Lại nói đoạn hiền sĩ khác phương
Nam nga quan văn chương⁽¹²⁾ lần đến

Xuất tóc thẳng phẳng tả hờm tâng
 Mọi sức bioóc phồng ban hờm toa
 Sao dếch nằng Bioóc Lã biải sườn
 Đay nghìn tiếng nỉ non xui tẩn
 Bươn xuân mềng kết bạn đuổi hoa
 Mọi tua bên pây mà tom bioóc
 Bách diều tiếng rọng sớt pây mà
 Thân nằng nằng ngà ba vườn toọng
 Lương Quân nằng phẳng nậm vọng than
 Mà ngòi gần bắc nam, xiên li
 Mậu đàn so sắc như ướp khăn
 Rụ mì chúa đông quân cai quan
 Đất mà toọng nừ hiền chẳng xam
 Bioóc noọng phồng bươn sam tấc lã
 Đồng quân xui thiên hạ hờu hân
 Phồng bioóc bầu vắn ăn rừ dang
 Bioóc này là bầu dăng quan xo
 Đất mà toọng sĩ nhỏ chẳng gạ
 Lương Quân củ pác va dăng khan
 Bioóc phồng là mềng tom mì mua
 Bioóc hoa phồng na dừa vắn tiền
 Bioóc mận phồng bươn chiềng vắn mác
 Quả tiết hoa lại khô vắn ăn
 Bioóc này phồng đuổi lỏm nờ nhu
 Thề gian lâu mì thí au mùa
 Thuồn sỏ khừn mường nưà khôn ước

Đi tới nơi sông bến bên đàng
 Hoa mọi thứ đưa hương thơm tỏa...
 Gái son nàng Bióoc Lá thăm vườn
 Được nghe tiếng nữ non xuôi ngược
 Ngày xuân ong giao ước cùng hoa
 Con đi con lại qua tìm nhị
 Vang tiếng chim rền rĩ núi non
 Ngồi ngả ba nàng buồn tiếng nói...
 Lương Quân ngồi bên dưới ướm thăm:
 - "Đến xem người bắc nam xa lạ
 Mẫu đan⁽¹³⁾ xin một đoá ướp khăn
 Hay có chúa Đông quân⁽¹⁴⁾ coi giữ?"
 Trạnh lòng người hiền nữ đáp qua:
 - "Hoa em nở tháng ba muộn mằn
 Đông quân xui hết xuân cho về
 Hoa nở không phải thì vô dụng⁽¹⁵⁾
 Hoa này nào xứng đáng quan xin"...
 Xót dạ kẻ nho sinh buồn điếng⁽¹⁶⁾
 Lương Quân liền cao tiếng vọng sang:
 - "Hoa nở ong đậu chẳng có vụ
 Hoa nở nơi phật tự⁽¹⁷⁾ thành tiên
 Hoa mận nở tháng giêng nên quả
 Có quả tiết cũng đã qua xuân
 Nhờ gió hoa xa gần nhị nở
 Thế gian ai gặp gỡ thì xin
 Hết kiếp lên mừng trên⁽¹⁸⁾ khôn ước

方寸良琮去牒來思花呼仙蹟紫貴遊假仙恩空月科正堪吟正
逢金姻嗎其困再金初庄華蠟色曉祥典貞腰垂永許仍合句雲麻
牒君滄山杏樹切大如蛾野綠恩木重來且年如杉客偶鬻憲張索
蟠長滄水紅迷困約叫陽山魚禿江干哨荒少命送上如故取害此
如恩都蠟花泪月沒建娘千荒保千根勸仍牒牒出都伴出如座綠
作麻姪过务使甘君哨恩嗎如竟肩如竟貴君官界生庭許長吁根
取達娘千寸恥拜每句費少千許竟效昇境良身好扶天杉千似牒

Cần tầu như ong điếp đư phương
Đất mà toạng Lương Quân vuồn quía
Đét chỏi lỏng nằm tá rùng lương
Bioóc quá mềng lăm sơn rộng queng
Quá mùa hoa hồng hạnh quá xuân
Hắt sừ thàng nuồng bân khôn điếp
Niên qua nguyệt, khôn siết tái lai
Lương Quân một ước dai vuồn toạng
Củ pác liền xam noọng xo hoa
Đất toạng nằng dương nga chẳng cạ
Thiểu lằng bioóc sơn dạ chốn tiền
Bioóc noọng phồng vô duyên mềng rộng
Hầu pi bầu thúc rộng sắc đương
Pi mi bioóc chang sườn cánh qui
Sổ noọng gần xiên lí táng nuồng
Thân pi khuyên pác van rự chă
Cánh qui nhằng phồng thả vườn tiền
Lương Quân điếp thiếu niên đầu toạng
Thân quan điếp minh noọng hư không
Sổ là dú nuồng bân thủy nguyệt
Mè sinh lỏng thượng các hấu khoa
Thiên đình bạn rộng và nhằng thả
Bân hấu dú hăn nả hợp cần
Bioóc Lá noọng vắn dăm củ pác
Cần lằng chẳng hại cằng thực cần
Điếp cần duyên bắc nam mà thả

Nào ai như ong điệp chơi suông!"...
Trạnh đến lòng Lương Quân buồn nhấp
Nắng in trên mặt nước vàng hoe
Hoa hết tiếng ong ve vắng tạnh
Qua mùa hoa hồng hạnh⁽¹⁹⁾ hết xuân
Không thể đến mừng trên mà ước...
Tháng ngày trôi, thương tiếc cùng trôi...
Lương Quân dạ bùi ngùi thất vọng
Ngó cùng nắng hỏi bóng xin hoa...
Đau lòng nàng Dương Nga⁽²⁰⁾ thừa giá:
- "Thiếu gì hoa sơn dã chốn tiên
Hoa em nở vô duyên ong bỏ
Khiến anh tìm chẳng thấy một bông⁽²¹⁾
Anh có hoa vườn hồng tươi thắm,
Số em còn nghìn dặm xa xôi
Anh khéo miệng vui nhời vậy chứ
Hoa quý nở chờ giữa vườn tiên"...
Lương Quân mền thiếu niên trong dạ:
- "Quan mền mình cô ả bằng khuâng
Số phận bởi hóa công⁽²²⁾ định đoạt
Mẫu sinh từ thượng các nhất gia⁽²³⁾
Thiên đình bạn gọi ta chờ đó
Giời cho ta ở gặp gỡ hợp duyên"...
Bióc Lá nàng thuyền duyên⁽²⁴⁾ lên tiếng:
- "Người làm sao xin hiện thức tâm
Yêu nhau duyên bắc nam còn đợi

秋呼車使娘止
 嬌吟切席泪保臂云幼上足凡蒙醫聖宮保庄登云宮堵抱看眉眞定
 醫晉呂范諸山辛第月安姜方模望庄才君漢枚女慧恩彤喉商
 釀荆下百保西拾了献涎順上云落步西卡良恨行少幼才上雖眉
 意玉叫梓竟定下下悞自詳效那榭竟良如許林塢身吟吟許效嚙排
 如堆君肩呼月叱節世生都党乃如棠保麻早批泪左拳板分狀君
 身堆良仍若日嬌過都功生在泉依聊男還海效憐看下傷形登良

Thân nóng i xâu nả đang cần
 Lọt lọt ngược kinh trâm gọi ga
 Lương Quân xam Bioóc Lả xiết xa
 Nhặng mì suôn bách hoa phồng sừ
 Nhược gạ vi bầu chú thảng nằng
 Nhật nguyệt vận tây sơn bầu tha
 Mèng tom bioóc síp ha buơn sam
 Quả tuyệt bioóc liên toan vắn mác
 Lòng thề rả hìn nguyệt au mùa
 Công sinh tự mường nưa thượng giới
 Sinh lòng hẫu thuận ngĩa định rườn
 Chẳng dăng số thượng phươn ke đât
 Giờ nầy nả vắn mác móng lòng
 Ý như lửa lạc không nả nậm
 Gùn nòn pi lo dăng hại sương
 Nam nga vận tây phươn bầu thả
 Dắt mã nằng Bioóc Lả chẳng sương
 Hắc bioóc hẫu Lương quân soong cẳng
 Số bắc câu ngân háng vắn tôi
 Đếp thảng tăng tức mại hại thả
 Giá tả thặng thiếu nữ tàng quây
 Bioóc hẻo coi au pây pyá nóng
 Sương căn hẫu thuôn toọng giá lùm
 Bân phân số thượng bân mì lệ
 Soong gằn cẳng nần ni vườn hương
 Lương Quân pây mì rườn định các

Người em nhường khờ đại xấu xa"...
Rười rười ngọc Dương Nga⁽²⁵⁾ tự hạ...
Lương Quân hỏi Bióc Lả xót xa:
- "Nọ còn vườn bách hoa phụng sự⁽²⁶⁾
Nếu anh đây không nhớ đến nàng
Nhật nguyệt cứ tây san⁽²⁷⁾ lẫn khuất!
Ong đậu hoa giữa tiết tháng ba
Hết tiết hoa dần dà kết quả...
Xuống đời chơi nguyệt thỏa lấy mùa
Bổ thượng giới từng cho sinh thể
Sinh ra cho thuận nghĩa định nhà
Mới đáng phương trên đà cất đặt
Bây giờ quả không kết mông lung
Chẳng khác thuyền hạ không mặt nước
Đêm nằm anh lo xót mọi đường
Non đoài ác ngâm gương⁽²⁸⁾ không đợi!".
Bióc Lả nàng rười rười thương tâm
Bẻ hoa tặng Lương Quân hai nhánh
Rằng: - "Cầu Ngân⁽²⁹⁾ bắc định thành đôi
Yêu đến nẻo trúc mai⁽³⁰⁾ hãy nhớ
Chớ bỏ thân thiếu nữ đường xa
Hoa héo cứ em mà gửi trả
Yêu nhau cho hết dạ đừng quên
Trời se duyên ái ân có lẽ".
Hai người nói cặn kẽ vườn hương...
:Lương Quân vẫn chưa từng định các

年解仗時迄滿宮且咁便隣脾欺來根望地遠根河花
 少麻士眉祥浪滿仍庄保別幼色雷計祥三準欣庄挑
 仙吏枯士前漢倫呂山巔似恩兒各收如填世龜帝間落
 蟠林他左賢是恨人下家伴夫虎女淫來究他瀨敢上陽
 伴沃滄史思歡枯效愚夫結期帝吟偶歡效滄生尸良幽
 結伴娘乃來意養昼麻帝乃仍期君声竟分取效幼龜洞
 官功身千達竟每職滿如恭私榮良敢許彬終盡效敗保
 月蛛良

Quan kết bạn na miác thiếu niên
 Công rà oóc cầu tiên mã dãi
 Thân nằng nậm tha rỏi sĩ nhô
 Bíoóc nây định tà co mĩ thí
 Đát mã toọng hiên sĩ tăng mường
 Pí ý pây định rườn lạng dặng
 Mọi đường co ngân hán lia cung
 Chắc rự số nhân luân nhằng tha
 Đát mã toọng Bíoóc Lũ dặng sam
 Noọng dầy phua gia san bầu tiện
 Giờ này kết bạn hiên piết luân
 Noọng nhằng ngòi phua gần au bong
 Giò ngòi dầy thúc toọng sắc khi
 Lương Quân cạ nữ nhĩ na miác
 Hắt rừ rà ruóm các đuồi căn
 Hắt pì pây lai vắn kéo vọng
 Bản phân số pì noọng táng táng
 Soong căn nậm tha chan vắn pé
 Tách số sinh tu thê chôn dãi
 Số au se vắn thai hấn tỉ
 Vắn thai khim thượng đế dặng an
 Bầu muón dú dương gian chớp đát
 Soong bạn rá phít viác lia căn
 Nguyệt luân thàng chang lạng son hà
 Mật mềng bân kéo quá tím hoa
 Lương Quân nằng ngã ba vuồn quả

Định nhà cùng mặt ngọc⁽³¹⁾ thiếu niên
Bổ công đến cầu tiên ta nghĩ..."
Nàng đã sa giọt lệ trước quan
Rằng: - "Hoa này lia cảnh có thể!"
Vụt đau lòng hiền sĩ phương xa:
- "Anh thật chưa định nhà lận đận
Mọi đường còn Ngân Hán⁽³²⁾ trên không
Đâu biết số kinh trâm⁽³³⁾ có đợi?"
Xót lòng Bióc Lả mới nói ra:
- "Em được chồng đường xa chẳng thán
Ngày nay kết lấy bạn khác nơi
Em những trông chồng người lấy bóng.
Nay coi được vừa bụng một khi"
Lương Quân bảo nữ nhi mặt ngọc⁽³⁴⁾
- "Tính sao ta sum họp với nhau
Cho anh đi nhiều ngày đây đó
Trời cho ta phải số đôi đường".
Hai người nước mắt tuôn như bể
Trách số sinh côi thế⁽³⁵⁾ khác nơi
Số để tới tắt hơi mới thấy
Ngày chết lên thượng thế⁽³⁶⁾ mới an
Không muốn ở thế gian đâu xót
Bạn đôi ta một phút lia nhau...
Trăng Giang Lăng⁽³⁷⁾ lặn vào sông núi
Bướm ong bay chấp chới tìm hoa.
Lương Quân ngồi ngả ba biếng nói

滑 育 左 伴 落 归 地
 尽 改 力 巴 恩 士 賢
 娘 对 魁 那 官 根 佛
 里 千 方 西 渭 交 月
 焦 建 意 寸 保 如 呼
 处 祥 根 落 世 如 竟
 邦 高 女 少 结 奔 竟
 班 泪 柳 信 吟 奔 眉
 翳 哭 鱼 如 对 渭 初
 帝 廷 姥 祥 士 许 被
 帝 款 呵 帝 平 奴 帝
 溯 切 呵 味 色 建 被
 車 欣 席 如 落 虚 宜
 如 叫 思 寸 庄 根 故
 盆 对 亦 渭 许 根 伴
 馭 婢 吕 卡 落 希 竟
 汁 婢 事 卡 初 条 吟
 蟹 珠 袍 被 寻 香 如
 請 味 夫 如 落 如 房
 修 叫 妙 奴 被 几 平
 蟹 吟 如 卡 奴 儿 祭
 併 晚 名 卡 如 琼 竟
 沃 姪 類 卡 地 佩 敢
 丹 姊 卡 官 生 落
 伴 姊 姊 祥 官 生 敢

Tàng quây viác bạn ta lia mừ
 Hiền sĩ toạng bợ vợ vắn gắm
 Sương cân quan lồng nằng duỗi nằng
 Nguyệt giảo mừ tây phương xiên li
 Sáng noọng bầu thuôn liền dằm
 Pi noọng là viác căn táng xứ
 Pi tè kết thiếu nữ khao bang
 Mì sương coi tin sang thẳng pi
 Sơ mừ duỗi noọng nhi ngô bươn
 Sứa hầu sĩ táng muông ngôi na
 Dây sứa bằng dây á định vườn
 Sứa noọng sắc vị hương hom toa.
 Quan liền viác noọng á xiết xa.
 Vắn hầu dằng dây mã hầu noọng.
 Sương cân hầu thuôn toạng kéo vườn
 Pi coi viác mừ rườn duỗi mã.
 Còi sương nậu Bioóc Lã sao chằm.
 Noọng tèo sơ sứa quan ngôi na.
 Buồng hương tìm sứa pha may chưa
 Bạng cạ như mừ phua kéo chứ
 Giờ này viác táng xứ khôn sương
 Pi kê sứa hầu nằng ngôi na
 Vắn quặng noọng Bioóc Lã gọi sương
 Soong sả như bóng gương chói oóc
 Viác căn tỉ vườn bioóc mậu dân
 Nho sinh quan táng táng viác bạn

Đường xa từ bạn gái chia tay
 Dạ hiển sĩ cả ngày bối rối...
 Thương nhau quan ngồi lại với nàng
 Bóng dương tà tây phương ngàn dặm
 Tối rồi mà ý dặt chưa xong
 Mỗi người về một vùng biệt xứ⁽³⁸⁾
 - "Anh kết cùng thiếu nữ trắng trong"⁽³⁹⁾
 Có thương gửi cánh hồng⁽⁴⁰⁾ tới sĩ
 Anh xin cùng em nhị Ngô Ban⁽⁴¹⁾
 Chiếc áo tặng khác muờng xem mặt
 Có áo như em thật trong nhà
 Áo em giặt mùa hoa thơm tỏa.
 Quan ngồi lia cô á xót xa:
 - "Ngày nào mới lại qua thấy mặt?
 Thương nhau cho đến dứt nguồn cơn
 Anh có lúc hồi hương với ả
 Sê thương cảnh Bióc Lả gái trâm".⁽⁴²⁾
 Nàng xin áo của quan ngắm mặt
 Buồng hương tìm chỉ vóc vải bông
 Như thể về nhà chồng đỡ nhớ
 Giờ đây chia khác xé khôn thương
 Anh cỡi áo đưa nàng thay mặt
 Bióc Lả ngày vắng ngắt thấy thương
 Như hai ta chung gương soi bóng⁽⁴³⁾...
 Lia nhau vườn hoa nhị mẫu đàn...
 Nho sinh quan khác đảng lia bạn

富本曉下堆思空朱堆把堵思務倚欣岸娘處英
 寄漏曠尋尋金虛西少秋祥金过伴欣燭璽渭云
 漢亮忙水珮城嘆亮朱嬰啜社娘望珠璽炫熒熒吧
 煢煢山厥每嘆出嬰孽隔落月魁欣份床杉其
 左分娘蟠杉寸速刀娘歌歌宜晚傑傑保汎沃煎敢
 弄吐呂式隄傑他刀命湏君敢俄敢祿勿襪漫根
 味六每賜娘滄望波如良自勇助欣雀謹困商

Mọi dương tà ngàn hân lia cung
 Lâm lập vượt pủ sung mừa ban
 Bioóc La nằng mơ mằng mung lung
 Mọi sức mềng sơn lâm tìm bioóc
 Phụng hoàng bên phá moóc tìm dôi
 Nằng điếp thuôn mọi nơi vuôn toong
 Nậm tha tốc lông roong hân không
 Vọng dao dao dù sung tây nhac
 Một minh nằng na miác thiếu dôi
 Như tua cần mờ côi lục vya
 Lương quân pây cách xạ táng táng.
 Tự vắn quan viac nằng vuôn toong
 Nam nga ngòi nguyệt vọng quả mùa
 Cầm vắn điếp khối chũa bạn khoa
 Hân sữa bầu hân na hân gân
 Lồm vắn moóc phân vắn tòa ngàn
 Tật sữa oóc chường vắn na nằng
 Khôn mược ền bên sang mùa xứ
 Lia cần vắn quả mự vắn hâng

*

* *

召官下堆地
 下竟将形祥
 簪倚前玉枚
 荆伴喜如竹
 段落渭押伴
 吁敢女敢傑
 吏自少壯後

Lại ga đoạn kinh trâm Bioóc La
 Tự vắn viac bạn khoa vi quan
 Thiếu nữ mùa cung rườn suôn bioóc
 Gùn vắn cấp noong nguộc hết dôi
 Một điếp bạn tức mai táng ti

Mọi đường sông Ngân Hán lìa cung
 Vượt sông núi muôn trùng về bản...
 Bióoc Lả nàng mắt vẫn mơ trông
 Thấy loài ong núi rừng tìm nhị
 Bay lưng trời phượng mãi tìm đôi.
 Nàng mền thấy mọi nơi buồn dạ
 Lệ hàng hàng tâm tã rơi suông
 Ngắm sao sao cao vùng tây nhạc⁽⁴⁴⁾
 Một mình nàng mặt ngọc⁽⁴⁵⁾ thiếu đôi
 Như con người mồ côi mồ cút...
 Lương Quân đi xa cách khác đàng.
 Từ ngày quan lìa nàng buồn dạ
 Nam Nga trông trăng đã qua mùa
 Ngày đêm nhớ khôi châu⁽⁴⁶⁾ bạn thiết
 Thấy áo không thấy mặt thấy người
 Gió bạt ngàn sương bay nghi ngút
 Đặt áo ra giường trước mong nàng
 Khôn mượn én bay ngang đi xứ⁽⁴⁷⁾
 Lìa nhau ngày qua bữa thành lâu.

*

* *

Lại nói đoạn khôi châu Bióoc Lả
 Từ ngày lìa bạn khóa là chàng
 Thiếu nữ về cung loan vườn cúc
 Ngày đêm cùng gối ngọc làm đôi
 Một cảm bạn trúc mai khác chốn...

秋閨良嘖源制妒愁飲迫身海晏魚休望身害魚下方榜獲里未伴
了宮午保承於脫步保隔嘆功良對云懷休庄仍籍四信對干文為
爵滑珠班燭胚立珠首根如響壯吟免侵私臥解優熟香岸泪士悲
拾吟響吳氣臂麻魁伴膏每刺股寸泪海封飲姪海外嬌大杉賢相
敗呼立娘歡南奇玉落奇護娘牒吟係唯出保劍娘嬾信渭連官軍
九妹敗云溫妹婿女敗界來女敗群眉官竟被寒命風陣香時泪戰
贊父張下句父輩少自伴金少助敗保牒被飲冬波匿娘訴即燭帝

Bước cầu vắn sịp sí lẹo thu
 Pô mê gạ cẳm mừa cung các
 Hẹn vắn lặp nà miác bioóc lương
 Bioóc Lá nằng ngồ bươn bấu pác
 Cầu ón pây thai xác thủy nguyên
 Vô mê khai bươn chiềng sịp pết
 Pủ đa te mà rắp hết lửa,
 Thiếu nữ ngược khối chua lo sầu
 Tự vắn viác bạn cầu bấu hần
 Bạn là tề lia cẳm cách bực
 Vuồn lai ngị mọi khúc than thân
 Thiếu nữ nằng kinh trăm lặc hay
 Cầm vắn điểp đầư sẩy Lương Quân
 Vắn còn cạ thuồn cẳm đuồi nhĩ
 Bấu mĩ sương thăng vi vắn lùm
 Điểp quan hác háy xâm than vọng
 Sứa vi đứ đuồi noọng thể thân
 Hần sứa bấu hần gần dăng bại
 Đồng hần hai chời đại nhằng dăm
 Một mình nằng hay xâm suồn bioóc
 Mây moóc tóa ngoại noóc tứ phương
 Nằng liễn tẩm chút hương vội vãng
 Hẩu hương mừa đại ngẩn đuồi lằm
 Tứ thí liễn bần thăng thiên li
 Tóa thăng quan hiển sĩ vắn thư
 Dầy chặc liễn tương tư đuồi bạn

Tháng chín ngày mười bốn cuối thu
 Cha mẹ có lời đưa cung các
 Hẹn ngày đón mặt ngọc hoa vàng...⁽⁴⁸⁾
 Bióc Lả nằng Ngô Ban⁽⁴⁹⁾ không nói,
 "Ta đành đi chết đuối thủy nguyên".⁽⁵⁰⁾
 Bố mẹ gả tháng giêng mười tám
 Bố mẹ chồng đến đón làm dâu
 Bióc Lả ngọc khôi châu⁽⁵¹⁾ sầu nào.
 Từ ngày lia bạn cũ vắng đâu
 Đôi ta đã lia nhau cách bức
 Quá buồn nghĩ mọi khúc than thân
 Nàng thiếu nữ kính trâm⁽⁵²⁾ thắm khóc
 Đêm ngày nhớ trong óc Lương Quân
 Ngày trước nói tận tâm với nhĩ⁽⁵³⁾
 Lâu chẳng thương hay sĩ đã quên?
 Nhớ quan, tự khóc than vò võ,
 Áo chàng đưa ngày nọ còn đây
 Thấy áo chẳng thấy người ngán nề
 Trời đông lạnh trăng xế tối tăm
 Một mình nàng khóc lẫn vườn cảnh
 Sương móc phủ ngoài cạnh bốn phương...
 Nàng liền dạy đốt hương mau lẹ
 Cho hương bay theo gió ngàn xanh⁽⁵⁴⁾
 Tức thì liền bay nhanh nghìn lý
 Tỏa đến quan hiền sĩ văn thư,
 Được biết liền tương tư với bạn,

車 群 燕 首 誓 樣 汾 對 畔 逐 簪 駁 汾 听 五 願 夫 听 焦 牙 治 取 听 弘 保 何
 切 敢 敢 伴 如 谷 如 如 保 如 刺 恥 如 庄 東 者 南 庄 文 對 咻 恥 命 海 對
 雁 娥 邊 凌 流 珠 海 簪 泉 漢 王 根 鬻 焉 下 低 噴 珠 名 慙 地 低 名 歌 恩 他
 燕 陽 隔 遠 流 難 望 刺 狄 他 弘 對 淋 良 天 吏 霍 難 下 滄 祥 媚 事 竟 眉 滄
 商 信 牒 麻 仍 姑 娘 依 嫁 流 听 涓 瀑 官 曹 夫 伊 弘 乃 望 華 帝 耽 幹 伴 連
 時 戒 君 命 邑 立 之 吟 蝶 女 君 臣 臣 他 免 同 帝 改 床 冠 齊 生 育 竟 身 職 是
 卅 保 良 踪 故 定 干 竟 分 少 良 我 滄 如 世 若 此 連 願 麻 律 登 景 頌 庄 該

Cầm vắn lia yển nhận xiết xa
 Bầu chắc tin đương nga vắn còn
 Lương Quân điệp khao ôn Văn Đám
 Liều minh mã tốc lãng bạn cầu
 Khau phya nhằng lau lau như xưa.
 Ngộ chấp noọng khôi chua cốc mạy
 Biôóc Lả nằng vọng hay như phẩn
 - "Pi coi sương kính trâm noọng dưới
 Pô mê giá lục nội bầu sam
 Thiếu nữ nậm tha chan như moóc
 Lương Quân cạ noọng ngược kính trâm
 Ngã ba mùa dưới cần hết mã
 Nậm tha luây rằm nả như phân
 Mưa mìn quan Lương Quân dẳng ga
 Thê gian tăng thiên hạ đông tây
 Nhược đây phua rại đây giá nguyện
 Hâng vắn i hác quên rườn phua
 Đát mã toọng khôi chua dẳng cạ:
 - "Nguyện ôn này Biôóc Lả Văn Đám
 Mã tề kìn nậm mang dưới vư:
 Niên sinh cách tăng tr tăng quỹ
 Rự te đây mĩa đây lùm mã
 Giở pi phuoối sự lạ hết lãng
 Vận thân hử vĩ hãn minh noọng
 Dẳng chắc bạn mĩ toọng sương vừ"
 Lương Quân tốc nậm tha dưới ả:

Từ ngày lia én nhận thiết tha
 Không biết tin Dương Nga ngày trước...
 Lương Quân nhớ trắng mặt⁽⁵⁵⁾ suốt hôm
 Liều mình tới nơi thăm bạn cũ
 Núi non còn vò vò như xưa,
 Bắt gặp nàng khô châu dưới cội
 Bíoc Lả than lệ tưới như mưa:
 - "Anh hỡi, nhớ khô châu em với
 Bố mẹ gả con gái không bàn!"
 Thiếu nữ nước mắt chan như móc.
 Lương Quân rằng: - "Sao khóc kinh tâm?"⁽⁵⁶⁾
 Bố mẹ gả thanh thân nhà cửa!"
 Nước mắt trào xuống má như mưa?
 Lương quân lúc bấy giờ mới ngó:
 - "Thế gian khắp đây đó đông tây
 Dù được chồng dờ hay chờ oán
 Lâu ngày nhà chồng hắt cũng quen".
 Xót tới dạ Thuyền Quyên nói tiếp:
 - "Bíoc Lả này cả quyết nguyện đây
 Cùng chàng ăn thề ngay miệng nước.
 Chàng ở nơi viễn cách đường xa
 Được vợ đẹp chừng ra quên khuấy,
 Sao nay chàng nói bấy lảng nhãng?
 Em tự vẫn cho chàng trông thấy
 Mới biết người một ý thương ta"
 Lương Quân giọt lệ sa với ả:

龜把前魚塋辭係本科左舞女算珠明听娘弄真駁叶患車戢赤竟
 者竟定左祥竟仍祥許者愁許吟父許竟許弄几对婢金困排山
 呂東呵翻黑月女陽漢傑呂娘恩山粧生桑淇如望凌如俄模
 米凡幼商千有職世娘登卡炳娘家滿攸炳他娘恥卡琳身男云
 蝦眉立少似少章秋耳爆欣幻護吟对娘眉添仍媚泪看渭渭仍恩
 麻婿齊許女仍郎呼托氣君連娘吟咀如乃若竟官併竟散命卡壳
 寬帳竟者竟屈半眉效氣官官杰渭輝依娘卡恩若吟还卡浚務夾

- "Khoản mà rội Bioóc La giả thai.
 Ngân thua mì kỳ lai pí pyá
 Vì tè rắp au á định rườn.
 Giá hầu thiếu lia gương tà nhi
 Vì là cần xiên lí táng táng
 Sự nhằng siêu pác giảng pí hầu
 Ngưu Lang cách Chức nữ nhằng sương
 Rự lẳng cần thể dương táng bản
 Sỏ bắc đầu ngân hân hầu khoa.
 Thai thai duyên soong rà giá tả"
 Lương Quân hân Bioóc Lả sâu thân
 Quan liên au pèng ngân hầu noọng:
 - "Mặc nằng nghị dẫu toọng gỏi toan
 Mỉra gỏi gạ gia san vo mè
 Than thờ đuồi tua ké hầu minh
 Y như cầm nhò sinh vì gạ
 Ngân nầy mì pèng há hầu nằng".
 Bioóc Lả nặm tha chan roòng roòng:
 "Toọng vì nhằng sương noọng cả rình
 Nhược quan mùa hết kìn đuồi má
 Gỏi sương thâng Bioóc La sao châm
 Vần vì đã lùm lẩn vuồn toọng
 Bioóc sản mùa thân noọng khôn xa
 Một mình mùa nam nga páy chắc
 Mùa bioóc nhằng vắn mác son lâm
 Lại thúc toọng lục gằn lự vì

- "Hú vía nàng Bióc Là bình yên
 Sinh lễ bao nhiêu tiền anh trả
 Để anh chuộc lấy ả định nhà
 Đừng để thiếu mà xa cách nhĩ
 Anh là người thiên lý viễn phương⁽⁵⁷⁾
 Thiếu bạc trăm anh ưng trả hộ
 Ngưu Lang cách Chức Nữ còn thương⁽⁵⁸⁾
 Lọ là người thể dương khác bản.
 Số Bắc Đẩu Ngân Hán không xa⁽⁵⁹⁾
 Sống chết duyên đôi ta chớ bỏ!"
 Lương Quân thấy Bióc Là sầu than
 Quan bèn tặng cho nàng nén bạc;
 - "Mặc ý nàng định đoạt lo toan
 Về sẽ thừa gia sản bố mẹ⁽⁶⁰⁾
 Trình với cụ nên kể cho mình⁽⁶¹⁾
 Y như lời nho sinh⁽⁶²⁾ anh nói
 Bạc này có nén rươi trao nàng!"
 Bióc Là lễ chứa chan rươi rươi,
 Rằng: - "Quả anh thực mối thương tình
 Nếu anh về gia đình vợ cả
 Hãy thương thân Bióc Là kinh tâm
 Van anh chớ quên thêm buồn dạ
 Thân em khi hoa rã khôn tìm.
 Nam Nga về một mình nào biết
 Kiến ong còn tha thiết sơn lâm
 Khéo mắc hợm người chẳng anh nhé,

幼寻妙岸消别去笔玄模低誼迭散亦夷彬望什务王望廉庭生效
 困安勿勤困務勿且足芦吟祥吏礼困晚嘆惻寸番嘆寻上啞杰
 西坡建分伴妾蝶木出木梧归地良伴波界君温妻胡郷望廻变娶
 妹好上都合送蟠山想山棧塔每下牒尾下長觴柳負故翠釋交妹
 身汎廣平都良如蟠仍出模懣泣帝仍都恩顰特渭出良侯蟻孩
 根勿登世生苦難立毫楊揀落咆欣君梯生亦晚歌若命王群出云
 蔭薨拾生倦昨解下恩柳鶯覓哨伴良如功建官保昭沒童莧仍生

Viác căn thân noọng nhĩ khôn au
 Lôm pật moóc phù khau khôn tím
 Síp soong khoãn thượng đĩnh nửa bản
 Sinh thê bặng đũa phẩn vượt ngàn
 Rầu sinh lồng hốp bạn cần mùa
 Hắt rừ khừn mừng nửa khôn piết
 Nhìn chài như ong điệp mùa xuân
 Bioóc rập mềng sơn lâm vật vơ
 Toọng pí nhằng tương dú thả xuân
 Liệu đương dú sơn lâm pên mác
 Lôm toọng mây côn lặc rừ đây
 Pí piác pây tàng quây gòi ngi
 Tiếng tồn khóp mọi ti tàng mừng
 Cầu hân nậu bioóc lương lại sán
 Lương Quân nhằng điệp bạn gòi mã
 Như lửa lồng phong ba khôn lại.
 Công sinh lồng hạ giới ngòi bản."
 Đát mã toọng Lương Quân than vọng
 Quan ngòi nã khao ôn mừng dôm
 Bấu hân suôn liểu xuân thuôn mùa
 Chiêu Quân mừa cồng Hồ Phiền vương?
 Một mình dú cô hương thân vọng
 Long vương khừn tầu vọng tím mã
 Tỏi cón Phật xích ca thượng đĩnh
 Nhằng dú luông giao biến kìn sinh
 Sinh pên lục mề nhìn mác sỏ

Chia tay em anh sẽ tìm đâu?
 Gió thổi móc ngàn dâu khôn bắt.
 Đủ ba hồn chín phách trên trời
 Sinh thể như mơ chơi núi bán
 Ai sinh cùng hợp bạn một lần
 Sao lại lên mừng trên⁽⁶³⁾ khôn dứt
 Gái trai như ong bướm mùa xuân
 Hoa nở ong sơn lâm đến liệng
 Lòng anh còn tưởng đến chờ xuân
 Dương liễu trên sơn lâm nên quả
 Gió lửa tung cây đổ đành là,
 Anh lià đi đường xa hãy nghĩ
 Tiếng đồn khắp mọi xứ khác phương
 Ai thấy đoá hoa vàng tàn mạn
 Lương Quân còn yêu bạn sẽ về
 Bằng gió cuốn thuyền đi không lại
 Công sinh xuống hạ giới⁽⁶⁴⁾ do trời".
 Lương Quân dạ bùi ngùi dài nằng
 Quan nhìn mặt trong trắng⁽⁶⁵⁾ mừng trông
 Không thấy vườn liễu xuân hết quý⁽⁶⁶⁾
 Vua Hán ở trên lầu than vọng
 Long vương từ vực thăm tìm về
 Đời trước Phật mẫu Ni thượng đỉnh⁽⁶⁶⁾
 Còn cho rồng cải biến thần linh
 Sinh phận gái xuân xanh mặc số

家	象	家	象	Tâm nương toi Bàn Cô quốc gia
几	几	几	几	Cần thai bầu dầy mà ky mưa
殊	殊	殊	殊	Nậm bốc tả se hổ rài cưa
对	对	对	对	Khoăn khâu coi siêu mưa đuôi moóc
她	她	她	她	Tôi lãng chắc sinh oóc tí hâu
云	云	云	云	Mưa mền ngược khao sâu pên hén
恨	恨	恨	恨	Bầu tham lãng cạ peng ngàn chèn
仍	仍	仍	仍	Nhược ta vì nhân duyên nhằng siết
帖	帖	帖	帖	Biôóc La nãng lặc điếp dẫu cò
肘	肘	肘	肘	Liên riệc pi sĩ nhô tức thi
俾	俾	俾	俾	Sinh thể số thượng vị soong rà
恩	恩	恩	恩	Điếp cạ đuôi Dương Nga thôn toong
忙	忙	忙	忙	Củ tin là pi noong kìn mang
芳	芳	芳	芳	Linh thiêng thần gản dang lỏng hộ
天	天	天	天	Thiêng lai í khưn dũa thượng thiến
滂	滂	滂	滂	Lương Quang tăng từ ngi mưa phảng
宫	宫	宫	宫	Nguyễn Long Vương khưn nãng thuy cung
地	地	地	地	Xuân hạ tuyết vũ vân vận tí
忙	忙	忙	忙	Nhinh chài tăng xiên lí mà mang
万	万	万	万	Tả xác se dương gian vô vạn.
茫	茫	茫	茫	Lồm pật moóc Thạch Bàn ban nương
海	海	海	海	Soong càn nãng càn tàng cung hây
洗	洗	洗	洗	Bách hoa nở kỳ tay chung queng
乍	乍	乍	乍	Lồm lộp lồm pật xiên lộn biôóc
欣	欣	欣	欣	Nãng tu dinh ngoại noọc soong gản
竟	竟	竟	竟	Thiếu nữ nãng kinh trâm cặp pi

Từ đời vua Bàn Cổ quốc gia⁽⁶⁷⁾
 Người chết ít khi mà sống lại
 Nước cạn để trơ bãi cát khô
 Hồn phách sẽ tan về sương gió
 Biết đời sau sinh ở phương nào?
 Bảy giờ ngọc trắng phau⁽⁶⁸⁾ hạ tiện
 Chẳng làm gì đến nén tình ngân⁽⁶⁹⁾
 Nếu bỏ anh nhân duyên còn tiếc
 Bióc Lả nàng gỡ được lòng tơ
 Liền gọi chàng sĩ nho tức khắc
 Sinh thế số thượng các đôi ta
 Anh ngỏ cùng Dương Nga hết dạ
 Anh em ta lên cả ăn thề
 Thần thiêng liêng thường lễ vâng hộ
 Cảm thông lên chùa nợ thượng thiên.
 Lương Quân cùng thiếu niên quý khấn
 Nguyên Long vương ngồi chốn thủy cung⁽⁷⁰⁾
 Mây mưa bốn mùa công vận thủy⁽⁷¹⁾
 Gái trai từ thiên lý sang thề
 Dương gian đó bỏ thân vô số...
 Thạch bàn tràn sương gió bay ngang.
 Hai người ngồi bên đàng cùng khóc
 Trăm hoa đua ngang dọc nở quanh
 Hoa phe phẩy rung rinh vờn gió,
 Ngoài cửa đình ngồi đó hai người,
 Nho sĩ và văn khôi thiếu nữ⁽⁷²⁾

香啣水西良駁新梢啣閨逆青柳留故牢來吟商嶽逆岳根思將里
蟻署欄杆下結仍杉建殿祥吟仍他定過驛庄者園趁西友金連叫
跪拜東鄰里班款心呂宦朱帶款欣呂堵本派呵媚左妾語欣如糠
渭陽留生十吳好燥下伏留辺杆仍他歡去他此夫氣逆人保竟糟
以罪及效伴知恩意娘以伴帝恩伏世雲新為囑云廿寬廿伊登夏
故宮君離陸之伴伴射牽結竟外事叙烏速君麻似云空伴伴更辺
登拜裏要外外取羞即急外結羞不空金連良寬空保拾儿落世許

Soong duyên khấu mừ qui chút hương
Phân quan ta âm dương khan pác:
Lương Quân cấp nả miac lạy bân
Nhình chài số sinh lồng qua nhi
Khởi kết bạn xiên li bióc lương
Khởi rắp au Ngổ bươn kết mã
Gần hâu toọng gian tà nhắng bân
Nhuộc bạn í tham tâm bân khá
Tức thí nằng Bióc Lả liền khan
Niệm mừ khấu pứt quan đèn các:
- "Khởi kết bạn nả miac táng mường.
Kết pi đay pền rườn gói giá
Nhuộc khởi toọng gian tà nhắng bân.
Vạn sự pứt nhắng hân tha nả".
Soong cần mang li lạy vạn vắn
Kim ô vân pây lẳng quá ngan
Liền tốc lồng nư ban roọng lải
Lương Quân nặm tha phải đặng gạ:
- "Khoẩn mà rồi noọng á dá lia
Soong rà pền phua mĩa khoắc phạ.
Bầu vẫn là thai tà nặm mường
Síp soong khoẩn mường nư tây nhạc.
Kê rầu là phít vặc tà căn.
Piác bạn y bầu hân vuồn toọng"
Mang thôi soong pi noọng liền sương.
Hầu pền ngĩa tào khang kéo vong

Hai duyên vào quỳ lay đốt hương...
Lương Quân gieo âm dương miệng khấn⁽⁷³⁾
Lương Quân cùng má phấn lay trên:
- "Gái trai số sinh nên quá muộn
Nghe đâm tôi kết bạn hoa vàng
Tôi đón lấy Ngô Ban làm vợ
Hễ ai lòng tráo trở trời trông
Hoặc bạn ý tham tâm trời sả".
Tức thì nàng Bióoc Lả liền lên
Chấp tay khấn Bụt trên điện các:
- "Tôi kết bạn mặt ngọc⁽⁷⁴⁾ khác phương
Nên nhà cửa với nàng mới thỏa
Vì tôi lòng gian trá còn trên
Muôn sự Bụt còn nhìn mặt mũi"...
Hai người thề thốt mãi cả ngày
Ác đã ngậm non đoài qua đoạn
Màn trời sa xóm bản nhá nhem...
Lương Quân lệ trào thêm mới nói:
- "Hú vía em, em hỡi, về chung
Đôi ta nên vợ chồng cõi Phật
Không nên thì thác vớt quê hương
Hồn vía đồn trên mường Tây nhạc
Ta không hề lia lạc bỏ nhau
Xa vắng bạn nao nao lòng dạ"...
Thề xong thương mến cả quan, nàng,
Cho nên nghĩa tao khang thỏa vọng⁽⁷⁵⁾

明吟根堯差呼烟疎忙駁併命前吟覓駁思歸吟清思疎漫侵呵
 託庄咏落養伴安準庄脫保敬瀨庄女庄群盆皆困左寸云江也如
 思青呂簪里聲淪青荃邦社秋情邦呂辭嫁隣望係呂泐如王翻似
 寸身準割十把罽身毀餉祥東順靖平捌開多韋身平稿命奄來秋
 強娘懋玉懋挑都玉良如懋神許玉也二押幽官开帝玉对根滄恩
 湯呂窈兒根出東願沐幼窈許幼呂彤生殊也臨殊許吟結肥勿馬
 忽下以窈軍驚沈祝幼張若窈娃平禮兵及身張平古高偶偶窈窕

Soong duyên cang thuận toạng chinh minh

Bước 1: Nâng thân sinh chằng cạ:

- "Lo pi pây chôn lậ lùm cấn

Mưa min ngược kinh trăm lạc p

Cách căn pây xiên lí dương, rừ"

Năng đủ chấp phá mù bạn sáng

Pát tốc lông ná nặm nửa đim

Chúc nguyện ngược thân sinh chôn quặng

Au pát khưn đèn thánh chắng mang:

- "Hẹn au nóng khao bang hết má

Nhược pi pây táng xạ bầu sương

Nguyên hầu thần đồng lòng xóa mình

Kết an hâu thuận tính tư rườn"

Bioóc Là ngược Ngổ bươn chằng gạc

- "Lay bân khòí Bioóc Là nữ nhĩ

Niên sinh síp pét pi chẳng mả

Pó mē ép khai giá hâu gân

Thân khởi đủ hương lân vườn toạ.

Hẹn kết quan cách vọng tàng quây"

Pô mề khai thân hây khôn ga

Chẳng hầu nậu Biôóc La tá mùa

Vi ga ngược khoa sâu thuần toạng

Rà kết đuổi mình nóng pên rừn

Rà mang căn Long vương cháng bán

Lồm pắt năm lai láng pên sấm

Thân chắc toong lục cần nóng á

Hai duyên bày hết bụng chính mình⁽⁷⁶⁾

Bióoc Lả nàng đẹp xinh nói rõ:

- "Lo anh đi chốn lạ quên nhau

Anh lạc Ngọc Khôi châu khi đó

Ngàn dặm đường cách trở biết sao?"

Ngồi thêm chấp tay vào dặm bạn

Chiếc bát rơi trên cạn bên sông

Chúc thụ ngọc kinh trâm chín vắng

Đem bát lên điện thánh thờ riêng:

- "Hẹn lấy em trắng manh làm vợ⁽⁷⁷⁾

Nếu anh đi khác xã không thương

Thân để mặc thần rừng⁽⁷⁸⁾ xóa hẳn

Kết lấy cho hòa thuận cửa nhà"...

Bióoc Lả nàng Dương Nga nói rõ:

- "Lạy trời, ôi Bióoc Lả nữ nhi

Tuổi sinh mười tám khi vừa lớn

Bố mẹ ép gả bán cho người

Ở trong cửa thân tôi buồn bã

Hẹn kết chàng cách xã xa xôi

Bố mẹ gả thân tôi khổ quá

Mới bỏ đi Bióoc Lả chẳng thương".

Anh nói "ngọc trắng trong hết dạ

Mình kết với thân ả nên nhà

Miếu Long vương đôi ta thề nguyện...

Nước mệnh mong gió cuốn sâu sâu

Thần thông hiểu thâm tâm cô ả"

併処欣吁朗歌低竟收和郭左殊望泪苦根買呀乃收烟安慳来何
 海祥帝庄許对昼对色也艷保魁者併嘆平也役云色保庄迫海如
 倚方嚙恁倚望罌規画似呂簪何席恩習效收束凌烟焦重詞来斋
 伴消儿文伴耽咻速如边下割如仍肩剃眉帽肩戴保收九踊盤来
 以落戚如吁外音如汨帝諸幼束定保玉保郭戏沃外甘涓出欣咽
 曉音根呂室涓敢許併如速决席竟妹鈴纏許群得杉羊羊乃帝君
 官齋意下竟官與者仍希海官荒涓父功於杉燕庄柳晚晚暴官良

Quan ngồi khâu bạn khóa hãy sương
 Ớn tẻ viếc mưa phương tâng xư
 Lia cần chắc kỷ mự đày hân
 Bioóc Lả noọng Văn Dẫm chẳng gạ:
 -"Pi hại gạ bạn khóa hầu mình
 Quan mưa khôì kết kìn duỗi ma
 Hâng Văn tẻ lùm na rự đày
 Giá hầu noọng tồc khuây duỗi pi
 Nhằng sương thảng noọng nhi sắc vắn
 Minh noọng đày pên cần là vạ"
 Hây tồc châu, Bioóc Lả nằng lờng
 Quan quyết au kinh trâm nầm tầ...
 Khoán mà lợì noọng á khôì chua
 Mưa pi vắn nhằng nả giá vọng
 Pô mễ bầu mì toọng sương thảng
 Công liệng nguộc kinh trâm than khô
 Cần hầu bầu mì số bặng cần
 Bân hầu lờng cùm vắn pên mại
 Tồi cón chắc mì tội viếc lằng
 Chẳng tuyền oóc tồi lằng vắn nầy
 Lạy bôn khôì bầu rưng sắc vắn
 Hắt rừ khôì cùm dăm bầu rưng
 Hắt rừ mưa cừu tưng chẳng an
 Giờ nầy dú dương gian bức đất"
 Quan đày hân nả mịch hãy lai
 Lương Quân ủm thư trai noọng á

Quan nhìn thấy bạn khóa khóc thương
"Én sẽ lìa về phương xứ khác
Biết bao giờ lại được thấy nhau?"
Bióc Lả em khôi châu nói nữa:
- "Anh hãy bảo bạn khóa cho mình
Chàng về hãy làm ăn gia thất
Lâu ngày lại quên mặt đấy chẳng
Đừng để em yêu sông, anh nhé,
Còn thương đến em Nhị có ngày
Để em được nên người là khá"...
Khóc thất vọng, Bióc Lả sụp ngồi
Quan quyết lấy văn khôi không bỏ:
- "Hú vía nàng hỡi ả khôi châu
Về còn lại với nhau đừng ngại".
Lòng cha mẹ không đoái thương cho
Những để ngọc khôi châu than thở:
- "Người nào chẳng có số bằng nhau
Trời cho xuống ngày thân thế mãi
Đời trước biết có lỗi điều chi
Mới truyền tới đời nay vậy đó,
Lạy trời không sáng sửa ngày nào
Làm sao tôi đêm nao cũng tới
Sao đợi về trên cõi thượng⁽⁷⁹⁾ an
Giờ đây ở dương gian thăm khóc?"
Quan đã thấy mặt ngọc khóc hoài
Lương Quân vực châu trai Bióc Lả:

東 默 根 帝 嘆 恩 渭 野 欣 岳 欣 極 方 散 割 敵 地 財 長 河 明 奇 娘 料 我 左
 凌 渭 琳 望 寸 齊 庄 狄 山 對 左 遠 了 離 吟 欣 商 下 永 正 竟 許 吟 陽 春
 者 貌 左 敗 海 根 奴 枝 佳 東 模 地 本 良 盡 歸 嘆 南 魚 王 且 生 平 月 少 伴
 望 敗 者 眉 連 你 竟 者 曾 云 新 祥 下 燦 于 地 西 奴 竟 宴 仗 男 几 年 空
 兼 吟 奴 仍 娘 帝 根 娘 力 娘 強 速 落 吟 眉 眉 強 輪 听 渭 許 吟 眉 少 娘 伴
 伴 空 肢 若 女 竟 艷 呂 齊 是 齊 廿 君 咤 七 奴 似 敗 君 以 離 如 仍 仍 哥 呂
 未 竟 失 脫 少 惡 暴 不 空 并 賊 感 良 奴 臂 者 空 他 良 娘 吟 但 娘 眉 官 下

Rội bạn giá vọng chạ lãng lại
 Vì không cạ vắn thái mừa phạ
 Rặt cò noọng giá tả lùm căn
 Hắt rừ nhắng mì vắn nằng dầy
 Thiếu nữ nằng liễn bầy vọng than
 Ôn pi dầy sương căn thôn toọng
 Giờ ngòi căn pi noọng tề mừa
 Biôóc Lả nằng giá chề dăng dư
 Không tề lặc tăng trụ lực căn
 Biôóc Lả nằng khấu đồng sơn nhạc
 Chắc tề khốt pên mác duôi căn
 Rự là tóc lông tôm tả cằng
 Lương Quân viác táng bản viện phương
 Căn tồn cạ biôóc lương leo sản
 Bươn chắt mì bâm bán lâu chề
 Chạ noọng mì vu qui côi hùn
 Soong găn cằng tí kìn hơn tăng
 Tha vắn luân tây nam dậu thí
 Lương Quân sáng noọng nhì biôóc lương
 Nằng khăn mừa Long Vương thuy hạ
 Căn phuôi hắt thật thả chính minh
 Ý như cảm nhô sinh pi cá
 Ngăn nhắng mì chàng hà hắt nằng
 Rự nhắng siêu kị chàng coi liệu
 Quan sáng nằng niên thiếu Dương Nga
 Biôóc Lả bạn soong rả giá tả

- "Hỡi bạn, đừng vật vã chi nhiều
Nào anh có chết theo trời phật
Em đừng thất cổ chết quên nhau
Tất có một ngày sau lấy được!"...
Thiếu nữ nàng bèn khóc thổ than:
- "Thương hết bụng, em ơn, anh hỡi
Giờ lia nhau ta hãy đi về"...
Bióc Lả nàng đừng chê mới phải
Phất phơ như trai gái ai đâu?
Bióc Lả vào rừng sâu sơn dã
Chắc rồi cũng kết quả như ai
Hay là lia cành rơi xuống đất? "
Lương Quân quay về hạt viễn phương⁽⁸⁰⁾
Người đồn rằng Hoa Vàng cánh rã
Tháng bảy có mâm cỗ rượu chè
Em mà có vu qui⁽⁸¹⁾ sẽ đến...
Hai người nói nơi kín bên đường...
Mặt trời lặn tây phương giờ Dậu
Quan dặn người yêu dấu hoa vàng⁽⁸²⁾
- "Nàng vào chùa Long Vương sông Cá
Lời thật thà chứng quả chính mình⁽⁸³⁾
Ý như nhờ nho sinh anh nói
Bạc còn có lạng rười đưa nàng
Hay còn thiếu bao chừng sẽ liệu"
Quan dặn nàng niên thiếu Dương Nga⁽⁸⁴⁾
Bióc Lả: "Bạn, hai ta chớ bỏ".

少登妹喋金冠解消下以相拾身甚竟官登过青恨效竟生没故保
 女佛伏新鳥竟真新忘望节私君由庄秋节新乃生保青字氣戰
 自太幽狄輪仍那合强書書頌仍滄敢强冷主平渭新洞都私長如
 咱彬上少西肩壳家每平下天出他干对他東茂吟隨貧金解上仍
 吟烟界年去堪愚山意夜湯雷且漢里娘應君機拙部幼凡珠陶敢
 良伴仍定奔許竟对娘渭曉城竟对祥吟边吹对泪郎蓋似碧由眉
 焉遂疑周都世官竟併群晚魁官魚端听汾散蠅廣優已渭乐分那

Thiếu nữ cũ pác cạ Lương Quân
 Soong rả mặc bản đin sương hai
 Mẽ pụt dù thượng giới nhắng thiềng
 Cùm hâu lục thiếu niên định các
 Kim ô luân tây nhạc tẻ lòng
 Ôn pỉ nhắng mì ngân hấu noọng
 Rả chần ná thúc toọng pỉ quan
 Mưa hấu hợp gia san duối pỉ
 Bioóc Lã cang mọi ý năng sương
 Noọng kin nguộn bioóc lương mưa ôn
 Thằng tuyết ngon bioóc ôn cỏi ngời
 Síp soong tua thiên lỏi khoắc phạ
 Thân noọng nhắng dù tha pỉ quan
 Lương Quân nậm tha chan duối như
 Pỉ pền cần xiên lỉ táng táng
 Quan chằng cang duối nạng cần sáng
 Soong cần nậm tha áng bặng phân
 Quả tuyết chúa đông xuân xui tàn
 Tẻ hấu bioóc phồng cang duối mềng
 Ngân nầy mưa cỏi tên thẳng quang
 Sỏ sinh lòng đạo lạng tức hâu
 Pỉ bầu muốn tham au ích kì
 Sinh tẻ lòng tham kì cần mưa
 Một lò noọng khô chua na miac
 Vần thai khúm thượng các đo phân
 Bầu chắc noọng nhắng hân rự ná

Thiếu nữ cất tiếng ngỏ Lương Quân:
- "Đôi ta mặc trời thần thương tời
Phật mẫu ở thượng giới còn thiêng
Vàng hộ con thiếu niên định các⁽⁸⁵⁾
Vàng kim ô tây nhạc⁽⁸⁶⁾ lặn vòng
Em ơi anh có lòng cho bạc
Mình dường như thiếu sót cùng quan
Bao giờ hợp gia san anh vậy?
Bióoc Lá kể mọi ý mình thương:
- "Em nuốt ngón hoa vàng chết sớm
Đến tiết hoa mơn mớn sẽ coi.
Mười hai con thiên lôi thượng giới
Thân em còn ở đợi chờ quan".
Lương Quân nước mắt chan đôi đoạn
Anh người ngoài ngàn dặm xa phương
Quan mới nói với nàng nhấn nhủ
Hai người giọt lệ ứa như mưa
- "Qua tiết, đông quân⁽⁸⁷⁾ vua truyền lệnh,
Cho cánh hoa nở cánh cùng ong
Bạc này về sẽ dùng đèn goăng⁽⁸⁸⁾
Sổ ta sinh gặp cánh đàn cam.
Anh không muốn tham lam ích kỷ
Đủ ba kỳ sinh thế⁽⁸⁹⁾ người về
Một lo em thiếu niên mặt ngọc⁽⁹⁰⁾
Thác về tiên chẳng khác giấc mơ
Biết em còn thấy cho chăng tá?"

諸首形恩晦身尋新落簪所汾琴音燕雲塵堆岸鄉散忙保
 庄如妾盆文登曉便長運荆亮如齊知齊對自尋大故使冥對養
 呼依樓泪如根帝空與恨來泪瀝東野太凌官岳晚堂章倚算女
 啗仍祥梅免泪保則帝煩嬰諸他方城山江吟山渭余文伴步少
 句如都錢及渭意模仍解伴吟淪客每渭出泪分菴渭寒膏雀信
 力氣生耽生信來如速馬商里唯寫女齊吟蝶蝶耽官懣敗吟
 小舞舞改仗眉盆依翎良堯十堆金少燕鸞琮使夜哥官自耽取

Thiếu nữ cũ pác cạ chẳng khan
 Sông thái noọng nhằng sương như cầu
 Hầu sinh lòng tằng cầu nửa bán
 Vần hết việc sương thắm puồn toọng
 Nho sinh cấp pi noọng Văn Dâm
 Mĩ tín mưa thắm căn cỏi hay
 Vuồn lai í bầu dây ngời thắm
 Ý như mây tặc không hầu tím
 Hai tóc nhằng dây vận khum lòng
 Lương Quân doại pêng ngàn liên viác
 Pí lia bạn nà miác kinh tâm
 Thiên lý cỏi chữ cảm pĩ sáng
 Rối rối nặm tha ằng như phân
 Kim ô luân phương đông tề cảm
 Thiếu nữ mọi cảm sáng tí âm
 Ên tề lia sơn lâm mưa ền
 Loan cỏi dú chang bên đuổi loan
 Quặng điệp thắm cảm quan tự đất
 Sừ điệp vượt sơn nhạc tím đôi
 Phong hết lồm mưa ngời đại ngàn
 Thân quan mưa rư đáng cô hương
 Quan pây lăm văn chương sử mọ
 Tự vẫn lia bạn khòa minh mắng
 Gừn vẫn hác lợ toan đuổi bầu
 Chác cạ tín thiếu nữ đường rừ
 Sam pi quan hồi sự gạ quá

Thiếu nữ lên tiếng ngỏ mà rằng:
 - "Sống thác em vẫn hằng thương nhớ
 Cho đổi sinh cầu số trên trời
 Ngay làm việc thương rồi buồn thảm"
 Nho sinh rằng: - "Hỡi bạn Văn Đăm⁽⁹¹⁾
 Tin tức gửi về thông hãy khóc
 Quá buồn khôn sẵn sóc được thân
 Như cây gãy khôn phần tim nổi
 Trắng lặn rồi trắng lại mọc lên..."
 Đưa nén bạc Lương Quân quay gót:
 - "Anh lia bạn mặt ngọc kinh trâm⁽⁹²⁾
 Nghìn dặm xin đừng quên anh dặn...
 Rười rượi lệ dài vẫn như mưa
 Non đoài lặn vàng ô đã tối
 Thiếu nữ mọi nhờ gửi tri âm
 Én lia về sơn lâm với én
 Loan sẽ đậu giữa bến cùng loan.
 Vẳng nhớ đến lời quan tự xót
 Sứ điệp vượt sơn nhạc tìm đôi
 Thả theo gió về nơi ngàn rộng...
 Về thư đường quan thẳng có hương
 Quan đi nhăng văn chương sử Mã⁽⁹³⁾
 Từ ngày lia bạn khóa mình nàng
 Ngày đêm tự lo toan với bạn...
 Tin thiếu nữ khác bản đường nao
 Ba năm quan thường trao thư giả⁽⁹⁴⁾

就判限里元令移任南討未愁文那杉恩諸考俾料归吟信恩松考
 課内時千狀戴弓許地開詩中詩登杰金速吟伴吟增渭賊盆分取
 下希煥民士方榜元尋安但攸顧欣下君聶泮賞康少低呂香捧君
 天南榜人進四度狀渭長致士討地天長殊竒且采年許千房勿長
 得令眉曾幼曾帝賊西匪曾官歡帝榜官父渭出堯吟朴希出麓渭
 王制帝泣遂下壘封東未許殊父效度晚然吟害舌渭未許敗射懷
 帝帝皇曉考天似希泣彤寸父致爆帝渭帝林如彤燕封傳帝御倘

Đế vương tuyển thiên hạ khóa thi
 Tiết chế lệnh rườn vua nội phan
 Hoàng đế mi băng vàng ngai ngân
 Tôn khóp tăng nhân dân tiên lí
 Khảo tuyển au tiền sĩ trạng nguyên
 Thiên hạ tăng tứ phương tài lệnh
 Cầm hâu dầy độ báng cung tiên
 Vua phong chức trạng nguyên hầu nhậm
 Khóp đông tây mùa tám bắc nam
 Hết rừ táp Trường An khai thảo
 Thuần hầu tăng lục vựa thi sư
 Pò mè quan sĩ nhỏ lo sáu
 Lục vô pây duỗi vậ thi văn
 Duyên sở dầy pên cần rự ná
 Dầy độ báng thiên hạ mặc bán
 Mùa ngòi quan Lương quân vuôn toọng
 Dầy ngìn pò mè roọng tóc châu
 Phác cầm mùa khao sâu cạ khảo
 Noọng hại dú thả đạo bạn rả
 Hắt rừ pì tèo mà côi liệu
 Ên mùa cạ niên thiếu tàng quây
 Phong thư phác hầu dầy mùa cạ
 Tuyển hầu nậu Biôóc Lã chắc tin
 Gùm văn dú phòng hương vuôn toọng
 Túc thì lôm vắt bóng phân vân
 Thoảng điệp thâng Lương Quân chắc khảo

Đế vương truyền thiên hạ khảo nho
Chiếu chỉ lệnh nhà vua nội phán
Hoàng đế có treo bảng ngai vàng
Đồn khắp trong dân gan ngàn dặm
Chọn thi lấy quan trạng quan nghè
Thiên hạ khắp đó đây tài cán
Ai mà được đỗ bảng cung tiên
Vua phong chức trạng nguyên cho nhậm
Khắp đông tây về tận bắc nam
Hẹn ngày tới Trường An thi khảo⁽⁹⁵⁾
Thầy con trai tề tựu thi văn...⁽⁹⁶⁾
Bố mẹ quan sĩ nhân lo lắng:
- "Con bố đi cùng bạn thi văn
Duyên số được nên thân chẳng tá.
Được đỗ bảng thiên hạ do trời.
Lương Quân quan đi coi buồn lạng
Bố mẹ gọi tụng hừng lòng quan
Lời quan gửi cho nàng mách nói:
- "Em hãy ở chờ đợi mình ta
Làm sao anh trở về sẽ liệu
Én về bảo niên thiếu đường xa⁽⁹⁷⁾
Gói cẩn thận thư hoa mách cả
Truyền cho cảnh Bióc Lã⁽⁹⁸⁾ biết tin..."
Ngày đêm ở phòng văn buồn dạ,
Thình lình gió tạt lạ phân vân
Thoáng nhớ đến Lương Quân biết truyện

助索威兀傲分欣

Gồm nói chắc kĩ giáo phân hân

又

*

又

又

*

*

地越落併魚端速來本梯送別私買務金斷柳欽佳對翳落塢呂樸千長來晏天
 本連送別私買務金斷柳欽佳對翳落塢呂樸千長來晏天
 根重梯乐班竟南曲好来京地章透塢望西舊改地班行差
 舊如叶翳吳討西每和翳渭每文照越远東廣興泪荒开令
 既華消伴襪數寸牒望官良寸廣皇官準地曉落渭帝秋肩
 吁君听泪祀婚牒敗凌味香節秋寒君野每邑君邑香舍王
 吏良官牒指寬胎助尊父崇瀨郭冬舊岸泣東長聲耗庸希

Lại cạ đoạn viác cần bản địa
 Lương Quân cách noọng nhĩ liên pây
 Quan sáng mùa khời đũa sống viác
 Điếp thâng bạn nả miác piết sương
 Ủm bâu sừ Ngô Bươn noọng nhĩ
 Khoãn noọng pây duỗi pì pâu tăng
 Cò điếp thuồn tây nam mùa tốc
 Gồm vắn điếp mọi khúc vuồn lai
 Tồn lãng kim khẩu ngài tồn pát
 Pò mề quan nả miác lay bản
 Giai hương khừn mùa kinh hơn tồn
 Tu rườn thuồn mọi tì que hương
 Hầu lục độ vắn chương duỗi vắn
 Đông hàn hai chỏi thẩu nả quang
 Lương Quân quan pây tăng viác noọng
 Ngần dạ chồn viện vọng tăng quây
 Khóp mọi tì đông tây lạ lãng
 Đông phya ngòi quáng đang mây sung
 Lương Quân viác hăng vắn xiên li
 Bươn nãng mùa thâng tì Trảng An
 Hoa hương nậu phồng ban lai cãng
 Phỏ xá gản khai hăng nhinh chải
 Đế vương mì lệnh sai thiên hạ

Đêm nằm mơ vài bận thấy nhau...

*

* *

Lại nói đoạn biệt nhau bản địa
 Lương Quân cách em Nhị liền sang
 Quan đưa về khỏi thang dần biệt
 Nhớ đến bạn Mặt ngọc quá thương
 Ôm chiếc áo Ngô Bươn, em nhị,
 - "Bạn đường anh, hồi vìa em sang
 Dạ nhớ thay tây nam đồn đồn".
 Đêm ngày nhớ mọi khúc buồn dai
 Sao chưa tới cơn thời một bát
 Bỏ mẹ quan mặt ngọc khăn trời
 Khói hương bốc mọi nơi thơm tỏa
 Cửa nhà khắp mọi chỗ què hương
 Cho con đổ văn chương với họ.
 Đông lạnh trắng sáng tỏ bóng quang,
 Lương Quân quan đi đường lìa bạn
 Chốn ngàn xanh quanh vắng đường xa
 Khắp đó đây đều là lạ chạ
 Núi rừng coi rông rã cây cao
 Lương Quân ngày đi lâu ngàn dặm
 Một tháng trời đến thẳng Trảng An....
 Hoa thơm nụ nở nang nhiều nhánh
 Phố phường buôn gồng gánh gái trai
 Đế vương có lệnh sai thiên hạ

文内王請娥已欣出堆琮嘆汎洲液根坤晃故身齊同重和鉄顔麻
 詩凡帝牒防準保廿地官奄淩邊尋沃男条變儂排剔身良天良
 処君待良女車傍根鷓鴣寒山沃寫地眼兵祈下取時香驛顔主庭
 各良帝下少地伴牒押祥本太漂淪泣宮盤宮出眉來參卒竜廿竜
 會官保帝伴葦葦波叶涓葦彬黠晚暉張張張仙保出襖取官登登
 許伴卡牒落為辭敗風落為谷身豨蠨女素女吟界卡襖復魚防形
 寫辭古在也香相風伴堵蔚盆於妹玉空少策中響官宮張依夢

Truyền hầu tâng các xú thi văn
 Điệp bạn quan Lương Quân kẻ nội
 Thi sư bầu đầy đại đế vương
 Tả điệp nậu biêc lưong điệp chú
 Chẳng viác bạn thiếu nữ Dương Nga
 Tâng quây cách ti xa chôn lạ
 Sam pi cách bạn khóa bầu lân
 Cũn vẫn một điệp căn là dú
 Phụng hoàng ép cặp cậu pên đôi
 Bạn viác mùa táng nơi pên quặng
 Tâng quây cách ban hân quan than
 Sí cooc bên thái sen lôm moóc
 Vuôn thân pây huỷ oóc bên chua
 Vẫn nằng ngòi nặm ô pên pé
 Mật mềng roọng khóp ti tím căn
 Ngọc nữ nằng cung ngân oóc áp
 Học lộ duyên ná viác nam nghi
 Thiếu nữ nằng cung ky tèo có
 Ngợ cạ tiên dú há biễn thân
 Tung giới ná mì căn hầu táy
 Sơn sư dú lai thí páy thông
 Quan nung sữa xâm hương piết toọng
 Cung nghi gân tốt hóng thân sang
 Nằng ngợ quan long nhau khừn phạ
 Cản dương rụ là chúa thiên nhơn
 Biễn bình, rụ long đĩnh khừn mà

Truyền cho cả các xứ thi văn...
 Nhớ ban, quan Lương Quân xiết hại
 Bài thi không trúng giải để vương
 Quá nhớ nọ hoa vàng thương nhớ,
 Mới lia bạn hiểu nữ Dương Nga
 Đường xa cách quê xa chốn lạ
 Ba năm lia bạn khóa thấy đâu?
 Ngày đêm chỉ nhớ nhau là ở...
 Ép phượng hoàng với cú thành đôi
 Bạn lia về khắc nơi nên vắng.
 Đường xa cách bạn Hán chàng han⁽⁹⁹⁾
 Bốn góc trời Thái San⁽¹⁰⁰⁾ sương gió
 Buồn thân ra chơi chỗ bến châu⁽¹⁰¹⁾
 Ngày ngồi nhìn nước to như bể
 Bướm ong bay khắp chỗ tìm nhau
 Ngọc nữ nàng cung lầu ra tắm
 Hạc cò duyên má phấn cung nghi⁽¹⁰²⁾
 Thiếu nữ nàng cung phi chợt thấy,
 Ngỡ là tiên thượng giới biến thân
 Trung giới không người trần nào ví⁽¹⁰³⁾
 Học hành nhiều niên quý chưa thông
 Quan mặc áo hương sâm quý giá
 Cung nghi người vội vã thân sang
 Nàng nhờ quan long nhan thượng phủ⁽¹⁰⁴⁾
 Người trần hay là chúa thiên nhan?
 Tiên đồng ở La San dạo cảnh⁽¹⁰⁵⁾
 Biến hình hay long đình đi ra?

官 臣 官 星 过 句 咱
 外 共 叙 出 各 孔 顏
 希 肩 令 有 官 天 下
 玉 王 句 咱 听 对 官
 卧 廿 叙 世 间 道 既
 眉 吟 主 束 皇 吹 消
 希 新 娘 荆 模 沃 却
 花 柳 妾 啼 模 山 水
 倘 諸 妾 荆 警 警 下 豈
 自 改 保 歌 警 蒙 凌
 妹 蠟 拜 山 水 倘 諸
 臂 根 伴 少 女 姊 嫩
 地 归 華 坡 邑 姊 呂
 参 鼓 係 欣 娶 商 根
 盆 遇 戡 几 敗 雀 出
 江 敢 嬖 香 火 及 堆
 香 建 肩 吹 倚 坡 过
 良 君 月 鼓 沃 添 革
 群 务 吹 方 姪 盆
 柳 条 四 王 保 沃
 天 耳 如 王 保 沃
 帥 改 如 王 保 沃
 盆 恩 官 景 保
 寻 欣 保

Lương Quân quan chiêng qua cũ pác
 - Khôi là gần đủ các Không nhan
 Vua mì lệnh bách quan thiên hạ
 Ngọc vương cũ pác cạ đuổi quan:
 "-Khôi là cần thể gian đạo lạng
 Mì cảm chúa đông vàng xui thăng
 Vua hầu nằng kinh trăm oóc áp
 Hoa liệu nờ roong múc sơn lâm"
 Thoạng chú thăng kinh trăm Biôóc Lã
 Tự vẫn bầu hăn nà mong lạng
 Mật mềng roong sơn lâm thoạng chú
 Lia căn bạn thiếu nữ Dương Nga
 Tàng quây cách khau phya chôn lạ
 Sam pi bầu hăn nà lia căn
 Vuồn toạng chắc kỳ vẫn hác đủ
 Chang vẫn chút hương hóa cấp đòi
 Hương liện mì mềng xui vuồn qua
 Lương Quân phit bạn khòa thăng quây
 Sí mùa vẫn nhật pây thêm cách
 Liệu tèo tiếng xui oóc thêm puồn
 Thiên đầu tình tứ phượng chới oóc
 Gừn vẫn điệp noong ngược bầu hăn
 Cây ỏ khăn từ vẫn tèo rừng
 Vuồn toạng quan tím nằng sâu tây
 Tím hầu cánh sứa noong kinh trăm
 Hăn sứa bầu hăn gần chẳng hại

Lương Quân quan trình qua thưa đáp:
- "Tôi là người ở gác Khổng, Nhan⁽¹⁰⁶⁾?
Vua có lệnh trăm quan thiên hạ..."
Ngọc Nương cất tiếng trả lời quan:
- "Tôi là người thế gian cõi tục
Chúa Đông hoàng lời dục tới thăm
Vua cho nàng kinh trâm ra tắm
Hoa liễu nở hai răng sơn lâm"
Thoáng nhớ đến kinh trâm Bióoc Lả
Vắng mặt từ ngày đó mong luôn
Ong kiến gọi lâm sơn thoáng nhớ
Lia nhau bạn thiếu nữ Dương Nga
Núi non cách đường xa chốn lạ
Vắng mặt ba năm đã lia nhau
Buồn dạ bao ngày lâu khác ở
Giữa ngày đốt hương lửa chập đôi
Hương liền có ong xui ngao ngán
Lương Quân biệt bạn Hán đường xa⁽¹⁰⁷⁾
Bốn mùa ngày đi qua thêm cách
Liễu theo mùa xui mọc thêm buồn
Tình đầu trời bốn phương chơi rục
Đêm ngày mong người ngọc thấy đâu?
Gà gáy ran ngày sau lại sáng
Buồn lòng quan ngồi đứng sầu tây
Tìm đâu cảnh hoa mây ong lượn?
Lương Quân mở áo bạn kinh trâm
Thấy áo mà người không ngán nổi

信真夫命生者娘地
 外屋漏化死庄红本
 台望另殊性哩且君
 蘭前干解自云仍良
 出恥帝娘強且伴團
 解如廿廿解出吟麻
 時現真登取開拾度

×

帝駁前愚家阿征駁侵護根者辺亮欣海
 珠渭泪金伴新臂渭海諸対如保左保哈
 重开听量如花嫁伴若君礼欣嫁身地泪
 如自庄思竟波下少下長理保下煩泪保
 又段娘庄娘曾摆敢許娘泪听温开氣麻仍
 听妹額兰身能泪妹點保群赤妹運生望
 更个香不境有娘父恩倘敢亮个如伙伴

Vẫn còn dú cửa dai khôì tin
 Chắc noọng hết rườn kìn rự thả
 Rự là nậu Bióc Lả mùa phua
 Rự là nàng khôì chua hòa minh
 Vẫn còn cãng tỵ tĩnh từ sinh
 Có dú thả vẫn kìn dẳng giá
 Síp gằm bạn nhẳng thả au cãn
 Đát mà toọng Lương Quân bản địa

*

* *

Lại gạ đoạn noọng nhì chua tai
 Vô mè nằng tỵ khai mùa má
 Hương nhan chẳng má cạ thẳng rườn
 Bióc Lả nằng tỵ lương vuồn toọng
 Cãnh thân tẳng pị noọng bạn gia
 Mọi cãn sẳm vúc hoa hủi á
 Hẹn thẳng vẫn hạ giá buơn chiềng
 Vô mè hủi thiều niên mùa má
 Cãm dẳm nằng Bióc Lả hay xâm
 Thoảng điểp thẳng Lương Quân chứ ngậy
 Vẫn còn cạ li lạy duỗi cãn
 Vỉ mà ón bầu hủi noọng giá
 Vô mè khai hạ giá bầu pền
 Noọng ón thại vận thân tá ví
 Nho sinh mà thẳng tị bầu hủi
 Bạn hội nhẳng sường cãn cỏi hay

Ngày nào ở cửa đại đưa chân
Em đã đi làm ăn hay đợi?
Hay nàng Bióc Lả mãi theo chồng?
Hay là nàng trắng trong hóa xác?
Ngày nào đã thề thốt tử sinh
Ờ đợi lập gia đình mới thỏa
Mười lời còn dặn để lấy nhau
Lương Quân những lòng đau buồn bực...

*

* *

Lại nói đoạn em ngọc châu trai
Bố mẹ tự nhận ai làm rể
Mối manh đâu đưa lễ tận nhà
Bióc Lả lòng xót xa lo lắng
Bà con cùng nội bản đồ nàng
Mọi người sắm liêm trang cho ả⁽¹⁰⁸⁾
Hẹn đến ngày đại giá tháng giêng⁽¹⁰⁹⁾
Bố mẹ cho thiếu niên về rể...
Đêm hôm nàng Bióc Lả khóc than
Thoảng yêu đến Lương Quân nhớ khóc
- "Ngày trước đã thề thốt với nhau
Anh về còn thấy đâu em nữa.
Bố mẹ đã bán gả không nên
Bỏ anh, em vẫn thân đành chết
Nho sinh về đến đất thấy nao
Bạn hồi còn thương nhau hãy khóc

併煩居天姻身世家教心父歎
 段盆良妻齊單頌泉落幅星塲
 乃所置雲修園重郡帝麻富恨
 意因士四伴四九生上郵嗟襪
 杰保被葉肩氣咆保排生雀开
 生休翹吱聊嗜香窠呈句美庄
 時新开雀江期房取佛效昂娘
 情恨帝命結
 尸孩咆他孩呷

Văn sinh mặc i nầy đoạn sương
 Lòng thế bầu vắn rườn vuồn phiến
 Khay ngòi sửa sĩ hiển Lương Quân
 Lôm che cách tứ vắn nưạ phạ?
 Chang gím mị bạn khóa xuân thiên
 Cây khần moóc tứ vì tứ rừng
 Phòng hương tồn cuu tủng đan thân
 Chắc vận bầu sinh lồng tu thế
 Nàng trình bảy thượng đế thân gia
 Sô câu sinh lồng mà lạc khải
 Cũn vắn hác lo hại dẫu sim
 Nàng dăng khay sửa ngằn trình pơ:
 -"Lục pây hìn hái hồ tàng luông
 Tinh cớ rập cần bản piết nuác
 Ngằn nây tóc đơn tác hơn tàng
 Dầy hần cần vọng than hạ giới
 Minh nàng nặm thả rai vuồn thân
 Kết duyên duôi bạn mường nặm ta
 Au ngằn hấu mà pyá hấu cần
 Se lục rập mà xam vo mề
 Lục dủ hợp tu kê hết gằn
 Tồn gạ quan nhô sinh na dăng
 Tha teng, them tong păng, pác tăn
 Tha lúc ngòi bầu hần thúc ý
 Lục bầu muốn kết nghĩa tào kang
 Ép lai lục tề khai veng minh"

Ngày sinh áy náy mặc đoạn thương
Không nên nhà xuống dương buồn tủi⁽¹¹⁰⁾
Mở xem áo hiện sĩ Lương Quân
Trêm trời đám tử vân gió chờ⁽¹¹¹⁾
Suốt đêm nhớ bạn khoá xuân thiên⁽¹¹²⁾
Gà gáy sương tứ tuyên gần sáng⁽¹¹³⁾
Đan thân đồn đòi đoạn phòng lương
Biết vậy cửa thể dương không để
Nàng lạy trình Thượng đế Hằng Nga⁽¹¹⁴⁾
Số ta đã sinh ra lạc lối
Ngày đêm riêng sầu tủi trong thân.
Nàng bèn mở áo ngân trình bố⁽¹¹⁵⁾
- "Chơi hải hồ qua chỗ khang trang⁽¹¹⁶⁾
Tình cờ gặp thiên nhan tuyệt đẹp⁽¹¹⁷⁾
Đường bãi cát nhật được bạc này
Thấy người mong sum vầy hạ giới.
Mình con buồn rười rượi châu rơi
Kết duyên với bạn người bên cǎ⁽¹¹⁸⁾
Trao bạc này về già cho cǎn
Ngỏ con, không hỏi han, bố mẹ⁽¹¹⁹⁾
Con ở góp với đề làm người
Thấy mặt nho sinh thời lang trắng⁽¹²⁰⁾
Độc long⁽¹²¹⁾ thêm bụng báng, nói thơ⁽¹²²⁾
Con nhìn thấy không vừa hợp ý
Con không ưng kết nghĩa tao khang⁽¹²³⁾
Ép nhiều con chết phăng bỏ mạng"

父彬能秋幼旺蛛帝麻許夫娘滄少道有彬樣麓世幹默吟父娘聰
 蛛生親句听似晏娘白媚更他女身花生模咬間翠眉敗蛛懶身
 然鄰戰護麻幽吟菓奇封幽以楚欣請安鄰寸坎意仍地凌貪伴玉
 事世百保眩戒來掩开臨閑審嘆金雷務道深邦帝吏南身恨寸觀
 情間月泪外寄華難坏邦效希唏恨乐去臥習許欣懽樂束命金恩珠
 庄道金喻膏許寻宋許堆雀嘆盆更良則国嗟耽氣金帝新廿和如
 啗部恨醜香禿宋似娘故低望身墮君槌家虫根舌寬咱地重係干

Vô mê ngìn sự tính đấng khan
 "Bân sinh lòng thể gian đạo lằng
 Cúa hiện chức bách cháng kim ngân
 Lục câu ngị bầu thàng luận xấu
 Au lằng mà hết khôì lia hương
 Hết gản dú giới loan hẫu thúc
 Mê nhinh cạ lai cách tím lai
 Đầy ngằn liền tợn dài lai nọi
 Mà câu tè khai khôì hẫu nằng
 Hẫu mầu đuôi khao bang quẻ cồ
 Phua mia dú cửa sổ hác đây
 Nằng liền khâu suôm hây than vọng
 Nậm tha tóc rờng rờng vuồn thân
 Thiếu nữ hẩn kim ngân bức đất
 Bức thân chữ nà miác Lương Quân
 Bách hoa nở mùa xuân tặc cắng
 Bân sinh lòng đạo lằng quốc gia
 Mạc mác thuồn thôm nà cỏi dú
 Lôm che khâu nà hẫu chắc cấn?
 Thé giai đây hẩn thai thiệt
 Chừ nhinh nhằng lại điệp vuồn khoãn
 Vạ mì bắc nam đồng đây tỉnh
 Lo vắn lằng thân mình lòng tòm
 Vô mê tham ngằn kim là trọng
 Nằng điệp bạn thuồn toọng như tơ
 Ngòi thân ngược khôì chua như bióc

Bố mẹ nghe sự trạng bèn can:
- "Trời sinh xuống dương gian trần thế
Của hiền chức vàng kể hàng trăm⁽¹²⁴⁾
Con ta nghĩ không thông nói đại
Lấy chi về làm khói lửa hương⁽¹²⁵⁾
Làm người ở giới loan cho đích⁽¹²⁶⁾
Đàn bà có nhiều cánh lai nhai
Được bạc dọn cất ngay nhiều ít
Đẻ ta gả nàng quách cho rảnh
Đi về tới trắng manh thanh thỏa
Vợ chồng ở cửa sổ tự hay".
Nàng liền vào buồng tây than vãn
Nước mắt tràn lai lãng buồn thương
Thiếu nữ thấy bạc vàng bức tức
Đau lòng nhớ mặt ngọc Lương Quân
Trăm hoa nở mùa xuân cảnh gầy⁽¹²⁷⁾
Trời sinh xuống trần thế quốc gia
Cây cối ruộng ao ta hãy ở
Gió qua ngàn không để biết nhau
Thế gian thấy thường đau chết thiệt
Nhưng chẳng thêm đau xót vía van
Trời có bắc đông nam nghe rộng
Lo ngày thân mệnh xuống đất đen
Bố mẹ tham bạc tiền làm trọng
Nàng yêu bạn thật bụng như tơ
Thân khô châu đường như hoa nở

煖荒沐如味者餒餓麻懶寒巧麻糕升忌懣糸麻菱麻尋
 如赴海各庄喉空沃沃聖貪身帝末惘下虛困困別糸倘空
 沃地吏隣王泪墜香望艱叮邦寸羅蛛似嫁續海氣竟車矣
 姪鄰他多几侑燈暖遠粵則暗肩侮父前并義淑云命麻吏
 艱氣滄曾伴保點出必其代哦孩曾孩娘坎勿似虛暖拒準
 近向女如句妹郎忌和比肩卸似生郎吟妹鄰美溫敗君疑
 娉命少竟珠眉官卡官前保官冠許官嘴父艱金伯職官域
 命取

Đầu chàng ngời chói oóc như ngần
Mình cầu thai lồng tằm mắt tời
Thiếu nữ nằm tha rai hây rằm
Pi noọng tăng hương luân các xứ
Mê cầu sương kĩ mự đẳng lùm
Rụ mê bầu sương thân côi giá
Quan làng nằng đầu thóa kìn bâm
Bióc La điểm lầu hương oóc hiến
Quan cần đủ viện vọng oóc mã
Rườn khôi thiếu nựa pya kìn hén
Bầu mì cộ tắc tăng vắn bản
Quan làng cần khao bang thân khéo
Ôn cần dạy mì thuận dây mã
Hầu sinh lúc nhìn chải mắt mê
Quan làng tăng vô mê mừng dờm
Tiếng gạ lúc rườn gần Bióc La
Vô mê nằng khai giá hầu pây
Pyá lồng khâm ngà mây khôn tèo
Kim ngư vật pè hải khôn mã
Cầu ón tựa vắn thai piết ngĩa
Chắc vắn hầu minh pi tèo mã
Lương quân viức mã xa thăng tím
Khoắc phạ cầu lai định không tăng
Mường bản chốn tam quang tẩy nhạc
Mình khoản noọng nả miác nhằng thanh
Vắn khoản côi mửa sơn hầu thuận

Từ trong lòng sáng sữa vàng ngân
Ta thác xuống đất đen hết kiếp
Thiếu nữ tràn nước mắt khóc than
Bà con và hương lân các xứ
Mẹ ta thương mấy bữa mới quên
Hay mẹ không thương con sẽ thác....
Quan lang ngồi trong các cạnh mâm⁽¹²⁸⁾
Bioóc Lả rót rượu thơm ra hiến
Rằng: -"Quan ở cách viễn đi ra
Nhà tôi thiếu thật thà ăn xén
Không có cỗ bày biện nên mâm"....
Quan lang người trắng trong khôn khéo:
-"Ơn người được có thảo tốt thay
Chúc sinh đủ gái trai mát mẻ
Quan lang cùng bố mẹ mừng vui..."
Tiếng rằng con nhà người Bioóc Lả
Bố mẹ nàng bán gả cho đi
Cá lọt vào hom mây khôn lại
Cá vàng vượt đại hải khôn về
"Thôi ta chết ngày nay rút nghĩa
Biết ngày nào chàng lại về đây?
Lương Quân rồi tìm tôi tới chỗ
Thang trời ta tính độ quãng đường
Phương trời chốn tam - quang rẽ bước
Vía van em Mặt Ngọc còn tròn
Hú hồn phách về non cho hết

Khoăn hời giá dày lộn bioóc lương
 Câu sắng thuần rườn chương mọi đoan
 Thiếu au phua kính bạn tăng tăng
 Lúc nội tèo thờ than điệp tá
 Hửu rùng nà vô mề pây mà
 Và hửu nguộc Dương Nga và cạ
 Khăn nầy khăn Bioóc Lả ngồi mình
 Gỏi gạ hửu Lương Quân chắc khảo
 Bioóc Lả noọng hoa đảo liễu thai
 Khoăn và mừa bắc nam tá p
 Dầy hửn thân noọng nhi coi sương
 Hoa liễu nữ âm dương gỏi sắn
 Bỏ cốc roọng quăng hán lăm son
 Bạn nằng nậm tha chan lại hảy
 Công sinh lỏng tí nầy đuồi cần
 Sinh thể ná pền lằng vuồn toọng
 Hết rừ tá vì noọng lãn gia
 Soong rả tá rầy nà mạy mác
 Bioóc Lả nằng xam pác mắt sương
 Vì noọng tăng sí phuong gỏi dú
 Thân nằng ná pền trụ ón thai
 Duyên lằng bạn châu tai giá hảy
 Hết lằng cắng cảm nầy piết sương
 Sinh mà bầu vắn rườn đuồi vắn
 Pây lập đây "kin khẩu" liền pây
 Mừa thăng cánh thiên tây đại ngàn

Vía ơi đừng lẩn chiếc hoa vàng!
 Ta dặn hết lầu trang mọi đoạn
 Trốn lầy chồng, kính bạn xa đường
 Con bé lại thờ than tiếc bỏ
 Cho rạn mặt bố mẹ lại qua".
 Vừa khóc ngọc Dương Nga vừa tả:
 - "Khăn này của Bioóc Lả rành rành
 Sẽ bảo cho Lương Quân biết rõ
 Em đào hoa Bioóc Lả chết đây
 Vía đương về thiên thai chờ đợi
 Anh thấy thân em nhị sẽ thương
 Hoa liễu nở âm dương ly tán
 Bò cóc gọi cung quảng lâm san".
 Thân nàng lệ chứa chan lại khóc:
 "Công sinh về một đất cùng nhau
 Sinh thế chả đến đâu rầu rĩ
 Không đứt tình anh chị lân bang"⁽¹²⁹⁾
 Đôi ta bỏ ruộng nương cây quả'
 Bioóc Lả than ròn rã một thương:
 - "Anh em cả bốn phương hãy ở
 Em không nên đôi lứa đành thôi..."
 Duyên chi bạn châu trai khóc vậy
 Lâm gì nói nhờ ấy thương tình
 Sinh không nên gia đình với họ
 Chưa kịp ăn cơm bữa liền đi
 Về đến cảnh thiên tây đại ngàn

哀 殊 困 尸 穷 京 时 似 了 良 踪 青 虫 竟 落 身 岸 娘 恸 何 啼 来 座 麓 歎
 菴 且 哀 云 床 吟 绿 似 离 渭 市 廿 束 吟 温 膝 强 大 姊 定 龜 床 呀 泉 对 吟
 檣 臂 桂 凌 竟 娃 被 生 竟 竟 孝 旅 叫 蟪 侄 大 子 云 堂 间 东 良 恩 氣 野 木
 来 矣 模 跪 下 華 仍 龜 左 望 竟 云 硬 蛛 边 根 山 紛 止 世 留 碧 金 荒 山 山
 渭 玉 檣 床 别 伴 如 眉 龜 拾 倍 保 準 及 保 晚 荒 汎 伏 郝 狄 蟪 若 望 蟬 蟬
 竟 女 跪 新 娘 泪 竟 廿 齊 灵 生 世 尸 了 如 世 幼 疎 渭 許 凌 跪 生 在 床 吟
 下 中 娘 生 摩 牒 被 致 如 裴 者 生 下 身 郝 蓮 岸 勤 伯 光 芝 眩 狄 蟬 如

Biôóc nguồn mửa lai cãng phông lương
 Thiều nữ nguộc Ngô Bươn tha mẹ
 Nàng nẳng cãng may quẻ khưn bản
 Sinh lòng mà hết lãng vãn khôn
 Mừ nẳng bít boóc nguộc mà se
 Đếp thãng bạn cách quẻ lo cưng
 Sứa pĩ, noọng nhãng nùng dẫu kinh
 Sô là mừ thai sinh cần thí
 Noọng tẻ thai tả vi lia cần
 Thiêng liêng sịp soong khoãn mửa lẹo
 Giá dủ vậ nguộc hẻo biôóc lương
 Sinh thể bầu vãn rườn là tèo
 Phít se chôn canh kéo đông sinh
 Biôóc liệu cấp mật mềng cỏi dú
 Thân noọng bầu vãn trụ ón thai
 Lòng thể ngòi cần dai tèo viác
 Liền au nguộc sơn nhạc vãn thân
 Ngàn quặng móc phân vãn đại ngàn
 Khuyên mửa pụt thượng đấng mẹ nẳng
 Câu hửu lòng thể gian định các
 Hát lãng lúc nả miác thai sương
 Bién hết mềng pích lương mà roọng
 Vãn sinh giá vuôn toọng lãng lai
 Lục chẳng kin nguộc thai veng sỏa
 Mềng mà roọng sơn rạ đuối lỏm
 Noọng lo mềng sơn lâm roọng chạ

Có nhiều cánh hoa ngón nở vàng⁽¹³⁰⁾
 Thiếu nữ nàng Ngô Ban chờ Mẹ⁽¹³¹⁾
 Nàng ngồi cạnh cây quế lên mây
 Sinh xuống có làm gì nên khốn
 Tay nàng nhặt hoa ngón lăm le
 Nhớ đến bạn cách quê lo túng,
 Áo anh em mặc đúng thân mình
 Số ai cũng từ sinh một bạn
 Em sẽ chết lia bạn lia trần
 Thiêng liêng mười hai hồn về đủ
 Đứng ở bạn ngón rữ hoa vàng
 Sinh không lập gia san thì lại⁽¹³²⁾
 Vứt mặc chôn đèo ải rừng xanh
 Ong bướm với hoa cành hầy ở
 Em không nên đôi lứa chết thôi
 Sinh xuống nhìn nhau rồi lại rẽ
 Lá ngón rừng nuốt lấy vẫn thân⁽¹³³⁾
 Ngày vắng sương vây vằn ngàn núi
 Hồn về mẹ thượng giới hỏi han:
 - "Ta cho xuống thế gian định các
 Làm sao con mặt ngọc chết thương⁽¹³⁴⁾
 Biến thành ong cánh vàng đến gọi?
 Ngày sống đừng buồn tủi nhiều khi
 Con mới nuốt ngón tay bỏ xác!⁽¹³⁵⁾
 Ong kêu với gió mát sơn lâm
 Em sợ ong núi non kêu giả

赤泡肩海芳獸娘荒方嘆汨並間野東顧係獸咏海花沃春听紛尋
 沃滄仍連年庄命渡四窗麻答陽係世謂伯妇方吟笔以境連平吟
 野砂过珠乃秋者山朗良岸官至山云雲蛛點呂飲乃麻卡那鹿去
 岸浮娘魁地捌來本諸卡勿樸鄰安道兩父吳卡保地縣城龍漂对
 一準滄娘迷拾係準滄帝諸曹伏系曹化講致市孩泪凌每娘娘長
 庄速立女生召係子存云憐濕如留物世情鈴新車女蓮楊女他荒
 娘出麻少占卡父呼若脆吏垣洵淦万拟娘功吏妹少湏柳少滄粉

Nàng dâng phất ngàn rạ oóc mà
Xuất tóc chồn phủ sa nặm tá
Mả lạp nặm vài quá nhằng mi
Thiếu nữ nằng khôì chua liền hầy
Chiêm sinh dú tí nầy ngộ rừ
Bioóc là síp pét thu chẳng má
Vô bầu sương lai giá minh nằng
Sắng se chồn lăm sơm bốn vằng
Nhuộc tồn nặm chư lảng tứ phương
Hắt vắn nậu bioóc lương hắc thân
Lại điếp che vật ngàn mà thẳng
Khau khuổi tăng mạy quan cỏi dú
Cầu như pụt lỏng chúa đương gian
Thâm nà hệ gia san bầu ma
Vạn vật tăng đạo lảng thể đông
Cần thể hóa vũ vân mưa phả
Nàng tình yết pỏ mề câu sương
Công liệng lục Ngổ Bươn vừa mả
Lại hắt nậu Bioóc Lả tả lùm
Mề xa lức bầu hăn cỏi hầy
Thiếu nữ thẳng tí nầy phồng hoa
Tu hâu dăng tèo mà khau oóc
Liệu đương mọi thành bioóc cánh xuân
Thiếu nữ nằng nằng lỏng liền sắng
Nặm tha nằng luây ắng bằng phân
Mùa phồng khùn đỏi xuân cỏi tím

Nàng mới bỏ ngàn dã đi ra
 Vụt tới bến phù sa nước bến
 Gặp nước bơi một chuyến về đâu?
 Thiếu nữ nàng khô châu lệ tươi
 Trời sinh ra ở đây đành sao.
 Bioóc Lả mười tám thu lớn cả
 Bỏ không thương ép gả mình nàng
 Dặn dò chốn bến vàng rừng rú
 Chảy như nước tràn lũ bốn phương
 Kết nên đóa hoa vàng riêng tủi
 Lại mong chơi lặn lội về đây
 - "Khe suối cùng rừng cây hầy ở
 Ta đường rứt thăm chỗ dương gian
 Ao ruộng và nhà căn chẳng thiết
 Muôn vật cùng cõi đất thế đông⁽¹³⁶⁾
 Hóa lên trời bằng đường mây móc...."
 Tình mẹ cha mọi lúc ta thương
 Công nuôi con Ngô Bươn lớn cả
 Lại để đóa Bioóc Lả quên rơi
 Mẹ tìm con mất rồi khóc nhớ
 Tới đây nàng thiếu nữ nở hoa
 Biết cửa nào vào ra trở lại?
 Hoa liễu dương đưa mãi cảnh xuân
 Thiếu nữ nàng ngồi bên liễn dặn
 Hàng châu rơi dài vẫn như mưa,
 Hoa xuân nở theo mùa tìm nhĩ

Mộng rộng tiếng bắc bấm lầu ngai
Sảng đoạn câu tề thai tá buộc
Phác cảm khâu mừa lột bụng hương
Hắt rừ câu thai sương hầu day
Câu thai tả mọi đường vẫn đông
Nàng khâu thăng lầu ngắn phiên phỏng
Cẩn kin lầu rồng rồng liễu xui
Bioóc Lã nàng dẳng thương toọng heo
Ná thúc toọng niên thiếu lâu ngài
Vân khoản hại cùng thai hầu piót
Tối lằng chắc sinh oóc tí hầu.

Tiếng ve sầu rên rĩ lầu ngời⁽¹³⁷⁾
Bỏ hoa ta cũng rời chết nốt
Dặn lời về cho lọt phòng hương.
Sao ta nỡ chết thương cho được?
Ta chết đi vườn tược rậm hoang.
Nàng vào tới phòng loan bầu bạc
Họ rượu khà măm mắp, hàng dương
Bioóc Lả nàng bèn thương dạ héo
Méch lòng người niên thiếu lầu ngời
Vía hơi cùng chết thôi cho nốt
Biết đời sau sinh góc trời nao?.....

Chú thích:

- (1) *Bioóc Lả*: tên thứ hoa vàng, nở cuối mùa xuân (có người còn gọi là Bioóc Lả; Lả (tiếng Tây: nghĩa là muộn). Bioóc Lả ở đây là tên nhân vật chính của truyện thơ này. Hoa vàng nói ở câu thơ này là hoa cây ngón (một cây độc), Bioóc Lả đã ăn cây ngón hoa vàng để tự tử.
- (2) *Đã phá ép duyên*: nguyên văn là mùa phua (nghĩa: chống lại việc lấy chồng không hợp ý riêng; tương tự như đã phá ép duyên).
- (3) *Khôi châu, bóng nhị*: những từ đẹp dùng để chỉ Bioóc Lả. Hoa văn khôi, ngọc châu, châu trai, hương thơm của nhị hoa (bóng nhụy) v.v... đều là từ đẹp dùng để chỉ người phụ nữ có nhan sắc.
- (4) *Lầu ngói*: nhà lầu để nghỉ ngơi chơi bời. Truyện thơ Tây Nùng thường gọi là lầu ngói, nhưng cũng có chỗ lại đọc là lầu nghỉ hoặc lầu nghị.
- (5) *Châu trai*: xem chú thích 93.
- (6) *Nhi đồng*: người giúp việc trong nhà (phần nhiều là trẻ em).
- (7) *Cả câu có nghĩa là*: hai cánh tay đeo vòng (vành) bạc chạm trở hoa sói; đó là đồ trang sức của thanh niên nữ dân tộc Tây.
- (8) *Bến châu*: bến sông (nơi đất có sông chảy xung quanh gọi là châu).
- (9) *Nón ba tấm*: nón lá cọ, mái bằng, to gần bằng cái nia, loại nón này ngày trước nữ thanh niên Tây Nùng thích dùng.
- (10) *Thạch bàn*: phiến đá phẳng ở trước chùa.
- (11) *Theo cặp*: theo đôi.
- (12) *Nam nga quan văn chương*: nguyên văn tiếng Việt trong bản Nôm. Ý câu này nói: chàng trai hay chữ ở đất Nam nga.
- (13) *Mẫu đan*: là hoa mẫu đỏ, thứ hoa người Tây Nùng thích trồng, đồng thời hay dùng để ví von trong thơ ca. Có loại cùng họ nhưng cánh hoa màu trắng gọi là mẫu bạch.
- (14) *Đông quân*: chúa coi mùa xuân, trông nom các thứ hoa nở (trong tưởng tượng của nhân dân).

- (15) *Vô dạng*: không có hình dáng gì, ý nói bố đi.
- (16) *Buồn điếng*: buồn bã lảng điếng, tả nỗi buồn không nói nên lời.
- (17) *Nơi phật tự*: chỗ chùa chiền thờ Phật.
- (18) *Mường trên*: chỉ trên trời. Dân tộc Tây quan niệm trên trời cũng có bản mường làng xóm, vì vậy thường gọi trời là mường trên (Mường có nghĩa là một vùng).
- (19) *Hồng hạnh*: cây đào loại nhỏ, thịt không dính chặt vào hạt như loại đào to quả (vì vậy ta quen gọi là đào dóc), hoa nở vào khoảng tháng tuần tháng hai âm lịch.
- (20) *Dương Nga*: tên người con gái đẹp. Trong thơ dân tộc thường dùng tên đó để gọi người phụ nữ.
- (21) *Khiến anh tìm chẳng có một bông*: lời nói khiêm nhường, ý nói: Hoa em xấu lắm anh không vừa ý một bông nào cả.
- (22) *Hóa công hay ông tạo*: chỉ ông trời, trong quan niệm mê tín dân tộc thiểu số cho rằng tất cả mọi việc đều do hóa công bày đặt.
- (23) *Mẫu sinh từ thượng các nhất gia*: hoa vương thánh mẫu là vị Phật bà chuyên trách việc con trai con gái xuống trần làm đôi vợ chồng. Cả câu ý nói: (đôi ta) đều do bà mẹ cúng nhà trên trời đẻ ra cho xuống trần (làm vợ chồng).
- (24) *Thuyền quỳên*: chỉ người con gái đẹp có duyên, ở đây thuyền quỳên dùng để tôn Bioóc Lả. *Truyện Kiều* cũng có câu: Trai anh hùng, gái thuyền quỳên....
- (25) *Ngọc Dương Nga*: xem chú thích (3) và (20). Ở đây chỉ Bioóc Lả.
- (26) *Nọ còn vườn bách hoa phụng sự*: Nơi thờ phụng trong vườn bách hoa.
- (27) *Tây san*: núi phía tây. Cả câu "Nhật Nguyệt cứ tây san lẩn khuất" là câu thề của Lương Quân (Nếu Lương Quân không nhớ tới nàng nữa) mặt trời mặt trăng cứ náu ở sau rặng núi phía tây (trời không sáng).
- (28) *Ác ngâm gương: Nhị thập tứ sứ* Trung Quốc có kể rằng: yêu nữ huấn luyện chín con quạ cầm hỏa kính bay qua trên không, được ánh mặt trời rọi qua kính soi xuống đất, mặt đất bị kính soi đến đâu cháy đến đấy, cụ thể "cháy lúa khô chết mạ". Vua Nghiêu sai

tướng thiên xa Hậu Nghệ đi bắn, Nghệ rình trên núi phía tây và bắn chết quạ. Ác là quạ, kính là gương. Ác ngậm gương là chỉ lúc mặt trời lặn. *Truyện Kiều* cũng có câu: Trông ra ác đã ngậm gương non đồi.

- (29) *Cầu Ngân*: cầu bắc qua sông Ngân Hán (Ngân Hà), còn gọi là cầu Ô Thước bắc cho đôi trai gái gặp nhau.
- (30) *Trúc mai*: trúc thường dùng để chỉ người con trai, mai chỉ người con gái.
- (31) *Mặt ngọc thiếu niên*: hoặc thiếu niên mặt ngọc, chỉ người con gái đẹp đẽ, có sắc; ngọc thường dùng trong trường hợp nói trân trọng. Mặt ngọc thiếu niên ở đây chỉ Bioóc Lả.
- (32) *Mọi đường còn Ngân Hán trên không*: *Ngân Hán*: xem chú thích số (29). Cả câu ý nói: (chưa có gia đình) hiện nay còn đang trên đường tìm (hiếu) người yêu.
- (33) *Kính trâm*: kính là gai, trâm là loại kim cài tóc (trong búi tóc). Người hiền nữ thường lấy gai để thay trâm cài tóc; kính trâm thường dùng để chỉ người đàn bà nết na.
- (34) *Mặt ngọc*: xem chú thích (31)
- (35) *Cối thế*: hay cối trần, cối đời ta đang sống (quan niệm mê tin có nhiều cối).
- (36) *Thượng đế*: cõi trời.
- (37) *Trăng Giang - Lãng*: tên đất ở Trung Quốc thuộc nước Sở cũ (ngày nay thuộc tỉnh Hồ Bắc). Giang Lãng thường được dùng để chỉ một nơi xa xôi nọ chứ không nói cụ thể đất Giang Lãng. Trong *Chinh phụ ngâm* có câu: Biếng trang điểm lòng người sâu túi, xoi nổi chàng ngoài cõi Giang Lãng.
- (38) *Biệt xứ*: nơi chốn khác nhau.
- (39) *Thiếu nữ trắng trong*: lời đẹp gọi người phụ nữ, thiếu nữ đẹp, có nhan sắc.
- (40) *Cánh hồng*: cánh chim hồng, chim đưa thư trong chuyện Tày Nàng. Cánh hồng về sau được dùng với ý rất gọn là gửi thư hoặc đưa tin.

- (41) *Ngô Ban*: cũng giống như Dương Nga, tên người con gái đẹp. Về sau được dùng thông dụng để chỉ người con gái đáng yêu. Em nhị: xem chú thích (3).
- (42) *Gái trâm*: tương tự nghĩa chú thích (33); ở đây nói gọn hơn nhưng cũng bao hàm nội dung ý nghĩa chú thích (33).
- (43) *Như hai chung gương soi bóng*: nguyên y bản Nôm Tây: "Hai ta như bóng gương soi (soi) nã", cả câu có nghĩa tương tự câu "Minh với ta tuy hai mà một" (Tản Đà).
- (44) *Tây nhạc*: núi phía tây.
- (45) *Mặt ngọc*: xem chú thích (3) và (31).
- (46) *Khôi châu*: xem chú thích (3).
- (47) *Khôn mượn én bay sang đi sứ*: trong truyện thơ Tây Nùng hoặc ca dao tình yêu thường mượn con én đi sứ, liên lạc giữa hai tình nhân ở hai nơi xa cách hoặc ở khác cõi (cõi trên, cõi dưới). Ca dao Tây cũng có câu (én ơi én mỏ vàng, ương ơi ương mỏ đỏ, đến đây chuyển lời tốt cho ta..." (dịch), hoặc: "lượn thàng" cũng có câu: "em gặp con chim én dạo mừng...".
- (48) *Mặt ngọc hoa vàng*: xem chú thích (31); ở đây chỉ Bioóc Lả.
- (49) *Ngô Ban*: xem chú thích (41).
- (50) *Ta đành đi chết đuối thủy nguyên*: ý nói đi nhảy xuống sông nước tự tử.
- (51) *Ngọc khôi châu*: xem chú thích (3).
- (52) *Kinh trâm*: xem chú thích (33).
- (53) *Nhị*: xem chú thích (3).
- (54) *Ngàn xanh*: hoặc đại ngàn, vùng núi rừng rộng lớn.
- (55) *Trắng muọt*: như trắng trong chú thích (31).
- (56) *Kinh trâm*: xem chú thích (33).
- (57) *Anh là người thiên lý viễn phương*: người thiên lý viễn phương là người ở nơi xa xôi; thực ra "thiên lý" và "viễn phương" đều có chung một nghĩa gần nhau chỉ cần dùng một từ. Thiên lý viễn phương: tiếng Hán Việt trong nguyên văn Nôm Tây Nùng. Trong truyện thơ Nôm Tây Nùng có nhiều hiện tượng dùng từ trùng ý

như kiểu ta thường gọi là hiện tượng "nửa đêm giờ tý canh ba, vợ tôi phụ nữ dân bà nữ nhi".

- (58) *Ngưu Lang, Chức Nữ*: cô gái dệt vải ở Chức yêu anh chăn trâu nghèo chàng Ngưu, nhưng tình duyên trắc trở, hàng năm ngày mừng bảy tháng bảy họ mới được gặp nhau một lần; họ cảm động rơi nước mắt, nên có mưa ngâu (truyền thuyết).
- (59) *Ngân Hán*: xem chú thích (29). Số Bắc Đẩu Ngân Hán không xa: ý nói (đôi ta) như sao Bắc Đẩu và Ngân Hà không đến nỗi cách trở xa xôi lắm.
- (60) *Gia san*: hoặc gia đình, gia đường đều muốn chỉ nhà, bố mẹ...
- (61) *Minh*: rõ ràng, không quanh co.
- (62) *Nho sinh*: anh học trò nho học, chỉ Lương Quân.
- (63) *Mường trên*: xem chú thích (18).
- (64) *Hạ giới*: cõi trần, nơi ta đang sống.
- (65) *Trong trắng*: hoặc trắng trong, trắng mực, hoặc trắng mạnh... đều là lời đẹp đẽ, gọi người phụ nữ có nhan sắc.
- (66) *Phật Mẫu ni thượng đỉnh*: đức Phật Thích Ca Mâu Ni nói trong đạo Phật.
- (67) *Bàn Cổ*: một trong những ông vua lập ra quốc gia sớm nhất. Bàn Cổ dạy dân biết mặt trời, mặt trăng.
- (68) *Ngọc trắng phau*: xem chú thích (31) và 965).
- (69) *Nén tinh ngân*: nén bạc trắng.
- (70) *Nguyên Long vương ngồi chốn thủy cung*: tiếng Việt trong nguyên văn Nôm Tây Nùng. Ý cả câu nói: (cầu) nguyên Long vương (lên) ngồi ở thủy cung. Theo quan niệm mê tín, dưới nước cũng lập thế giới (quốc gia) riêng, có vua là Long vương trị vì.
- (71) *Mây mưa bốn mùa công vân thủy*: nguyên văn trong bản Nôm là "Từ thời tiết vũ vân vân thủy", ý cả câu chỉ thời gian trôi đi theo năm tháng (thời tiết bốn mùa) qua đi như mây mưa chờ nước (do Long vương điều khiển).
- (72) *Văn khôi*: tên thứ hoa đẹp và quý thường nói trong thơ ca dân tộc Tây Nùng. Sau này tên hoa đó được dùng chỉ người con gái có nhan sắc.

- (73) *Gieo âm dương*: trong mê tín, người ta thường khăn vải gieo âm dương để đoán may rủi hay vận mệnh về sau; cái để gieo là mấy đồng tiền sắp ngửa.
- (74) *Mặt ngọc*: xem chú thích (31). Mặt ngọc còn dùng để chỉ cả người con trai đáng quý mà mình yêu mến.
- (75) *Tao khang*: tấm cám, là nghĩa vợ chồng, ăn tấm ăn cám có nhau. Vua Hán Quang Vũ hỏi Tống Hoằng rằng: người ta giàu sang đôi bạn có được không? Tống Hằng đáp: tôi được biết người bạn nghèo hèn không thể quên được ngày cùng ăn tấm ăn cám, không thể ruồng bỏ được. Nghĩa tao khang sau được dùng trong nghĩa hẹp của vợ chồng.
- (76) *Chính minh*: rõ ràng, minh bạch.
- (77) *Trắng mạnh*: xem chú thích (65).
- (78) *Thần thể mặc thần rừng xóa hẳn*: thần rừng thường chỉ vào hồ beo. Ý cả câu nói: (nếu anh không lấy nàng) thần (anh) để mặc thần rừng xóa mệnh.
- (79) *Cõi thượng*: hoặc mừng trên đều chỉ dùng chỉ trời cả; xem chú thích (18).
- (80) *Viễn phương*: nơi xa xôi.
- (81) *Vu qui*: tiếng Hán Việt dùng trong nguyên bản Nôm Tây Nùng; nói nôm na vu qui là cưới chồng.
- (82) *Hoa vàng*: chí Bioóc Lả.
- (83) *Chúng quả chính minh*: tiếng Việt trong nguyên bản; ý nói: rõ ràng, sáng sủa và ngay thật.
- (84) *Dương Nga*: xem chú thích (20).
- (85) *Thiếu niên đình các*: tiếng Hán Việt trong nguyên bản Nôm; ý nói: tuổi trẻ đình xong nhà cửa (lập gia đình).
- (86) *Vàng kim ô tây nhạc lẫn vòng*: nguyên văn trong bản Nôm: Kim ô luân tây nhạc, ý cả câu nói: mặt trời lẫn về núi phía tây.
- (87) *Đông quân*: xem chú thích (14).
- (88) *Bạc này sẽ về dùng đến goăng*: goăng là tiếng chỉ chung lớp người giàu có và có quyền hành trong vùng dân tộc thiểu số, ý

- toàn câu nói: số tiền này sẽ dùng trả lại cho anh con trai nhà goăng để đến hỏi Bioóc Lả.
- (89) *Đủ ba kỳ sinh thế người về*: ba kỳ sinh thế là ba thời kỳ đời người ta: ấu niên, trung niên, lão niên. Theo thể giới quan người xưa. Đời người "sinh ký tử qui" (sống là gửi, chết lại về trời).
- (90) *Thiếu niên mặt ngọc*: xem chú thích (31).
- (91) *Văn Đắm*: tên người con gái đẹp. Truyện thơ Tây Nùng thường gọi người con gái mình yêu là Văn Đắm.
- (92) *Mặt ngọc kinh trâm*: xem chú thích (31) và (33).
- (93) *Quan đi nhắng văn chương sử Mã*: văn chương sử Mã: tiếng Việt trong nguyên văn Nôm. Sử Mã: nói tới bộ lịch sử của Tư Mã Thiên. Vua nhà Hán giao cho Tư Mã Thiên soạn bộ sử ký. Tư Mã Thiên dựa theo thể thức kinh *Xuân Thu* (hân kinh) để biên soạn. Người đời sau có câu phê: "Lân kinh bất tác, Mã bút không huyền" (nghĩa là: nếu bộ lân kinh không sáng tác ra thì bút ông Mã cũng đành treo không).
- (94) *Trao thư giả*: gửi thư giả nhờ (kể tình hình ba năm qua). Cả câu ý nói: ba năm qua vẫn thường có thư từ đi lại giữa hai tình nhân.
- (95) *Trường An*: kinh đô thuộc đất Tần ngày xưa, ngày nay thuộc vùng Thiểm Tây (Trung Quốc). Trường An cũng là một ước lệ thường dùng để chỉ chốn kinh đô ở trong truyện thơ Tây Nùng
- (96) *Tế tự*: đến hội họp đầy đủ.
- (97) *Én*: xem chú thích (47).
- (98) *Bioóc Lả*: xem chú thích (1).
- (99) *Bạn Hán*: thường dùng trong trường hợp chỉ người bạn quý đáng trân trọng. Khóa dị: có bản chép câu này như sau: "Đường xa cách Hồ Hán chàng than (kể cũng có lý).
- (100) *Bốn góc trời Thái Sơn sương gió*: ý cả câu nói: sương gió núi Thái Sơn bay bốn góc trời.
- (101) *Bến châu*: bến sông, bờ doi cát. Xem chú thích (8).
- (102) *Hạc cò*: chim hạc, chim cò đều là chim có bộ lông trắng: ý chỉ người ở cung nghi khuê các.
- (103) *Trung giới*: là cõi trần, mặt đất người ta sống (cõi trần).
- (104) *Thượng phủ*: hoặc thiên đình, chỉ cõi trên trời.

- (105) *Tiên đồng ở La san đạo cảnh*: những con trai tiên ở núi Đại La đạo cảnh.
- (106) *Gác Khổng, Nhan*: nói Đức Khổng Tử, thầy Nhan Hối. Ý cả câu nói: tôi là học trò (Nho học).
- (107) *Bạn Hán*: chỉ người bạn quý đáng trân trọng.
- (108) *Liêm trang*: tất cả của cải đồ vật nhà gái đưa cho cô dâu đi về nhà chồng gọi là đồ liêm trang.
- (109) *Ngày đại giá*: ngày cô dâu cắt chân về nhà chồng.
- (110) *Xuống dương*: ý nói Phật cho xuống dương gian thành vợ thành chồng.
- (111) *Từ vân*: mây tia.
- (112) *Bạn khóa xuân thiên*: tiếng Việt trong nguyên bản Nôm Tây Nùng; ở đây nói bạn cùng lứa ngày xuân, ý chỉ Lương Quân.
- (113) *Từ tuyên*: các vùng đông tây nam bắc quanh kinh kỳ gọi là từ tuyên; về sau từ này được dùng để chỉ bốn phía chung quanh nói chung.
- (114) *Thượng đế, Hằng Nga*: thượng đế chỉ Ngọc Hoàng. Hằng Nga: trong *Âu học quỳnh lâm* và tiểu thuyết *Lỗ Tấn* (cổ sự tân biên) đều nói vợ Hậu Nghệ uống thuốc thành tiên bay lên cung trăng tức nàng Hằng Nga.
- (115) *Áo ngân*: tức áo Lương Quân tặng Bioóc Lả.
- (116) *Khang trang*: đường cái rộng rãi thênh thang.
- (117) *Thiên nhan*: ở đây ý nói người tiên trên trời.
- (118) *Bến cả*: bến hải hồ mà Bioóc Lả đã đi qua.
- (119) *Ngơ con, không hỏi han bố mẹ*: câu này ý nói bố mẹ làm ngơ con gái, không hỏi han gì việc định gả Bioóc Lả cho anh chàng con nhà goăng.
- (120) *Nho sinh*: ở đây chỉ chàng trai con nhà goăng.
- (121) *Độc long*: một mắt, mắt chột...
- (122) *Bụng báng*: nguyên văn tiếng Tây là Toọng pắng, dịch là bụng báng cũng đúng và tiện lấy vần với câu trên, nếu dịch là bụng phệ càng gần ý hơn.

- (123) *Kết nghĩa tao khang*: tiếng Hán Việt trong nguyên bản văn Nôm Tày Nùng, xem chú thích (75).
- (124) *Hiển chức*: lời nói trân trọng đối với người có chức vị trong xã hội (ở đây chỉ con nhà goăng đã nói trên. Xem thêm chú thích (88).
- (125) *Lấy chi về làm khỏi lửa hương*: phương ngôn có câu "không có lửa sao có khói", ý cả câu này muốn nói: con gái mình không có căn cứ nào để nói chàng hiển chức (con goăng) nọ, vì Bioóc Lả chưa được thấy người.
- (126) *Giới loan*: tiếng Hán Việt trong nguyên bản; ý chỉ cõi đời, nơi ta sống.
- (127) *Trăm hoa nở mùa xuân cảnh gầy*: câu này ý nói thanh niên sống trên thế gian này nhiều vô kể như hoa đua nở trên cành.
- (128) *Quan lang*: người đưa chú rể và họ nhà trai đi đón dâu.
- (129) *Lân bang*: làng giềng, làng xóm gần gũi.
- (130) *Hoa ngón*: hoa cây ngón, màu vàng, rất độc (cây mọc hoang dại); người ta ăn phải bị đứt ruột chết. Trung Quốc gọi là "đoạn trường thảo".
- (131) *Ngô Ban*: xem chú thích (41). Mẹ: thánh mẫu, người cho Bioóc Lả sinh xuống trần thế. Xem chú thích (23).
- (132) *Sinh không lập gia san thì lại*: sống ở trần gian không lập gia đình thì lại trở về cõi thượng.
- (133) *Vẫn thân*: tự mình làm mình chết (tự tử).
- (134) *Chết thương*: tự vẫn, chết đuối, bị chết chém... gọi là chết thương.
- (135) *Con mới nuốt ngón nay bỏ xác*: nuốt lá ngón để tự vẫn.
- (136) *Muôn vật cùng cõi đất thể đồng*: thể đồng nguyên văn trong bản Nôm. Muôn vật cùng cõi đất thể đồng: cả câu ý nói: "Người đời đồng đức sống ở cõi đất cùng muôn vật (rồi sẽ hóa lên trời cá)...."
- (137) *Lầu ngoi*: xem chú thích (4).

PÁC ĐẠO 百教

Hoàng Phương Mai

Giới thiệu - Phiên âm - Dịch nghĩa - Chú giải

Lưu Đình Tảng

Hiệu đính

Phần I

GIỚI THIỆU VĂN BẢN

Có thể nói rằng thư tịch Hán Nôm Tây Nùng hiện đang lưu trữ tại Thư viện Viện Nghiên cứu Hán Nôm là một nguồn tư liệu vô cùng phong phú và đa dạng của đồng bào Tây Nùng. Nó bao gồm nhiều lĩnh vực như: văn học, lịch sử, tôn giáo, văn hóa, y học... và được thể hiện dưới nhiều thể loại: truyện thơ, sli, lượn, văn cầu mùa, then... Sổ sách này là những tư liệu giá trị khi nghiên cứu truyền thống văn hóa các dân tộc vùng núi phía Bắc nói riêng và truyền thống văn hóa Việt Nam nói chung¹. Trong quá trình tìm hiểu mảng thư tịch này, chúng tôi đã đi sâu tìm hiểu những sách viết về việc giáo dục nhân cách đạo đức con người và chọn tác phẩm *Pác đảo* giới thiệu cùng bạn đọc.

Pác đảo 百教 tiếng Tây có nghĩa là “Một trăm điều dạy bảo”, cụ thể là một trăm điều dạy bảo con người ta về cách tu dưỡng nhân cách đạo đức, tinh thần yêu cuộc sống, hăng say lao động và về cách ứng xử đối với mọi người xung quanh

¹ Theo *Nguồn tư liệu Hán Nôm dân tộc có giá trị được bổ sung vào kho sách Hán Nôm của Viện Nghiên cứu Hán Nôm*. Bài viết của PGS.TS.Trịnh Khắc Mạnh đăng trên *Tạp chí Hán Nôm* số 4 – 2007.

nhằm xây dựng một lối sống lành mạnh, đề cao những phẩm chất tốt đẹp của con người. Tuy nhiên, một trăm ở đây chỉ mang tính chất ước lệ chứ không phải là một con số hoàn toàn chính xác.

1. Khảo sát văn bản:

1.1. Tình trạng văn bản:

Qua khảo sát sơ bộ, chúng tôi được biết hiện nay Thư viện Viện Nghiên cứu Hán Nôm lưu giữ ba văn bản chép thơ *Pác đảo*. Đó là các văn bản:

- Bản thứ nhất ký hiệu VNb.155, kích thước 14 x 16, gồm 19 tờ, mỗi tờ hai trang, giấy dó ngả vàng, một vài trang bị ố vàng sậm như từ tờ 13 đến tờ 16. Bìa sách có nhan đề 儂書 (Nùng thư), nhưng đây không phải là nhan đề cuốn sách mà là tên chung loại sách do bộ phận bảo quản sách tạm đề vào để tiện phân loại. Tờ lót có các chữ 家眉迹 “Rườn mi đạo” (Nhà có đạo) viết bằng bút bi mực xanh do người đọc sau này viết thêm vào, tờ đầu mặc dù đã được bồi vá chỗ rách nhưng vẫn bị mất một số chữ, có dấu kiểm kê năm 1986, tờ cuối bị rách nửa tờ dọc theo trang sách. Chữ viết tay, dễ đọc, mỗi trang có 9 dòng, mỗi dòng có khoảng từ 12 đến 14 chữ, có dấu ngắt câu, dấu gạch dài đầu mỗi đoạn và dấu gạch chân một số từ ghép bằng mực son. Văn bản không ghi niên đại, tên tác giả và tên sách.

- Bản thứ hai ký hiệu VNb.159, kích thước 20 x 19, gồm 30 tờ, mỗi tờ hai trang, giấy dó ngả vàng, chưa bồi vá. Bìa sách cũng có chữ 儂書 (Nùng thư) như bản nêu trên. Tờ đầu rách nát, mất một số chữ, có hai dấu kiểm kê đề các năm 1986 và năm 1991. Một số tờ ở giữa văn bản bị mỗi một đục thủng giữa

trang, mất một vài chữ như từ trang 22 đến 24 trang. Chữ viết tay, nét chữ nguệch ngoạc, có dấu ngắt câu bằng mực xanh hoặc đen, đôi khi có chữ phiên âm bên cạnh (đây có lẽ đều là những dấu hiệu do người đọc sau tự thêm vào). Sách không thấy ghi niên đại, tác giả và tên đúng của nó.

- Bản thứ 3 ký hiệu ST.2209, kích thước 25 x 15, gồm 36 tờ, mỗi tờ hai trang, giấy dó ngả vàng, người viết đã tận dụng giấy bằng cách chép lên mặt sau của quyển sách chữ in nào đó. Sách bị rách nhiều ở mép trang, phần lớn là ở nửa đầu quyển sách. Đặc biệt, từ đầu quyển đến trang 17a, nhiều chỗ bị mất chữ, nhiều thì dọc hàng chữ như các trang 6, 7, 8, 9, ít như các trang 15, 16, 17. Sách đã được bồi dán và đóng bìa mới. Bìa sách không ghi tên sách. Chữ viết tay bình thường, có dấu ngắt câu, đầu mỗi đoạn đánh dấu bằng mực son và viết dài lên một chữ. Mỗi trang có 8 dòng, mỗi dòng trung bình có khoảng 20 chữ. Sách có ghi niên đại sao chép và tác giả sao chép.

1.2. Tác giả văn bản

Phần lớn các tác phẩm văn học được viết bằng chữ Nôm Tây đều là các tác phẩm khuyết danh. Những tác phẩm đó được lưu truyền trong dân gian chủ yếu bằng hình thức truyền miệng từ đời này sang đời khác. Trong quá trình lưu truyền, tác phẩm thường ít nhiều bị thay đổi, bổ sung. Khi chữ Nôm Tây xuất hiện, một số người biết chữ đã chép lại các tác phẩm tiêu biểu mà họ được nghe kể. Chính vì nguyên nhân đó mà hầu hết các tác phẩm Nôm Tây thành văn đều có khá nhiều dị bản. Ba văn bản mà chúng tôi quan tâm giới thiệu, không có văn bản nào ghi rõ tên người soạn,

duy chỉ có một bản có ghi tên người sao chép, đó là bản ST.2209 ghi tên người viết là 王河貴 Vương Hà Quý.

1.3. Niên đại văn bản

Như đã nêu trên, phần lớn các tác phẩm được viết bằng chữ Nôm Tày là tác phẩm văn học dân gian, do đó chúng không hề mang theo niên đại ra đời cụ thể. Cả ba văn bản này đều không ghi rõ niên đại sáng tác, duy chỉ có bản ST 2209 có ghi niên đại sao chép là 己丑年三月拾五 *Kỷ Sửu niên tam nguyệt thập ngũ nhật* (ngày 15 tháng 3 năm Kỷ Sửu), song như thế chưa đủ để xác định một cách chính xác niên đại sao chép.

1.4. Nội dung văn bản

- Bản VNb.155, nội dung gồm các đoạn:

Đoạn thứ nhất, do văn bản bị rách nên chỉ còn lại khoảng 10 câu nói về đạo làm vua.

Đoạn thứ hai, nói về đạo trung thần: Trời đất sinh ra thiên hạ muôn dân, việc quốc gia lắm sự nhọc nhằn, lắm việc nhiều nhương. Vậy nên, phải có bậc thánh đức minh quân trị vì thiên hạ, phải có bậc trung thần phò tá cho vua. Trung thần phải sống ngay thẳng, phải hết lòng phò tá cho vua, không được sinh lòng phản trắc. Có như vậy thì thiên hạ mới được thái bình, no ấm, quốc gia mới được bền vững muôn thuở.

Đoạn thứ 3, nói về đạo cha con: Con người ta sinh ra nếu không được dạy dỗ, bảo ban, không được học hành thì sẽ ngu muội, nói năng ngang ngược. Người đời sẽ chê cha không bảo ban dạy dỗ. Khuyến dạy người làm cha phải sống cho nhân từ, hết lòng yêu thương dạy dỗ con cái để sau này nên nghiệp giàu sang, thành người tài đức; người làm con phải sống cho hiếu

thuận, kính trọng cha mẹ anh em họ hàng, phải chăm chỉ học hành nghe lời cha mẹ dạy bảo mới nên người.

Đoạn thứ tư nói về cuộc sống hôn nhân: Vợ chồng ăn ở cho hoà thuận vui vẻ cho đến trọn đời. Nếu có việc chẳng được như ý thì chớ nên để bụng. Sống làm người phải khoan dung, nhân nghĩa. Vợ chồng phải hết dạ thương nhau, dù xa cách chẳng thể hai lòng, phải kính trọng hai bên họ hàng nội ngoại.

Đoạn thứ năm, khuyên dạy kẻ làm trai: Kẻ làm trai được cha mẹ nuôi nấng, dạy dỗ khôn lớn nên người, lại lo chuyện dựng vợ gá chồng. Cha mẹ chịu đựng muôn phần khó nhọc, vất vả những mong đem lại cho con những gì tốt đẹp. Vì thế làm con phải sống sao cho xứng đáng với công lao của cha mẹ.

Đoạn thứ sáu, khuyên bảo mọi người trong khi uống rượu: Chỉ ra những điều không tốt, những điểm không hay khi uống quá nhiều rượu. Ai hay rượu thì dẫn đến hại người, rượu vào có ngày hại thân, mất mạng, trở thành người vô tình bạc nghĩa. Đoạn này cũng khuyên bảo mọi người nên tu dưỡng nhân cách, chăm chỉ lao động, sống sao cho đến khi già bạc đầu râu không bị chê cười là đồ bất đạo.

Đoạn thứ bảy, khuyên dạy đàn bà con gái: Đàn bà con gái phải chăm chỉ việc may vá, chăm lo việc cửa nhà, yêu thương chồng con. Người tốt thì tiếng lành đồn xa. Người con gái đảm đang khéo léo, khôn ngoan, tinh thông sử sách kinh điển sẽ khiến cho cả nhà rạng mặt, tiếng thơm lan rộng. Người nào lười biếng xấu xa thì người ta chê cười cha mẹ chẳng biết dạy con. Đến tuổi trưởng thành, con gái về nhà chồng phải biết đường ăn nhẽ ở, sao cho thuận vợ thuận chồng, biết lo toan, tích cốc phòng cơ, biết thức khuya dậy sớm đảm đang mọi việc.

Đoạn thứ tám, nói về đạo anh em: Đã là anh em thì phải thương yêu lẫn nhau, chớ lia bỏ nhau. Anh em là nghĩa đồng sinh cho nên ăn ở phải hoà thuận, phải biết yêu thương đùm bọc lẫn nhau, chia sẻ cho nhau từ miếng ăn miếng uống. Người làm anh có quyền huynh thế phụ, làm phận em phải biết nghe lời.

Đoạn thứ chín, khuyên bảo người trưởng nam: Sống thì phải kính trọng hết lòng với mọi người. Làm gì, nói gì cũng phải giữ cho mình ngay ngắn, tốt đẹp. Đấng nam nhi phải ăn ở cho có nhân có nghĩa.

Đoạn thứ mười, nói về đạo vợ chồng: Vợ chồng phải hết lòng yêu thương kính trọng lẫn nhau, phải chăm lo vun vén, có vậy gia đình mới được hoà thuận yên vui.

Đoạn thứ mười một, khuyên bảo đấng nam nhi chớ nên lười biếng: Chớ mãi mê chơi hoa dạo nguyệt, phải lo việc nông tang đồng áng. Cha mẹ có yêu thương mới đem lời dạy dỗ, làm con thì phải biết nghe lời cha mẹ.

- Bản VNb.159 gồm 2 phần: từ trang 1a đến trang 17a chép thơ *Pác đáo*, từ trang 17b đến hết chép truyện thơ *Lương Quân – Bioóc Lả*.

Ở đây chúng tôi chỉ đi sâu tìm hiểu phần thơ *Pác đáo*, nội dung phần này cụ thể như sau:

Đoạn thứ nhất, nói về đạo cha con, khuyên người cha phải sống nhân từ thì con cái mới hiếu thuận; con cái thì phải biết nghe lời cha mẹ dạy bảo.

Đoạn thứ hai, nói về việc hôn nhân, khuyên vợ chồng ăn ở với nhau sao cho có nhân có nghĩa, sống hoà thuận, vui vẻ đến hết đời. Chớ nên làm kẻ phụ tình

Đoạn thứ ba, khuyên bảo kẻ làm trai: Cha mẹ đã có công nuôi nấng, dạy dỗ khôn lớn thành người, lại dựng vợ gả chồng cho do đó phải giữ lòng hiếu thảo, chăm sóc nuôi dưỡng cha mẹ già, thờ phụng tổ tiên, chớ sinh bụng xấu xa. Sống coi trọng nhân nghĩa, không tham lam.

Đoạn thứ năm, khuyên mọi người trong khi uống rượu thì không nên uống quá nhiều rượu, nếu không sẽ bị hại đến thân mất mạng, trở thành người vô tình bạc nghĩa, làm xấu mặt vợ con, cha mẹ họ hàng; không nên tham lam chiếm đoạt của cải của người khác, ăn ở hoà nhã thuận tình với mọi người xung quanh.

Đoạn thứ sáu, khuyên đàn bà con gái: Cha mẹ hết lòng nuôi nấng bảo ban đủ mọi điều, là đàn bà con gái thì phải chăm lo việc gia đình, khéo tay bếp núc, chớ nên lười biếng, mãi chơi, ham ngủ

Đoạn thứ bảy, nói về đạo anh em ruột thịt: Xưa kia có câu ví rằng anh em như cây cùng gốc mà khác cành khác lá, khi thiếu nước thì cành nào cũng héo, vì thế cho nên đã là anh em ruột thịt thì phải biết đùm bọc, yêu thương lẫn nhau, biết chia sẻ với nhau cả từ khi khó khăn lẫn khi giàu có; không nên tranh giành, cướp đoạt của nhau.

Đoạn thứ tám, khuyên dạy người trưởng nam: áo thì có cái đỏ cái vàng, người thì có người khôn người dại, người trưởng nam phải biết kính trọng cô di chú bác, anh em ruột thịt trong nhà, họ hàng nội ngoại hai bên; sống cho ngay thẳng, chớ nên ăn nói xấu xa, thất tín; có điều gì không hài lòng thì cũng nên nín nhịn trong lòng chứ không nên nói càn.

Đoạn thứ chín, đoạn này khuyên bảo những người làm vợ làm chồng: người làm chồng không nên đánh mắng vợ, không nên chơi bời ong bướm nguyệt hoa; vợ chồng nên ăn ở với nhau cho vừa ý đẹp lòng, kính trọng cả hai bên họ hàng.

- Bản ST.2209 gồm 2 nội dung chính: từ trang 1a đến trang 16b chép thơ *Pác đảo*, từ trang 17a đến hết chép truyện thơ *Lương Quân – Ngọc Nữ*.

Ở đây chúng tôi chỉ đi sâu tìm hiểu phần thơ *Pác đảo*, phần này có nội dung cụ thể như sau:

Đoạn thứ nhất, khuyên răn bậc vua chúa phải có lòng nhân đức, rộng lượng, yêu thương dân như con của mình. Vua chúa sống khoan dung nhân ái thì dù có bại trận, song muôn dân vẫn hướng về. Nếu bạo ác, gian dối thì lòng dân sẽ rời bỏ, ly tán. Có được vị vua tài đức thì đất nước được hoà hợp, bình yên.

Đoạn thứ hai, khuyên dạy các bậc trung thần: Trung thần phải giữ đạo ngay thẳng không được mưu toan phản gián. Trung thần hết lòng thờ vua thì khắp chốn đều được sống an nhàn.

Đoạn thứ ba, khuyên bảo cha mẹ ăn ở yên lành: cha mẹ phải nuôi con học hành tử tế, nếu không được học hành sẽ phạm vào những điều sai trái khiến người ta chê cười cha mẹ. Cha mẹ phải dạy con cái chăm chỉ, con trai phải lo việc lấy vợ; con gái phải lo việc gả chồng.

Đoạn thứ tư, khuyên dạy mọi người phải giúp đỡ lẫn nhau, gặp việc tốt lành cũng như việc hiếu tang đều phải giữ trọn tình ven nghĩa giúp đỡ lẫn nhau.

Đoạn thứ năm, khuyên con trai phải thờ phụng khắp cả người thân, lo toan việc cưới hỏi vợ con. Cha mẹ đã nuôi dưỡng con khó nhọc, yêu thương con hết lòng, vì thế con phải

hiếu nghĩa, đền đáp công ơn cha mẹ. Đấng nam nhi phải thông hiểu kinh sử khiến mọi người kính nể làm đẹp mặt cha mẹ. Sống phải ngay thẳng, chớ bất nhân, không tham lam trộm cắp.

Đoạn thứ sáu, khuyên dạy việc uống rượu: Không nên uống rượu vô hồi, vô ý. Người hay uống rượu thì sẽ bại thân, mất mạng làm xấu mặt cha mẹ, vợ con.

Đoạn thứ bảy, dạy đàn bà con gái phải chăm chỉ làm ăn, kính trọng mọi người trong nhà. Chớ nên tham ăn, lười biếng để người ta chê cha mẹ chẳng dạy bảo, phải chăm lo chu toàn, tính toán phân minh, cẩn trọng.

Đoạn thứ tám, nói đạo anh em ruột thịt: Anh em phải ăn ở với nhau cho hoà thuận, nhân nghĩa, yêu thương, giúp đỡ lẫn nhau.

Đoạn thứ chín, nói về đạo vợ chồng: Vợ chồng ăn ở tình cảm, hoà thuận yêu thương nhau, kính trọng họ hàng hai bên nội ngoại.

Đoạn thứ mười, dạy đấng nam nhi chớ lười biếng, phải chăm lo công việc làm ăn.

Nhận xét:

Qua so sánh, đối chiếu ba văn bản kể trên, chúng tôi nhận thấy bản ST.2209 là bản tương đối đầy đủ hơn cả. Vì vậy, chúng tôi chọn bản này để tiến hành phiên âm và dịch nghĩa.

1.5. Đôi nét về giá trị nội dung và giá trị nghệ thuật trong thơ Pác đảo

1.5. 1. Về mặt nội dung

Pác đảo là tác phẩm mang đậm giá trị giáo dục con người, bất kể người đó có vị trí xã hội nào, đồng thời qua đó

cũng đưa ra những chuẩn mực trong cách ứng xử, điều hoà các mối quan hệ trong xã hội, để từ đó các thành viên trong xã hội đều có cuộc sống yên vui, hạnh phúc.

Cả ba văn bản tác phẩm *Pác đảo* tuy có sự khác nhau về số lượng câu chữ, số đoạn hay sự khác nhau về chi tiết diễn đạt cụ thể nhưng tựu chung lại đều có sự tương đồng về nội dung và ý nghĩa truyền tải.

Tác phẩm có nội dung khuyên răn, dạy bảo mọi người phải luôn luôn bồi dưỡng nhân cách, tư tưởng tình cảm, trách nhiệm và nghĩa vụ của mình. Thông qua nội dung tác phẩm cho thấy những phẩm chất, đức tính mà con người cần có như tính hiếu thuận với cha mẹ, trung thành với mình quân, yêu thương, hoà thuận sẵn sàng giúp đỡ mọi người, luôn làm cho cha mẹ hài lòng. Mọi thành viên trong xã hội đều phải có nhân cách, cách sống chuẩn mực phù hợp với vị trí của mỗi cá nhân. Những điều khuyên răn trong tác phẩm đề cập từ các bậc vua chúa đến quần thần, từ cha mẹ đến con cái, từ nam đến nữ.

Ta cũng có thể nhận thấy tác phẩm ít nhiều chịu ảnh hưởng của tư tưởng Nho giáo. Tuy vậy, nó đã được cải biến phù hợp với truyền thống đạo đức của đồng bào Tày- Nùng.

Đối với bậc vua chúa, muốn trở thành một minh quân được dân chúng tin yêu, gây dựng cơ nghiệp bền vững đời đời thì trước hết phải yêu đất nước, hết lòng đối với chúng dân. Dân là gốc, là nền tảng của một quốc gia, người làm vua có tấm lòng nhân từ, chăm lo cho dân chúng thì sẽ được dân tin yêu.

“Hết vua yêu quốc gia thiên hạ

Dá hết toạng ác quả hại dân”

(Làm vua phải biết yêu quốc gia thiên hạ

Chớ có sinh lòng bạo ác, làm hại muôn dân)

Đối với các bậc trung thần, đã làm quan của một đất nước thì trên phải dốc lòng phò tá minh quân, dưới phải thương yêu dân chúng. Bậc trung thần phải hết lòng thờ phụng vua, ghé vai phù giúp vua dựng xây đất nước, không sinh lòng mưu mô phản bội. Đồng thời các bậc trung thần cũng không được cậy quyền thế sách nhiễu con dân của mình. Trong một đất nước có vua sáng tối hiền, dân chúng đồng lòng thì thiên hạ sẽ thái bình, giang sơn tươi đẹp.

“Tung thần lẻ thuồn toọng đuổi vua

Thiên hạ đầy cao hô vạn tuế”

(Đã là bậc trung thần thì phải hết lòng thờ vua

(Có thể thì) mới được thiên hạ cao hô vạn tuế)

Hay như:

“Dá xấu pây lo toan phản gián

Bội quốc tứ pên loạn nhiễu dân”

(Chớ xấu bụng đem lòng mưu toan phản gián

Nếu phản quốc thì sẽ sinh ra rối loạn sách nhiễu muôn dân)

Đối với đàn bà con gái, *Pác dao* khuyên răn họ nên rèn luyện những đức tính chăm chỉ, biết lo toan thu vén gia đình và phải hết lòng yêu chồng thương con.

“Phải nhìn hệ mẫu lai nhấp nhộm

Nữ tham việc khinh trọng gia slan

Ngặm ngi lượng tu rườn hấu pjết

Slon cạ lục hết việc sửa slang”

(Đàn bà con gái phải chăm chỉ vá may

Phải chăm chỉ làm những việc nặng nhẹ trong nhà

Luôn ngẫm nghĩ, lo toan việc cửa nhà cho chu đáo

Dạy bảo con làm mọi việc quét dọn cửa nhà)

Đối với đấng nam nhi, phải có tấm lòng rộng mở, sẵn sàng giúp đỡ mọi người xung quanh và phải chăm lo thu xếp các công việc lớn trong gia đình. Bên cạnh đó, người con trai cần phải hiếu thuận với cha mẹ, chăm sóc cha mẹ khi già yếu.

“Văn slính cấp văn tử hừa cần

Dậu cạ việc hương lân quây xẩu

Hoặc lẽ việc bản tẩu bản nưa

Mì việc lẽ cụng mùa tức slì”

(Ngày sống và ngày chết giúp nhau

Dù là việc xa gần làng xóm

Hay là việc bản dưới bản trên

Có việc là đến ngay tức khắc)

Đối với mọi người nói chung, *Pác đảo* khuyên không nên uống rượu nhiều, bởi rượu là nguyên nhân gây nên nhiều điều tai hại khiến người thân phải liên luy, thậm chí có thể gây mất mạng. Do vậy, mọi người khi uống rượu chỉ nên uống vừa đủ.

“Kin lấu hẩu đo tuần lẽ thôi

Dá pây kin vô hồi vô ý”

(Uống rượu chỉ vừa đủ thì thôi

Không nên uống vô hồi, vô ý)

Thêm nữa:

“Nặng tửu lẻ bại thân mất mình”

(Hay uống rượu thì bại thân, mất mạng)

“Xấu nả tăng thân slinh mìa lục”

(Làm xấu mặt cả cha mẹ, vợ con)

Trong mỗi một cộng đồng xã hội luôn tồn tại nhiều mối quan hệ, bản thân các mối quan hệ đó rất phức tạp và có sự liên quan ràng buộc với nhau. Con người luôn phải tìm, phải học để ứng xử và dung hoà các mối quan hệ đó. Những mối quan hệ cơ bản như quân - thần, phụ - tử, phu - phụ, huynh - đệ đều được *Pác dào* đề cập đến. Khi các mối quan hệ trở nên tốt đẹp thì cuộc sống được yên vui.

Về tình anh em ruột thịt, anh em là cốt nhục không thể chia lìa, sống phải quan tâm, yêu thương nhau, hoà thuận với nhau, giúp đỡ nhau khi gặp khó khăn.

“Pỉ noọng hẩu thuận hoá mì nhân

Dậu cạ pỉ đo kin noọng khô

Đây rại cụng ăn mò rườn rà

Cốt nhục nhi đa đa thuận ý”

(Anh em ăn ở với nhau sao cho thuận hoà, nhân nghĩa

Dù anh có đủ ăn còn em vẫn nghèo khó

Hay dở thì cùng cùng một chiếc nồi nhà ta

Là tình cốt nhục, nên ăn ở cho thuận ý, vừa lòng nhau mãi mãi)

Về đạo vợ chồng, trong cuộc sống gia đình vợ chồng cần phải yêu thương, hoà thuận với nhau để tạo dựng một cuộc

sống tốt đẹp cho con cái và người ngoài nhìn vào sẽ ngợi khen làm “rạng rỡ cả mặt mày”:

“Phua mĩa căng ún tình dả đá
Bấu rụ lẻ cỏi cạ cỏi slon
Tu rườn hẫu cần on rừng nà”
(Vợ chồng nên ăn nói tình cảm với nhau,
chớ nên mắng chửi nhau
Nếu không biết thì phải dạy, phải bảo
(Có thể) thì gia đình mới được người ta
khen mà rạng rỡ cả mặt mày)

Tuy vậy, trong thơ *Pác đảo* còn một đôi nét hạn chế về mặt tư tưởng khi phân biệt rằng nam giới thì phải học hành văn chương, sách vở, còn đàn bà con gái thì chỉ biết đến công việc bếp núc, may vá; hơn thế nữa, tác phẩm khuyên đàn bà chỉ nên lấy một chồng trong khi đàn ông được phép lấy hai vợ... Nhưng đó chỉ là những hạn chế mang tính lịch sử, vì thế tác phẩm vẫn mang đậm ý nghĩa giáo dục nhân cách, đạo đức con người xuyên suốt trong mọi thời đại.

Qua nội dung nêu trên chúng ta có thể nhận thấy thơ *Pác đảo* phẳng phất bóng dáng của huấn ca trong dân tộc Kinh. Phải chăng ở đây có sự ảnh hưởng giao lưu văn hoá giữa các dân tộc.

1. 5. 2. Về nghệ thuật

Tác phẩm thuộc thể loại truyện thơ với hình thức là thể thơ thất ngôn trường thiên, gieo vần lưng, chữ thứ bảy của câu trên vần với chữ thứ năm của câu dưới.

Lời thơ giản dị, mộc mạc, đôi chỗ lặp đi lặp lại, diễn đạt không được chau chuốt, trong sáng... Tuy vậy, ý thơ lại sinh động, giàu tình dân gian với những hình ảnh dân dã gần gũi với cuộc sống đời thường của đồng bào, đây cũng là một thủ pháp nghệ thuật phù hợp với hình thức truyền miệng trong dân gian, nhằm giúp cho người nghe dễ nhớ dễ thuộc.

Tác phẩm đôi chỗ còn sử dụng câu toàn bằng chữ Hán, hoặc câu toàn bằng chữ Nôm Kinh.

Bên cạnh đó, tác phẩm sử dụng một số truyền thuyết, điển cố, điển tích như: sự tích Thần Nông, Phục Hy...

Nhìn chung, tác phẩm sử dụng từ chữ giản dị, mộc mạc, cấu tứ đơn giản, song nó vẫn đủ sức truyền tải một nội dung hết sức có ý nghĩa đối với cuộc sống của đồng bào Tày Nùng.

Tương tự thể loại huân ca của người Kinh, thơ Nôm Tày *Pác đảo* là tác phẩm có ý nghĩa giáo dục nhân cách con người mang giá trị nhân văn cao đẹp. Tác phẩm thể hiện được tư tưởng đạo đức của đồng bào dân tộc Tày- Nùng, đề cao nhân cách, những chuẩn mực đạo đức của con người, qua đó giáo dục mọi người sống với nhau tốt đẹp hơn. Tác phẩm đáng được trân trọng và giữ gìn cho các thế hệ sau.

2. Phiên âm và dịch nghĩa văn bản

Sau khi tiến hành khảo sát văn bản, chúng tôi chọn bản mang ký hiệu ST.2209 để tiến hành phiên âm, dịch nghĩa. Đối với những chữ bị mất do sách bị hư hại thì căn cứ theo hai bản kia để bổ sung và kèm theo chú thích, chữ nào không thể bổ sung thì thay thế bằng ký hiệu " ". Đối với những chữ mà chúng tôi cho rằng người sao chép đã đọc sai hoặc viết sai thì chúng tôi chỉnh lại cho phù hợp đồng thời có ghi kèm

chú thích rõ ràng. Thêm nữa, vì đây là thể loại thơ cho nên có một số chữ phải phiên biến thành cho hợp vận. Khi dịch nghĩa những chữ trong ngoặc đơn () chúng tôi thêm vào cho rõ nghĩa.

Như chúng ta đã biết, ngữ âm tiếng Tày có những điểm khác nhau, ở phần phiên âm và dịch nghĩa văn bản, chúng tôi chủ yếu dựa theo âm đọc trong bộ *Từ điển Tày - Nùng - Việt* do Hoàng Văn Ma, Lục Văn Pảo, Hoàng Chí biên soạn, Nxb. Khoa học xã hội, 1974.

Nhìn chung, chúng tôi đã cố gắng hết mức so với khả năng của mình. Tuy vậy, bản thân chữ viết và âm đọc chữ Nôm Tày vốn có nhiều phức tạp do ảnh hưởng của ngôn ngữ vùng miền, lại thêm trình độ am hiểu về chữ Nôm Tày cũng như nền văn hóa đời sống của dân tộc Tày Nùng của chúng tôi còn nhiều hạn chế, do đó việc phiên âm dịch nghĩa chắc chắn không thể tránh khỏi sai sót, rất mong nhận được sự góp ý của quý vị độc giả.

Phần II

Phiên âm từ nguyên bản tiếng Tày

Ký hiệu ST.2209

Viện Nghiên cứu Hán Nôm

PÁC DẢO

[tr.209]*

- 1 *Đảo mùa tuyền bjoóc mặn bươn xuân,
Cạ mùa tuyền Thái công tời cón,
Cừn vắn dú vắn phóng rườn chương,
Phù rập vua Hán vương lếu định.*
- 5 *Vắn quặng hác oóc hìn điện xinh
Chảng xéc hăn sử kinh thông đạo
Chép hết tuyền pác đảo oóc khuyên
Cạ mùa thuồn sliếu niên đếch ké
Nhình chài cầm sự lệ ti đương*
- 10 *Ngòi cả tứ tam cương ngũ đế
Pài tặt đảo mọi nghệ chính minh*

* Chữ trong ngoặc vuông [] là số trang phần nguyên bản chữ Nôm Tày.

Quốc hệ xưa bân đĩn tuyền đay
Phù khớp thuận mọi tỉ nậm muờng
Quân thần tặc nhi lương hữu đạo

15 *Phụ từ lẽ từ hiếu tâm khoan*
Công đức đạo tao khang kính vi
Huynh đệ mi nhân gia thông văn
Bằng hữu lẽ tín căn tông hảo.
Đâu xéc bầu mi siêu việc lãng

20 *Thái công chép lai văn mi đủ*
Tuyền sle khớp mọi lò thê gian
Vua chúa lẽ cần slang² cao quyền
Văn văn lo lãp điện du hoa
Vua chúa lẽ Thái gia tuyền đảo

[tr.210]

25 *Chẳng tặc tường³ tạy đạo triều thần*
Tị thiên hạ vạn dân phục tọng
Văn văn đủ văn phóng ngại ngân
Ơn vua mi nhân tâm đại đức
Tài lương them đặc phúc hữu công.

30 *Khoát đạt hác yêu dân táy lục*
Liệu lường nội hầu thúc ná sai
Nhược tu khô châu lai thiên số
Ái dân như ái từ chẳng pên.
Cầm vĩ cạ khoan nhân hầu rụ

² Cần slang: nguyên bản bị mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào cho đủ ý

³ Tường : nguyên bản bị mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào cho đủ ý

- 35 *Bại tàn nhi dân slú lý mà
 Hậu nhật lại xướng ca khoái lạc
 Nhuộc hết toọng bạo ác viàng gian
 Kỳ mền dân ái tan lếu slán
 Cừn vắn một khẩu ngân khâu phja*
- 40 *Hết vua yêu quốc gia thiên hạ
 Dá hết toọng ác quá hại dân
 Khoan nhân lẻ ái nhân chẳng chừ
 Đạo pỏ mẻ kin dú chẳng pền
 Cầu phúc hựu đắc nhân tung hiếu*
- 45 *Dú hấu mền khôn khéo tua cần
 Pỏ mẻ cấp tông thân đầy cây
 Vua chúa cai thuôn tháy nậm muồng*

[tr.211]

- Chúc thọ như Thái sơn muôn phần
 Quốc gia hấu giao lệ bình an*
- 50 *Khang nhật thì bình an khoái lạc.*

*

* *

- Đoạn nầy đảo trung thần đạo ngay
 Dá oóc sự xiên tây thất lợi
 Dá xấu lo cảm phuối phản vua
 Bân đĩn tặt chúa vua thiên hạ*
- 55 *Tặt oóc pền hựu tá thừa quan
 Dá xấu pây lo toan phản gián*

*Bội quốc tứ pên loạn nhiễu dân
Chẳng tặt đạo quân thần oóc ca
Tung thần lẻ phủ tá quân mình*

- 60 *Xưa tặt mi Ngũ kinh pjết toọng
Tung thần lẻ thuốn toọng đười vua
Thiên hạ đầy cao hô vạn tuế
Cừn vẫn tội slặc sờ xướng ca
Khóp thiên hạ quốc gia quặng tặc*
- 65 *Lẹo bầu mi lặc cướp dú đây
Khuyên khóp tăng đông tây an nhán.*

*

* *

*Đoạn này đảo pò mé dú an
Liêng lục nâng⁴ lai tàng mong cây
Lục cải pây rộp slầy Khổng môn*

[tr.212]

- 70 *Học hành hấu mền khôn mọi mạch⁵
Cảng thông hấu rụ xéc văn chương
Tự nhiên lục hác xông hác rụ
Bầu slon lục phạm phụ phòng song
Pậu đá như ma mu tẩu lảng*

⁴ *Liêng lục nâng*: nguyên bản bị mất chữ, chữ này chúng tôi lấy theo bản VNb. 159.

⁵ *Mọi mạch*: nguyên bản bị mất chữ, chữ này chúng tôi lấy theo bản VNb.159.

- 75 Cầm phuối bầu ngộ ngàng pên khôn
 Dạy chê pỏ bầu slon bầu đảo
 Bởi tại lục gian giáo bầu nghe
 Chẳng pên nội cần che thâng pỏ
 Tua rụ mền hác ngộ khôn ngoan
- 80 Hâng vắn đáy chúc slang kìn mừng
 Vạn sự lễ ơn slảy Khổng môn
 Slon lục slon vắn chương thuận toọng
 Dạy độ hấu mền thuận cao vắn
 Kim ngân pjá thánh minh cỏi chứ.
- 85 Mi slinh nam slinh nự phu thê
 Xưa thánh hiền tặt lai kinh sử
 Slon lục slon mùa ý tương tư
 Phòng sle vắn pjục lừ mùa mà
 Mé nhìn việc sửa phả mẫu lai
- 90 Dá tham nòn vắn lai pên chạn
 Nhật mùa nhật lang đang pên dư
 Hết việc cạy bầu hưa pỏ mé
 Slon lục slon mùa ý gia tung

[tr.213]

- Chùng hấu lục pên cần gia trường
- 95 Hấu rừng nả sloong bùng công cô
 Nữ xuất giá tòng phu thuận hoá
 Chẳng pên tiếng thiên hạ cần tồn
 Khấn mi tiếng pỏ slon mè cạ
 Lục chài lễ lo cạ au mìa
- 100 Xưa tặt mi phu thê tạo hoá

Lục nhìn tái khai giá nam hôn
 Chẳng chủ phó rự slon rự cạ.

*

* *

- Đoạn này đảo tị⁶ phúc vẫn thai
 Sloong lẻ việc nhìn chài giá thù
- 105 Vẫn sinh cấp vẫn tử hươ căn
 Đậu cạ việc hương lân quây xấu
 Hoặc lẻ việc bản tấu bản nư
 Mì việc lẻ cụng mùa tức slí
 Hôn nhân xưa mì ví tuyền sle
- 110 Tỏi còn mì Phục Hi tuyền cạ
 Tị phúc cụng mà pja hươ căn
 Đá hết căn tiểu nhân hạ tiện
 Ý nâng tự pên tiếng xấu xa
 Pỉ noong đậu bầu mà hội dóm.
- 115 Hết căn cỏi tinh⁷ còn ngĩa lãg
 Đậu cạ việc rườn đăm cỏi tinh
 Hết căn hầu thuận tinh pây mà

[tr.214]

Hỉ hà kin lâu chà mạn tỏi
 Pây tinh cầm đảo phuối mắt hầu

⁶ Tị chữ này chúng tôi tạm đoán đọc như thế.

⁷ Tinh còn: nguyên bản bị mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào cho đủ ý.

- 120 Chàng cảm cần bầu pên vô sự
 Tị phúc hấu thuận thụ đuối cần
 Đá pây tỉnh cảm pậu tó pác.
 Hết cần đá gian ác phi thương
 Mì việc lăng xa thâng cung hết
- 125 Chẳng chữ đạo nhân đức đuối cần
 Doòng toan đá hết cần vô toọng
 Nhân nghĩa lè pỉ noọng chẳng pên
 Đá oóc toọng tham kin cảm léo
 Nhân nghĩa xưa pây tèo yêu đương.
- 130 Tung thần sle lai tàng mì lệ
 Đá hết cần vô cách bắt nhân
 Mì lăng đá tham kin tỉnh phụ
 Xác cần như cửa tính đồng slai
 Cầu phúc cung vạng lai pây tèo
- 135 Bầu pây lè tự siểu toọng cần
 Câu vì cạ vị thân sự toọng
 Đậu cạ cách viện vọng tây đồng
 Thịnh bắt lai slầu tâm pên đoạn
 Vần lăng xa pậu bạn bầu mà
- 140 Pừa mền việc xấu xa pên pjạc

[tr.215]

Khoong cạ tự móc dác chẳng mà
 Nhân bởi cách tàng xa vô ý
 Đồng đạo lè xiên lì hác thâng
 Bất đồng đạo cận lân bất nhập

- 145 *Pí noọng liên vèng mắt pây quây
Nâu cảm việc rại đây độ lượng
Tự nhiên chứ sloong buồng bầu sai
Pừa mền pí noọng rà phít toọng.*

*

* *

- Đoạn nầy đảo pỏ chài cẳng lạ*
- 150 *Pỏ mè dượng lếu mã pên cần
Sloợ phụng tăng tông thân khoái lạc
Dá hết toọng gian ác xấu xa
Pỏ mè slon slư tha hầu rụ
Sloong lê toan giá thú au mìa*
- 155 *Hết cần hầu cao đề thúc thối
Pừa đếch rà nhằng nọi nhằng eng
Pỏ mè liệng thuốn rềng sắc chứ
Mẻ ồm sle buồng khẩu lục nòn
Pỏ mè slống lai muôn xuân hé*
- 160 *Mi lẳng thả pỏ mè cỏi kin
Chẳng chứ⁸ cần thông minh toọng chứ
Dậu mi lẳng pja nưa thúc sle
Chẳng chứ đạo nam nhi rụ kính*

[tr.216]

Pỏ mè dá đâu mình tặt pà⁹

⁸ *Chữ:* nguyên bản bị mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào cho đủ ý

- 165 Kinh toọng hết lục chài cần cần
 Oóc tiếng và rụ vạn slư ra
 Oóc noọc cần liên xa kinh vi
 Rùng nà tăng pỏ mẽ lũng ta
 Đậu cạ mi thôm nà thúc hiến
- 170 Vần thai khừn thượng đến bầu mà
 Mền bầu dú đuồi rà tăng tôi
 Mỏ vài khả rì rọi bầu hăn
 Pừa mền slổ sloong khoăn bầu rụ
 Lục lan hảy vật vờ buồng lăng
- 175 Pja nựa oóc mà bôm tèo pjấu
 Vần nhằng, lục tất hấu tha hăn
 Vạn slư thâng vắn lăng khèo điếp
 Mi răng kin bầu phóng bầu slăng
 Hết thư cụng mi vắn xa pỏ
- 180 Pừa mền đậu mi của răng đây
 Mà tất, lại au pây như câu
 Khi mền hác puồn slấu khỏn thân.
 Hết cần nà bất nhân toọng rại
 Ngay thực hấu đây ái hương lân
- 185 Chùng hấu mất toọng cần pên lè
 Thôm nà lè pỏ mẽ slau mà
 Đá pây cheng thôm nà cần tạo

[tr.217]

Cợ mền bầu đây dáo, đây lè

⁹ Tất pải: nguyên bản bị mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào cho đủ ý.

Khi mền cần mang thể tự cảo

190 *Dá khản pây tham khảo khâu thân.
Xưa mi vua Thần Nông sle tuyên
Khốp mùa thăng kỳ hạn tương canh
Cần rầu như mất mềng sơn dạ
Dá pây cheng đin nhả thôm nà*

195 *Vần thai bầu tẻo mà canh cước
Phúc đây nhằng mi lục slur tai
Vô phúc tẻo mùa đai đuổi đáng
Cung veng sle mọi vạc thể gian
Bằng pên của lưu hoang bầu chủ*

200 *Tham tranh nhi bất phủ bất vinh
Tời hầu mền đo kin liệng pác
Nhân vô sơn vô nhạc số đa
Hết cần đá¹⁰ sai ngoa cảm phuối
Dá toan lặc của pậu au mà*

205 *Của pậu như của rà xưa ví
Tiếng tồn khốp mọi tí bầu pên
Liền cạ câu bất nhân mọi mạch
Nhật nhật rà dường dưng bất tham
Tuần tuần pây du¹¹ ¹² ¹³*

210 *Dường dưng lẽ bốn tợ đầy ngân*

¹⁰ Đá: nguyên bản viết là 榮 (vinh), ở đây phải là chữ 茶 (dá) mới hợp nghĩa, có lẽ do chép nhầm. Chúng tôi phiên theo ở bản VNb.159 茶 (dá) nghĩa là "chờ".

¹¹ Trong nguyên bản, câu này bị rách mất 3 chữ.

¹² Trong nguyên bản, câu này bị rách mất 3 chữ.

¹³ Trong nguyên bản, câu này bị rách mất 3 chữ.

Cừn cừn pỗy lặc cần lê khó

[tr.218]

Lặc lê tồn xấu toọng cần khua

Hết ỏn sle rườn vua tằng tời

Mi nhân lê bân tợ đày slang

215 *Chẳng đày dú pình an sloong toán*

Hết lặc cần mang nguyên quá ư

Mi lục pây xa lừa ý dặc

Hết cần đá dú ác phân minh

Ná khán pây cheng đĩn cần hòa

220 *Khi mển pậu tợ đá pển chan*

Rà ngay dậu và gian pển rại

Cần râu sinh hạ dời kỷ hăng?

Vô tham hoạ bất xâm can cấp

Thủ phận slầu nan nhập dú an

225 *Dá toan lo hết chan cướp bóc*

Lặc cần bầu lợi loọc cả răng

Pjục lừ dậu đày hăn pển nĩ

Tồn pây khớp mọi tì slĩ phuong

Pừa mển xấu tằng lai pí noọng.

*

* *

230 *Đoạn này dào kìn lầu oóc sao*

Xưa mi vua Hán cao oóc ngư

*Lầu mấu lẻ bầu chữ huênh hoang
Liên tả việc gia bang bầu luận
Kín lấu hầu đo tuần lẻ thôi*

235 *Dá pây kín vô hồi vô ý*

[tr.219]

*Lầu nhập nâng xưa vì hại cần
Nặng tửu lẻ bại thân mất mình
Liên pên cần vô tính quá đa
Cầm phuối cang xấu xa bầu thực.*

240 *Tửu nhập lẻ ngôn xuất vô danh
Xấu nả tăng thân slinh mĩa lục
Hết cần nói hầu thúc cao đề
Dá pây tham cang mĩa mà tàn
Ngộ đuối khớp pan háng quá tàng*

245 *Vô sự dá huênh hoang phuối chả
Tự nhiên cần tự cạ khẩu thân
Câu vì rêu mĩa cần lấu mấu
Bân vận mền hác ngộ đẫy sự
Hồi bắt cập tam tư vô loại.*

250 *Câu vì cần tham tái¹⁴ au lai
Mì pừa mất pây đai xưa vì
Nhân sinh nhì pác kể lếu mong
Điều tham thực nhì vong thai xác
Tua nộc tham kín mác thúc tăng.*

¹⁴ Tái: nguyên bản là chữ "Tài" ở đây đọc là "Tài" cho hợp vần

- 255 Thái công chép nội văn oóc cạ
 Hết cần đá phuối chà huênh hoang
 Ngộ pên tội thâng đang tức sli
 Mả cần đá pây khoà vạng lai

[tr.220]

Mả pậu tắc .¹⁵ pên nì

- 260 Mả pậu lè pậu khoả đá mong
 Tự nhiên hác thông dong an nhản
 Đá pên au của tần sai ngoa
 Đảo pây liền đảo mà mì vì
 Hăn cần mà chiếu nì lịnh ngẩn
- 265 Pừa mền au tên cần slư khẩu
 Lập văn tự au hấu ké cần
 Pừa hấu lại au cần đuối mác
 Lều bầu đo dú đát thêm puồn.
 Thân tộc mền mà rườn chịu nì
- 270 Hết cần đá phi lý toan đang
 Đuối cần bầu oóc chàng oóc lạng
 Oóc cạ mền khừn mạnh sắc phân
 Đá pây mất toọng cần lo khôn
 Nguyên tức bắt quá bản ná li
- 275 Thủ phận rầu cao đê đá rời
 Rà tới đáy của pậu bầu châu
 Trời phân đến ngày sau lại khó

¹⁵ Nguyên bản bị rách mất 2 chữ.

*Khi lại mi bôm¹⁶ mò bầu đăm
Toong chan bân đầy hăn liền khôn*

280 *Mền hăn lẻ tội khôn thâng đang
Hết cần đá lo chan của tàn*

[tr.221]

*Khi mền bầu thanh nhán pên đây
Hết cần lo hấu quây chẳng thúc
Mi nhân bân tháy phúc chẳng pên*

285 *Câu vĩ cạ sát nhân nhi tử
Hết cần lo thuồn sự tư lương
Cần rầu hệ bản rườn mi việc
Thâng vắn bầu tò riệc hác mà
Chịu hết việc quốc gia viện vọng*

290 *Dá phi tàng pỉ noọng bản rườn
Vạn sự lo tư lương cần cán
Hết cần lẻ đá chạn, sai ngoa
Dậu cần vắn thâng rà cung các
Sương cần toong lạc điệp pây mà*

295 *Việc tàn như việc rà đu đếnh
Hết cần đá vô tính bầu lằng
Cần tồn pên cần tẩn lẻ xấu
Bặng cạ phác khẩu lấu đuổi cần
Thâng việc rà vắn lằng đo lệ*

300 *Cậy bầu hăn mi pỉ noọng mà
Pừa mền pên xấu xa thâng mình*

¹⁶ *Bôm*: nguyên bản câu này thiếu một chữ, chữ này chúng tôi lấy ở bản VNb.159.

Tuyển khóp tăng hạ đĩnh thê gian
 Nhìn chài côi lo toan hấu rự
 Chẳng chữ đạo quân tử vận thăng.

305 Hết cần dá chan tâm phuối chá

[tr.220]

Xiên vắn dá hết chá huênh hoang
 Tội tọng mà thăng đang khôn thác
 Hấn cần ké thư háp thư phura
 Đầy hấn lẻ au mà lan đuối

310 Tự nhiên cần tồn phuối on đây
 Chúc thọ hấu vinh hoa kẻ lục
 Vì cạ cần mi phúc mi danh
 Câu vì phi kin lèng chẳng thuôn
 Mi nhân lẻ cần muốn quá ư?

315 Hấn ké bầu đầy khua, vô đạo
 Chắc cạ rà slống ké như mền
 Hua khao đầy lai xuân vắn ké
 Chẳng tuyển sle mi vì hấu đu
 Cầm vì cạ lục lừa nầu cầm.

320 Bần vận pây tốc thậm lẻ cần
 Tua ké lẻ vô danh vô dụng
 Hâng vắn rại tèo vận thăng đây
 Hết cần lẻ lo quây phòng hậu
 Nhược cạ hấn lục pậu, khỏi cần

325 Thúc toọng khoả tận tâm cầm phuối
 Rà ngay pậu cạ lợi pền chan

*Pày tặt slon cãm khôn thuốn ý
Cản chẳng đẫy kính vì bầu chề
Chẳng yêu nội cao để sự lạ*

[tr.223]

- 330 *Pừa miễn cần mà cạ thảng rườn
Hết cần lo tư lường hấu pjết
Sinh thể dá rập rập phuổi piàng
Khôn liền hấu pên khôn pjết hại
Rại lè hấu pên rại cần sluong*
- 335 *Dá hết cần dờ ương mất tiếng
Khôn rại bản vận chuyển slinh lồng
Phuổi oóc hấu bặng tâm thúc thối
Đảo thuốn tăng đếch nội quốc gia
Vần nấy slinh lồng mà vô đạo*
- 340 *Slon lục slon mùa báo hại sinh.*

*

* *

*Đoạn nấy đảo mè nhinh cãng tọng
Pỏ mè lo thuốn toọng xúc slon
Hua pi mọi nghề toan giáo huấn
Hấu mọi kể thể vận bầu sai*

- 345 *Phải nhinh hệ mầu lai nhạp nhộm
Nữ tham việc khinh tọng gia slan
Ngặm ngị lượng tu rườn hấu pjết*

Slon cạ lục hết việc sửa slang
Vần lằng chẳng khôn ngoan đuổi pậu.

- 350 Dá hết cần nét xấu tham kin
Hết cần hầu phân minh pjết cần
Mọi tàng hầu rụ thuồn đâu cò

[tr.224]

Ngộ vạ khéc tẩu nưa mà quá
Khéc lạ đẫy mà sloá thàng rườn

- 355 Việc rằng cụng hác chương pjết mặc
Hết phjắc hầu thúc pác cần tồn
Mì nưa kin hầu ngon pjết cần
Hết cần cỏi tắc tính hầu an
Nhò bôm tặt táng khoang hầu khéc

- 360 Mọi đường cỏi ý pjết hác ngon
Phjắc nhà dú đâu sluôn mọi đường
Tàng rằng cụng tự chương hầu lai
Khéc mà chẳng pây bai xấu ná
Rườn nấy thảy tẹ quả cà rinh!

- 365 Dạy chề cạ mẽ nhìn bầu slặng
Cần khôn cỏi ngị ngặu au sle
Toọng thông hết vô cơ thúc pác
Cần chẳng đầy tồn oóc pây quây
Nhược cạ tham kin đây dù nỏi

- 370 Dáo rườn cỏi tòi tội moóc moong
Chàn pát dú ti ghềng bầu đặng
Khéc mà chẳng lừm dác pây xa

*Khác nào như mu ma vô loại
Khéc mà chẳng pây hải xa phừn*

[tr.225]

- 375 *Mỏ khẩu thăng chang cừn chẳng fật
Mỏ khẩu cấp đảo phjắc kin nâng
Tắc chiềng bầu hời lăng còi nả
Tin sửa phít khâm quá phất phơ
Khéc lạ dậu hời đu bầu mảng*
- 380 *Dậu mì răng nựa chạng ý hâu
Khéc lạ dậu lặc khua xấu hổ
Slao mjạc răng nét dú xấu xa
Xấu nả phua mà rà lội tẩn!
Dá xấu pây hết chạn tham nòn*
- 385 *Pậu chê mè bầu slon bầu cạ
Lục rụ lè rùng nả mè slinh
Hết kin cụng ý xinh mọi mạch
Cảng mọi cầm khẩu xéc như slon
Tự nhiên cần hác on tồn cạ.*
- 390 *Mẻ nhìn bầu đẫy cang cầm luông
Hăn pỉ noọng cụng slon kính vĩ
Tập tành mừa nhụng ý hẩu đẫy
Êt lè chương bôm bàn khẩu lầu
Slong lè việc tằm khẩu hẩu đẫy*
- 395 *Hết việc như nằm luây lổng hác
Hết cần hẩu pjết mjạc slíp phân
Au phừn phòng sle vắn phân tốc*

[tr.226]

- Câu vì cạ tích cốc phòng cơ
Slon lục slon pừa xura tung phóng
- 400 Hết cần toọng hấu rừng chẳng tỉnh
Slon lục hết rườn kin chẳng chủ
Chẳng pên duyên nự thú xiên ban
Bươn chiêng tợn bôm bản lỏng tổng
Quý vật them hàng dùng thúc rà
- 405 Pêng kho cấp pêng va pêng bjoóc
Nựa pja them nem loọc yêu đương
Hết bôm bản liêm trang đuổi pậu
Khấu lấu hấu thúc tháu đẩu đá
Lấu siêu còi lè ra thực đắc
- 410 Lấu nọi đá au nằm khấu pha
Khi mển bầu thúc tha tốc pác
Kin pên nặm tức pát hấu mu
Pậu bạn dậu liễn khua xấu hổ.
Hết cần còi lượng lự hấu quây
- 415 Cần kin cần tồn pây mọi bát
Hết cần dá lang đạng chơi hoa
Vần vắn lốc khôn tha khôn nà
Khi mển pậu tồn cạ bầu đây
Hết cần lo hấu ngay toọng chép
- 420 Pan pan pây slù háng bầu lè
Khi mển dậu liễn chê pỏ mề

[tr.227]

Mì lục bầu điệp đi xúc slon
Bằng cần kin hang bân khi moóc
Đá chếp thâng mọi đoạn pên răng

425 Bằng như đá tổ tông ké táng
Thái công xưa đảo đoạn mọi tàng
Cùn nòn cỏi lo toan ngòi dỏm
Thánh hiền xưa tôi cón tặt mà
Cầm phuổi bầu thai ngoa slắc pửa.

430 Mẻ nhinh hìn đo mự lẽ thôi
Slinh thẻ hấu đày chơi lẽ đá
Đá pây chơi hải há hà niên
Câu vì nự ái nam tuổi pậu
Hết khẩu bầu pên khẩu tuổi cần

435 Hết bôm bầu pên bôm tuổi tản.
Điệp mà việc hác ón tin mù
Pậu hết rà bầu đu nằng dù
Slao mặc lại hóa phụ cầu khen
Xấu slao lại mi duyên khéo liệu.

440 Cúa tốt cầu tự tèo pây pha¹⁷
Xiên vắn đá sai ngoa cầm phuổi
Tông hăn của pậu rại lẽ đày
Hòi mà hăn của hầy lẽ xấu

¹⁷ Chữ này trong văn bản bị rách mất một nửa, chúng tôi tạm đoán đọc như thế.

[tr.228]

- Chúng bạn nùng sửa lẽ phải dăm
- 445 Lại hòi mà đău slân khát rại
 Pừa mền chắng pjết hại xấu xa
 Chúng bạn mi bâu phà bâu nùng
 Pừa mền chắng khôn cụng lo thăng.
 Hết dạn rà pên cần nùng khát
- 450 Puộn pi tội đến dác bấu lia
 Hết cần lo cao đề hấu pjết
 Tản việc lẽ cụng việc cùn vắn
 Dạn lẽ tha tự hăn sắc mự
 Khởi cạ thuồn mọi sự cao đề
- 455 Nhược phit toọng dá chề pác đảo
 Cạ thuồn tằng slao báo nhinh chài
 Hết việc hết hấu lai tung sloá
 Pi nấy rại pi nà chắng đây
 Tún chiệu chắng đẫy pây đuổi tản
- 460 Lục mề nhinh dá chạn nòn lai
 Slon slim thúc mầu lai pjết cần
 Hết răng lẽ còi tinh hấu đây
 Tàng tầu cụng râu pây bấu siểu

*

* *

Đoạn nấy đảo pi noọng tông slinh

- 465 Xưa tất mi chang tinh huynh đề

Vạn sự hác pỏ mẽ phân chia

Pỉ cụng ná nghe mia pỉ cạ

[tr.229]

Noọng cụng ná nghe mà noọng toan

Chẳng đầy lâm rườn chương thanh vắng.

470 *Mia lẻ cần lục tản bản quây*

Đây rại pỉ noọng đây dá vểng

Xưa thánh hiền tặt tuyền mì slư

Pỉ noọng như tin mùr hàng dúng

Phua mìa như slừa nũng cẳm nâu

475 *Bâu khát lại mì bầu thể nả*

Dú ngay hầu thuận hoá cao đê

Dá oóc toọng cách quê chi thiết

Nhược cạ pỉ mì việc gia tung

Pỉ noọng cỏi hưa cần thăng tì

480 *Tả việc sle tức slí liền pây*

Tự nhiên liền pên đây sloong buớng

Nhược cạ việc dóng dưởng bầu xa

Pjục lừ thăng vắn rà chẳng riết

Pỉ chài oóc pây việc páy mà

485 *Rà thúc lo tung gia hầu pỉ*

Chẳng pên đạo nhân ngĩa tổng slinh

Cần kính vì slon thăng đạo trọng

Mì lăng kin pỏ mẽ cỏi xa

Dá hết khôm pây mà khẩu tọng

490 *Đây rại cụng pỉ noọng tổng slinh*

[tr.230]

Pỉ lê pên quyền huỳnh vi phụ
 Cầm tầu noọng bầu rụ cỏi toan
 Mả chữ bầu mả đang dá vả
 Pỉ noọng hấu thuận hoá mi nhân

- 495 Dâu cạ pỉ đồ kin noọng khô
 Đây rại cụng ăn mỏ rườn rà
 Cốt nhục nhi đa đa thuận ý
 Hết cần hấu rụ ngĩa cao đê
 Dá pây nghe cầm mìa mà thỏ
- 500 Mè nhìn lê vô đồ pác lai
 Khi mền pỉ noọng chài phít toọng
 Đây rại mặc pỉ noọng nam chài
 Pò mè khai nà lai dá sliết
 Rụ lo lê cỏi duộc hòi au
- 505 Nhược cạ pò mè châu lê đây
 Pỉ noọng cỏi slon tạy chia sloong
 Dá pây cheng cường rườn pên xấu
 Bán phân lỏng tu tấu bình an
 Khỏi khuyển khớp mọi tàng cỏi ngậm
- 510 Cần tầu toọng bầu nắn sai ngoa
 Êt lê kính lũng ta pò mè
 Sloong lê kính thấu ké hương lân

[tr.231]

Slam lê kính tông thân pỉ noọng.
 Hết cần dá phít toọng tấu nua

- 515 Dạy liền ơn phân xưa rùng nả
Hết cần đá phuối chả loạn ngôn
Rà bầu hăn cạ slon phuối chả
Đá phi ngôn cao đoạn nói đai
Khi mền thăng quan cai đây tội
- 520 Pừa mền lè ngỏ chối đường thư
Cam chịu như sloong mù cấp nậm
Hết răng lè cỏi ngặm hời lẳng
Đá pây cẳng lai cầm phuối chả
Nhất ngôn lè thuyết quá xiết xa
- 525 Khi mền quan pắt mà thúc tôi
Nhân bởi mau cầm phuối khốn lai
Cha cốc bầu mì lầy thúc chịu
Nhình chài cỏi lo liệu hấu đây
Mọi sự cỏi sle pây đâu toạng
- 530 Vô sự đá cầm boong pác lai
Hết cần đá phuối đai pền chả
Phi ngôn cần tự khả khốn thân
Xiên vản rà đây hăn đá phuối
Bầu pền tự thúc tội thăng quan

[tr.232]

- 535 Hết cần đá huênh hoang xung tái
Nam nự dú nhân ngại gia que.

*

* *

*Đoạn nấy đảo phua mìa phu phụ
Đá đá mìa hìn chụ ngoạt va
Phua mìa an tung gia đuổi pậu*

540 *Pì noọng mà khẩu lầu rập kin
Phua mìa cẳng ún tinh đá đá
Bấu rụ lè còi cạ còi slon
Tu rườn hấu cần on rùng nả
Rập mìa đoạn đá đá lòng ta*

545 *Bấu thúc mền mà khai au của
Au mà hết lục lừa gia slan
Quản lục, hòi tu rườn thể đá
Hết lừa bấu đẩy đá áo a
Nâu cảm việc tung gia lãng lội.*

550 *Mà rườn bấu đẩy phuối thổ phua
Cảm thổ giận quá ư thập phần
Hết cần đá khún cảm chẳng đây
Tời xưa tặt oóc pây hấu piết
Lục pò chài hìn ngoạt lai xuân*

555 *Mì lệ au sloong cần hết má
Mẻ cốc bấu đẩy đá răng phua
Au mìa nả mà hưa hết việc*

[tr.233]

*Lo đo hấu rụ nết còi toan
Khuyên khớp ngòi mọi tàng các sự*

560 *Lai mìa hại kin đủ cần on*

Đá mìa đá tảng sloong hầu pjom
Sloong mìa chẳng bằng toọng sloong phuong
Mẻ cốc đá hết cường răng quá
Cần tầu cụng hết mà vi thể

565 Pỏ chài au slong mìa phù hộ
Thánh hiền đảo hầu rự thể gian
Tu rườn chẳng bình an thông thả
Pỏ chài au lai mà pền vua
Mẻ nhinh au lai phua bản khả

570 Tạc chữ khẩu bường nả oóc lao
Cần tồn khớp lao xao bầu thúc
Cầm kính phua kính lục tung gia
Lục tản như lục rà yêu toọng
Rà au thúc yêu dùng táy slinh.

575 Xưa mị pây lệnh binh chi từ
Thế slầu hăn lai mự quá ra
Xiên vắn thương¹⁸ phua rà lè trọng
Slắc pỉ cụng yêu noọng thuận cần

[tr.234]

Hết noọng thúc kính tuân đạo pỉ

580 Chẳng chữ cần rự ngĩa vắn chương
Phua lục kính sloong phuong ân ái
Pỉ noọng mà thết đại lầu chà
Chẳng đày rủng nả rà phua lục
Pỉ noọng dú bầu thúc cỏi slon

¹⁸ Chữ này bị rách mất một nửa nên chúng tôi đoán đọc như thế.

- 585 Pừa mền cần chẳng on thê hiển
 Phua thụ sắc cao quyền đầy chỏm
 Xắc mìa xắc sloong cần hấu pjòm
 Đá pây xắc mề cón mề lẳng
 Sloong buồng hấu thuận cần chẳng chừ.
- 590 Đảo rườn lẻ kin dú binh an
 Mìa lịch sự khôn ngoan đá đá
 Đậu mền mị hìn lá bầu má
 Ngồi đu bầu thúc rà cỏi và
 Bầu thực lẻ đá cạ đá dai
- 595 Phua lẻ lục pỏ chài mị tiếng
 Dú lẻ dú hấu cần cần đu
 Lục pỏ chài đá lo tấn phoóc
 Loạn quốc cấp loạn nước phép vua
 Lục cần mà hết lừa thê từ
- 600 Phua mìa dú lại mự dưới cần

[tr.235]

- Pác cảng lẻ lại chẳng mạy cợn
 Nhặng mị pỉ mị nọng lũng ta
 Đá rập mìa oan gia thâng mình
 Nhặng mị phép triều đĩnh rườn vua
- 605 Nhân mình đoạ quá hua khôn chỏi
 Đá xấu pây há hải lục cần
 Pừa mền khôn thâng slân tội trọng
 Rà đảo thuồn pỉ nọng lục lan
 Nhân mình slam tội quan nhặng cáo

610 *Kin dú hấu chúng đao chẳng pên.*

*

* *

*Đoạn nấy dáo nam nhi đá dạn
Đá pây tham luầy bản chơi hoa
Nông tang việc thôm nà tốc là
Pỏ mẽ tự slon cạ slắc cầm*

615 *Mốc tị cẳng cầm tấn bầu tỉnh
Khi mển khồn thăng mình chẳng đây
Đá mà lo tham pây hìn ngoạt
Pây đông đá quẻ quắt mà dai
Khoong tự mi khỏi vài pây khừn*

620 *Phùn lo cậy bầu ép tắc lừm
Mà rườn au răng đặng cung các*

[tr.236]

*Phầy đắp chẳng xích thác pây xa
Pỉ noọng dậu đá ma hấu dác
Pừa pừa mà thăng các au phầy*

625 *Cần tồn ooc pây quây pên xấu.
Hết cần hấu tún chạu chẳng pên
Đá pây tham nòn vắn nưá táng
Bươn hả việc vội vãng đăm nà
Đá pây dú tung gia vô sự*

630 *Ắt tự hần slắc pừa nòn dai*

Khoong tự pên mò vài kìn nhả
 Dá tham pây hìn lả chơi hoa
 Pi bươn bầu thà rà liễu lả
 Nông tang dậu thôi dá thôi vài

- 635 Bươn chất chẳng pây mây đuối pậu
 Hết rừ chẳng đầy khẩu đo kìn
 Hết việc lẻ dá lo sự nhán
 Phú quý bất tại chạn chẳng slang
 Bút chép câu dào nam oóc cạ

- 640 Khuyên khóp các đạo lả nhình chài.

*

* *

Đoạn này dáo noọng á nự nhi
 Phua xướng lẻ phụ tuy chẳng mịac
 Phua diên dá tò pác đuối phua

[tr.237]

Lước rà ngòi liền khua đuối mà

- 645 Dá pây tham hìn lả đuối xuân
 Slinh thể pên tua cần xấu rại
 Ết lẻ việc nội noọc tung gia
 Sloong lẻ việc thôm nà mùa giá
 Xắc phua dá pây đá ta tại

- 650 Slam lẻ xắc tăng lai lục khỏi
 Hết cần dá móc mới toọng tăn
 Đầy răng mà hác kìn bầu thả
 Mền bầu điếp pú dả cạ đây

- Pậu tồn oóc pây quây pên xấu*
- 655 *Pú dá nói liền chứ chẳng pên*
Dá hết cần bắt nhân pú đã.
Khuyên khóp các noọng á mùa phua
Xiên vản lẽ hết lừa còi kính
Dá pây tham sự tính ngoạt va
- 660 *Phua cần mà vạng qua kính nhờ*
Ước sị khỏi mọi khoắc còi nghe
Tàng hỉn lẽ veng sle vô sự
Ét lẽ lo ngôn ngữ hầu thông
Pỉ noọng mà khừn lỏng nhi mừng
- 665 *Rùng nả tăng sloong bường lòng ta*

[tr.238]

- Sửa slang việc thôm nà đây cầy*
Pỉ noọng dậu mà luấy kin đo
Phua lục mặc châu cò mừng toọng.
Khuyên khóp thuồn pỉ noọng Dương Nga
- 670 *Dá tham pây du hoa hỉn ngoạt*
Đảo thuồn tăng mọi việc hỉn xuân
Khoong cạ tự châu mi tăng tời
Hết rườn dá pây phuồi ngoạt va
Phua mĩa cặng nhoộc nha chứ đã
- 675 *Hết cần dá luồn cạ cặng đại*
Ét lẽ việc pjầu ngài cung các
Sloong lẽ hầu khoái lạc tung gia
Slam lẽ việc thôm nà đuồi pậu

Slí lè sận khấu lấu gia san

680 *Hả lè chiêm bôm bàn cung các
Mẻ nhinh rất biết mặc lo thàng
Cầm cạ cấp cầm chồm khoái lạc
Cần rầu lè au pác hết đây
Nhuợc cần tầu bầu ngay lè đá*

685 *Pỉ noọng mà thàng sloá gia slan
Bầu mì lằng bôm bàn thết nà*

[239]

*Bạn hựu tẻo vãng quá tốc dăm
Đầy mà tổ phường khăm sắc cầm
Càng cần hẩu phjắc bầm đo xinh*

690 *Dậu bầu mì răng kin lè đá
Pỉ noọng mà thàng sloá đuồi rà
Dậu bầu mì lấu chà phjắc nhả
Chền cưa tất bường nà nửa bôm
Mời pỉ noọng mà kin chẳng chữ.*

695 *Liệng pỏ mẻ kin đủ đường thư
Cỏi rẻo lòi tin mù pủ dả
Chẳng chữ cần mì thảo chính minh
Vần lằng hác mì kin khoái lạc
Đá pây tham chương mặc hết lằm*

700 *Pủ dả đầy hời hần đo ngi
Dậu cạ rà nà xấu chữ đây
Quền au tàng khêm mây nhập nhọm
Rủng nà thuồn pỉ noọng lòng ta*

Mê nhìn đá tham hoa ái sắc

- 705 Rự chương phua phua sắc chẳng pên
Hết cần đá tham tâm hỉn chụ
Tuyền sle hầu thiếu nự cỏi nghe

[tr.240]

Nhìn chài cỏi chữ sle đẩu toọng
Cạ khóp tầng mọi đường leo đo

- 710 Nhược phít toọng đá chê pác đảo
Cạ thuồn tầng slao báo nhìn chài
Đá pây tham nòn lai pên dạn
Tàng hỉn khua đu bạn lẻ hây
Cừn vắn một chữ pây tầng mại

- 715 Bấu chắc rằng nội ngoại gia slan
Tu rườn tẩu tự chương hầu mịac
Hỉn chụ lẻ xao xác puồn slân
Mọi tầng hác chữ sle đẩu minh
Thuồn pây tuyền pác tính đảo nam

- 720 Cạ khóp tầng mọi tầng các sự
Cần khôn cỏi ngi chữ au sle
Thuồn pây tuyền Thái công tời cón
Đảo hầu rự mọi đường liệt bản
Thuồn pây tuyền phỏng ghi pác đảo.

Kỷ Sứu niên tam nguyệt slip ngũ
sao chép bút thủ triện Vương Hà Quý.

Phần III:
Dịch nghĩa

PÁC ĐÀO

- 1 Nói về truyện hoa mạn những tháng mùa xuân
Kể về truyện ông Thái công¹⁹ đời trước
Đêm ngày ông sống ở trong nhà gác, lầu cao
Tinh toán mọi việc, phù giúp cho
vua Hán vương được yên vị
- 5 Vào những ngày nhàn rỗi, ông thường một mình ra
đạo chơi ngoài điện
Ông hay đọc sách sử kinh, thông hiểu đạo nghĩa, nhân
(Bèn) chép ra làm truyện *Pác đảo*²⁰ để khuyên răn
(mọi người)
- Dạy bảo hết thầy thiếu niên, già trẻ
Cho trai gái biết những điều khôn phép nên theo

¹⁹ *Thái công*: thời xưa thường chỉ quan Thái sử, người chuyên đảm trách công việc chép sử, nhưng ở đây ý chỉ bậc tiền bối hiểu cao biết rộng, biên soạn ra sách *Pác đảo* để khuyên dạy con cháu đời sau.

²⁰ *Pác đảo*: một thể loại thơ chép một trăm điều dạy bảo về đạo đức

- 10 Ông xem hết cả từ tam cương²¹, ngũ đế²²
 Rồi đặt ra và dạy bảo mọi nghề rất rõ ràng:
 Đất nước xưa kia vốn do trời đất truyền lại
 (Để) phù trợ cho hết thảy mọi miền làng bản
 Bạc quân thần thì phải cư xử đúng phép tắc,
 có đạo nghĩa,
- 15 Cha có nhân từ thì con cái mới có lòng hiếu thảo,
 rộng lượng
 Luôn luôn coi trọng chữ công đức, đạo tao khang
 Anh em phải có lòng nhân nghĩa, thương yêu nhau
 Bạn bè thì phải tin tưởng lẫn nhau mới
 cùng tốt đẹp được
 Trong sách vở không hề thiếu việc gì
20. Thái công chép trong nhiều ngày nên có đầy đủ
 (Để) truyền lại cho mọi chốn trên khắp thế gian
 Vua chúa là bậc giàu sang, quyền thế
 Ngày ngày mãi lo xây cất cung điện,
 đạo cảnh ngấm hoa.
 Đối với vua chúa thì Thái gia²³ truyền dạy rằng:

²¹ *Tam cương*: đạo vua tôi, cha con, vợ chồng. Đây là một giáo điều phong kiến do Đồng Trọng Thư đời Hán đề ra, về sau được giai cấp thống trị phong kiến hệ thống hóa lại.

²² *Ngũ đế*: Tương truyền ở Trung Quốc thời cổ đại có ngũ đế, tuy vậy các thuyết về tên năm vị này lại khác nhau: Theo *Dịch. Hệ từ hạ*, ngũ đế gồm: Phục Hy, Thần Nông, Hoàng đế, Nghiêu, Thuấn.

²³ Xem chú thích 11

- 25 Phải đặt ra trường học để dạy đạo nhân nghĩa cho
triều thần
Khi cai trị thiên hạ mới khiến muôn dân phục tùng,
nể trọng
Dù ngày ngày (vua) ngự trên ngai vàng, diện gác
(Muôn dân vẫn) đội ơn vua có tấm lòng nhân đức,
cao cả
Không những có tài cao mà còn có phúc, có công
- 30 Rộng lượng, yêu thương dân như con của mình.
Trong lòng suy nghĩ cho chín chắn, đừng để sai nhầm
Nhược bằng nghèo khó hay sang giàu cũng là do
số trời đã định
Phải yêu thương dân chúng như yêu thương con đẻ
của mình²⁴ mới được.
Có câu ví rằng: Nếu biết sống khoan dung, nhân ái
- 35 Thì dù có bại tàn suy vong nhưng lòng dân
vẫn hướng về
Ngày sau sẽ lại được vui vẻ hát ca
Còn nếu vua sinh lòng bạo ác, gian dối
Thì khi đó lòng dân rời bỏ, ly tán
Ngày đêm chỉ còn cách cúi thủ vào rừng núi mịt mù.
- 40 Làm vua phải biết yêu quốc gia, thiên hạ
Chớ có sinh lòng bạo ác, làm hại muôn dân.
Có lòng độ lượng, nhân từ là phải yêu thương mọi
người mới được.

²⁴ Câu này lấy ý trong *Thượng Thư*. Khang cáo: “Nhược báo xích tử...”

Có như thế thì đạo cha mẹ ăn ở mới thành
Cầu phúc lại được cả nhân, cả trung lẫn hiếu.

- 45 Ăn ở sao cho nó khôn khéo con người
Để cho cha mẹ với người thân trong dòng họ
được cậy nhờ.

Vua chúa cai quản hết thấy bản mường
Chúc cho vua sống lâu muôn thuở như núi Thái Sơn²⁵
Để đất nước được hoà hợp bình yên

- 50 Ngày yên vui thì bình an, khoái lạc.

*

* *

Đoạn này khuyên dạy các bậc trung thần phải
giữ đạo ngay thẳng,
Chớ nên sinh việc riêng tây mà thành ra thất lỗi
Chớ có xấu bụng mà mưu toan nói năng phản lại vua
Trời đất đã sinh ra bậc làm vua để cai quản thiên hạ

- 55 Lại đặt ra các chức quan phụ giúp cho vua
Chớ xấu bụng đem lòng mưu mô phản gián
Nếu phản quốc thì sẽ sinh ra rối loạn,
sách nhiễu muôn dân
Vì thế mới đặt ra đạo quân thần để khuyên bảo
Trung thần là người phò tá cho đấng minh quân

²⁵ *Thái Sơn*: tên một ngọn núi thuộc tỉnh Sơn Đông, Trung Quốc, nơi các vị vua Trung Quốc thời xa thường đến đó để làm lễ.

60. Thời xa sách Ngũ kinh²⁶ đã chú trọng mà ghi rõ rằng:
 Đã là bậc trung thần thì phải hết lòng thờ vua
 (Cò thể thì) thiên hạ mới được cao hô vạn tuế
 Suốt đêm ngày chỉ vui vẻ ca hát
 Khắp thiên hạ quốc gia vắng bóng giặc
- 65 Hết sạch không còn lũ giặc cướp,
 (mọi người được) sống bình yên
 Khuyên bảo để khắp chốn đông tây được sống
 an nhàn.

*

* *

Đoạn này khuyên bảo cha mẹ ăn ở yên lành.
 Nuôi con khôn lớn để mong trông cậy nhiều bề
 Con lớn lên sẽ theo học thầy cửa Khổng²⁷

- 70 Học hành cho nó khôn ngoan đủ mọi điều
 Ăn nói cho ra dáng người hiểu biết sách vở,
 văn chương
 Lúc đó tự nhiên con sẽ thông, sẽ hiểu
 Nếu không được học hành, con sẽ phạm vào
 những điều sai trái
 Người ta sẽ mắng chửi con như con chó,
 con lợn dưới gầm sân nhà

²⁶ Ngũ kinh: năm bộ kinh điển Nho gia, gồm *Dịch*, *Thượng thư*, *Thi*, *Lễ*, *Xuân thu*.

²⁷ Cửa Khổng: dịch nghĩa của từ Khổng môn, chỉ học trò của Khổng tử, ở đây ý nói thầy dạy theo giáo lý đạo Nho.

- 75 Lời ăn tiếng nói chẳng được khôn ngoan lanh lợi
 Người ta sẽ chê cười cha không khuyên, không dạy
 Nhưng bởi tại con gian xảo, chẳng chịu nghe lời
 Cho nên mới nên nổi người ta chê cười đến cha
 Con mà hiểu biết thì tự khắc sẽ khôn ngoan
- 80 Rồi sẽ đến ngày con ăn mừng vì được thành
 người chức tước giàu sang.
 Lúc đó muôn sự đều phải nhớ ơn thầy dạy của Khổng
 Vì thầy đã hết lòng đem văn chương dạy cho con
 Dạy dỗ cho con hết thầy văn chương cao cả
 Phải nhớ đem vàng bạc mà trả ơn cho
 đáng thánh minh²⁸.
- 85 Tạo hoá²⁹ đã sinh ra nam, ra nữ, vợ chồng
 Xưa kia thánh hiền³⁰ đã đặt ra nhiều sách kinh,
 sách sử
 Để dạy bảo cho con về những điều cần suy nghĩ
 Phòng để đến mai sau con về nhà chồng
 Đàn bà con gái phải chăm chỉ việc may vá
- 90 Chớ nên ham ngủ ngày nhiều mà thành ra lười biếng
 Hết ngày này lại sang ngày khác lâu lẳng thành
 ra đông dài

²⁸ *Đáng thánh minh*: thời phong kiến xa thường xưng tụng vua, hoàng hậu, hoàng thái hậu là thánh minh, ý nói là người anh minh, điều gì cũng biết. Ở đây cũng chỉ người sáng suốt, hiểu biết nhiều.

²⁹ *Tạo hoá*: chỉ sự hoá dục, sáng tạo của tự nhiên.

³⁰ *Thánh hiền*: khái niệm của Nho gia, chỉ người tài trí, đạo đức hơn người.

Việc làm thi ỷ lại không chịu giúp đỡ mẹ cha
 Dạy bảo con học cách ăn ở, cách suy tính ở trong nhà
 Để cho mai sau con trở thành người chủ trong gia đình

95. Sẽ khiến cho đẹp mặt cả hai bên cha mẹ
 Con gái xuất giá theo chồng phải sống hoà thuận
 Thế mới được tiếng thiên hạ đồn khen
 Khen rằng ấy là nhờ có cha mẹ bảo ban
 Con trai thì phải lo chuyện lấy vợ
100. Từ xưa tạo hoá đã đặt nên đạo vợ chồng
 Con gái gả chồng, con trai gả vợ
 Như thế mới là người nhớ lời cha dạy mẹ khuyên.

*

* *

Đoạn này khuyên dạy về việc tốt lành, việc hiếu tang
 Hai là việc cưới vợ cho con trai, gả chồng cho con gái

- 105 Ngày sinh³¹ và ngày tử đều phải giúp nhau
 Dù rằng là việc hàng xóm láng giềng xa hay gần
 Hoặc là việc ở bản trên hay bản dưới
 Hễ có việc gì cần cũng đến ngay tức khắc
 Việc hôn nhân từ thời xưa đã có câu ví truyền lại
- 110 Đời trước có vua Phục Hy³² truyền rằng:

³¹ Ở đây ý chỉ lúc sinh thời.

³² *Phục Hy*: tên từ trưởng một bộ lạc ở Trung Quốc thời cổ đại, tương truyền ông là người đầu tiên vẽ nên bát quái, ông dạy dân bắt cá, nuôi súc vật để làm thức ăn.

Gặp việc tốt lành cũng đều giúp đỡ nhau
Chớ nên làm kẻ tiểu nhân nhỏ mọn
Vì chỉ một chút thôi cũng tự tạo thành tiếng xấu xa
Anh em, bè bạn sẽ chẳng thêm đến quây quần,
trông nom (cho nữa).

- 115 Làm người hãy giữ trọn tình trước nghĩa sau
Dẫu rằng việc nhà hay việc cây cỏ cũng phải đỡ đần
Làm người sống sao cho thuận tình qua lại
Để cùng nhau vui vẻ ăn ở cho đến trọn đời
(Còn nếu) đi nghe lời bịa đặt nào có ích gì?
- 120 Phải nói năng sao cho không thành người vô tình
Gặp việc tốt lành thì phải cư xử với nhau hoà thuận
Chớ nên đi nghe lời người ta mà cãi cọ nhau
Làm người thì không nên gian ác, bất nhân
Có việc gì (mà người ta) tìm đến thì cũng làm giúp
- 125 Như thế mới phải đạo ăn ở nhân đức với nhau
Lo làm sao để đừng biến thành người vô tâm vô dạ
Phải sống có lòng nhân nghĩa thì tình anh em
mới bền chặt
Chớ sinh bụng tham ăn, nghe lời nói khéo
Vì tình nhân nghĩa xưa mà yêu thương lẫn nhau.
- 130 Trung thần thì nên sống sao cho mọi việc hợp
với khuôn phép
Đừng nên làm người sống mất nhân cách, bất nhân
Có điều gì thì cũng chớ tham ăn, phụ bạc tình nghĩa

(Mà phải) chăm nhau như đàn tình cùng dây³³

Việc phúc thì cũng qua lại với nhau

- 135 Nếu không đi thì thành ra kẻ tự thiếu tình người.
 Có câu nói rằng: phải kính trọng người thân của mình
 Nhược bằng xa xôi cách trở đông tây
 Mời mà không đến được thì tâm sâu dạ xót
 Ngày sau (mình) tìm gọi thì bạn bè chẳng tới
- 140 Đến lúc đó việc trở nên xấu tới mức chia lìa nhau.
 Đâu phải là vì đôi bụng mới đến
 Mà nguyên nhân là bởi cách đường xa, vô ý.
 Người cùng đạo thì dù có cách xa ngàn dặm vẫn
 tự tìm đến nhau
 Người khác đạo thì dù có ở ngay bên cạnh cũng
 không tới
- 145 Như thế thì tình anh em sẽ bỏ mất, thành xa
 Dù đêm hay ngày, việc tốt hay việc xấu đều nên
 độ lượng, khoan dung
 Tự nhiên hai bên đều đúng, chẳng có bên nào
 sai trái cả
 Lúc đó thì tình cảm anh em ta làm sao mà
 mất lòng được?

*

* *

³³ *Đàn tình cùng dây*: đàn tình là một loại nhạc cụ của đồng bào Tây - Nùng, hộp âm làm bằng vỏ quả bầu nậm tròn khô, mặt hộp âm làm bằng da bần mỏng, có hai dây. Ở đây ví tình cảm hai vợ chồng như hai dây của đàn tình, gắn bó chặt chẽ với nhau.

Đoạn này khuyên dạy con trai càng lạ

- 150 Cha mẹ đã nuôi dưỡng khôn lớn thành người
 Thì phải vui vẻ mà thờ phụng hết thấy người thân
 Chứ đừng nên sinh lòng gian ác xấu xa.
 Cha mẹ dạy cho ta biết chữ nghĩa
 Hai là lo toan việc cưới hỏi vợ con (cho ta)
- 155 Sống làm người phải hiểu ý tứ nông sâu
 Khi xưa thuở ta còn thơ còn bé
 Cha mẹ đã hết sức nuôi nấng cho khôn lớn
 thì phải ghi nhớ
 Mẹ bế để nhường bên khô cho con nằm.
 Cha mẹ sống qua nhiều mùa xuân hạ
- 160 Có món gì ăn thì đợi cha mẹ rồi hãy ăn
 Như thế mới là người thông minh,
 có lòng nhớ đến cha mẹ
 Dù có món gì, cá hay thịt thì cũng phải để lại phần
 Có như thế thì mới phải đạo nam nhi,
 biết kính trọng cha mẹ
 Làm cha mẹ thì chớ nên đặt điều trong bụng
- 165 Làm con trai phải kính trọng, đảm đương
 Được có tiếng là người thông hiểu hàng vạn
 cuốn sách
 Ra ngoài thì được người ta tìm đến và kính nể
 Đẹp mặt cha mẹ, nội ngoại hai bên
 Dù có ruộng vườn cũng đều hiền (cho cha mẹ)
- 170 Đến khi chết lên thượng giới chẳng quay về được.

Cha mẹ chẳng thể ở cùng ta suốt đời
 Dù có trâu bò giết ăn rả rích cũng chẳng thấy
 cha mẹ đâu
 Vì bây giờ hai cái hồn chẳng còn biết gì nữa
 Con cháu thì khóc vật vã ở phía sau

175 Cho dù cá thịt có bày ra đầy mâm cũng
 chẳng thấy cha mẹ đâu
 Lúc còn sống, con cái bày ra thì mắt nhìn thấy.
 Muốn sự phải để đến ngày sau khắc biết
 Có miếng gì ăn thì không nên phóng túng,
 không nên phung phí.
 Làm ăn rồi cũng có ngày tim đến với cha³⁴

180 Lúc đó thì dầu có của nả gì tốt đẹp đi chăng nữa
 Cũng vào đặt rồi lại đem đi như cũ
 Khi đó tự sẽ thấy buồn bã khổ thân.
 Làm người thì chớ bất nhân, xấu bụng
 Phải sống ngay thực, yêu mến xóm giềng

185 Đúng là nếu để mất lòng người thì trở nên lẻ loi,
 đơn chiếc
 Ruộng vườn là do cha mẹ mua về
 Chớ nên đi tranh giành ruộng vườn của
 người khác làm ra
 Khi đó chẳng còn được đầy kho, đầy đụn nữa
 Vì lúc đó người ta thề rằng sẽ kiện cáo ta

190 Chớ nên đi rước việc tranh cãi vào thân.

³⁴ Ý nói rồi sau này cũng có ngày về già chết đi theo cha mẹ.

- Xưa kia có vua Thần Nông³⁵ đã để lại truyện rằng:
 Suốt cả mùa cứ đến kỳ vụ thì cùng nhau cày cấy
 Con người đông như bướm ong ở ngoài rừng núi
 Chớ nên đi tranh giành đất đai, ruộng vườn cây cối
- 195 Đến khi chết đi không thể quay về mà cày cuốc được.
 Nếu tốt phúc thì còn có con (đi học) ở phòng đọc sách
 Vô phúc thì lại tay không mà về với thiên đường
 Đánh bỏ lại hết mọi ngá, mọi nơi trên thế gian
 Giống như là cửa để hoang không có chủ
- 200 Dù có tham lam giành giật thì cũng chẳng giàu,
 chẳng vinh hoa được
 Cuộc sống cốt sao cho đủ ăn nuôi miệng
 Con người ta không có nơi, có chốn cũng nhiều.
 Làm người chớ nên ăn nói sai ngoa
 Chớ nên toan tính trộm cắp của người khác mang về.
- 205 Xưa kia có câu nói rằng: Cửa người cũng như cửa ta.
 Kêu tiếng đồn khắp mọi chốn thì chẳng nên
 (Người ta) liền nói câu đồ bất nhân mọi mặt
 Ngày ngày ta tiếp đãi khách chẳng hề tham lam
 Tuần tuần đi ... phúc³⁶
- 210 Sống xởi lởi thì trời giúp cho tiền bạc
 Còn đêm đêm đi trộm cắp của người khác thì khổ
 Nếu trộm cắp thì người ta sẽ đồn ta xấu bụng,
 cười chê ta

³⁵ *Thần Nông*: tên một vị vua trong truyền thuyết cổ, cổ sử gọi là Đế Viêm, tương truyền xưa kia ông là người đầu tiên dạy dân cày bừa, mở mang nông nghiệp, dùng cây cỏ làm được liệu chữa trị bệnh tật.

³⁶ Câu này trong nguyên bản bị mất chữ, không khảo cứu được nên chúng tôi tạm thời gác lại.

Tạo thành bản án theo phép vua suốt đời.
Sống có lòng nhân nghĩa trời phú cho được sang

- 215 Mới được sống yên ổn song toàn
Làm kẻ trộm, người ta sẽ tha hồ nguyên rủa
Có con trai, muốn đi tìm con dâu cũng khó khăn.
Làm người chớ ăn ở bạc ác, phải phân biệt xấu tốt
cho rõ ràng
Chớ nên đi tranh giành đất cát kéo người ta nói cho

- 220 Khi đó thì người ta tự mắng cho là đồ gian xảo
Ta ngay thẳng mà người ta nói là gian xảo
thì thật là xấu xa
Con người ta sống ra trên đời liệu được bao lâu?
Không tham lam thì hoạ chẳng đến thân
Biết thủ phận thì nỗi sầu muộn khó tới,
được sống yên lành.

- 225 Đừng có toan tính làm kẻ gian, cướp bóc
Đi cướp của người thì chẳng lợi lộc gì đâu
Mai sau người ta thấy được thì nên nợ
Tiếng đồn lan đi khắp mọi chốn bốn phương
Bấy giờ thì xấu mặt khắp cả anh em họ hàng.

*

* *

- 230 Đoạn này dạy việc uống rượu ra sao
Xa kia có vua Hán Cao³⁷ ngự trên ngai vàng

³⁷ *Hán Cao*: một vị vua nhà Hán ở Trung Quốc.

Uống rượu say nên chẳng nhớ, nói huyên hoang
Bỏ cả việc nước nhà, chẳng bàn tính gì hết.
Uống rượu chỉ nên uống đủ tuần thì thôi

235 Không nên uống vô hồi kỳ trận
Từ xưa đã có câu nói rằng uống rượu vào
thì hại người

Ai hay uống rượu thì sẽ bại thân, mất mạng
Rồi biến thành người vô tình quá lắm
Lời nói trở nên xấu xa, không ngay thực

240 Rượu vào thì lời nói ra trở thành vô nghĩa
Làm xấu mặt khắp mọi người từ cha mẹ đến vợ con.
Làm người phải nói năng cho chín chắn nông sâu
Chớ tham đi tán vợ, tán chồng của người ta
Vào những lúc gặp nhau khắp phiên chợ,
suốt dọc đường đi.

245 Không có việc gì thì chớ nên huyên hoang,
nói lời giả dối
Kéo tự nhiên người ta lại nói động đến thân
Có câu rằng : uống rượu say rồi theo chân vợ người
Trời sẽ khiến xui người ta bắt gặp được
(Lúc đó thì) có hối cũng chẳng kịp,
suy tính lại cũng chẳng ra sao.

250 Có câu ví rằng: con người ta mà tham lam
lấy nhiều của cải
Có ngày thì lại mất hết sạch, người xưa ví thế.
Người đời luôn mong tìm trăm phương ngàn kế
Nhưng con chim tham ăn thì chết mất xác
Con chim tham ăn quả có ngày bị mắc bẫy, dính tên.

- 255 Thái công chép hết nội tình văn chương ra dạy bảo:
 Làm người không nên ăn nói giả dối, huyênh hoang
 Kẻo có khi mang tội vào thân tức khắc
 Đối với vợ người ta thì chớ nên qua lại bạn bè
 Vợ của người thì..... nên tránh bỏ³⁸
- 260 Vợ của người ta là bạn đời của người ta,
 chớ có mong ngóng
 Như thế thì tự nhiên khắc được thông dong an nhàn.
 Chớ nên sai ngoa đi lấy của người khác
 Những câu ví ngày xưa đã dạy đi rồi dạy lại rằng:
 Thấy người khác đến chịu nợ vay bạc
- 265 Khi đó thì viết lại tên của người ta
 Lập thành văn tự rồi đưa cho họ
 Lúc đưa thì phải dùng cân dùng quả mà cân
 Kẻo nhờ không đủ thì day dứt thêm buồn.
 Khi thân tộc đến nhà ta để vay mượn
- 270 Làm người chớ nên ăn ở phi lý, đản đo
 Khi cân kẹo chẳng rõ ràng ra hoa ra lạng
 Dù cho nó có tươi hơn lên một chút ít
 Chớ nên xót xa bút dứt mà sinh ra mất lòng
 Chớ chi li việc phần lãi không nhiều hơn phần gốc
- 275 Phải giữ phận mình cho tốt đẹp, chớ buông rời.
 Mình đòi được của người khác cũng chẳng giàu
 Kẻo trời phân chia đến ngày sau mình lại khổ
 Đến khi có mâm có nôi mà chẳng phải cầy hái
 Lòng gian xảo, trời mà thấy được thì khổ

³⁸ Câu này bị mất 2 chữ.

- 280 Trời thấy được thì sẽ bị tội khổ vào thân.
 Làm người chớ nên gian tham của người khác
 Kéo khi đó không còn được thanh nhân, tốt đẹp
 Làm người phải biết lo nghĩ cho xa mới được
 Sống có nhân có nghĩa mới được trời ban phúc cho.
- 285 Có câu nói rằng: giết người thì phải đền mạng.
 Làm người thì phải lo lắng, suy nghĩ mọi việc
 Ngồi ta hề thấy trong làng bản có việc gì
 Đến ngày đó không phải tìm gọi cũng tự tìm đến
 Phải chịu khó làm những việc chung của
 làng của nước
- 290 Chớ nên đánh mất đường tình cảm anh em làng bản.
 Mọi việc phải luôn luôn suy nghĩ chu đáo, cẩn thận
 Làm người thì chớ nên lười biếng, sai ngoa
 Dù người ta có tới tận nhà mình nhờ vả
 Nếu thương nhau, thì bụng thăm thương
 mà đến với nhau.
- 295 Phải trông nom đến việc của người khác
 cũng như việc của chính mình.
 Làm người thì đừng nên sống vô tình, vô nghĩa
 Kéo người ta đồn rằng mình là người ngu dốt thì xấu
 Cũng giống như là gửi gạo, gửi rượu cho nhau
 Đến ngày sau có việc của mình thì cũng đủ lệ
- 300 Nếu cứ ỷ lại không thấy có anh em đến
 Lúc bấy giờ thành tiếng xấu xa cho mình
 Lan truyền ra khắp mọi nơi trong thiên hạ.
 Nam nữ phải lo toan cho biết mọi điều
 Như thế mới hợp đạo quân tử xoay vần đến

- 305 Làm người chớ nên sinh lòng gian xảo, điều toa
 Muôn xin chớ nên gian trá huyênh hoang,
 Kẻo mang tội nặng vào thân thì không chốn được
 Nếu trông thấy người già cả mang gánh, đi bừa
 Trông thấy thế thì phải bảo: "Để cháu mang đỡ giúp"
- 310 Khi đó tự nhiên người ta sẽ đồn nhau khen ngợi
 Người ta sẽ chúc sống lâu,
 mừng cho con trẻ được vinh hoa
 Bảo rằng ta là người có phúc mà lại có danh.
 Có câu nói rằng: Không ăn lót dạ cũng hết
- Lòng nhân nghĩa thì người ta ai chẳng muốn
 quá hay sao?
- 315 Trông thấy người già không được cười nhạo,
 không được vô lễ
 Chắc gì bản thân mình được sống thọ như người ta
 Đầu bạc chẳng qua là người đã sống nhiều năm
 thành già cả
 Người ta mới truyền lại những câu ví cho (ta) xem.
 Câu ví rằng: Phận con dâu thì phải chăm chỉ sớm hôm
- 320 Trời đất vẫn xoay chẳng mấy mà hết kiếp người
 Người già sẽ trở thành vô danh vô dụng
 Rồi lại đến ngày cái xấu chuyển thành cái tốt.
 Làm người thì phải biết lo xa,
 phải biết phòng cho sau này
 Nếu như thấy con của người ta và tôi tớ của người ta
- 325 Để vừa lòng người ta thì phải tận tâm khuyên bảo.
 Ta ngay thẳng mà người đổ lỗi thành gian

330 Khi đó người ta sẽ nói đến tận nhà mình.
 Làm người phải biết lo lắng, suy xét cho cận kề
 Sống ở trên đời chớ nhậo nhằng nói dối
 Nếu khôn ngoan thì phải ra khôn ngoan
 khiến người ta thấy sợ
 Nếu ngu dại thì cứ sống ngu dại
 để cho người ta thương

335 Chứ đừng làm ngời dờ dờ ương ương thì mang tiếng
 Khôn hay dại thì cũng do trời đất xoay vần mà sinh ra
 Lời nói ra phải cho vừa lòng hợp lẽ.
 Ta khuyên bảo hết thấy trẻ nhỏ trong nước
 Ngày nay sống ở trên đời mà còn vô đạo

340 (Thì ta) dạy cho các con biết cách sống.

*

* *

162

Dạy bảo con làm mọi việc, sửa sang nhà cửa
 Ngày sau con mới biết sống khôn ngoan
 cùng người ta.

350 Chớ nên làm người xấu nét, tham ăn
 Làm người phải sống cho phân minh, cẩn trọng
 Mọi đường mọi nhẽ đều phải hiểu rõ trong lòng
 Ngộ nhớ có khách xa khách gần về đến nhà mình
 Nếu có khách lạ về ở trong nhà

355 Thì việc gì cũng phải biết chăm lo cho chu toàn
 Làm thức ăn sao cho ngon miệng người khen
 Nếu có thịt càng phải nấu cho ngon cẩn thận
 Làm người phải chú ý đơm xới cho đầm ấm
 Bụng mâm đặt ở gian giữa mời khách

360 Mọi món đều phải chú ý tự khắc sẽ ngon
 Rau cỏ có đầy đủ mọi thức ở trong vườn nhà
 Dù thế nào cũng phải chăm sóc cho tươi tốt
 Nếu khách đến rồi mới đi cuốc đi cào thì thật là xấu hổ
 (Người ta sẽ chê rằng) nhà này thầy tẹ quá đi thôi!

365 Người ta chê rằng đàn bà con gái nhà này
 chẳng chu đáo.

Người khôn ngoan hãy ngẫm nghĩ mà ghi nhớ
 Bụng hiểu rồi thì làm ăn cho ngon miệng
 Như thế người ta mới đồn đại lan xa
 Còn nếu như tham ăn, lười biếng ở bản

370 Nhà cửa bỏ mặc cho rười rượi mốc meo bụi bặm
 Đĩa bát để nằm ngả nghiêng dưới đất
 Khách khứa đến nhà mới quên đối đi tìm

Thì khác nào như con chó con lợn ngổ ngang
Khách đến mới vội vã đi tìm, đi kiếm củi đun

375 Nồi cơm mãi đến tận nửa đêm mới sôi
Lại có mỗi nồi cơm với cháo rau
Khi gặp mời chẳng chịu nhìn trước ngó sau
Để cho vạt áo bông vắt qua phơ phát
Khách lạ trông thấy chẳng muốn ăn

380 Như thế dù là thiết đãi thịt voi đi nữa
Thì khách lạ cũng cười thầm cho xấu hổ
Con gái xinh mà sao cái nét ở xấu xa.
Thật là xấu mặt chồng con ta trời hỡi!
Chớ nên xấu xa lười biếng, ham ngủ

385 Kêu người ta cười chê mẹ không dạy bảo.
Con hiểu thì làm rạng rỡ mặt mày mẹ đẻ
Làm ăn cũng sẽ vừa ý hết mọi bề
Lời ăn tiếng nói giống như trong sách dạy
Tự nhiên người ta sẽ khen đồn đại.

390 Con gái không được nói lời to tiếng lớn,
Trông thấy anh em đều phải học hỏi kính trọng
Tập tành về mọi điều cho tốt đẹp:
Thứ nhất là chăm chút việc mâm bàn, cơm rượu
Thứ hai là việc giã gạo cho ngon

395 Làm việc như nước chảy xuống thác³⁹
Làm người phải sống sao cho tốt đẹp mười phần
Phải lấy củi để dự phòng cho những ngày mưa gió

³⁹ Ý nói làm việc chăm chỉ, xốc vác như nước chảy cuồn cuộn xuống thác, mãi miết không nghỉ.

- Có câu ví rằng: phải tích cốc phòng cơ
 Dạy con là dạy từ thuở xưa khi con vẫn còn ở nhà
- 400 Làm người phải sáng dạ mới hay
 Dạy con chuyện chồng con mới được
 Mới nên duyên con gái đẹp muôn phần
 Tháng giêng bày biện cỗ bàn làm lễ xuống đồng⁴⁰
 Đồ quý giá lại thêm hàng dùng đầy đủ
- 405 Nào là bánh gù với bánh hoa, bánh hoét
 Nào thịt, cá, lại thêm món nem lột quí thay
 Sữa soạn cỗ bàn nghiêm trang cùng bè bạn
 Cơm rượu sao cho vừa phải trong nhà
 Rượu nấu phải sao cho thật say
- 410 Rượu ít chớ nên lấy nước lã mà pha vào
 Khi đó không còn vừa ý vừa mồm nữa
 Uống vào như nước lã thì chỉ có bỏ cho lợn
 Bạn bè người ta sẽ cười cho xấu hổ.
 Làm người phải nên suy nghĩ cho xa
- 415 Người ta ăn xong, người ta sẽ đồn ra mọi chốn
 Làm người chớ lêu lổng chơi bởi nguyệt hoa
 Ngày ngày chỉ biết ngồi nhõ lông mi, lông mặt
 Lúc đó người ta đồn đại chẳng hay ho.
 Làm người phải nhớ lo giữ lòng ngay thẳng
- 420 Phiền đi về chợ, đừng có liếc dọc liếc ngang
 Kẻo lúc đó bạn liền chê cha mẹ

⁴⁰ *Lễ xuống đồng*: dân tộc Tây Nùng gọi là Lễ lồng tông hay Lồng tông, được tổ chức long trọng vào dịp tháng giêng hằng năm trước mỗi một mùa gieo trồng.

- Rằng có con mà không thương yêu, dạy dỗ
Giống như người ta hít phải khí bụi cuối trời
Người ta chửi đau đến mọi nỗi làm sao
- 425 Khác nào như chửi mấy đời tổ tông mình.
Xưa kia Thái công đã dạy hết mọi đường
Đêm nằm hãy ngẫm nghĩ kỹ mà xem
Các bậc thánh hiền đời trước đã đặt ra:
Lời nói chớ nên sai ngoa chút nào
- 430 Con gái chỉ nên đi chơi đủ buổi thì thôi
Cuộc đời cho được chơi là được rồi
Chớ nên tham chơi rong ruổi quanh năm
Câu ví rằng: con gái mà yêu con trai là đuổi bạn
Làm cơm mà không nên cơm là đuổi người
- 435 Làm cỗ không thành cỗ là đuổi khách.
Thương rằng việc chân tay còn mềm yếu
Bạn làm ta không nhìn mà chỉ hết ngồi lại đứng
Gái đẹp mà vụng về phụ bạc thì ai khen?
(Chẳng bằng) xấu gái nhưng có duyên, khéo lo liệu
- 440 Cửa tốt chẳng ai lại tự dèm pha
Muôn xin chớ nên ăn nói sai ngoa
Trông thấy cửa bạn xấu thì lại cho là tốt
Quay lại nhìn cửa mình thì cho là xấu
Thấy các bạn mặc quần áo vải đen
- 445 Lại quay nhìn vào thấy mình ăn mặc xấu xí quá
Khi đó mới biết hại, biết xấu xa
Chúng bạn có chiếc để đắp, chiếc để mặc

Bấy giờ mới khốn cùng lo lắng
 Vì lười biếng, ta trở thành người mặc rách

- 450 Quanh năm toàn đói rét không thoát được.
 Làm người suy nghĩ dưới trên cho thấu đáo
 Bất cứ lúc nào, việc của người cũng là việc của ta
 Nếu lười thì khắc có ngày sẽ thấy.
 Ta khuyên bảo hết thầy mọi việc nhỏ to
- 455 Nếu có méch lòng cũng đừng chê Pác đảo
 Ta bảo ban tất cả nam nữ, gái trai
 Hãy chăm chỉ làm thật nhiều việc ở trong gia đình
 Dù năm nay xấu, năm sau sẽ tốt đẹp
 Phải chịu khó chịu khổ thì mới sánh cùng người ta
- 460 Con gái chớ lười biếng ngủ nhiều
 Học lòng phải say sưa, chăm chỉ
 Làm việc gì cũng phải tính cho hay, cho tốt đẹp
 Có việc gì thì mình cũng đi, không thiếu mặt.

*

* *

Đoạn này khuyên dạy về đạo anh em ruột thịt.

- 465 Xưa kia đã đặt ra tình huynh đệ
 Mọi việc khắc do cha mẹ phân chia
 Anh cũng chớ nên nghe lời vợ anh nói
 Em cũng chớ nên nghe lời vợ em xui giục
 Có thể thì nhà cửa thanh vắng mới thành ra
 đông đúc sum vầy

- 470 Vợ là con nhà người khác ở bản xa
Hay dở gì thì anh em cũng chớ nên lia bỏ nhau
Từ xưa các bậc thánh hiền đã đặt ra truyện
làm thành sách
Anh em như tay với chân đi liền với nhau
Còn vợ chồng như chiếc áo mặc sớm hôm
- 475 Chiếc áo này rách đã có chiếc khác thay thế.
Ăn ở ngay thẳng cho thuận hoà trước sau
Chớ nên sinh lòng phân biệt xa cách
Nếu như trong nhà người anh có việc
Thì anh em phải đến giúp nhau đến nơi đến chốn
- 480 Lập tức gác việc nhà mình lại mà đến ngay
(Như thế) tự nhiên tình cảm hai bên
đều trở nên tốt đẹp
Còn như có việc mà không đến giúp nhau
Sau này đến lượt mình có việc mới gọi tới
Anh trai có việc đi chưa về kịp
- 485 Thì ta phải lo các việc trong nhà giúp cho anh
Có thể mới phải đạo nhân nghĩa ruột thịt
Người ta sẽ kính nể là đã học thông đạo tôn kính
Có món gì ăn thì phải nhớ tìm gọi cha mẹ
- 490 Hay dở xấu tốt gì cũng là anh em ruột thịt
cùng một mẹ sinh ra
Làm anh thì có quyền huynh thế phụ
Có điều gì em không biết thì hãy lo toan giúp
Lớn cái xác mà chưa lớn người cũng chớ chê bai
Anh em ăn ở với nhau sao cho thuận hoà, nhân nghĩa

- 495 Cho dù anh có ăn đủ đầy còn em vẫn nghèo khổ
 Hay dở gì cũng cùng ăn chung một chiếc nồi nhà ta
 Là tình cốt nhục, nên ăn ở thuận ý,
 vừa lòng nhau mãi mãi.
 Làm người sống cho hiểu nghĩa, tốt đẹp
 Chớ nên đi nghe lời vợ xúi giục
- 500 Đản bà thường nói nhiều vô độ
 Khi đó anh em ta thành ra mất lòng nhau
 Xấu tốt gì cũng mặc tình cảm anh em
 Cha mẹ có bán mất nhiều ruộng cũng chớ tiếc
 Nếu biết lo thì hãy chuộc lấy về
- 505 Còn nếu như cha mẹ giàu sang thì tốt
 Anh em cùng bảo ban nhau chia đôi
 Chớ nên đi tranh giành nhà cửa kéo thành xấu xa
 Trời đã phân xuống hạ thế bình an
 Ta khuyên hết mọi điều, hãy suy nghĩ
- 510 Con người ta đừng để bụng sai ngoa không thật
 Thứ nhất phải kính trọng ông bà cha mẹ
 Hai là kính trọng người già trong bản
 Ba là kính trọng anh em thân thích
 Làm người chớ có làm mất lòng kẻ dưới người trên
- 515 Bạn liền khen khiến mình rạng rỡ cả mặt mày
 Làm người chớ dối trá, loạn ngôn
 Ta chưa từng thấy việc bảo ban nói dối
 Đừng nên chua ngoa, ăn không nói có
 Kéo khi đó đắc tội phải tới cửa quan

- 520 Khi đó thì khó chối được việc dưỡng nuôi
Đành cam chịu như hai tay vốc nước
Làm việc gì cũng phải suy nghĩ tính xa
Chớ nên nói nhiều điều dối trá
Dù một lời cũng thành ra nói quá, xót xa
- 525 Khi đó quan cho bắt về chịu tội
Nguyên nhân là bởi mau lời nói nên khổ vào thân
Quan tra khảo ngọn nguồn thì chẳng sai, đành chịu
Đàn bà phải biết lo liệu cho tốt đẹp
Mọi việc đều phải suy tính trong lòng
- 530 Vô sự thì chớ lúng búng nói nhiều
Làm người đừng nên nói suông nói dối
Nói xấu thì người ta mắng nhiếc cho khổ thân
Muôn xin nếu ta được trông thấy thì chớ nói
Nếu không thì thành ra tự đắc tội chốn cửa quan
Làm người chớ có huyênh hoang khoe tài cán
Nam nữ nên sống cho nhân nghĩa nơi quê nhà.

*

* *

- Đoạn này khuyên dạy về đạo vợ chồng.
Chớ nên chửi mắng vợ, rồi chơi bời trăng hoa
Vợ chồng ăn ở cùng nhau trong một nhà
- 540 Nếu anh em đến chơi thì tiếp đãi cơm rượu
Vợ chồng nên ăn nói tình cảm với nhau,
chớ nên mắng chửi nhau
Nếu không biết thì phải dạy, phải bảo

- Gia đình mới được người ta khen rạng rỡ cả mặt mày
Cưới vợ xong rồi thì chớ mắng chửi ông bà chú bác
- 545 Không phải nó về để bán lấy tiền lấy của
Mà lấy về làm con dâu trong nhà mình
Để chăm sóc con cái, trông coi nhà cửa thay mẹ chồng
Làm con dâu thì không được chửi mắng cô chú
Sớm khuya phải vun vén mọi việc trong nhà
- 550 Về đến nhà không được mắng cãi chồng
Lời chửi giận muôn phần đáng ghét
Làm nưười chớ nên gây gổ mới tốt đẹp được.
Từ thời xưa đã đặt ra để biết
Đàn ông chơi lượn hoa nguyệt nhiều năm
- 555 Có lẽ lấy hai người về làm vợ
Vợ cả không được chửi mắng chồng
Lấy vợ bé về để giúp làm các việc trong nhà
Phải biết chăm lo cái nết cho tốt
Khuyên hết cả mọi đường mọi việc
- 560 Có nhiều vợ thì hãy ăn ở làm sao để cho
người ta khen
Nếu có mắng vợ thì mắng cả hai bên cho đúng
Hai người vợ đều sẽ bằng lòng cả hai
Vợ cả chớ nên làm điều gì lếu lảo quá mức
Bởi vì người nào cũng làm vợ làm thê như nhau cả
- 565 Đàn ông lấy hai vợ về để giúp đỡ cho mình
Thánh hiền bảo cho rõ mọi việc trên đời
Trong nhà mới được bình yên thông thả

Đàn ông lấy nhiều vợ sướng như vua
Đàn bà lấy nhiều chồng thì trời đánh

- 570 Khắc chữ vào trước mặt để rêu rao
Người đời sẽ đồn đại lao xao không dứt
Ăn nói phải kính trọng chồng con trong nhà
Phải yêu thương con của người như con mình
Yêu thương như chính con mình để ra.
- 575 Thời xưa có con nhận lệnh tông binh
Đời buồn thấy ngày dài lắm đấy
Muốn xin phải coi việc thương yêu chồng con
làm trọng
Làm chị phải thương em thì mới hoà thuận với nhau
Làm em phải biết kính trọng và nghe theo lời chị
- 580 Mới là người hiểu biết lễ nghĩa văn chương
Kính yêu cả hai phía chồng con
Khi anh em tới thì thiết đãi rượu chè
Chồng con mình mới được rạng rỡ mặt mày
Anh em có điều gì không phải thì hãy bảo ban
- 585 Lúc đó ắt người ta sẽ khen là vợ hiền
Chồng nhận sắc được quyền cao chức trọng thì mừng
Chăm sóc vợ thì chăm hai người luôn cả thể
Chớ nên vợ thì chăm trước, vợ thì chăm sau
Hai bên cùng hoà thuận với nhau thì mới được
- 590 Gia đình phải ăn ở bình yên,
Vợ khôn ngoan lịch sự thì chớ nên đánh chửi
Cho dù vợ đi rong chơi chưa về

Nhìn thấy không vừa ý mình thì hãy nói
Vợ không thực thà thì chỉ mắng suông, không dạy

595 Người chồng dù sao cũng mang tiếng
là người đàn ông

Ẩn ở sao cho cẩn trọng để người ta còn nhìn vào
 Làm người đàn ông thì chẳng lo kém cõi ngu dốt
 Kẻo làm loạn nước, loạn cả phép vua
 Con nhà người ta về làm dâu, làm vợ

600 Vợ chồng ăn đời ở kiếp với nhau
 Hễ nói năng là lại lườm nguyệt đánh vọt
 Sống còn có anh có em nội ngoại
 Chớ nên lấy người vợ rồi làm oan gia đến mình.
 Bởi còn có phép tắc của triều đình nhà vua.

605 Đời người mà mất đầu thì khó cứu
Chớ xấu bụng mà dọa nạt con nhà người ta
Kẻo lúc đó khốn khổ, tội nặng vào thân
Ta khuyên bảo khắp cả anh em con cháu
Mạng người thì dù có đến ba đời người ta
vẫn cáo quan

610 Cho nên phải ăn ở sao cho hợp đạo lý mới được.

*

* *

Đoạn này khuyên dạy nam nhi chớ nên lời biếng
Đừng có ham đi dạo bản chơi hoa
Việc nông tang ruộng vườn bỏ muộn
Cha mẹ có lên tiếng khuyên dạy lời nào

- 615 Thi bụng thăm vắng tục, không chịu nghe
 Khi khôn khổ đến thân mới rõ.
 Đừng nên ham mê chơi bời hoa nguyệt
 Đi rừng thì đừng có lửng thững về không
 Đâu có mình trâu ta đi lên rừng
- 620 Củi không thúc ép đi lấy cũng quên
 Về đến nhà thì lấy gì mà đun trên gác
 Lửa tắt mất rồi mới phơi phóng, mới đi kiếm
 Anh em liền la mắng chó cho mà biết
 Chốc chốc lại lên gác xin lửa
- 625 Người ta đồn đại xa gần thì thật là xấu hổ
 Làm người phải chịu khó mới được
 Chớ nên tham lam ngủ ngày trên hiên trước
 Tháng năm là lúc công việc cấy lúa cần kíp
 Không được ở lì trong nhà chẳng chịu làm gì
- 630 Kẻo sẽ thấy có bữa đói bụng nằm suông
 (Con người) đâu phải là loài trâu bò ăn cỏ
 Chớ nên ham đi lêu lổng, trêu hoa ghẹo nguyệt
 Bời năm tháng chẳng đợi ta rong ruổi
 Khi việc nông tang cày cấy vừa xong
- 635 Tháng bảy mới đi kết bạn cùng người ta
 Làm sao để có gạo cho đủ ăn?
 Khi làm việc thì chớ có nghĩ đến sự nhàn nhã
 Phú quý mà không lười nhác thì mới sang
 Bút chép lời khuyên dạy đáng nam nhi
- 640 Khuyên hết cả trai gái trên thế gian này.

*

* * *

Đoạn này khuyên em gái nữ nhi
Phu xướng còn vợ tùy thì mới tốt
Chồng có chê cũng chớ nên cãi nhau với chồng
Liếc mắt ta nhìn rồi cười với chồng

- 645 Đừng nên mãi mê chơi bời suốt mùa xuân
 Cuộc đời trở thành con người vụng dại
 Thứ nhất là chăm lo mọi việc trong ngoài nhà
 Thứ hai là việc ruộng vườn mùa cấy hái
 Chăm sóc chồng chớ mắng chửi ông bà
- 650 Thứ ba là dạy dỗ đến cả người ở
 Làm người không nên móc mòi tục tằn
 Có món gì để ăn riêng một mình không chờ đợi ai
 Lại không thích nghe lời bố mẹ chồng khuyên
 điều hay lẽ phải
 Bạn bè sẽ đồn đại đi xa thành ra xấu

- 655 Khi bố mẹ chồng nói thì phải nhớ lời
 Chớ nên làm người cư xử bất nhân với bố mẹ chồng
 Khuyên bảo hết thầy các cô gái về nhà chồng
 Muốn xin nhớ rằng làm dâu thì phải kính trọng
 (nhà chồng)
 Không nên mê mãi chuyện nguyệt hoa

- 660 Khi có chồng người khác lại vãng qua nhờ vả
 Mong mọi người hãy nghe mọi điều
 Đường ăn chơi phải bỏ đi, vì nó vô ích

- Thứ nhất là lo lời ăn tiếng nói cho thông
 Anh em đến chơi bởi mà mừng
- 665 Làm đẹp mặt cả đôi bên nội ngoại họ hàng
 Phải chăm lo việc cấy cấy ruộng vườn
 Anh em đến chơi thì có đủ (thóc gạo) để ăn
 Chồng con được vui mừng thăm trong dạ.
 Khuyên khắp cả mọi nàng xinh gái
- 670 Chớ ham chơi bởi du hoa, thường nguyệt
 Dạy bảo cả từng mọi việc chơi xuân.
 (Người ta) đâu phải tự nhiên mà giàu có suốt đời
 Đã có gia đình rồi thì chớ nói những lời nguyệt hoa
 Vợ chồng chớ nói nhục nhã với nhau như chửi nhau
- 675 Làm người thì chớ bậy bạ nói suông
 Thứ nhất là sửa soạn bữa trưa, bữa tối trong nhà
 Thứ hai là làm cho không khí trong gia đình vui vẻ
 Thứ ba là việc chăm sóc ruộng vườn cùng người ta
 Thứ tư là sắm sẵn gạo, rượu trong nhà
- 680 Thứ năm là trông đấng mâm bàn cơm nước
 Người đàn bà phải biết lo toan cho tốt
 Lời ăn tiếng nói đều tốt đẹp
 Có thể thì người ta sẽ nói lời khen hay
 Còn nếu người nào không ngay thẳng thì mắng.
- 685 Khi anh em về chơi nhà mình
 Lại chẳng có món gì bày ra thiết đãi
 Bạn bè đi qua chơi lúc buổi tối
 Vào ngủ trọ một đêm phải tránh sa sầm nét mặt
 Bảo nhau sao cho rau mắm cũng ngon

- 690 Cho dù chẳng có món gì để ăn thì thôi
 Khi anh em đến nhà chơi với ta
 Mặc dù chẳng có rượu chè rau có gì hết
 Thì cũng phải có chén muối đặt trên mâm trước mặt
 Mời anh em vào cùng ăn mới phải.
- 695 Nuôi dưỡng cha mẹ thì phải chăm lo việc ăn ở,
 việc nuôi dưỡng
 Phải kể nổi được cơ nghiệp của cha mẹ chồng
 Như thế mới là người có lòng hiếu thảo, ngay thẳng
 Ngày sau khắc sẽ có cửa ăn, được hưởng sung sướng
 Chớ ham mê chăm sóc dung nhan, làm điều gian ác
- 700 Cha mẹ chồng thấy thế thì đâm ra suy nghĩ
 Dù rằng ta chẳng hề xấu mà là tốt thực
 Phải chú ý đến đường kim chỉ vá may
 Như thế mới rạng mặt khắp cả anh em nội ngoại
 Đàn bà con gái chớ nên tham hoa, hám sắc
- 705 Phải chiều chồng, chồng yêu quý mới nên
 Làm người đừng nên đem lòng ham chơi bạn tình
 Truyền lại lời khuyên răn cho các thiếu nữ hãy nghe
 Con trai, con gái hãy ghi nhớ trong lòng.
 Khuyên bảo khắp mọi đường cho đủ cả
- 710 Nếu có mất lòng thì cũng đừng chê Pác đảo
 Khuyên khắp cả con trai, con gái, đàn ông, đàn bà
 Chớ có ham ngủ nhiều mà thành ra lười biếng
 Cứ mãi vui cười cùng bạn cùng ta
 Ngày đêm cứ mãi miết rong chơi mãi

- 715 Không quan tâm gì đến mọi việc trong nhà
Cửa nhà phải biết chăm nom cho tốt đẹp
Chơi bời nhiều thì tan tác buồn thân
Mấy điều phải tự khắc ghi trong lòng
Đem hết truyền dạy cho con trai bách tính
- 720 Dạy bảo hết mọi đường, mọi nhẽ
Người khôn ngoan hãy suy nghĩ mà nhớ lấy
Đã hết truyện Thái công đời trước
Dạy cho biết hết mọi điều trên đời
Đem hết mọi truyện phỏng ghi thành Pác đảo.

Ngày 15 tháng 3 năm Kỷ Sửu

Người chép truyện (đóng dấu): Vương Hà Quý.

Phần IV
Dịch văn vần

PÁC ĐẢO

- 1 Kể về truyện hoa mạn mùa xuân,
Nói về truyện ông Thái công đời trước,
Đêm ngày trong nhà gác, lầu cao,
Phù giúp vua Hán vương định liệu,
- 5 Lúc rảnh ra ngoài điện dạo chơi,
Đọc sử kinh, hiểu lời có đạo,
Chép thành truyện *Pác Đảo* để khuyên,
Răn bảo hết kẻ trên người dưới,
Trai gái hiểu những điều khôn phép,
- 10 Xem cả từ tam cương, ngũ đế
Đặt ra dạy mọi thế rõ ràng:
“Xưa kia nước trời mang truyền lại,
Phù trợ khắp mọi dải bản mường,
Quân thần phải làm gương giữ đạo,
- 15 Cha nhân từ, con thảo, khoan dung,
Trọng công đức, giữ đạo tao khang,

- Anh em phải yêu thương, nhân nghĩa
Bạn bè cả hai phía tin nhau”
Trong sách không hề thiếu việc chi,
- 20 Thái công đã chép ghi đầy đủ,
Truyền lại cho mọi chốn thể gian:
Vua chúa thì giàu sang, quyền thế,
Ngày ngày lo xây điện, ngắm hoa.
Vua chúa thì Thái gia truyền bảo:
- 25 Mới đặt trường dạy đạo triều thần,
Trị thiên hạ, muôn dân nể phục,
Ngày ngày ngự điện gác, ngai ngàn,
Dân vẫn ơn đại nhân đại đức,
Tài cao thêm có phúc, có công,
- 30 Rộng lượng, yêu dân chúng như con,
Bụng suy nghĩ cho tròn, chớ khác,
Còn nghèo khó, giàu bạc do trời,
Yêu dân như con thời mới phải.
Nhược bằng sống nhân ái, khoan dung,
- 35 Dù tàn bại, dân mong ngóng để,
Ngày sau lại vui vẻ hát ca.
Nếu sinh lòng bạo tả, gian dối,
Khi đó dân li tán, rời xa,
Ngày đêm đánh lũ thú vào rừng,
- 40 Làm vua phải yêu chung thiên hạ
Chớ sinh lòng sinh dạ hại dân.
Khoan nhân và ái nhân, phải nhớ
Đạo cha mẹ ăn ở mới nên,
Cầu phúc được cả nhân, trung, hiếu.

- 45 Ăn ở cho khôn khéo con người,
 Để cha mẹ họ hàng được cây.
 Vua chúa quản hết thầy bản làng,
 Chúc thọ như Thái Sơn vạn thế,
 Đất nước được giữ lệ bình yên,
 50 Ngày lại ngày đoàn viên vui vẻ.

*

* *

- Đoạn này khuyên trung thần ngay thẳng,
 Chớ sinh việc riêng tây thất lỗi,
 Chớ xấu bụng lo nói phản vua.
 Trời đất sinh chúa vua thiên hạ,
 55 Lại đặt thành phụ tá thừa quan,
 Chớ xấu bụng mưu toan phản gián,
 Phản quốc từ sinh loạn, nhiễu dân,
 Mới đặt đạo quân thần để nhủ.
 Trung thần thì phò tá minh quân,
 60 Xưa đặt sách ngũ kinh chú trọng:
 Trung thần phải hết bụng thờ vua,
 Thiên hạ mới cao hô vạn tuế,
 Đêm ngày toàn vui vẻ hát ca,
 Khắp thiên hạ quốc gia vắng giặc,
 65 Trộm cướp thời hết sạch, bình yên,
 Khuyên khắp chốn đồng tây an nhàn.

*

* *

- Đoạn này khuyên cha mẹ ở an.
Nuôi con lớn ngày sau mong cây,
Con lớn theo học thầy cửa Khổng,
70 Học hành cho thông hiểu mọi điều,
Nói năng đúng ra chiều sách vở,
Tự nhiên con sẽ tỏ sẽ thông,
Không học, con phạm vòng sai trái,
Người mắng như chó lợn dưới sàn,
- 75 Lời nói chẳng khôn ngoan lành lợi,
Người chê cha chẳng dạy, chẳng khuyên,
Nhưng bởi con gian giảo, chẳng nghe,
Mới nên nổi người chê cha mẹ.
Con hiểu biết, tự sẽ khôn ngoan,
- 80 Sau này được giàu sang chức tước,
Muôn sự phải ơn bậc Khổng môn,
Hết lòng dạy văn chương sách vở,
Dạy cho con mọi ý đẹp hay,
Nhớ bạc vàng trả nghĩa thánh minh.
- 85 Tạo hoá sinh nam nữ, vợ chồng.
Xưa thánh hiền đặt trong kinh sử,

Dạy bảo con về ý lo toan,
Phòng để đến mai còn xuất giá,
Đàn bà phải may vá đảm đang,
- 90 Chớ có ham ngủ ngày, lười nhác,
Ngày lại ngày bài bác đông dài,

- Việc ỷ lại, không giúp mẹ cha,
 Dạy con, dạy trong nhà mọi việc,
 Rồi sau con thành bậc chủ nhà,
- 95 Để đẹp mặt mẹ cha nội ngoại.
 Gái xuất giá hòa thuận tông phụ,
 Mới được tiếng thiên hạ người khen,
 Rằng có được mẹ khuyên cha dạy,
 Con trai thì lo chuyện vợ con,
- 100 Xưa tạo hoá tạo nên đôi lứa,
 Con gái gả chồng, trai cưới vợ,
 Phải nhớ lời dạy dỗ, bảo ban.

*
 * *

- Đoạn này khuyên để phúc ngày sau,
 Hai ta việc gái trai cưới gả,
- 105 Ngày sinh lẫn ngày tử giúp nhau,
 Dẫu là việc xa gần làng nước,
 Hay là việc bản dưới, làng trên,
 Có việc cần, đến liền tức khắc.
 Việc hôn nhân từ trước truyền rằng,
- 110 Đời xưa vua Phục Hy truyền dạy,
 Gặp việc tốt cũng phải giúp nhau,
 Chớ làm kẻ tiểu nhân hạ tiện,
 Một chút cũng thành tiếng xấu xa,
 Anh em, bè bạn ta chẳng thiết,

- 115 Làm người giữ tình trước nghĩa sau,
 Dù việc nhà, cấy cày phải tính,
 Làm người cho thuận tình qua lại,
 Vui vẻ ăn rượu trà trọn kiếp,
 Đi nghe lời dạy việc mất gì,
- 120 Nói năng người không thành vô sự,
 Tạo phúc cho hòa thuận với nhau,
 Chớ nghe lời người xui cãi cọ,
 Làm người chớ gian ác, bắt nhân,
 Có việc gì tìm cần cũng giúp.
- 125 Mới phải đạo nhân đức với nhau,
 Lo toan chớ nói câu vô đạo,
 Nhân nghĩa anh em há mới nên,
 Chớ sinh bụng tham nghe lời khéo,
 Tình nghĩa xưa đôi nẻo yêu thương.
- 130 Trung thần sống nêu gương mọi lẽ,
 Chớ làm người vô nghĩa, bắt nhân,
 Dù gì chớ tham lam, phụ bạc.
 Thương nhau như đàn tính cùng dây,
 Việc phúc cũng bạn bày chia sẻ,
- 135 Không thể thành ra kẻ cạ tình.
 Có câu phải kính trọng người thân,
 Dù rằng ngàn dặm tây đông,
 Mời không đến, sầu lòng chẳng dứt,
 Ngày sau tìm, bạn bức chẳng về,
- 140 Lúc đó thành chia lìa đôi ngã,
 Đâu phải vì đôi lứa mới về,
 Mà bởi cách đường xa vô ý.

- Đồng đạo dù thiên lý cũng cam,
 Khác đạo dẫu cận lân chẳng đến,
 145 Tình anh em sẽ bỏ mất, thành xa,
 Đêm ngày việc dở hay độ lượng,
 Tự nhiên hai bên đúng, chẳng sai,
 Lúc đó anh em làm sao mất lòng?

*

* *

- Đoạn này khuyên con trai càng lạ,
 150 Cha mẹ nuôi lớn đã nên người,
 Vui vẻ thờ muôn đời thân tộc,
 Chớ sinh lòng gian độc xấu xa,
 Cha mẹ dạy cho ta chữ nghĩa,
 Hai thân lo cưới hỏi vợ con,
 155 Làm người hiếu vuông tròn phải trái,
 Khi xưa ta còn dại còn non,
 Cha mẹ đã hết công nuôi dưỡng,
 Mẹ ốm để con hưởng bên khô,
 Cha mẹ tuổi trời cho già cả,
 160 Có món, đợi thông thả hãy ăn,
 Mới đúng người thông minh, tốt bụng,
 Dù cá hay thịt cũng để phần,
 Mới phải đạo người con biết kính.
 Cha mẹ chớ đặt điều trong bụng,

- 165 Làm con phải kính trọng, tinh nhanh,
 Thành tiếng người hiểu thông vạn sách,
 Ra ngoài được kẻ kính người tim,
 Đẹp mặt khắp mẹ cha, nội ngoại.
 Dù rằng có ruộng vườn cũng hiến,
- 170 Khi chết lên thượng điện chẳng về,
 Cha mẹ chẳng cùng ta trọn kiếp,
 Dù có trâu bò giết chẳng còn,
 Lúc đó cha mẹ hồn chẳng biết,
 Con cháu khóc thống thiết phía sau,
- 175 Thịt cá bày mâm cao chẳng hường,
 Lúc sống, con bày trước mắt trông,
 Muôn việc đến ngày sau khéo nhớ,
 Có miếng ăn chẳng để chẳng phần,
 Thế nào cũng có lần tìm bố,
- 180 Nhưng dù có của ngon vật lạ,
 Bày lên rồi lại hạ đem đi,
 Lúc đó thấy buồn chi kẻ xiết.
 Làm người chớ xấu nét, bất nhân,
 Sống ngay thực, yêu thân hàng xóm,
- 185 Để mắt lòng lẻ bóng, đơn côi.
 Ruộng rẫy có cha mẹ mua cho,
 Chớ đi tranh đôi co người khác,
 Bấy giờ chẳng được đụn được kho,
 Khi đó người thê lo kiện cáo,
- 190 Chớ đòi đi tranh cãi vào thân.
 Xưa kia vua Thần Nông có chuyện:

- Suốt vụ đến kỳ hạn cùng cày,
 Người đông như ong bay rừng rậm,
 Chớ đi tranh ruộng rẫy, ao chuôm,
- 195 Lúc chết chẳng về nom cày cuốc,
 Tốt phúc còn có lộc có con,
 Vô phúc đi tay không thượng giới
 Đánh bỏ hết mọi cỗi thế gian,
 Như là của để hoang vô chủ.
- 200 Tham tranh cũng chẳng phú, chẳng sang,
 Cuộc sống cốt đủ ăn nuôi miệng,
 Người không nơi, không chốn cũng nhiều.
 Làm người chớ ra chiều ngoa ngoắt,
 Thấy của người trộm cắp mang về,
- 205 Có câu: của họ như của ta,
 Kéo tiếng đồn lan ra chẳng tốt,
 Bảo rằng ta ngu dốt bất nhân,
 Ngày ngày ta đãi khách chẳng tham,
 Tuần tuần đi □ □ □ □
- 210 Tiếp khách thời trời giúp có bạc,
 Đêm hôm đi trộm cắp, khổ thân,
 Người đồn đại chê quân xấu bụng,
 Thành bản án tố tụng suốt đời,
 Nhân nghĩa thì trời giúp cho sang,
- 215 Mới được sống bình an yên ổn,
 Làm trộm người nguyên rửa quá ư,
 Có con, đi tìm dâu cũng khó.

- Làm người sống tốt xấu phân minh,
Chớ đi tranh đất đai người nói,
- 220 Khi đó người tự mắng là gian,
Ta ngay bị mắng gian thật xấu.
Người sống ở trần thế bấy lâu?
Không tham, hoạ chẳng đâu ập xuống,
Thủ phận, sâu khó vương, bình an,
- 225 Chớ toan lo gian ngoan, cướp bóc,
Cướp của người lợi lộc gì đâu,
Người biết được mai sau nên nợ,
Tiếng đồn lan khắp chợ cùng quê,
Anh em bị cười chê, xấu hổ.

*

* *

- 230 Đoạn này dạy uống rượu ra sao,
Xưa có vua Hán Cao ngự trị,
Uống rượu say bí rị, khuyênh khoang,
Bỏ cả việc gia bang, chẳng tính.
Uống rượu đủ tuần chính thì thôi,
- 235 Không nên uống vô hồi, vô ý.
Xưa có câu uống chỉ hại người,
Hay uống rượu bại thân, mất mạng,
Biến thành người lãng đãng vô tình,
Lời nói ra bất bình, không thật.
- 240 Rượu vào thời nói năng vô nghĩa,
Xấu mặt hết cha mẹ, vợ con.

- Làm người nói vuông tròn chín chắn,
Chớ tham đi tán vợ, chồng người.
Khi gặp ở dọc đường buổi chớ.
- 245 Vô sự chớ giả dối, khuyênh khoang,
Tự nhiên người nói nặng đến thân,
Chớ rượu say theo chân vợ người,
Kéo đến lúc người ta bắt gặp,
Bấy giờ hối chẳng kịp, xấu xa.
- 250 Có câu: người quá tham của cải,
Có ngày mất hết sạch chẳng còn.
Người đòi tìm trăm phương ngàn cách,
Chim tham ăn, mất xác có ngày,
Chim tham quả mắc bẫy, mắc tên.
- 255 Thái công chép hết văn ra dạy:
Làm người chớ giả dối, khuyênh khoang,
Kẻo thành tội đến thân tức khắc,
Vớ vợ người chớ chực văng lai,
Vợ của người tránh bỏ,
- 260 Vợ người là bạn họ, chớ mong,
Tự nhiên khắc thông dong an nhán.
Chớ sai ngoa đi lấy của người.
Dạy đi dạy lại lời xưa cũ,
Thấy người đến chịu nợ vay tiền,
- 265 Khi đó lấy tên liền viết lại,
Lập văn tự đưa rải mấy người,
Lúc cho lại lấy cân cùng quả
Hết không đủ day dứt thêm buồn.
Thân tộc tìm đến nhà chịu nợ,

- 270 Làm người chớ trần trờ tính toan,
 Cân kẻo chẳng ra hoa ra lạng,
 Dù cho có tươi ngang một chút,
 Chớ mất lòng, bứt rứt xót xa,
 Lời lời chẳng quá gốc chớ lia,
- 275 Giữ phận mình tốt đẹp, chớ rời.
 Mình đòi được của bạn chẳng giàu,
 Trời phân đến ngày sau lại khổ,
 Khi có mâm có nôi chẳng cấy.
 Bụng gian, trời mà hay thì khổ,
- 280 Trời thấy được tội khôn đến thân.
 Làm người chớ gian tham của bạn,
 Kẻo chẳng được thanh nhân, tốt đẹp.
 Làm người biết lo xa mới được,
 Sống nhân nghĩa trời để phúc cho,
- 285 Có câu rằng: giết người đền mạng.
 Làm người phải lo toan mọi nhẽ,
 Hễ thấy bản thấy làng có việc,
 Khi cần không tìm gọi cũng về,
 Chịu làm việc chung bề làng nước,
- 290 Chớ trái đường tình cảm anh em.
 Mọi việc luôn đặng xem chu đáo,
 Làm người chớ lười biếng, sai ngoa.
 Dẫu người có phiền hà chẳng nỡ,
 Thương nhau bụng thăm hứa lại qua,
- 295 Việc người như việc ta coi sóc,
 Làm người chớ vô hậu, vô tình,

- Kẻo người đồn rằng mình ngu dốt.
 Như thể gửi cơm rượu cho nhau,
 Đến việc mình ngày sau đủ lệ,
 300 Cậy anh em chẳng về giúp đỡ,
 Lúc đó thành tiếng dở cho mình,
 Lan truyền khắp xó xỉnh thế gian.
 Trai gái phải lo toan cho đủ,
 Mới phải đạo quân tử xoay vần.
- 305 Làm người chớ gian xảo, điều toa,
 Muôn vạn chớ sai ngoa khuếch khoác,
 Kẻo mang tội vào xác khôn từ.
 Người già cả mang bừa, mang gánh,
 Trông thấy thì cháu tranh mang giúp,
- 310 Tự nhiên người ta đồn góp khen hay,
 Chúc thọ cùng vinh hoa, con cháu,
 Cũng như người có phúc, có danh,
 Câu ví rằng: ăn nhanh là hết,
 Nhân nghĩa người chẳng thiết hay sao?
- 315 Thấy người già không nhạo, không trêu,
 Chắc gì mình sống lâu như họ,
 Người đầu bạc trải khổ bao lâu,
 Mới truyền lại những câu ta nghiệm.
 Rằng: phận dâu cần kiệm sớm hôm,
- 320 Trời đất xoay vần trọn kiếp người,
 Già cả thành vô danh vô dụng,
 Lâu ngày dờ chuyển cũng thành hay.

- Làm người phải lo xa, phòng bị,
Nếu như thấy con bạn, tôi người,
325 Tận tâm khuyên cho vừa lòng bạn.
Ta ngay thẳng người gán thành gian,
Thì giải bày khôn ngoan đủ ý,
Người kính nể, chẳng lý chê bai,
Mới quý trọng một hai tốt đẹp,
330 Khi đó người đồn việc đến nhà.
Làm người lo tính xa cận kề,
Sống đời chớ bập bẹ dối gian,
Khôn ngoan hãy khôn ngoan, người sợ,
Ngu dốt cứ ngu dốt, người thương,
335 Chớ làm người dở ương mang tiếng,
Khôn dại do trời chuyển sinh nên,
Nói năng cho vừa duyên hợp lẽ.
Dạy bảo hết con trẻ trong nhà,
Nay được sinh ra mà vô đạo,
340 Dạy con, dạy gái trai biết sống.

*

* *

Đoạn này dạy nữ công càng trọng,
Cha mẹ lo hết lòng dạy dỗ,
Đầu năm lo dạy đủ mọi nghề,
Để mọi bề, mọi thể chẳng sai,

- 345 Đàn bà phải khéo tay may vá,
Đảm đang việc nặng nhẹ trong nhà,
Lo toan việc cửa nhà chu đáo,
Dạy bảo con làm việc, sửa sang,
Ngày sau mới khôn ngoan cùng bạn.
- 350 Chớ làm người tham ăn, xấu nét,
Làm người sống phân biệt rõ ràng,
Mọi việc hiểu kỹ càng trong dạ,
Ngộ nhớ khách gần xa về tới,
Nếu khách lạ về ở trong nhà,
- 355 Mọi việc phải chăm lo chu tất,
Nấu nướng ngon miệng ắt người khen,
Nếu có thịt ăn thêm càng quý,
Đơm xới cần chú ý cho sang,
Bụng mâm đặt hiên ngang mời khách,
- 360 Mọi món đều cần tắp khác ngon.
Rau cỏ sẵn trong vườn đủ thức,
Luôn luôn tự chăm sóc tốt tươi,
Khách vào mới cuộc cời xấu hổ,
Nhà này thật tẻ quá đi thôi!
- 365 Bạn chê rằng đàn bà chẳng đảm.
Người khôn hãy suy ngẫm trong lòng,
Bụng hiểu rồi làm trông ngon miệng,
Sẽ được người đồn chuyện đi xa.
Còn nếu tham ăn quả cho thỏa,
- 370 Bỏ cửa nhà cầu thả mốc meo,
Đĩa bát nằm ngả treo dưới đất,

- Khách đến mới tắt bật đi tìm,
 Khác nào như chó lợn ngổn ngang,
 Khách đến mới quáng quàng kiếm củi,
- 375 Nồi cơm đến giữa tối mới sôi,
 Nồi cơm với rau thôi một thứ
 Gắp mời chẳng nhìn trước ngó sau,
 Vặt áo bông vắt qua phơ phát,
 Khách lạ ngoảnh trông thật khó coi,
- 380 Dù là đãi thịt voi đi nữa,
 Khách lạ thăm cười chê xấu hổ,
 Gái xinh sao nét ở xấu xa,
 Xấu mặt chồng con ta trời hời!
 Chớ sinh tính lười làm ham ngủ,
- 385 Người chê mẹ không chủ bảo ban.
 Con khôn làm rạng danh cha mẹ,
 Làm ăn cũng vừa ý mọi bề,
 Nói năng hết như nghề sách dạy,
 Tự nhiên người đồn đại khen ngoan.
- 390 Đàn bà không được toan lớn tiếng,
 Gặp anh em cũng kính, cũng yêu,
 Tập tành đủ mọi điều cho tốt:
 Một là bày mâm bàn, cơm rượu,
 Hai là việc giã gạo cho ngon,
- 395 Làm việc như nước tuôn xuống thác.
 Làm người cho tốt đẹp mười phân,
 Láy củi để phòng làn mưa gió,

- Có câu rằng: tích của phòng cơ,
 Dạy con phải từ thơ từ đại,
- 400 Làm người dạ phải sáng mới nên,
 Dạy con biết làm duyên mới đáng,
 Mới nên người duyên đáng muôn phần.
 Tháng giêng biện cỗ bàn Lồng tồng,
 Đồ quý lẫn đồ dùng tùy ý,
- 405 Bánh khô với bánh nọ, bánh hoa,
 Thịt cá cùng nem lột thân thương,
 Soạn cỗ bàn nghiêm trang cùng bạn,
 Cơm rượu cho vừa vắn trong nhà,
 Rượu phải cho ra say khướt,
- 410 Rượu ít chớ lấy nước pha vào,
 Kẻo không còn vừa mồm vừa miệng,
 Rượu mà như nước liệng bỏ đi,
 Bạn bè sẽ cười chê xấu hổ.
 Làm người nên tính độ cho xa,
- 415 Bạn ăn xong, đồn ra mọi lúc
 Làm người chớ lãng đãng chơi hoa,
 Ngày ngày nhổ lông da, lông mắt,
 Lúc đó người đồn đặt chẳng hay.
 Làm người phải thẳng ngay, dạ nhớ,
- 420 Phiên phiên đi về chợ chẳng lo,
 Lúc đó bạn liền chê cha mẹ,
 Có con không võ về dạy bảo,
 Để như người hít khí cuối trời,
 Chửi đau đến mọi lời không tiếc,

- 425 Khắc nào rửa tông thích mấy đời.
Xưa Thái công hết lời dạy bảo,
Đêm nằm hãy đo khảo mà xem,
Đời trước bậc thánh hiền đã nói,
Lời lẽ chẳng sai dối khi nào,
- 430 Đàn bà lượn đủ buổi thì thôi,
Cuộc đời cho được chơi là tốt,
Chớ nên chơi mãi một nhiều ngày.
Có câu: nữ yêu nam, đuổi bạn,
Nấu cơm chẳng nên cơm, đuổi người,
- 435 Làm cổ không thành cổ, đuổi khách.
Thương rằng phận tay chân mềm yếu,
Bạn làm, ta không liệu, chỉ ngồi,
Gái đẹp mà vụng thối ai khen,
Xấu gái nhưng có duyên, khéo liệu.
- 440 Cửa tốt ai người lại đi pha,
Muôn vạn chớ sai ngoa lời nói,
Trông cửa bạn xấu thời nghĩ tốt,
Nhìn cửa mình thì tốt cũng chê.
Chúng bạn mặc áo quê vải nhuộm,
- 445 Trong khi mình rách ruộng tá tơi,
Khi đó biết chơi bởi xấu hổ,
Chúng bạn có áo để, áo dùng,
Bấy giờ mới khốn cùng lo lắng,
Lười biếng ta thành người mặc rách,
- 450 Quanh năm toàn đói rét không ngừng.
Làm người lo trông chừng hiểu biết,

- Việc người cũng là việc của ta,
 Lười làm ắt có pha sẽ biết.
 Ta khuyên hết mọi việc thấp cao,
- 455 Nếu méch lòng đừng chê Pác đảo.
 Khuyên hết thấy nam thảo gái xinh,
 Hãy làm việc thật tình nhà cửa,
 Năm nay xấu, năm nữa mới hay,
 Chịu khổ mới vui vầy cùng bạn,
- 460 Đàn bà chớ lười nhác ngủ nhiều,
 Học hành phải say sưa cẩn thận,
 Làm việc gì cũng nhắm cho hay,
 Đường nào mình đi tày chẳng thiếu.

*

* *

- Đoạn này dạy anh em ruột thịt.
- 465 Xưa kia đặt ra tình huynh đệ,
 Mọi việc do cha mẹ phân chia,
 Anh chớ nghe lời vợ anh nói,
 Em chẳng nghe lời vợ em xui,
 Nhà thanh vắng thành vui đông đúc.
- 470 Vợ là con nhà khác bản xa,
 Hay dở anh em ta chớ cách.
 Thánh hiền xưa đặt sách mà ghi:
 Anh em như một thể tay chân,
 Vợ chồng như áo quần sớm tối,

- 475 Chiếc rách có chiếc mới thay ngay.
 Ăn ở cho thuận kẻ trước sau,
 Chớ sinh lòng phân nhau xa lánh.
 Nếu như nhà người anh có việc,
 Anh em phải giúp thật đến nơi,
- 480 Bỏ việc nhà tức thời chạy đến,
 Tự nhiên cả hai bên đều tốt.
 Còn như có việc mà không thiết,
 Sau này ta róng riết gọi tim,
 Anh trai đi có việc đi chưa về,
- 485 Ta phải lo trong nhà giúp rập,
 Mới phải đạo ruột thịt nghĩa nhân,
 Người kính nể học gần đạo trọng.
 Có miếng ăn nhớ tim cha mẹ,
 Chớ sinh bụng hăm hè cay cú,
- 490 Hay dở cũng bác chú anh em,
 Làm anh có quyền huynh thế phụ,
 Điều gì em không biết hãy giúp,
 Lớn thật không lớn xác, chớ chê,
 Anh em cốt thuận bề nhân nghĩa,
- 495 Dù anh có đầy đĩa, em không,
 Hay dở cũng cùng chung một mẹ,
 Cốt nhục phải san sẻ yêu thương.
 Làm người cho thuận đường tốt đẹp,
 Chớ nghe lời bép xép vợ xui,
- 500 Đàn bà kẻ thầy dùi lăm chuyện,
 Khi đó anh em chuyển mắt lòng,
 Tốt xấu mặc tình trọng anh em.

Cha mẹ bán ruộng vườn, chớ thiết,
Phải biết lo chuộc giạt lấy về.

- 505 Nếu cha mẹ giàu thế càng hay,
Anh em cùng giải bày chia nửa,
Chớ tranh nhà tranh cửa xấu xa.
Trời phân xuống trần gian đã định,
Ta khuyên đủ mọi cảnh mọi lời,
510 Người ta bụng chớ có sai ngoa,
Một là kính bác bà cha mẹ,
Hai là kính gần kẻ láng giềng,
Ba là kính họ hàng thân thích.
Làm người chớ hiềm khích dưới trên,
515 Bạn liền khen rạng rỡ mặt mày.
Làm người chớ dối trá loạn ngôn,
Mình chẳng hay bảo ban dối trá,
Chớ cất lời đánh đá nói suông,
Kẻo đến chốn quan trường đắc tội
520 Khi đó chẳngỡ chối dưỡng nuôi,
Cam chịu như tay đôi vốc nước,
Làm gì cũng nhìn trước ngấm sau,
Chớ có nói những câu dối trá,
Một lời thành nói quá xót xa,
525 Khi đó quan bắt ra trị tội,
Bồi tại mau lời nói khổ thân,
Tra gốc chẳng chệch phân phải chịu,
Đàn bà phải lo liệu cho hay,
Mọi việc phải tính bày trong bụng,

- 530 Vô sự chớ lũng bùng nói dai,
 Làm người chớ một hai đối trá,
 Độc mồm người xỉ vả khổ thân,
 Muôn vạn ta được trông chớ nói,
 Không thì đành đắc tội cửa quan
- 535 Làm người chớ khuênh khoang tài cán,
 Nam nữ sống nhân nghĩa quê hương.

*

* *

- Đoạn này khuyên dạy đạo vợ chồng.
 Chớ chửi vợ, chớ rong hoa nguyệt,
 Vợ chồng cùng bàn duyệt trong nhà,
- 540 Anh em đến thiết tha cơm rượu.
 Vợ chồng nói tình cảm, chớ la,
 Không biết thì phải dạy, phải khuyên,
 Gia đình được người khen hạnh phúc.
 Cưới vợ xong chớ bực họ hàng,
- 545 Đâu phải vợ về bán lấy tiền,
 Mà lấy làm dâu hiền con thảo,
 Chăm con, quản nhà cửa thay bà.
 Làm dâu không được mắng cô chú,
 Sớm hôm việc trong nhà sắm sẵn,
- 550 Về nhà không được cãi với chồng
 Lời mắng giận mười phần khó chịu.
 Làm người chớ tục tũ mới hay.
 Đời xưa đã đặt bày cho biết,
 Đàn ông lượn hoa nguyệt nhiều năm,

- 555 Có lẽ lấy hai nàng làm vợ,
Vợ cả không được quở mắng chồng,
Lấy vợ lẽ về trông giúp việc,
Lo học đủ mọi nét cho ngoan,
Khuyên hết cả mọi đường mọi nhẽ,
- 560 Nhiều vợ sống phải lẽ, người khen,
Mắng vợ mắng hai bên cho đúng,
Hai vị mới vừa bụng cả hai,
Vợ cả chớ làm bài lão quá,
Ai người chẳng làm vợ, làm thê,
- 565 Đàn ông lấy cả về trợ đỡ,
Thánh hiền dạy cho vỡ mọi điều,
Trong nhà mới bình yên thông thả,
Đàn ông lấy nhiều vợ thành vua,
Đàn bà lấy nhiều chồng trời đánh,
- 570 Khắc chữ vào trước mặt sợ sao,
Người đồn đại lao xao vô kể,
Lời nói phải kính nể chồng con,
Con bạn như con ta yêu quý,
Phải yêu thương như thể con mình.
- 575 Xưa có con nhận lệnh tông binh,
Đâm ra buồn lạng thỉnh bao nả,
Rất mực thương yêu chồng làm trọng,
Làm chị phải thương em hoà thuận,
Làm em phải kính nghe lời chị,
- 580 Mới đúng người hiểu nghĩa văn chương.
Chồng con quý, song phương ân ái,

- Anh em tới thiết đãi rượu trà,
 Chồng con mình thực là đẹp mặt,
 Anh em có điều bức hãy khuyên,
- 585 Lúc đó người sẽ khen vợ khéo,
 Chồng nhận sắc quyền cao mừng rỡ.
 Chấm vợ chăm luôn thể hai người,
 Chớ nên chăm vợ trước, vợ sau
 Hai bên cùng thuận nhau mới phải.
- 590 Yêu gia đình ăn ở bình yên,
 Vợ lịch sự khôn ngoan đừng chửi,
 Dù vợ có rong ruổi không về,
 Nhìn thấy không vừa lòng hãy nói,
 Không thực thà chớ có mắng suông,
- 595 Chồng là người đàn ông có tiếng,
 Ăn ở cho cẩn trọng, người trông,
 Đáng nam nhi chớ hòng kém cỏi,
 Loạn nước lại loạn rồi phép vua,
 Con người về làm dâu, làm vợ,
- 600 Vợ chồng cùng ăn đời ở kiếp,
 Mồ miệng là lờm nguýt, vọt roi,
 Sống còn có anh em nội ngoại,
 Chớ lấy rồi làm hại đến mình,
 Có phép tắc triều đình ban bố,
- 605 Khi đầu lia khỏi cổ khôn tà,
 Chớ xấu bụng dọa nạt người ta,
 Khi đó khốn đến thân tội nặng,

- Ta khuyên khắp anh em con cháu,
 Người ta đến ba đời vẫn cáo,
 610 Ăn ở cho hợp đạo mới nên.

*
 * *

- Đoạn này khuyên nam nhi chớ lười,
 Chớ ham đi chơi bởi hát lượn,
 Việc cấy hái ruộng vườn bỏ muộn,
 Khi cha mẹ có muốn bảo ban,
 615 Bụng thăm vắng tục tần, chẳng chịu,
 Khi nào khốn thân kéo mới hay.
 Chớ ham mê chơi bởi hoa nguyệt,
 Đi rừng chớ vợ vết về không,
 Đâu có mình trâu mình lên đấy,
 620 Củi không ép đi lấy cũng quên,
 Về nhà lấy gì đun trên gác,
 Lửa tắt mới phơi phóng, kiếm mò,
 Anh em mắng chớ cho mà biết,
 Lúc lúc lại sang nhà lấy lửa,
 625 Người đồn đại xa gần xấu hổ.
 Làm người phải gắng gỏi mới nên,
 Chớ tham ngủ ngày trên hiên trước,
 Tháng năm việc vườn tược vội vàng,
 Đừng có ở nhà ngang chơi mãi,

- 630 Ất sẽ có bữa phải nằm sông,
 Đâu phải loài trâu chuồng ăn cỏ,
 Chớ ham đi lêu lổng chơi hoa,
 Năm tháng chẳng đợi ta rong ruổi,
 Việc nông tang cấy hái vừa xong,
 635 Tháng bảy mới chơi rong cùng bạn,
 Làm sao để có gạo đủ ăn,
 Làm việc chớ có cần nhàn nhã,
 Phú quý không lười nhác mới sang,
 Bút chép câu khuyên chàng để dạy,
 640 Khuyên hết cả trai gái thế gian.

*

* *

- Đoạn này khuyên em gái nữ nhi
 Phu xướng để vợ tùy mới phải,
 Chồng chê chớ có cãi thiết hơn,
 Liếc mắt rồi cười lờn là hết,
 645 Chớ mãi mê chơi riết mùa xuân,
 Cuộc đời thành ngu đần vụng dại,
 Một là lo nội ngoại việc nhà,
 Hai là việc ruộng vườn cấy hái,
 Chăm chồng chớ mắng cãi ông bà,
 650 Ba là dạy cả từng con ở,
 Làm người chớ móc mới tục tằn,
 Có món thì vụng ăn chẳng để,

- Không thích nghe bố mẹ chồng khuyên,
 Người đồn đại lan chuyện thành xấu,
- 655 Bố mẹ dạy nhanh nhẩu vâng lời,
 Chớ làm người bất nhân với họ.
 Khuyên hết thấy các ả tông phụ,
 Ghi nhớ điều làm dâu phải kính,
 Chớ có ham sự tính nguyệt hoa,
- 660 Khi chồng người vãng qua nhờ vả.
 Mong mọi người tất cả hãy nghe,
 Đường ăn chơi bỏ đi, vô ích,
 Một là lo lời nói cho thông,
 Anh em đến chơi chung mừng rỡ,
- 665 Đẹp mặt cả hai phía họ hàng,
 Sửa sang việc mùa màng cày cấy,
 Anh em đến đủ đầy để ăn,
 Chồng con được vui thắm trong dạ.
 Khuyên khắp cả mọi ả xinh tươi,
- 670 Chớ ham đi du hoa, thưởng nguyệt,
 Dạy cả từng mọi việc chơi xuân.
 Dâu phải tự giàu thân trọn kiếp,
 Lấy chồng chớ hoa nguyệt nói năng,
 Vợ chồng chớ chửi nhau nhục nhã,
- 675 Làm người chớ bậy bạ nói suông,
 Một là việc cơm canh sớm tối,
 Hai là lo vui vẻ trong nhà,
 Ba là việc ruộng vườn cùng bạn,
 Bốn là sẵn cơm rượu trong nhà,

- 680 Nằm là dẳng mâm bàn cơm nước,
Đàn bà phải biết lo trước tính sau,
Miệng thốt ra những câu tốt đẹp,
Người ta sẽ đồn việc khen hay,
Nếu người nào không ngay thi mắng,
- 685 Anh em đến thăm dẳng nhà ta,
Chẳng có gì bày ra thiết đãi,
Bạn bè mà vắng lại nửa đêm,
Vào ngủ trọ sa sầm nét mặt.
Bảo nhau làm rau mắm cho ngon,
- 690 Dù chẳng có gì ăn cũng thế,
Lúc anh em tìm đến chơi nhà,
Dù chẳng có rượu trà rau cỏ,
Cũng phải có chén muối bày ra,
Mời anh em vào ăn mới phải.
- 695 Nuôi cha mẹ, chăm đường ăn ở,
Kể nói được cơ nghiệp mẹ cha,
Mới xứng người lòng dạ thảo ngay,
Ngày sau có cửa ăn, sung sướng.
Chớ mãi chăm dung nhan, bạc bẽo,
- 700 Để cha mẹ được thấy nẻo nghĩ suy,
Rằng ta chẳng hề xấu mới hay,
Thành thạo đường vá may kim chỉ,
Mới rạng mặt khắp cả họ hàng,
Đàn bà chớ tham hoa ái sắc,
- 705 Biết chiều chồng, chồng chăm mới phải,
Chớ có bụng ham mãi bạn tình,

- Truyền lời các em xinh hãy hiểu,
 Trai gái hãy ghi dấu trong lòng,
 Khuyên bảo khắp mọi đường đủ cả,
- 710 Nếu mắt lòng đừng chê Pác đảo,
 Khuyên khắp cả trai gái, nữ nam,
 Chớ lười biếng chỉ ham ngủ lằm,
 Cứ mãi vui những bạn cùng mình,
 Ngày đêm rặt chùng chinh rong ruổi,
- 715 Không quan tâm đến mọi việc nhà,
 Nhà cửa phải tự chăm cho đẹp,
 Bạn tình mặc tan tác buồn thân,
 Mọi điều tự khắc sâu trong dạ,
 Có điều gì truyền cả cho người,
- 720 Dạy bảo hết mọi đường, mọi nhẽ,
 Người khôn thì suy lẽ nhớ ngay,
 Đã hết truyện Thái công đời trước,
 Dạy cho biết mọi việc trên đời,
 Đem hết truyện phỏng lời Pác đảo.

Ngày 15 tháng 3 năm Kỷ Sửu.
 Người chép truyện: Vương Hà Quý.

Tài liệu tham khảo

1. Đào Duy Anh: *Hán Việt từ điển*. Nxb. Minh Tân, 1931.
2. *Từ điển chữ Nôm Tây*. Hoàng Triều Ân chủ biên. Nxb. Khoa học xã hội, H, 2002.
3. Cung Khắc Lược: *Chữ Nôm Tây qua so sánh với chữ Nôm Việt*. Luận án PTS. Bản đánh máy.
4. Hoàng Văn Ma, Lục Văn Pảo, Hoàng Chí: *Từ điển Tây Nùng – Việt*. Nxb. Khoa học xã hội, H, 1974.
5. Hoàng Văn Ma, Lục Văn Pảo: *Từ điển Việt – Tây Nùng*. Nxb. Khoa học xã hội, H, 1984.
6. *Nùng thư*. VNb.155.
7. *Nùng thư*. VNb.159.
8. *Thông báo Hán Nôm học năm 2002*. Viện Nghiên cứu Hán Nôm. H, 2003.
9. *Từ nguyên*. Thương vụ ấn thư quán, Bắc Kinh, 1995.
10. Đặng Nghiêm Vạn, Lã Văn Lô: *Sơ lược giới thiệu các nhóm dân tộc Tây Nùng Thái ở Việt Nam*. Nxb. Khoa học xã hội.
11. *Văn hoá truyền thống Tây Nùng*. Nxb. Văn hoá dân tộc, H, 1974.

Phần IV

Nguyên bản chữ Nôm Tày

教訓傳。平敏珣春等。傳大公化降。即知悉。文房前章。
 扶拉希漢。子延。相。致黑沃然。致清。講。卅。飲。吏。經。通。道。節。
 狀。傳。時。決。動。清。玉。寸。少。年。的。親。嬰。財。今。事。例。知。當。
 寬。奇。自。三。則。五。帝。排。建。教。每。藝。云。正。明。國。係。初。奪。地。傳。
 帝。扶。五。寸。每。地。逾。悅。君。臣。則。而。自。有。道。火。慈。哥。子。孝。心。
 寬。功。德。道。權。標。敬。為。兄。弟。肩。仁。美。通。文。友。朋。哥。信。
 報。同。好。勉。業。保。肩。以。牧。陵。太。公。箭。肆。相。肩。都。是。傳。只。五。畜。
 各。世。間。月。主。界。
 高。權。均。以。左。敗。達。瓦。月。

大家傳孝悌
 人道難得天下萬民休重
 朱文防的腿、思制眉人心大德才良深得福有功
 達黑妖民各料量內許光那差著顯苦難來天教
 愛民如髮子在迎今海所寬仁許屢敗殘而民聲里
 亦後日之昌致快樂若昭訟暴惡邪奸其鬼民尾
 散了殘中石致叩岸地砲敵制妖國家天下榮敗惡
 惡遇害民寬人哥愛仁在字道喬姓望在迎來
 有得仁中孝美許美坤巧須以喬及宗親帝慈利主

才沐滄海祝壽如太山門分國家許是氣平安康日壽平安
改乃教忠臣道鯁羊汝事午西失名羊思少令配反希李
相連王希天下達跡迎休休承官希思思少令配反希李
王自也亂擾民奉達道尊臣改思思少令配反希李
肩五經別重忠臣得寸思討希天下希高字萬歲中
雖色所唱敬壯天下國家瓊賦科保肩用教希低辭
王曾東西安同
王何責

26

和
月行辭鬼神

鬼許盡母文章自然張黑事

登保傳致犯員違恩倍打如絲獲罪即冷配保牛過

迎坤朝使眷保傳保教累在致女教保隨本由致失

日有頃畫鬼黑牛坤積血無邪時風王都萬事

事其禁咒明尊致傳文章子云式杜許鬼寸高

走金銀把聖會學眉生男生女夫妻初聖頭

系經央尊致鳴邪意相思防上迴眩邪駛妹安致種破殘

華資嫩相走致簡因邪日郎腐也餘收致提保虛齋結尊

孩導引意家中衣許社迎似家長許
 嫁從夫順和天下似存者眉有翁
 男婦如媚初達眉夫要造人孩娶再用嫁男翁
 改乃教名福日氣冬得役優難轉
 百時教鄉鄰及處或得役本果本安眉役
 時婚姻初眉變傳代伴眉秋義傳
 把虛根系改似小人下賤意賄自
 亦會壬戌伏介
 美凌百時及前完會自吹以解

36
 順情思為喜
 今似保迎無事、昭福許順受對相、
 百敗似染、奸惡非適、眉從外車、
 對根連、
 望今料不儀初、思小大、
 草不人眉、外系貧望、情負色根、
 來思小保、思界自、
 遠望西東、
 不來愁心、
 凌車倍伴、
 保庫、
 兔

役駟車也。遂空。吁。自殊角庄。床。因。累。累。車。無。意。同。
 道。哥。千。里。黑。湯。不。知。道。近。鄰。不。入。皮。以。應。家。杜。惠。為。晏。
 5 駟。役。駛。低。杜。量。自。然。字。然。丙。保。名。以。單。皮。以。哥。以。訟。
 改。乃。教。奮。財。強。遵。奮。撲。養。了。哥。以。訟。奉。曾。宗。親。快。樂。
 4a 某。改。忌。奸。惡。駟。車。奮。係。尊。卡。地。許。屢。難。得。年。後。變。幼。
 捐。以。以。許。高。衣。先。退。形。的。哥。仍。剛。低。葉。霸。球。訟。中。知。色。
 字。妹。指。尸。丙。去。以。駟。奮。繼。未。闊。氣。夏。眉。外。且。有。妹。介。空。
 上。子。以。是。明。意。日。員。外。紀。珍。充。在。庄。諸。道。具。見。金。

46

勢備殊等題角

重明秋財勤轉張有社事島

卡爾沃等外連縣敬為媽那曾奔蝶隨些眉奇眉年番
 禿破初義道上殺保亦免係米村巧首義捕張柯已事保
 欣那免故怒寬係登秋攝攝物為丙凌絕敗屋席燒小
 石相秋達許池飲萬事眉相陵料葉眉外里保才保
 陵明卡共眉相車奔那免眉眉貼外在亦達吏切慧如首
 數免黑漁愁坤身歌以那不在訟殺証受許民愛卿鄰
 蒙許社訟似迎祖深那罕奔嘆起麻弄甚爭端證似造

杭免保帝教帝高欺免臥恍誓自棄棄看陳貪壽
 口與初局制神像尸傳迹務得期限爾爾然如封踊
 山也朱惠事伯其深習相此樣小亦耕因福怡仍肩孩
 卡提無福小狂教討學共承尸每或世間平是貽統荒
 保子貪爭而不富不榮細許免都望送百人無山無岳
 初更改似榮差誤今配榮等刀貽估額度貽接如貽界
 初更者存迹海地保迎連奇句不入每隔日昇養客不
 自養客昇客即事與以事力似

冥苦力尋存醜
 也改察尸海新創自代眉仁尋系
 帝祇在帝差平安然全改刀似曉原通於眉秋惠車
 順意順改似者惡惡分明所看惠爭細釐和欺免倍自
 打邊軒昇延朝和軒也越秋越下界記與無驗禍不侵
 56 千及身分秋心連八差安系軍改軒却卜力似探刺張軒外
 眈眈朝帝放也記存惠越每地四方為免担白日素皮刻
 改乃教里醜沃年初眉系簇高致語醜醜昇等諸領悅
 連五役家邦保論望醜許都巡昇退系惠望無回無

意酒八姓初查告臥。能酒界敗身。蘇連連以無情過。
 及今配酒車係受酒八罪言。無能酒那曾親生。
 獨孤敗臥內許充高低。等甚貧互媚。馬埃遇對強番。
 行過唐無子。等傾忱配者。有能臥自奇。下身自吉。號。
 媚臥屢媒。奔運免黑。過帝干悔。不及三思。等頌。句。查。
 人貪財。初未眉。社惠。款初。吾人生。而百計。了。某。身。資。
 食而亡。走。隨。領。弱。貧。望。莫。充。增。太。公。苟。肉。又。沃。寄。
 人。長。記。者。領。

66

行手區信則更
 然黑然容安簡華
 意似亦認泥顯腿
 似以許更幼引討莫丁保都迷連泰迥親族鬼面紹
 泥似系非理等堂討介保改用改顯次崎鬼自道
 色八系惠杜意似以坤原息不过本那離守分愁高氏系
 後界討帝貼倍保霸歪分興野轉更苦欺更美歸保
 宛意纤夸帝飲連坤免飲并吳坤田堂敗似系吮纤貼埃

聚免保清間迎民敗似少許歸左虎墨是客全福左迎何
 迎竹杀人而死敗似少許思良似勝係本為眉役
 湯相保終財里前虧敗殺國家遠安系非唐皮如伴
 前萬事少思良謹矜敗似平本懶羞花有似不傷并宮
 各傷根訛力華惠床殺瑞如殺界都你敗似菜無情保
 德似存迎似辛步酬平奇朴和醜討根相殺界相凌都倒忌
 保似眉效如赤那免迎醜車湯命偶結曾下廷世間安
 才个處美許登
 大守道君子連出以公集下配

紀帝欣得幼赤瑞封自然似存配
 賜壽祝壽許榮花几
 我多行臥眉福眉名句豈非里物
 在寸心仁得似河過於
 五放親保帝道無道民
 好辭駐曉如免將丘帝系春神老
 在傳眉高許都令女壽殺妙是朕
 奪運甚速甚界
 似頃親界氣名氣用與如更小運
 賜低朕似界界防
 後多所似狀倍什似无動奪心
 今配累盛倍可也
 好排違尊今伸寸意似在帝敬為保
 咬庄似內高氏

事莫如兔从亦以易為改以所忌豐新別生此茶葉
臘配邦坤連許迎坤別害穢器許迎穢人易茶改臥敗門
抗背坤穢奪運轉生和配既許平心禿退教寸曾的內圖
7 國家祖乃生和帝並道通我尊天苑後生
改教媛安強重奪媛咄寸忌事熟導辭群每以云聖教訓

月娘通稱客興
 一、唐車車未產傷前役時
 章別樂吹花許亮百臥存眉歟望靜言別謹吹臥會
 則姓許安需腰達祥光許客每養意別黑言花
 芽出更堪每養良唐外重有清許未客未汪慧躬
 醜那海乃大擊過奇生朝史詩孩奴女保產臥坤會
 隻今初只訟通政務概亮百臥左帝存沃慧歸老
 貧里低出接櫻面介進了不蒙簡膝垂地崇保漢客
 亦庄林覺其車良帝如得錄無數客亦在慧編車

松鏐³⁷⁸ 和馬紅巾去伏燔³⁷⁹ 叩及教北軍³⁸⁰ 嚴³⁸¹ 封³⁸² 呈保會凌介³⁸³ 不
信³⁸⁴ 糠³⁸⁵ 入³⁸⁶ 炊³⁸⁷ 過³⁸⁸ 以³⁸⁹ 非³⁹⁰ 客³⁹¹ 辱³⁹² 朝會都保³⁹³ 信³⁹⁴ 自³⁹⁵ 關³⁹⁶ 外³⁹⁷ 敗³⁹⁸ 象³⁹⁹ 意⁴⁰⁰ 虛⁴⁰¹
客⁴⁰² 哥⁴⁰³ 朝⁴⁰⁴ 刀⁴⁰⁵ 搔⁴⁰⁶ 醜⁴⁰⁷ 虎⁴⁰⁸ 嬉⁴⁰⁹ 樂⁴¹⁰ 外⁴¹¹ 强⁴¹² 醜⁴¹³ 車⁴¹⁴ 醜⁴¹⁵ 那⁴¹⁶ 馱⁴¹⁷ 馱⁴¹⁸ 哥⁴¹⁹ 刺⁴²⁰
奴⁴²¹ 埃⁴²² 杀⁴²³ 忌⁴²⁴ 忌⁴²⁵ 敗⁴²⁶ 間⁴²⁷ 貪⁴²⁸ 業⁴²⁹ 傳⁴³⁰ 變⁴³¹ 媛⁴³² 保⁴³³ 尊⁴³⁴ 保⁴³⁵ 哥⁴³⁶ 財⁴³⁷ 查⁴³⁸ 哥⁴³⁹ 媛⁴⁴⁰
那⁴⁴¹ 媛⁴⁴² 生⁴⁴³ 敗⁴⁴⁴ 堅⁴⁴⁵ 其⁴⁴⁶ 青⁴⁴⁷ 情⁴⁴⁸ 每⁴⁴⁹ 陌⁴⁵⁰ 宜⁴⁵¹ 每⁴⁵² 舍⁴⁵³ 哥⁴⁵⁴ 等⁴⁵⁵ 如⁴⁵⁶ 尊⁴⁵⁷ 自然⁴⁵⁸ 孤⁴⁵⁹
黑⁴⁶⁰ 過⁴⁶¹ 存⁴⁶² 哥⁴⁶³ 媛⁴⁶⁴ 奴⁴⁶⁵ 保⁴⁶⁶ 帝⁴⁶⁷ 宜⁴⁶⁸ 舍⁴⁶⁹ 魁⁴⁷⁰ 欣⁴⁷¹ 皮⁴⁷² 雪⁴⁷³ 其⁴⁷⁴ 尊⁴⁷⁵ 尊⁴⁷⁶ 為⁴⁷⁷ 習⁴⁷⁸
情⁴⁷⁹ 玉⁴⁸⁰ 仍⁴⁸¹ 意⁴⁸² 許⁴⁸³ 依⁴⁸⁴ 還⁴⁸⁵ 哥⁴⁸⁶ 爐⁴⁸⁷ 魚⁴⁸⁸ 和⁴⁸⁹ 醜⁴⁹⁰ 冬⁴⁹¹ 哥⁴⁹² 後⁴⁹³ 心⁴⁹⁴ 和⁴⁹⁵ 許⁴⁹⁶
人⁴⁹⁷ 是⁴⁹⁸ 口⁴⁹⁹ 念⁵⁰⁰ 累⁵⁰¹ 自⁵⁰² 收⁵⁰³ 銀⁵⁰⁴ 許⁵⁰⁵ 割⁵⁰⁶ 樂⁵⁰⁷ 拾⁵⁰⁸ 分⁵⁰⁹ 勿⁵¹⁰ 移⁵¹¹ 財⁵¹² 戶⁵¹³

26
 始明通句意行
 長廟導引導引和中房敗似意許
 矮庄精導致敗海望生亭左辺縁如取千班正厄燒
 魚部洞實物添野用禿髡禿粒及禿名禿下敗範添粒
 祿大堂敗燒魚兼注付倍和勝許禿透劫加離燒不
 魯野更時腰肉系却念下頗欺免保禿他透百望更透
 節休許倍倍伴朝連通醜虎敗似禽唐忠許公似望似
 存惠每休敗似系部滿制花日祿總祀望那欺免
 倍存奇低保敗似少許醜訟劇審了惠取行保雜欺

100
 免朝連受奢媛肩扶保懷提哀萬拜似里豁牛
 求打執如每啟平如打祖宗几祥太公初教啟
 角唐中業介必算免士聖買初代洋達亦今配保名
 訖色水後娶都日界退生古許帝制將禁羊惠制
 海阿何年自女受男对倍歌和得又和对歌燒
 保更燒对城葉亦殺黑恩信摩倍敗都保都駐送
 措樂吏化負去看醜槽吏眉綬客料本去自小惠
 史一島系差已駐飲貳吏倍署低介界以姑希

106

昇融發作懷赤、
 醜車、人伴肩、祀祀懷、
 渴、⁴⁵⁰ 群、⁴⁵⁰ 雞、⁴⁵⁰ 民、⁴⁵⁰ 角、⁴⁵⁰ 保、⁴⁵⁰ 離、⁴⁵⁰ 似、⁴⁵⁰ 敗、⁴⁵⁰ 步、⁴⁵⁰ 高、⁴⁵⁰ 低、⁴⁵⁰ 伴、⁴⁵⁰ 別、⁴⁵⁰ 傷、⁴⁵⁰ 殺、⁴⁵⁰ 尋、⁴⁵⁰ 其、⁴⁵⁰ 役、⁴⁵⁰ 中、⁴⁵⁰ 司、⁴⁵⁰
 拘、⁴⁵⁰ 号、⁴⁵⁰ 他、⁴⁵⁰ 自、⁴⁵⁰ 飲、⁴⁵⁰ 色、⁴⁵⁰ 日、⁴⁵⁰ 外、⁴⁵⁰ 叮、⁴⁵⁰ 寸、⁴⁵⁰ 每、⁴⁵⁰ 事、⁴⁵⁰ 高、⁴⁵⁰ 低、⁴⁵⁰ 若、⁴⁵⁰ 人、⁴⁵⁰ 急、⁴⁵⁰ 茶、⁴⁵⁰ 凌、⁴⁵⁰ 百、⁴⁵⁰ 教、⁴⁵⁰ 奇、⁴⁵⁰
 寸、⁴⁵⁰ 曾、⁴⁵⁰ 惜、⁴⁵⁰ 貌、⁴⁵⁰ 娶、⁴⁵⁰ 財、⁴⁵⁰ 敗、⁴⁵⁰ 役、⁴⁵⁰ 敗、⁴⁵⁰ 許、⁴⁵⁰ 宋、⁴⁵⁰ 中、⁴⁵⁰ 座、⁴⁵⁰ 群、⁴⁵⁰ 必、⁴⁵⁰ 吏、⁴⁵⁰ 群、⁴⁵⁰ 那、⁴⁵⁰ 左、⁴⁵⁰ 祇、⁴⁵⁰ 章、⁴⁵⁰ 習、⁴⁵⁰ 庄、⁴⁵⁰
 帝、⁴⁵⁰ 惠、⁴⁵⁰ 封、⁴⁵⁰ 孩、⁴⁵⁰ 妹、⁴⁵⁰ 婆、⁴⁵⁰ 系、⁴⁵⁰ 桐、⁴⁵⁰ 常、⁴⁵⁰ 秉、⁴⁵⁰ 導、⁴⁵⁰ 心、⁴⁵⁰ 禿、⁴⁵⁰ 漢、⁴⁵⁰ 女、⁴⁵⁰ 表、⁴⁵⁰ 別、⁴⁵⁰ 謹、⁴⁵⁰ 敗、⁴⁵⁰ 休、⁴⁵⁰
 考、⁴⁵⁰ 會、⁴⁵⁰ 姓、⁴⁵⁰ 許、⁴⁵⁰ 低、⁴⁵⁰ 唐、⁴⁵⁰ 出、⁴⁵⁰ 共、⁴⁵⁰ 妻、⁴⁵⁰ 惠、⁴⁵⁰ 保、⁴⁵⁰ 少、⁴⁵⁰
 王、⁴⁵⁰ 何、⁴⁵⁰ 顯、⁴⁵⁰ 字、⁴⁵⁰
 改、⁴⁵⁰ 乃、⁴⁵⁰ 教、⁴⁵⁰ 皮、⁴⁵⁰ 以、⁴⁵⁰ 同、⁴⁵⁰ 生、⁴⁵⁰ 初、⁴⁵⁰ 建、⁴⁵⁰ 眉、⁴⁵⁰ 工、⁴⁵⁰ 情、⁴⁵⁰ 兄、⁴⁵⁰ 弟、⁴⁵⁰ 萬、⁴⁵⁰ 事、⁴⁵⁰ 默、⁴⁵⁰ 爺、⁴⁵⁰ 妹、⁴⁵⁰ 入、⁴⁵⁰ 交、⁴⁵⁰ 及、⁴⁵⁰ 其、⁴⁵⁰ 那、⁴⁵⁰

11a

鮮媚皮時、似其非顯馬懷善、在帝臺、長章、清閑、
 臥臥、按、膝、節、低、疑、皮、如、伶、柔、永、初、聖、顯、傳、肩、未、皮、如、
 如、信、辱、行、用、夫、媚、如、柔、與、歡、那、已、自、吏、眉、已、替、平、
 出、能、許、順、初、高、氏、柔、次、惡、平、潤、至、切、若、苟、皮、已、殺、家、
 中、皮、以、會、應、根、陽、色、左、敘、尸、肘、連、其、自、然、連、迎、聚、然、丙、
 若、奇、役、陳、養、保、車、助、昨、日、相、思、在、路、數、材、天、惡、役、閉、
 柔、男、充、此、中、家、許、皮、在、迎、道、仁、義、同、生、飲、敬、為、喻、打、
 日、上、重、眉、外、望、
 小、車、柔、敗、敵、惠、柔、

146
 皮如洞生皮乎也先為父今去如保妥會馬
 諸保馬堂系和皮農許順和眉仁腰奇皮都坐禮
 苦低缺安鏢兩梁骨肉而變了順書改取許妥
 復高氣系慧亟今領墨上幾要并為徒百未斯老
 皮農財急低駛默皮如男甥奔珠開雷宋其
 此得會讀介切苦野奔新界帝波彭增等代波及系
 惠手則為近馭奔分新頭界平安世類近南唐介个
 以去急保難差訛壹界放隨芸翁錄登步教在几

12a

鄉鄰、三男敬宗親皮如吹、臥系之訟、與去朝連、過分初
錐腫、敗散系配謂亂言、影保放、了希配者、系冠言高
做叻款欺免、陌反設、婦羅也說、哥午望養干耳受
如冬摩急、恐敗外哥會、金介陵等、思咀末今配者一
言哥說過切車、欺免、店我赤禿罪、因累毛今配坤
查令係眉某禿超、娶穉介妒料、許都海事介屏慧愛
忌無事弟、今降百來、收伙兼配、秋透者、銘舞似自
可申、錢示島、弟飲系配、係翅前抗罪易官

假乃教夫絹夫婦系打絹款汪月為事絹安中家討店
 皮以赤和縷拉望夫媚直音情系打厭登哥會子
 126 會酒子縷為許似燈明那縷絹致系打隨雲保亮免
 亦用幼貼幼亦敗秋妒家正管庫介頂高等德款款保
 帝打奧阿委款從中家年長系縷保帝配其夫食上
 陣過於十分映臥系坤字在抵代初建款惠許別取有
 綢款月來春眉倒幼終臥膝望縷容保帝打外夫幼

13a

捐鄉赤慮敗役、所都許登經介、集集、強強、免免、唐唐、
 各、手、捐、告、里、悉、似、儘、打、捐、打、白、捐、許、陳、冬、捐、
 庄、平、急、恐、方、殊、谷、集、強、外、通、似、味、集、敗、馬、為、屢、會、捐、
 幼、終、捐、扶、復、聖、賢、教、許、查、這、間、煩、病、庄、平、安、登、且、捐、財、
 初、來、馬、迎、弄、殊、要、幼、來、夫、李、呵、教、通、好、叩、兩、那、款、款、以、
 存、社、勞、操、係、充、今、歌、夫、教、扶、中、家、集、核、和、時、弄、夫、
 訟、男、幼、充、天、用、齊、生、初、眉、惠、金、集、之、子、出、愁、能、
 未、以、過、點、千、萬、易、夫、哥、事、事、重、重、皮、其、夫、事、順、

136

根欣禿教道道皮在子似登姜又青早夫秋教
 方恩愛皮以布說代醜茶在帝種解得夫秋皮妙
 宋縣流會博那免似在過妻賢齋齋獨受勒高
 權帝臥色絹色登似許彈彈意色絲咩絲陵必內
 許願根在諸要為罈里油平幾霜厝爭神願茶打
 西免眉秋魯保赤竟都保禿此對和保受藥茶打
 打秋夫罈取齋財眉有茶呼與許謹祇都茶齋楊茶
 乃幸紉亂國及亂答法制秋似赤收此要女子夫絹

14a

茶 習 媚 寵 光 如 自 食 仍 有 法 朝 廷 命 斷 過 辭
 坤 類 繁 思 意 可 憐 報 謝 神 渴 神 罪 重 累 教
 寸 收 以 扶 海 人 幸 二 代 有 如 告 聖 許 中 道 往 迎
 假 乃 教 男 兒 茶 願 茶 意 貪 累 本 則 說 以 桑 枝 保 留
 速 考 貪 殊 自 嚙 竹 色 今 休 鞠 宜 金 舞 保 期 欺 免
 神 組 命 左 依 茶 希 少 貪 息 缺 月 思 東 茶 廠 歸 康 毅
 空 自 居 外 眼 惠 以 戒 世 忌 保 世 則 林 康 清 印 外 姓 三

146
 各各為答左入我惠車皮似剝打狝許竟我子并
 各幻錫以存次惠如迎酬收似許理理空迎茶惠貪
 幸身毒解現五殺倍煩危脂茶惠顯華家無事止
 自飲色不華教空自迎輔張望芽茶貪惠飲尊制花
 舞翳保且并現毒農桑朝足緣起銀現
 時結收其歸知都里嚴殺累茶
 數主抵爭劑句教男臥許勤立
 假乃教以阿女見夫昌罪婦隨在集夫領茶祖百討

夫烈影免連遁討賊茶其貪欺舉討永生出迎頌
 臥屈夷虛器役內劉中象登器役賊脂務接色
 夫茶惠打罵哉三零色魯東族外賊似茶和角劫
 率帝外希黑望保且免保棄而親以明倍存沃
 惠吸迎醜而錄內連字左更茶吸似不仁而終勸隨
 各以何邪夫十萬罪敗解介教茶其貪事情月花
 夫似希往支殺莊約士耶勸每國介醜唐秋罪承
 口無京壹器聲言諸背通皮細希這孫市棚知那

156

曾登石隨些所賦役殊留帝璽皮如朝衣累里
 都夫又默諸結相思御五寸皮裡陽我茶貪惠連
 花面月教寸曾每枝秋春空弓自霸屏曾代敗為茶
 惠配月花夫媚垣學野諸打敗似茶齋奇道欲壹
 器役妻能官各些些作映樂中家三器役深留對倍
 弱器產和醜家山五器帖爐盤宮各樣要宏別
 樂戶司今寄及今卧快樂似愁些知呵敗低若尔
 出保能器打皮裡赤旧座家山保眉亦爐盤說

166

要得介諸尸起就...
 吁寸曾精胞受財...
 希...
 樂...
 吁...
 許...
 弟...
 教...

(19)

已丑年三月拾五...
 少...
 守...

TOẠNG TƯỜNG

Trần Thu Hường

Giới thiệu - Phiên âm - Dịch nghĩa - Chú giải

Lưu Đình Tăng

Hiệu đính

Phần I

TÌM HIỂU ĐÔI NÉT TRUYỆN THƠ NÔM TÂY NÙNG TOỌNG TƯƠNG

Tiếng Tây phát âm là Toọng Tương, là một tác phẩm rất quen thuộc với đồng bào dân tộc Tây, nhất là ở các tỉnh: Cao Bằng, Bắc Cạn, Lạng Sơn... Toọng Tương là nhân vật chính trong truyện và cũng được lấy làm tên sách. Truyện có nội dung lành mạnh, chứa đựng tình cảm, tư tưởng đạo đức truyền thống của nhân dân lao động. Truyện đề cao những nhân vật có nghĩa khí cao cả, có tinh thần đấu tranh cho sự công bằng của xã hội. Phê phán những thói hư tật xấu, tính gian tà, ca ngợi lòng chính nghĩa. Vì vậy truyện được nhiều người ghi chép, giữ gìn và truyền lại cho đến ngày nay.

1. Về tác giả, niên đại tác phẩm

Một đặc điểm đáng chú ý nhất là hầu hết các truyện thơ Nôm Tây đều khuyết danh và không ghi niên đại xuất xứ. Truyện *Toọng Tương* là một trong những tác phẩm như vậy.

2. Về văn bản tác phẩm

Tác phẩm *Toạng Tương* - Hiện nay trong kho sách của Viện Nghiên cứu Hán Nôm chỉ có một bản duy nhất, ký hiệu VNV.605, khổ 22 x 20, tờ đầu văn bản và tờ cuối văn bản có đóng con dấu hình chữ nhật của Thư viện, tờ đầu văn bản có ghi ký hiệu NV.90, đây là ký hiệu cũ. Tờ lót đầu và tờ lót cuối của văn bản có viết chữ, nhưng nội dung không thuộc nội dung của văn bản, Từng câu thơ trong văn bản đã được chấm câu bằng mực đỏ. Văn bản tổng cộng gồm 30 trang, chữ viết tay khá đẹp, rõ ràng, dễ đọc, trong văn bản có xen nhiều chữ Hán và chữ Nôm Việt. Toàn bộ tác phẩm gồm 805 câu thơ, được viết theo thể thất ngôn trường thiên. Truyện thơ này ban đầu được ghi lại bằng chữ Nôm, từ đó lưu truyền rộng khắp trong mọi tầng lớp nhân dân lao động, thậm chí đến mức thuộc lòng, trở thành văn học truyền miệng, truyền từ người này sang người khác, từ địa phương này sang địa phương khác, từ đời này sang đời khác. Thấy nội dung truyện hay, những người biết chữ sao chép lại để lưu truyền, hoặc để ngâm nga trong lúc nhàn rỗi và được lưu truyền cho đến ngày nay. Nhưng vì qua nhiều tay, nhiều tháng năm, sao chép nên truyện *Toạng Tương* cũng như nhiều truyện khác cũng không tránh được sự "tam sao thất bản".

Ngôn ngữ văn tự sử dụng trong tác phẩm *Toạng Tương* là ngôn ngữ Tày, xen lẫn ngôn ngữ Hán và Nôm Việt.

3. Về thể loại

Tác phẩm thuộc thể loại truyện thơ, với hình thức là thơ thất ngôn trường thiên (truyện thơ dài, trong đó mỗi câu 7

chữ). Chữ thứ bảy của câu trên vần với chữ thứ năm của câu dưới. Tác phẩm *Toạng Tương* là một truyện thơ khá dài, được viết dựa trên cốt truyện lịch sử của Trung Quốc, với những nhân vật, địa danh lịch sử, xen lẫn một chút thần thoại hoá. Kết cấu truyện thơ đơn giản, giàu tính dân gian. Nhiều câu trong tác phẩm được viết bằng những lời thơ mộc mạc, khiến cho người đọc cảm thấy câu thơ không được mượt mà, trau chuốt:

Tác phẩm *Toạng Tương* là một truyện thơ Nôm có kết cấu đơn giản, giàu tính dân gian, nên tác phẩm được quảng đại quần chúng dân tộc Tày xưa nay yêu thích.

4 - Nội dung và giá trị tác phẩm

Tác phẩm xây dựng có nhân vật chính diện (như nhân vật *Toạng Tương*), phản diện (như nhân vật *Lã Hậu*). Mở đầu tác phẩm kể về thời Sở, Hán tranh giành đất nước. Các quân thần của hai nước như: Hàn Tín, Trương Lương, Tiêu Hà, Hứa Phụng, Anh Bố... tranh giành quyền lực, mưu sát lẫn nhau. Vua quan thì mưu bày giết tướng hiền ở mọi nơi, hồn vía xuống nơi âm phủ. Nhà Hán làm tờ trình cáo kiện âm ti kêu oan cho người đã chết, nhưng Diêm vương thì để án lưu lại đợi đủ bốn trăm năm mới xét. Sau khi vua Hán băng hà, hồn ngự xuống nơi âm phủ, linh hồn các quân thần được gặp lại nhau. *Lã Hậu* còn sống nắm quyền, với lòng dạ độc ác *Lã Hậu* đã âm mưu giết hại quân thần, giết *Lưu Ân* và *Thích Cơ*. Hồn hai mẹ con về nơi hạ giới, được gặp hồn vua Hán và tâu hết mọi lời. *Lã Hậu* độc ác, vận đời đang đồ thì bị trời giáng hoạ, bị bệnh nặng, nằm mơ thấy hồn ba người hiện hình đòi tội, như: *Thích Cơ* biến thành quạ vào mổ, *Lưu Ân* biến thành

chó vào cấn, Hàn Tín dương cung tên nhắm bắn. Khi ấy Lã Hậu thấy được tội lỗi của mình đã làm hại cho bao nhiêu người. Sau một tháng Lã Hậu chết, hồn phách lại xuống nơi âm phủ, nhưng Diêm vương còn lưu án lại chờ đủ bốn trăm năm mới xét. Ngọc hoàng thấy bản tâu chồn dưới, sai Kim Tinh xuống báo Diêm vương giao quyền cho Toạ Tượng xét kiện. Cuối cùng Toạ Tượng là người đứng ra xử kiện cho các oan hồn ở nơi âm phủ.

Phản một: Tác phẩm giới thiệu về tiểu sử, lai lịch của nhân vật Toạ Tượng. Một nhân vật tượng trưng (không có thật), đại biểu cho lớp người chân chính đứng về phía nhân dân lao động, lên án xã hội đương thời. Toạ Tượng là một nhân vật tài trí, hiểu rõ thi phú văn chương, thiên văn, địa lý, hiểu thông lẽ nghĩa. Hiểu rõ hết cả thời thế thịnh suy, biết sự chuyển vận của trời đất như lòng bàn tay, biết thể gian, âm phủ, biết cả cõi trời. Đứng trước những bất công tàn bạo của xã hội, Toạ Tượng cảm thấy rất bất bình với thời đại:

Chàng trách vua, đất trời thời bấy
 Chê Diêm vương bắt minh mờ ám
 Người kiện cáo lưu án không xem
 Nơi đâu cũng tham của giàu sang
 Lưu án hàng mấy năm không xét
 Không tiền là không khám không tra
 Có tiền ắt khám tra thượng lý
 Nói xong liền tức khắc viết thư
 Chê thập điện chê vua chê trời
 Tự nhiên vua Long quân biết đến
 Liền sai sứ đến bắt không tha ...
 Toạ tượng liền lo âu khôn xiết

Thị Nhậm ôm cổ chồng thảm khóc
 Lệnh sai đi vào ngục cùm chân
 Tra xét đủ ba mùa sẽ liệu ...
 Kim Tinh thấy con cô oan trái
 Viết bản tâu gửi tới Ngọc hoàng
 Tấu trình việc Diêm đường âm ty
 Diêm vương liền rời vị nhường ngôi
 Ngai vàng vua giao cho Toạng Tương
 Khi đó nàng lên ngai phụng trị.

Phần hai: Nói về chuyện Toạng Tương xử án:

Thứ nhất án Tề vương Hàn Tín
 Thứ hai án Lương vương Bành Việt
 Thứ ba án Anh Bố Cửu Giang
 Thứ tư đòi đến án Đinh Công
 Thứ năm đòi đến án Thích Cơ
 Thứ sáu án Hạng Vũ đòi tra
 Thứ bảy là phân luận tội cho các án
 oan hồn ở nơi âm phủ.

Sau khi luận xét các án âm vong, Toạng Tương ngênh
 tờ biểu danh tâu lên Ngọc hoàng. Đức vua phán khen nhân
 tài Toạng Tương, bèn sai Kim Tinh xuống bảo Diêm vương
 cho Toạng Tương hoàn hồn sống lại. Vua phán truyền sắc
 lệnh Hoàng gia, tiễn Toạng Tương đi về thượng giới. Khi đó
 quan Toạng Tương sống lại. Vợ chồng Toạng Tương - Thị
 Nhậm lại được hội tiệc kết duyên. Mong trường thọ bách niên
 an nhàn. Thời gian vợ chồng Toạng Tương gặp nhau chưa
 đầy một năm thì chàng lại thác xuống âm ti hóa xác. Thị
 Nhậm khóc âm ỉ đất trời. Đêm ngày khóc liên thanh không

dứt. Nghĩ việc thất cổ chết theo chồng. Hồn cũng xuống suối vàng Diên La. Kiếp trước khổ kiếp này song toàn.

Tác phẩm *Toạng Tương* là một loại truyện thơ, nhưng có cốt truyện mạch lạc, rõ ràng, có nhân vật chính diện và nhân vật phản diện. Tuy các nhân vật chưa được miêu tả đến mức điển hình, nhưng cũng đã phân biệt được cá tính của từng lớp người. Tác phẩm có tên nước, tên nhân vật, có lai lịch cụ thể, mặc dù chưa hẳn là hoàn toàn chuẩn xác về thời gian, tình tiết câu truyện, hoặc thể như *Toạng Tương* là ai? Điều chính ở đây là, thông qua tác phẩm, tác giả muốn miêu tả hiện thực xã hội đương thời, vừa xây dựng ước mơ hoài bão, tính công bằng xã hội và hạnh phúc của con người mà *Toạng Tương* là con người đại biểu. Nội dung của tác phẩm nổi lên chủ đề "ở hiền gặp lành, ở ác sẽ gặp ác, chính nghĩa thắng phi nghĩa, nhân nghĩa thắng bạo tàn". Tác phẩm đề cao và ca ngợi những nhân vật chính diện, có phẩm chất đạo đức (như nhân vật *Toạng Tương*), phê phán đã kích hoặc trừng trị những nhân vật phản diện, bọn cường quyền ác bá, vua quan tàn bạo (như nhân vật *Lã Hậu*).

Tư tưởng của tác phẩm cũng là tư tưởng của đồng bào Tày nói riêng, cũng như của đại gia đình các dân tộc Việt Nam nói chung. Mặc dù còn có những mặt hạn chế nhất định, nhưng truyện thơ *Nôm Tày Toạng Tương* từ lâu vẫn được lưu truyền rộng rãi trong đồng bào các dân tộc Tày.

Phần II
Phiên âm tiếng Tày

TOỌNG TƯƠNG

[tr.365]*

*Phụng tự đầu Binh Thân chính đán
Bút chép tời rườn Hán Toọng Tương
Sở Hán thời lượng vương cheng quốc
Hạng Vụ bầu dủng chước Phạm Tăng*

5 *Cây mạnh mộ lực nâng anh hùng
Cây lượng mục tròng đồng hào quang
Vần lãg thúc Ô Giang tử vận
Hán đế dủng thân cận yêu cần
Long nhan mi dủng nhân tam kiệt*

10 *Ấn mao đường lập nghiệp vi vương
Hàn Tín cấp Tương Lương Tiêu Há
Bố Việt cụng chức cả tướng slang
Mưu chước phả Hàm Dương nước Tấn
Kim vàng pát dủng thần mưu ngôn*

* Chữ số trong [] là trang nguyên bản chữ Nôm Tày của tác phẩm.

- 15 *Hàn Tín cấp Tương Lương Tiêu Há*
Lập nghiệp an thiên hạ qui mô
Năng tổng khoả như lưu chi chủ
Khoát đạt, khiêm, đại độ khoan nhân
Văn lãng liễn hết pên đế nghiệp
- 20 *Mặc Tiêu Hà luận việc văn chương*
Pừa mển au Tương Lương nước Hàn
Mà rập đuổi Hán hoàng Lưu vương
Mừa tức tận Hàm Dương tuyệt tán
Phù rập đuổi vua Hán qui mô
- 25 *Mùng tẻ hết khỏi vua nguyên toàn*
Đầy hưởng lộc lưu tuyển lục lan
Phù hộ tứ pên quan hậu đại
Bấu ngờ nộc ca hỷ cò rì
- [tr.366]**
[Tr.Kin]¹ im lại bấu mi cạ im
- 30 *Cậy phú quý một mình ích hây*
Liễn oóc toọng xiên tây tình phụ
Vua phán cảm phụ nự tróc thôi
Mưu pài khả mọi nơi tướng hiển
Bấu chữ thâng thể nguyện văn xưa
- 35 *Tĩnh Lã Hậu dụ mùa liễn khả*
Âm mưu bấu xam cạ thần liêu
Khoăn hồn lỏng tu liêu slip điện
Hán tạng liễn cáo kiện âm ty:

1. *Kin*: những chữ để trong [] là do nguyên bản bị rách, mất chữ, chúng tôi thêm vào cho rõ nghĩa.

"Rườn Hán slí pác pi đầu các

40 Chằng pừa đây slam pác cái keng
Nhằng slieu pác nâng them chằng mạn"
Diêm vương nhằng lưu án au sle
Thà đo slí pác pi chằng đoán.
Văn lãg thâng vua Hán thâng Tây

45 Linh hồn ngự lỏng pây âm phủ
Quân thần cụng hội ngự hãn căn
Tả Lã Hậu bường lãg cai quyền
Khả Lưu Án tăng liễn Thích Cơ
Khoăn mè lục lỏng mùa hạ tỉ

50 Khẩu tấu vua Hán đế mọi cảm.
Vua Hán bầu ngờ rằng pjết toạng
Hán Tín khẩu tấu roạng nả vua
Phán cạ [slự nấy vua]² hác lượng
Bầu ngộ cạ slư dựng hấu cầu

55 Slam khoăn đầy cảm vua và hiện
Liên pjển [hoá]³ thâng điện Đông cung
Lã Hậu bân liên thâng slổ minh
Đang nằng pên trọng bệnh xiết xa

[tr.367]

Phãn slam cần khẩu mà hiện hình

60 Lã Hậu nòn một mình thâm hoa
Thích cơ pjển hết ca khẩu xác

2 Slự nấy vua: nguyên bản rách mất chữ. Ở đây chúng tôi thêm vào cho rõ nghĩa.

3. Nguyên bản bị mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào cho rõ nghĩa.

*Pừa mền cang đi đắc đăm tha
Lưu Ân pjen hết ma khâu khốp
Lã Hậu liền đi đáo mọi [tò]⁴*

65 *Hàn Tín khang cung cò lằm diệt
Pừa mền chẳng chắc pjet chép lai⁵
Bầu lập thăng [... ..]
[...] pây lại đi tẻo nản thai
Hết độc hấu cằn lai toọng ác*

70 *Vần thai chẳng bầu khát châu cò
Ngặt nghèo đầy bươn đo chẳng đoạn
Cần thai tọ tích án bầu sai
Hồn phách lỏng Diêm nơi tĩ táng
Nhặng lại mị thủ án chực thi*
75 *Thà đo slí pác pi chẳng cạ.*

•
* * *

*Lại cạ đoạn Quảng Thả nguyên niên
Tị thiên hạ dân yên thái bình
Ba Thục mị cằn nâng dòng tường
Slam tời hết Tư quan slíp đạo*

80 *Tên lỏ Tư Mạ mạo tài lương
Slinh mị lục thần môn nâng lạ
Cắt tên hết Tư Mạ Toọng Tương*

4. Tô: nguyên bản mất chữ, ở đây chúng tôi thêm vào, tạm để trong ngoặc vuông.

5. Sau câu này còn 2 câu nữa, nhưng vì trong văn bản bị mờ, chỉ đọc được mấy chữ, nên chúng tôi tạm thời để lại.

Thi phủ hệ văn chương tài chí

Thiên văn cấp địa lý các thiên

- 85 *Mọi xéc quan thông đo lệ nghĩa*
Rụ chắc thuần thời thể thịnh suy

[tr.368]

Chắc tuần hoàn [chắc khi]⁶ tị loạn

Pò mé số khoa mạn pác pí

Quan hác dù cô nhi lục pạ

- 90 *Slư thông [đo lệ nghĩa]⁷ văn chương*
Bân sinh quan Toạng Tương thần đồng
Nửa bân chắc tuần vận phá mừ
Tấu đin mi đường rừ hác rụ
Chắc thể gian âm phủ Thiên nhan

- 95 *Linh đế tị dân an bốn pé*
Bách quan cụng thừa thể phong lưu
Thái bình bầu toan mưu phòng bị
Pây toan chiếm ích kỷ hại nhân
Lo tán tảo nạt dân bân khổ

- 100 *Cần hâu mi lai của cạ ngoan*
Của lai lê pên quan công hầu
Cầu khô khát hệ bầu mi ngân
Công phẩm lê pên cần hạ tiện
Tiểu nhân đầy ngộ thiện cao đế

- 105 *Quân tử nhi dã quê ư tái.*
Tôi tốc tôi tham tài hơn cần

6. *Chắc khi*: những chữ này bị mất, ở đây chúng tôi thêm vào.

7. *Đo lệ nghĩa*: chúng tôi thêm vào cho đủ ý.

Văn lẽ lo au ngân hết dùng
 Vụ thi ơn hàm luống uy nghi
 Rườn Hán liễu đích suy bản cáo

- 110 *[Vi nãi tham tài]⁸ quá hơn cần
 Giờ chắc bầu hết quan ân hình
 Khi du đặng khi lĩn nguyệt hoa
 Khi xoác voọng tức pja bản nộc
 Khi ngheo xuân liệu tức lân la*

- 115 *Khi chếch mác ngâm nga ôn cổ*
[tr.369]

*Quan tách thời vua chùa bản đĩn
 Chê Diêm vương bắt minh dụ ám
 Cần kiện cáo lưu án bầu xam
 Âm phủ cấp dương gian cùng đồ*

- 120 *Tĩ hâu cụng tham của slang mi
 Lưu án nhựng kỷ pi bầu đoán
 Vô chèn nhi vô khảm vô ta
 Hựu chèn [ấi khảm]⁹ khoa thượng lý
 Càng thôi liên tức slĩ viết slư*

- 125 *Chê slíp điện chê vua chê phạ
 Đoạn thôi liên thiêu hoà hết chòm
 Tự nhiên vua Long quân rụ chắc
 Liền sai sứ khữn pắt bầu tha*

8. *Vi nãi tham tài*: những chữ này chúng tôi thêm vào. Trong văn bản bị mất chữ.

9. *Ấi khảm*: những chữ này chúng tôi thêm vào. Trong văn bản bị mất chữ.

- Toạng Tương đang nghị gia luận xéc*
- 130 *Liên hãn đoong chang mốc xiết xa
Hiện hãn quĩ sứ mà buồng nà
Hãn cần thư thiết toả thâng rườn
Roong cạ ư Toạng Tương lẻ cạ:
“Hết rừ mầu cằng chà quá ư ?*
- 135 *Lục cằng mầu chê Vua slíp điện
Chê Diêm vương khâm kiện bấu khoa
Chẳng sai khỏi khừn mà slú tróc”
Cằng thôi liên khâu voọc pắt au
Toạng Tương toạng lo âu giai háng*
- 140 *Chuộc tũn lại lỏng nằng khát châu
Chắc luấy pây tàng hâu và xác ?
Phi rằng chẳng hại đất quá ư ?
Thị Nhậm [cót cò phua lặc] hảy¹⁰*
- [tr.370]**
- Thụ ơn cầu pên nầy bấu no*
- 145 *Thị Nhậm mừng rất cò tử vận
Phua mìa ơn [slổ phận thủy] chung¹¹
Quĩ slú liên tèo lỏng slíp điện
Thánh đế vua phán tuyên pây giam
Khí mền quan puồn nản bức tức*
- 150 *Lệnh khiến pây khâu ngục toòng kha*

10. *Cò phua lặc*: những chữ này chúng tôi thêm vào, tạm để trong ngoặc vuông.

11. *Slổ phận thủy*: những chữ này chúng tôi thêm vào, tạm để trong ngoặc vuông.

Mạn khảo đầy slam mùa cỏi cạ:

"Mẫu lễ kẻ slứ hạ tuý nhỏ

Hết rừ mẫu chê vua slip điện ?

Chê âm phủ khảm kiên bất minh

155 Mẫu phuối rọ bán đĩn tội quá? "

Kim Tinh hần lục pạ tuất cô

Viết bản dá khủn tâu Ngọc Hoảng

Tấu cạ slự Diêm đáng Âm ty

Khảm kiện kỷ pác pi bầu khát

160 Toọng Tương quan hác chắc rự toan

Diêm vương pắt lỏng giam địa ngục

Khất Hoảng Thiên thuỷ phúc sống lâu

Ngọc hoàng hần bản tâu chốn hạ

Sai Kim Tinh lỏng cạ Diêm vương:

165 "Nhược mì quan Toọng Tương hoà hoãn

Xam kẻ mền khảm kiện lúc tầu ?

Phó mặc khảm đường rừ kẻ ngục.

Nhược mền khảm xô tục bất minh

Cỏi luận tội trọng khinh thường phạt"

170 Kim Tinh vâng lệnh pháp lạy vua

Đem phụng chuẩn lỏng mùa trao hầu

[tr.371]

Diêm vương liền vâng cử chiếu vua

Tỏi Toọng Tương khâu mùa điện tiến:

"Mẫu thế câu khảm kiện lúc tầu ?

175 Nảy phán tuyền tháy vua tị vị"

Diêm vương liền phóng vị nhường ngôi

Toọng Tương phép thần thoi khôn chối
 Pác hây hác hết tội hấu hây
 [Toọng Tương liền khừn pây]¹² vâng cứ

180 Ngai vàng vua giao hấu Toọng Tương
 Khi mền quan khừn chường phụng tị
 Khâm minh khừn chính vị ngôi vua
 Sloong bường slấp kim ngô bệ luồng
 Tôn viết thư chuy đồng roi tiên

185 Xe pháo cò đôi bên chiếu tướng
 Luồng leo cấp thần tượng Lôi binh
 Bắc Đẩu cấp Kim Tinh Hoàng pháo
 Phán quan cấp Nam Táo Diêm La
 Quý sứ cấp Dạ Hoa Ngọc Đới

190 Mạ Điện thư thiết tui rêu lãg
 Kèo khẩu slấp sân đan vôi vãng
 Toọng Tương ngự ngai vãng minh linh
 Âm phủ nghiêm phép minh lệnh cần
 Toọng Tương tạy chấp ấn Thiên Nhan

195 Chi lỏng tòi Phán quan bị tạng
 Tòi au án lưu hạm pác pi
 Phán quan vâng tuy nghi khừn nạp
 Toọng Tương vắn thuồn các duyên do

[tr.372]

Nguyên bị kèo khẩu đo sloong bường

200 Nha môn khay slổ slường tội on.

12. Toọng Tương liền khừn pây: chúng tôi thêm vào cho đủ ý, ở trong văn bản bị mất chữ.

Thứ nhất án Tề vương Hàn Tín
Tội khấu thâu điện kín quĩ lỏng
Hàn Tín phục tấu thân táng ngự
Chiềng qua các tiền sự vẫn xưa:

- 205 “Nguyên khôi lục nhi cô nhược ấu
Ơn mẹ bà phiếu mậu liệng khun
Dượng dục cải pên cần trường tử
Hầu pây rêu Hạng Vụ Giang Đông
Phong chức hầu Lang tung cai quyền
- 210 Hạng Vụ bấu yêu hiền dùng chan
Bấu tình kẻ ngay, chan tòng chính
Cây lực nâng giang đình bắt trung
Bái Công rụ yêu cần lệ hiền
Năng tòng gián bầy biện sự nhân
- 215 Hàn Tín nghị bấu pên đương chấu
Tả Hạng Vụ khấu thấu Hán vương
Vua Hán mi yêu đương hiền thưởng
Liễn lập đàn bái tướng kin mừng
Thân hiền cách ly chan khứ viện
- 220 Slắc bị tróc lao hện khấu mừ
Cừn vẫn cụng mưu tư phá Sở
Mi công chẳng phong hầu Tề vương
Chức trọng quyền danh đương nâng thấu
Tín phủ rập quan chấu qui mô

225 *Phù rập hết pên vua Hán Đế*

[tr.373]

*Mong hết tiếng tu thể nhi tôn
Lục lan đây đội ơn phú quý
Mong hưởng lộc Hoàng đế bầu lia
Hán vương tỉnh cảm mìa chan tá*

230 *Khinh bạc bầu thực thá slai slơ
Bầu chữ thăng đàn thư thất quyền
Thành Hán vương hoạn nạn Huỳnh Dương
Long Thư tướng Triệu vương bạo ngược
Tín tuyển pây tận chúc nang ra*

235 *Rập nâng pắt đây mà nhận tiến
Tức Ngụy Pạo đẳng, liễn đây thư
Slíp pết thành thắng qui phục tận
Hạng Vụ tứ tự vận Ô Giang
Bể kinh cức khai hoang phả ngàn*

240 *Cầu ngờ vua Hán Hoảng phụ ơn
Hầu Tiêu Hà thăng rườn dò dinh
Mưu đồ khẩu thăng điện thăm chang
Hầu Lã Hậu vu chan phán chính
Lại chan cạ Hàn Tín du cung*

245 *Sai vụ slij quân tung tróc nạ
Liễn pắt pây khả thưởng bầu hăng
Chẳng pên nội trảm luân oan hốn.”
Toạng Tương liễn đánh dọn đa đoan
Nguyên sủy rằng bầu toan phòng hậu ?*

250 *Đại nhân thúc mưu pậu dò mà*

Hầu thúc tội oan gia trăm hồn
 Hàn Tín cạ vẫn còn Tiền Thông
 Cạ hầu Tín mưu quân phản quốc

[tr.374]

Hầu Tín hời đình tức slam phần

- 255 Hân, Sở, Tín, táng cần táng nước
 Hầu Tín cứ Tề quốc nhất phương
 Đá hết khỏi Tề vương bạc tính
 Tín ngay Tín bầu tình Tiền Thông
 Cứ một lòng hiếu trung hết khỏi
- 260 Người ngay bầu mi tội lâm thân
 Chẳng bầu tình Tiền Thông hết phần
 Náo khỏi mi bội ám đức vua ?
 Lã Hậu yêu tình xưa có thù
 Toạng Tương liền phân phó tay lỏng:
- 265 "Hầu pây tội Tiền Thông bầu chấy"
 Phán cạ " Mầu hết slấy quân slư
 Mầu bầu toan dưởng rừ hầu khỏi ?
 Hầu Hàn Tín thúc tội quá ư."
 Tiền Thông khâu tâu vua Đế đình:
- 270 "Khỏi can Tín bầu tình lợi slương
 Hân phong chức Tề vương vẫn còn
 Nhiếc móc quan Tử Phóng Trương Lương
 Bày hết chước phong vương Hàn Tín
 Phong Nguyên súy hết chính Tề vương
- 275 Cụng chẳng phả Sở vương đầy nghị
 Hân Cao pài chước phế Trương Lương

Chả phong Tín Định vương nước Tề
 Khởi chắc sự bất nghĩa nguyên chan
 Vẫn lãg ắt mi oan Hàn Tín

- 280 Khởi chẳng luây mùa lĩn thăng rườn
 Chẳng xéc hầu Tề vương chước lạ
 Hầu Tín phân thiên hạ slam kha
 Đá hết khởi Hán gia bạc tình

[tr.375]

Bội Hàn Tín bầu tình thông chan

- 285 Hầu Lã Hậu vu gian hành tội
 Hàn Tín chẳng hậu hối tốc lãg
 Thán cạ chước Thông can bầu tình”
 Lã Hậu liền pjệt hính Tín than:
 “Lại thông mi vu can bội nghĩa
- 290 Thủ mưu đầu hết hại bất trung
 Xui vua pắt Tiên Thông hết hại
 Lã Hậu hết quĩ quái đa đoan”
 Toạng Tương liền phán tham đại sự
 Hán vương sự bầu chữ công linh
- 295 Hàn Tín lại tâu them sự cầu
 Nãi Hứa Phụ tính sổ vẫn xưa
 Sổ dù tỉ mừng nưa sổng ké
 Chắt slip lại nhằng lé sloong pi
 Hết rừ chẳng bầu y đích thực ?
- 300 Tín thủy hữu tứ thập nhị niên
 Đoản thọ lỏng tu Diêm thất thọ
 Toạng Tương tời Hứa Phụ mà tham

"Mẫu toán số dương gian phuối chà ?"

Hứa Phụ qui bùng nà trần ngôn:

305 "Hàn Tín chất slíp sloong đích đảng
Nhân bội Sở qui Hán phi vi
Nam Tào giảm slíp pi tuế trưởng
Hàn vương tản bãi tướng khay cò
Hàn Tín bội thụ vua ần cái

310 Vi quan thụ quân bãi bầu đây
Nam Tào lại giảm pây slíp tuế
Hàn Tín lễ tiết chế quyền danh

[tr.376]

Vua pây khẩu phả thành nước Tề
Vây poọc đây slam slí cừn vắn

315 Tề quốc cung lăm căn bầu oóc
Vua sai slầy nho học Lễ Sinh
Sai khẩu nhập hội minh giao ước
Lễ Sinh dụ Tề quốc chiêu an
Hàn Tín hăn kin mừng liên giện

320 Ép quân khẩu phả tận hội minh
Tề quốc au Lệ Sinh pây khả
Nhoòng Hàn Tín hết quá cheng công
Lại giảm them slíp xuân lo tích
Các cung giảm slam slíp pi xông

325 Chẳng nhằng slí slíp sloong số ké
Bội Tín bầu thụ lệ tu thân
Hết tham sự phi nhân tổn thọ"
Hàn Tín lại đầu thú tấu thân:

"Pí bưon Tín thanh xuân páy ké

- 330 Nhoòng bởi tại Tiêu Há độ mà.
 Độ khẩu thăng điện hoa ni tả
 Sle hầu Lã Hậu khả hoài thân
 Phục vọng đức minh quân thực thá"
 Toạng Tươg tời Tiêu Há mà xam
- 335 Phán cạ: "Mầu hết quan Tươg quốc
 Lã Hậu hết mưu ngược đa đoan
 Hết rừ mầu bầu can đoan quá?"
 Khi mền tươg Tiêu Há tấu minh:
 "Nguyên Hán pây Đông Kinh lăg tèo
- 340 Lã Hậu pây khẩu chầu xam tra
 Lệnh chỉ phán lỏng mà hầu khỏi

[tr.377]

Cạ Hàn Tín phản bội quân vương
 Vua pây dẹp biên cương tả điện
 Hàn Tín từ cướp quyền Hán gia

- 345 Phó Tiêu Hà pắt mà nạp chầu
 Thân khỏi bầu tội thẩu thăng hây
 Pí noọng độ hết đây bầu đây
 Khỏi thúc pây mưu mạy au mà
 Lã Hậu hết oan gia chẳng khả"
- 350 Toạng Tươg nghìn Tiêu Há tấu thân
 Ngọc bút liền thảo phân binh đoan
 Các chính ta chục án can chương.

*

* *

Thứ sloong án Lương vương Bành Việt
Lương vương khẩu điện bạc râu Vua:

- 355 Phục vọng đức Long chưa vạn tuế
Lã Hậu hết mưu kế dục dân
Tỏi khỏi khẩu mùa thưng cung vắng
Lạc khen khỏi khẩu lăm mãn thanh
Khỏi cổ xái oóc rêng tó tèo
- 360 Bầu chịu khẩu mãn châu đuối cần
Vĩ thần phạm thê quân mi tội
Thê quân hiệp thần nội lâm phi
Khỏi chẳng cổ tèo ni bầu tỉnh
Lã Hậu liền tái tính hết oan
- 365 Phán cạ: Việt mi oan vu vạ
Mì xui phua pắt khả phân thây
Ơn vua xét hầu ngay khóc hại”

[tr.378]

Lã Hậu liền râu pải nả vua:
“Lương vương mền cáo vu hầu khỏi

- 370 Vua nhắng pây trấn côi biên Tây
Đương pây tức Tần Hy hết phản
Bách quan cụng xuất vạng hành chinh
Hăn vua tả điện xinh vắng vẻ
Lương vương mền mi ý tư thông
- 375 Khẩu mùa loạt phòng tung đuối khỏi
Bầu mì toọng yếu đuối thông dân
Vốn mền quá thâm mưu phản quốc
Giờ nầy mền râu chước hết ngay
Dậu úy cụng bầu đây bầu lịch”

- 380 *Khi mền Lương Bành Việt tâu vua:
"Lã Hậu đại chan vu piết động
Cạ bầu chan mi toạng dục dâm
Pừa vua Hán cầm quân bầu vèng
Sở vương phả khẩu thành đày thư*
- 385 *Pắt Lã Hậu au mùa Sở quốc
Cừn vắn mi dâm dục đuổi căn
Pừa mền rừ bầu hăn trực tiết ?
Giờ nầy cạ mi nét khôn ngoan
Thực chữ mi toạng chan rự bầu ?"*
- 390 *Toạng Tương chắc nguyên thấu căn do
Ngọc bút liền thảo tua hết sổ.*

*

* *

*Thứ slam án Anh Bồ Cừu Giang
Toạng Tương tôi khẩu tham nhận tiền
Anh Bồ chúc cao quyền hơn căn*

[tr.379]

- 395 *Hết rừ chẳng nội pên oan thác ?
Anh Bồ quý cú pác tâu qua:
"Lã Hậu toạng chan đa kế đồ
Khả Bành Việt oán thú phân thầy
Hết canh phát au pây chư hầu*
- 400 *Bằng cạ nựa cộ châu vua ban
Khỏi nhằng pây du chang ngoại xứ
Mà rườn phúng hăn sứ liền thăng
Nghàng nhụng nựa nhụng bôm mọi nội*

Khay oóc hăn mi vị tēm bôm

- 405 *Bất ý khởi liên kin dĩ dọi
Kin thôi nghe toọng nội đoọng nần
Chẳng xam slứ nừa lăng slự lạ ?
Slứ nhân chẳng chiềng cạ củ slương
Chẳng chắc nừa Lương vương Bành Việt*
- 410 *Bằng hựu ngĩa chí thiết slương no
Sloong mù bốp lỏng cò rạc vạ
Bốp khừn rạc lỏng tả bại dài
Chẳng vả pền cáp trai cáp pạng
Tuyền sle hết cằc cằc thề gian*
- 415 *Chẳng cạ slứ bầu oan dương mển
Khả bạn cầu bầu giận bầu khôm
Bằng hựu như đồng tâm huynh đệ
Bầu chủr khởi cổ ý phản vua
Hết chiếu xét nguyên do khúc trực”*
- 420 *Toọng Tương ngìn tẩu phục liên ché
Hán vương tình cằc mĩa bầu xiết
Khả Tin tằc Bồ Việt slam cằc
Hán vương bầu chủr thằc công slán*

[tr.380]

Thiên địa phép xoay vận mĩ vắn

- 425 *Kiếp lăng cỏi pjá căn bầu mằc
Ngọc bút liên chép án phân vắn
Slao thảo luận viết vắn đoán trước
Slam cằc phân slam nước slam kha
Túc pjá oán oan gia rườn Hán*

- 430 Hân vương ngìn vua đoán bầu slai
Quán quán sự kỷ quai tội đảng.

Thứ slí tội thàng án Đinh Công
Quan liền tốc khẩu thàng tâu qui:
“Hân vương tận Tuy Thuỷ bại quân

- 435 Vua Hân ni tốc lỏng chinh lặc
Khởi chảng au nhà pốp che cầm
Ung Xỉ binh mà hăn pjết nả
Sloong cần cụng cặng cạ đuổi cần
Tha Hân phòng vắn lằng đảy cậ
- 440 Chảng tuyền quân chấp lạy tèo mùa
Hân vương đảy khừn nư ni khởi
Vắn lằng đảy hợp hội Thành vương
Pên vua lại vong ơn bội đức
Bầu chữ thàng công phúc cần rầu”

- 445 Hân vương vội tũn tâu điện kín:
“Đinh Công mền vi thần bắt trung
Pắt slắc lại ni dung đuổi slắc
Hăn khởi bầu thuốn móc thảo ngay
Bời mẫu sla slắc pây phùng slắc

- 450 Khả Đinh Công lằn loọc thần nhân

[tr.381]

Mền cạ khởi phụ mền sự lạ ?”

Đinh Công tốc tâu tạ duyên do
 Tử dân thành tích như pửa còn:
 “Quân Sở bốp slam vòng sli phương”

455 Hãm pọc thành slam bươn pjết khồn
 Lương thực kìn lẹo thuồn sạch không
 Tần Bình toọng mưu thông lo kìn
 Trao ấn hầu Kỳ Tín thay vua
 Khay tu Đông oóc mùa chả háng

460 Sở vương hăn vôi vánh rèo pây
 Vua Hán oóc tu Tây chẳng khời
 Sở vương liền hết tội pjết xâm
 Khả Kỳ Tín thể thân vua Hán
 Cốt nhục slán pên thán phong xuy

465 Náo hăn vua hết phi tổng táng
 Công miễn nhằng mì toọng mọi không

Huống chi Tiểu Đinh Công lẻ khồn
 Tha bầu hăn pửa còn Hồng Môn
 Hán Sở ết tương đôn hội ẩm

470 Sở quốc pây tự Trẫm lo toan
 Chẳng sai noọng Hạng Trang mùa kiếm
 Chúc thọ châu chục trăm Hán vương
 Hạng Trang mùa khâu sàng lẫm liệt
 Hạng Bá hăn chắc pjết tri âm

475 Chẳng mì cảm tư tâm đuổi Hán
 Chả thư kiếm oóc ám mùa che
 Mùa nhân Hán vương sle chế tận

Phản Khoái tri ủng thuấn giao kiếm

[tr.382]

Chẳng vạc au Hán vương oóc khời

480 *Hạng Bá nguyên dòng dọi Sở vương*

Đầu Hán lại phong ơn chức cả

Cần mền cụng nhằng vạ bất trung

Tuy cạ phụ Đinh Công Ung Xí

Đề cập đích thứ đệ Hạng vương

485 *Huống chi Tiểu Đinh Công đáng hiển*

Tấu vua ngự điện tiến xét lòng"

Toạng Tương cạ Đinh Công Ung Xí

Linh Bố đích thứ đệ Hạng vương

Slự mền hác mì slương rì roạt

•
• •

490 *Thứ hà tời thàng án Thích Cơ*

Phu nhân liền khầu mùa tâu cạ:

"Vẫn còn tận Cai Hạ bại quân

Hán vương ni tốc lỏng chinh lặc

Quân quốc ni Nam Bắc slán căn

495 *Bấu mì cẩu đây hăn ni tả*

Phúc đây nhằng tua mạ Ô truy

Hác chực thủ đêm khuya hành lý

Ô truy mạ chắc tỉ tời tàng

Mạ khéc tả đại cương lỏng lợt

500 *Tình cò mù lại cọt đây thư*

Mạ tộc đại khừn dầu thâng tỉ
Chắg đảy liền khừn quỉ nằg an

[tr.383]

Trực tẩu ni bạt slan thâng tỉ
Pỏ khỏỉ chắg pjết ý Hán vương

505 Rập au mùa rườn chương tiến thực
Hầu khỏỉ pây chầu chực lầu slang
Đức vua liền thuốn xam au khỏỉ
Vần lầg nhất thống hội gia bang
Bầu mi vua Hán Hoàng chan chà

510 Hâng vẫn đều lại khả hoại thây
Đức vua xét hầu ngay khốc hại
Kế oóc pền ngọc bội kim thai
Hầu lão phụ hết mai lệ gửi
Nhận nhục thư au khỏỉ mùa nơi

515 Chắg mi cầm pắt tay giao pác
Tứ mền lục nả mặc rườn chương

Chắg phong hầu Lưu vương Thái tử
Dú đảy sloong slam mự chiêu quân
Chắg hội tụ phong vân khải hoán

520 Rập khỏỉ mùa điện đáng đảy pi
Chắg slinh mi hoàng nhi Lưu Ân
Nầu cảm vua xuân cần giảo khuyên
Thâng vẫn vua bách niên số kẹ
Luận phong hầu lục mè tăng sloong

525 Tứ phong ngôi đắg long vạn tuế

Lã Hậu lòng chan kể bày toan
 Pây rộp au Thương Sơn từ hạo
 Pây mà luận đạo liệu tư lương

[tr.384]

Cạ Lưu Ân Tiểu vương lục thứ

530 Chê cạ vua quân tử bất minh
 Chưởng phong tặc lưu danh Hiếu Huệ
 Bách quan tăng nghị đầy luận pây
 Đức vua hác thiên tây báu đầy
 Hán vương vua lạo hảy thậm đang

535 Lã Hậu liền tích oan mẽ lục
 Pắt pây hết tội lục xiết xa
 Pắt mẽ lục thiết tha cắt nhĩ
 Thân mẽ lục khổn nghị lai vẫn
 Trầm mù liền cắt đẳng thân khỏi

540 Giam chấp ngục hình nội thậm ư
 Pắt lỏng hết loài mu nhân tử
 Lã Hậu hết độc sự đại đa
 Lưu Ân liền đản tha và xác
 Mẽ lục cụng hại thác chung quy

545 Phục vọng ơn đức vua cỏi xét"
 Toọng Tương đoán minh bạch kỷ thiên
 Hẩu Phán quan cắt tên Lục Tượng
 Nhằng mì phép gia giảm tùy phân
 Kiếp lảng cỏi pjá căn báo thú.

*

* *

- 550 Thử hốc án Hạng Vụ tôi ta
 Hạng Vụ khâu sân hoa tấu cạ:
 “Sở Hàn vua thiên hạ hưng vong
 Sở vương thất thập sloong tận thắng
 Tận lãng ni mùa dậm Ô Giang

[tr.385]

- 555 Nhân bội pặc Âm Lăng thất đạo
 Thúc Hàn Tín binh bạo trường khu
 Đinh Trường nghị thuyền chu phắng tả
 Đinh Trường mi cầm hỏa bến sông
 Hẩu Vụ mùa Giang Đông bản xứ
- 560 Vụ cạ chiến trận tử thác vong
 Bấu muốn mùa Giang Đông bản quán
 Mi vạn binh tài cán mạnh hôm
 Nhằng quân quốc hung hăng tùy hộ
 Giờ nấy bấu sắc pỏ rêu lãng
- 565 Nhằng mi tha nả lãng mùa đầy
 Tin mù lẹo thuận thầy sạch không?
 Xấu bấu mùa Giang Đông bản quán
 Xấu cạ slua rườn Hán Bái Công
 Và lại mi loộc cần quan tướng
- 570 Vây thấp thuận sloong bường Bắc Nam
 Tu tu bấu khay tàng hẩu quá
 Loộc tướng chọn phắng tả cheng công
 Giang Đông mi Văn Thông, Dương Hỉ
 Sloong cần bạn tri kỷ hương lân

- 575 Chưởng tử vận hầu mền báo phản
 Au hua mùa nạp Hán hết công
 Nêu hua hầu Văn Thông, Dương Hi
 Anh hùng thúc Ung Xĩ oan vu
 Phục vọng đức Đế Đô giảm tuất"
- 580 Toạng Tương bút chằm mực chia khao
 Liễn slao viết văn khâu bình đoán
 Lược tham hệ các án can chương.

[tr.386]

- Lại tời án âm vong đẳng hỗn
 Hệ cầu mị vẫn còn oan slương
- 585 Đầu thai tẻo mùa mừng báo oán
 Minh phủ tàng chính đoán Toạng Tương
 Tời Hàn Tín Tề vương khâu đoán:
 Phán cạ sự vua Hán hết oan
 Công Hàn Tín dẹp an thiên hạ
- 590 Tinh Lã Hậu lại khả hoại thân
 Xam cạ công thần trung nan tháo
 Đầu thai mùa họ Tào dòng quan
 Slinh oóc pên cần oan Tào Tháo
 Còn hết hầu quá bạo oán lằng?
- 595 Lã Hậu slinh tời lằng dá độc
 Đầu thai mùa họ Phục Đông Kinh
 Slinh oóc pên mẽ nhình tu thể

Hầu hết mĩa Hiên đế thụ oan
Hiên đế lẽ Lưu Bang sinh oóc

600 Phân thiên hạ chia lộc hết slam
Mặc họ Tào hết quan tiêu đình
Cầu lưu ngôn bầu tình phép vua
Lập hết chùa tiên đồ nước Ngụy
Hầu Tào khả Phục Thị đang mản

605 Báo thù kiếp toạng chan vắn cẩu
Hiên đế lẽ rườn Tào hạm cô
Hầu thụ nhục kìn xo Tào Tháo
Vắn còn hết quá bạo oan gia
Hàn Tín lại tẩu qua bường nả

[tr.387]

610 Sự Tín thúc Tiêu Há mưu cơ
Bặng au Tín khẩu mùa hầu khả
Ơn vua mĩ đoán cạ đường rừ?
Oán sự oan Trượng phu đạ quá
Toạng Tương phán sự dá nài niêu

615 Liền tòi au họ Tiêu khẩu hòa
Chỉ đoán hầu Tiêu Há mùa mừng
Đầu thai mùa họ Dương bản quốc
Hầu đầu thai nhập phục Dương tu
Sinh oóc pên Trượng phu Dương Đức

620 Vắn lẳng lo toan lập mưu mô
Rệp đuổi chùa Ngụy Đô Tào Tháo
Toạng Tương đoán chỉ giảo liền thôi

Tôi Anh Bô bầy tôi khấu quí
Hầu Bô khừn mùa tì Đông Kinh

- 625 Đẩu thai mùa họ Kiên cần hiển
Slinh oóc pển Tôn Quyển Trung Đô
Hết tướng chúa Đông Ngô tị vị
Anh Bô vọng đan trí tạ ơn.
Thôi lại tôi Lương vương, Bành Việt
- 630 Tôi khấu thăng điện bạc slân chang
Việt hầu mùa dú chang Thái quận
Hầu mùa chính địa phận Nam phương
Đẩu thai mùa khấu rườn Lưu Hoảng
Rườn mền rườn Hán Hoảng quốc thân
- 635 Hầu slinh oóc hiển nhân Lưu Bị
Tài trí them mạo nghĩa hơn cần
Mia lè au nự nhân Cam Thị
Hết Ngô, Thục nước Ngụy slam kha

[tr.388]

Tức pjá oán oan gia tiết phục

- 640 Lưu Bị dú nước Thục hết vua
Phân slam Ngụy, Thục, Ngô, đĩnh túc
Hầu Tiên Thông mùa cấp hết sloong
Hầu Thông khừn ngọa long côn thượng
Slinh oóc Gia Cát Lượng Khổng Minh
- 645 Phép binh hầu đa tình đa lược
Phò tá Lưu Huyền Đức Thục Đô
Hầu phù rập đuổi vua Lưu Bị

- Tài trí rự địa lý văn thiên
 Chúng hăn xưa Sỹ Nguyên Bàng Thống
- 650 Hấu khôn ngoan mạnh tổng hơn cần
 Lưu Bị au hết thân tin cần
 Nhoòng toan sát Hàn Tín âm vong
 Hấu slông slí slíp sloong như mển
 Pi bươn như Hàn Tín bầu sai
- 655 Thiên địa vận dĩ lai tuần hoán
 Hấu mùa dú trướng vãng quyền slang.
 Toọng Tương lại phán xam Phàn Khoái
 Phán thực: "Mẫu mi tái mạnh khôn
 Cứu Vua Hán Hồng Môn hội ẩm
- 660 Hấu Phàn Khoái mùa nhậm Đô Dương
 Đầu thái mùa Họ Trương vả loọc
 Mạn khảo đo hấu oóc Trương Phi
 Hấu mạnh bạo uy nghi hùng hổ
 Phù rập đuồi đừc chúa Thục Bang"
- 665 Phàn Khoái liền vọng slang phục thụ

[tr.389]

- Toọng Tương phán cạ phó các truy
 Lại tòi Sở Thanh Y Hạng Vụ
 Phán cạ: " Mẫu phi sự phi nhân
 Cậy mạnh bạo khi cần bầu mảng
- 670 Hoả thiêu điện Thuỷ Hoáng Hàm Dương
 A phòng mảy slam bươn bầu slán

- Vả lại khả đầu háng Tử Anh
 Pắt Lã Hậu mùa dinh dâm dục
 Hán Sở nguyện giao ước vẫn xưa
- 675 Lập Hoài vương hết vua Ngĩa Đế
 Hẹn pây hội cắt địa Hồng Môn
 Lại mưu khả Hán vương bấu vì
 Hạng Vụ cần bắt ngĩa phi nhân
 Hác hết hác hổ thân xấu nả
- 680 Trờ mặt lại tèo khả Hoài vương
 Hết cần dù vong ơn bội ngĩa
 Hung hăng hết cậy thế chan tham
 Đoán hầu mùa họ Quan bán xứ
 Slinh oóc pền Quan Vụ nả đeng
- 685 Cái tính bắt cái danh cương thường
 Quan Vụ hiệu Vân Trường mi duyên
 Hầu tương ngộ đào nguyên kết ngĩa
 Quan Vụ hết thứ đệ Trương Phi
 Lưu Bị lẽ hoàng nhi lệnh cả
- 690 Slam cần cụng thuận hoá quy mô
 Cụng mưu tức Đông Ngô Bắc Ngụy"
- [tr.390]**
- Vụ liên vâng mệnh chỉ đầu thai
 Đoán xử phép bấu sai lệnh kín
 Lại tòi thàng Kỳ Tín mi công
- 695 Vẫn còn mầu mi tung đuổi chùa
 Bạch Đằng thành Cao Tổ bị vây

- Giả hàng thụ tru di thay chúa
Thần trung nhi bắt cố tử nam
Đầu thai mùa Thương Sơn Đô Xứ
- 700 Slinh pên quan Triệu Tử Long cung
Tiền trung lễ hậu trung hậu thọ
Phù rập đuổi tiên chúa Hán vương
Pên tướng Triệu Tử Lương bảo lưỡng
Kiếp nầy vận thăng tuần lai xưa
- 705 Thôi lại tôi Thích Cơ khâu qui
Hầu đầu thai chính vị họ Cam
Cam Thị slinh lục nàng Ngọc Túc
Hết mùa Lưu Huyền Đức cung phi
Lưu Ân lễ Hoàng nhi A Đầu
- 710 Thích Cơ hết Thái mậu đích thân
Hiệu hết Cam phu nhân lạo bá
Kiếp còn bị gian chá và thân
Kiếp nầy hầu pên [Tr.cần]¹³ mè lục
Thích Cơ liền tâu phục lạy vâng.
- 715 Thôi lại tôi Đinh Công oan hồn
Toạ tượng phán kiếp còn bị tru
Đoán hầu mùa họ Chu Quốc quận
Slinh oóc pên Công Cẩn Chu Du
Hầu hết tướng Đông Ngô Tôn Quyền

13. Cẩn: chúng tôi thêm vào, tạm để trong ngoặc đơn.

[tr.391]

- 720 Văn vụ hầu kiêm toán mạnh lai
Hầu khả quân Tào thai vô vạ
Xích Bích tận binh tán bại vong
Tào Tháo thúc và dong kiêm cốc
Hầu khừn Thái Đô Đốc Chu Du
- 725 Thắng tận hầu Đông Ngô Tôn Quyền
Đinh Công tạ oóc điện Tuy Dương
Tỏi Hạng Bá mở kiếm khẩu lột
Đầu thai hầu mùa oóc Nhan Lương
Ung Xi mùa oóc rườn Văn Xú
- 730 Sloong cần khời Hạng Vụ Sở vương
Văn còn cụng vong ơn Hạng thị
Vĩ thần nhi hoài nhị lượng vương
Đoán oóc pên Tu Lương Văn Xú
Văn lãg hầu Quan Vụ khả tèn
- 735 Y như pjá khẩu lèng pừa còn
Thôi lại tỏi chúng hỗn loộc viên
Loộc tướng cụng khẩu điện nhần tiến
Toạng Tương khẩu nưạ điện phán tham
Tiền nhật tận Ô Giang tiết lộ
- 740 Loộc tướng vây Hạng Vụ tháo qui
Hạng Vụ bầu ngờ ni từ vạ
Đầu thai tiểu mùa quận Ngụy Bang
Hầu hết pên tướng quan Tào Tháo
Loộc tướng trấn loộc đạo ải di

- 745 Xưa Quan Vụ thảo qui ni tả
Hầu Quan Vụ cung khá văn xưa
Bảo thù sự tiền ư diệt tận

[tr.392]

- Nhoòng vây Vụ tử vận hơn tàng
Vi Hạng Vụ Ô Giang tử tận
- 750 Toọng Tương đoán sự mền quá ư
Phân phó y lộc giờ lẹo đoán
Bình đoán hệ các án âm vong
Đóng sổ cần qui phong bệ vàng
Nghênh bản tâu Ngọc hoàng biểu danh.
- 755 Đức vua ngự phán khen nhân tài
Khéo đoán hầu an pài bầu sai
Đức vua ngự an pài phóng xá
Sai Kim Tinh lỏng cạ Diêm vương
Hầu hoàn hồn Toọng Tương sống tèo
- 760 Văn hầu tử mạn cháu chồm giai
Còi hầu mền đầu thai sinh hoá
Tèo oóc họ Tư Mạ nguyên gia
Tiền bản hậu vinh hoa phú quý
Hầu hết Tư Mạ Ý tài ngoan
- 765 Xưa khó nặng pên quan Quốc Trấn
Lăng hầu hết vua Tấn đế vương
Thống thiên hạ lí phương thái bình
Vua phán tua sắc lệnh Hoàng gia
Sống Toọng Tương khừn mà thăng đỉnh

770 Hồn phách phó khẩu mình thân rườn
 Khi mền quan Toạng Tương sống tèo
 Slứ châu cựa rêu rọ tin mù
 Thị Nhậm cọt cò phua ừm tứn
 Phít nằng liễn lại nằng như xưa

[tr.393]

775 Tẻ cần nòn đũa đũa giắc [Tr.đắc]¹⁴
 Chẳng phuối oóc các tích vân vi
 Chẳng chắc sự âm ty dưỡng mền
 Phua mìa tèo hội ẩm kết duyên
 Mừng tường thọ bách niên an nhán

780 Páy rộp đẫy khi nằng đo pi
 Lại thác lỏng âm ty và mình
 Thị Nhậm hỷ đoong đĩnh bản đĩnh
 Cừn vẫn hỷ liễn thanh bầu khát
 Khi mền ngược nả mịac chua tai

785 Tư slưởng rết cò thai đuối má
 Khoản cụng lỏng thuỷ hạ Diêm La
 Thai slồng tái nguyên gia như chí
 Slinh oóc Tư Mạ Ý quyền vinh
 Thị Nhậm lè thai slinh họ Tạ

790 Hẩu hết mìa Tư Mạ hiễn ngay
 Kiếp cón khô kiếp nay sloong toán
 Nhoòng mị toạng ngĩa hiễn đuối phua

14 Đắc: ở đây chúng tôi thêm vào.

Lăng lại pên mìa vua Trấn Quốc
Chẳng thàng tời đỉnh tức slam phần

- 795 Dá cây thế, cây thân, cây quyền
 Thiên địa mị vận chuyển hấu binh
 Cầu lợi đạo Tam nguyên oan mình
 Còi ngòi tích Tần Binh Trương Lương
 Sloong cần cụng cận vương cổ quốc

[tr.394]

- 800 Vận trù khéo mị chước đương tay
 Tuy chan tọ lý ngay đuổi chúa
 Tự nhiên an phận số bản đin
 Quyền quý lẽ một slinh quyền qui
 Đế vương lẽ tức vị Đế vương
- 805 Thuồn pây tuyền Toọng Tương đoán kiện.

Phần III

Dịch nghĩa

TRỌNG TƯƠNG

- 1 Mồng một tết Bính Thân phụng tế
Bút chép truyện Trọng Tương¹⁵ đời Hán
Thời Sở, Hán hai vua tranh nước
Hạng Vũ¹⁶ không dùng mưu Phạm Tăng¹⁷
- 5 Cậy mạnh bạo tài khoẻ anh hùng
Cậy hai mắt toả ánh hào quang
Sau này phải tự vẫn Ô Giang¹⁸
Vua Hán¹⁹ dùng người thân mình yêu
Long nhan không dùng người hào kiệt

15. *Trọng Tương*: nhân vật chính trong truyện, không có thực ngoài đời.

16. *Hạng Vũ*: tức Hạng Tịch, người Hạ Tương, tự là Vũ, ông người nước Sở, làm tướng nước Sở, được phong ở đất Hạng, cho nên mới lấy họ Hạng.

17. *Phạm Tăng*: mưu thần của Hạng Vũ giúp Hạng Vũ dựng lên nghiệp bá.

18. *Ô Giang*: nay là Ô Giang phổ, thuộc tỉnh An Huy. Hạng Vương bị khốn ở đây.

19. *Vua Hán*: tức Hán Cao Tổ (202 trước tây lịch), họ Lưu Bang.

- 10 Ân mao đường lập nghiệp làm vua
 Hàn tín²⁰ cùng Trương Lương²¹ Tiêu Hà²²
 Bô²³ Việt²⁴ cũng chức cả tướng sang
 Mưu kế phá Hàm Dương²⁵ nước Tần
 Biết dùng các quần thần lo toan
- 15 Hàn Tín cùng Trương Lương Tiêu Hà
 Lập nghiệp an thiên hạ quy mô
 Hoà hợp bạn cùng nhau làm chủ
 Thông đạt khiêm độ lượng nhân từ
 Ngày sau liền làm nên nghiệp đế
- 20 Mặc Tiêu Hà luận việc văn chương
 Khi đó lấy Trương Lương nước Hàn
 Về gặp cùng vua Hán²⁶ Lưu vương²⁷
 Đi đánh trận Hàm Dương²⁸ dẹp loạn
 Giúp lập nên vua Hán quý mô

-
20. *Hàn Tín*: Công hầu nhà Hán lập được nhiều công tích, sau bị Lã Hậu giết.
21. *Trương Lương*: là văn thần có công giúp Lưu Bang đánh thắng Hạng Vũ lập ra nhà Hán.
22. *Tiêu Hà*: trọng thần của Hán Cao Tổ người đất Bái, giữ chức Thừa tướng.
23. *Bô*: tức Anh Bô, Kinh Bô bẻ tội nhà Hán, bị tội nhục hình.
24. *Việt*: tức Bành Việt tự là Trọng (người Xương ấp nay là tỉnh Sơn Đông), bẻ tội của Hán Cao Tổ.
25. *Hàm Dương*: kinh đô của Tần nằm ở phía Đông, Tây An Thị, tỉnh Thiểm Tây bây giờ.
26. *Vua Hán*: xem chú thích 19.
27. *Lưu vương*: tức Lưu Bang (Hán Cao Tổ)
28. *Hàm Dương*: xem chú thích 25.

- 25 Mong nó làm tôi vua nguyên toàn
Được hưởng lộc lưu truyền con cháu
Phủ hộ cho thành quan đời sau
Không ngờ chim quạ lại khóc dài
Ăn no lại không bảo rằng no
- 30 Cây phú quý ích kỷ một mình
Liên sinh lòng riêng tư phụ bạc
Vua phán lời phụ nữ bất thời
Mưu bày giết tướng hiền mọi nơi
Không nhớ đến thề nguyện ngày xưa
- 35 Nghe Lã Hậu²⁹ dụ về liên giết
Âm mưu không bàn bạc các quan
Hồn vía xuống thập điện Diêm vương³⁰
Hán trạng liền cáo kiện âm ty:
"Nhà Hán bốn trăm năm lâu gác
- 40 Mới được ba trăm năm cày cấy
Còn thiếu một trăm năm mới đủ"
Diêm vương còn lưu án không xem
Đợi đủ bốn trăm năm mới xét
Về sau khi vua Hán băng hà
- 45 Linh hồn ngự xuống nơi âm phủ
Quân thần cũng được gặp lại nhau
Để Lã Hậu lại sau cai quản

29. *Lã Hậu*: vợ Lưu Bang tên là Lã Trĩ.

30. *Diêm vương*: đền của mười vị minh Vương dưới âm phủ.

Giết Lưu Ân³¹ cùng cả Thích Cơ³²
Hồn mẹ con về nơi hạ giới³³

50 Vào tàu vua Hán hết mọi lời
Vua Hán không ngờ sao thấy lạ
Hàn Tín³⁴ vào tàu trước mặt vua
Phán bảo việc này vua khắc liệu
Không biết vua giao cho người nào

55 Ba hồn được lời vua hoá hiện
Liên liền vào trong điện Đông cung
Lã Hậu trời liền phân đến số
Thân nàng bị bệnh nặng xót xa
Mơ thấy ba người vào hiện bóng

60 Lã Hậu ngủ một mình thăm hoa
Thích Cơ biến thành quạ vào mổ
Khi ấy càng say sưa tối mắt
Lưu Ân thành chó theo vào cắn
Lã Hậu liền cột nhà mọi trò

65 Hàn Tín dương cung tên nhằm bắn
Khi đó thì mới biết đau nhiều
Không kịp đến [Tr.....]
[Tr.....]

31. *Lưu Ân*: con của Thích Cơ.

32. *Thích Cơ*: vợ Hán vương. Trần Cai Hạ bại quân Hán vương gặp hoạn nạn được cha của Thích Cơ đón về cho ăn uống, sau này Thích Cơ lấy Hán vương. (theo tình tiết trong truyện này).

33. *Hạ giới*: theo thuyết của đạo phật ngày xưa có ba giới: Thượng giới là trên trời, Trung giới là mặt đất, Hạ giới là dưới âm phủ.

34. *Hàn Tín*: xem chú thích 20.

Làm hại cho nhiều người lòng ác

- 70 Ngày chết mới không đau lòng dạ
Quần quai hàng tháng trời mới chết
Người chết nhưng tích án không sai

Hồn phách xuống Diêm vương³⁵ cõi khác
Nhưng lại còn giữ án trực thân

- 75 Chờ đủ bốn trăm năm mới xét.

*

* *

Lại kể về năm đầu Quảng Thá³⁶

Trị thiên hạ dân yên thái bình

Ba Thục³⁷ có một người dòng tướng

Ba đời làm Tư quan³⁸ mười đạo

- 80 Tên là Tư mã tướng hiền tài
Sinh ra con thần đồng³⁹ khác lạ
Đặt tên là Tư mã Trọng Tương
Thi phú bậc văn chương tài trí
Thiên văn cùng địa lý các chương

- 85 Mọi sách chàng đều thông lẽ nghĩa
Hiểu rõ cả thời thế thịnh suy
Biết tuần hoàn biết khi trị loạn

35. *Diêm Vương*: xem chú thích 30.

36. *Quảng Thá*: tên một niên hiệu, hiện nay chưa xác định rõ là năm nào.

37. *Ba Thục*: tên nước.

38. *Tư quan*: chức quan phụ trách việc binh lữ.

39. *Thần đồng*: con trẻ mà có khiếu thông minh đặc biệt như thần.

- Cha mẹ số định đủ trăm năm
Chàng một mình cô đơn côi cút
- 90 Chữ thông đủ lẽ nghĩa văn chương
Trời sinh quan Trọng Tương⁴⁰ thần đồng
Trên trời biết như lòng bàn tay
Dưới đất có thể nào hiểu đủ
Biết thế gian, âm phù, cõi trời
- 95 Linh Đế⁴¹ trị dân an bốn bể
Bách quan cũng thừa thế phong lưu
Thái bình không mưu toan phòng bị
Từng toan chiếm ích kỷ hại người
Lo dọa nạt thường dân nghèo khổ
- 100 Người nào có nhiều của bảo ngoạn
Của nhiều thì thành quan công hầu⁴²
Ai nghèo túng hể không có tiền
Công phẩm là thuộc người hèn kém
Tiểu nhân gặp được may ít nhiều
- 105 Quân tử thì quê mùa nghèo khó
Đời nào cũng tham tài hơn người
Văn thì lo lấy tiền để dùng
Võ thì nhờ uy thế của vua
Nhà Hán đã thực suy gốc cũ
- 110 Bởi vì lẽ tham tài hơn người

40. *Trọng Tương*: xem chú thích 15

41. *Linh Đế*: chỉ nhà vua anh linh sáng suốt.

42. *Công hầu*: tước công và tước hầu: chỉ người có quan tước lớn trong triều đình.

Giờ biết không làm quan ẩn bóng
 Khi du đãng khi thường nguyệt hoa
 Khi quăng lưới bắn chim đánh cá
 Khi nghèo xuân liễu trúc lân la

115 Khi đơn thân ngâm nga ôn cổ
 Chàng trách thời vua chúa đất trời
 Chê Diêm vương⁴³ bắt minh mờ ám
 Người kiện cáo lưu án không xem
 Âm phủ cùng dương gian cũng vậy

120 Nơi đâu cũng tham của sang giàu
 Lưu án những mấy năm không xét
 Không tiền là không khám không tra
 Có tiền ắt khám tra thượng lý⁴⁴
 Nói xong liền tức khắc viết thư

125 Chê thập điện chê vua chê trời
 Viết xong liền đốt lửa làm chơi
 Tự nhiên vua Long quân⁴⁵ biết đến
 Liền sai sứ lên bắt không tha
 Trọng Tường đang ở nhà luận sách

130 Liền thấy động trong bụng xót xa
 Thấy quỷ sứ hiện ra trước mặt
 Thấy người đem khoá sắt đến nhà
 Gọi chàng Trọng Tường ra rồi bảo:

43. *Diêm Vương*: xem chú thích 30.

44. *Luận khoa thượng lý*: phán xét định tội bằng những lời lẽ tốt đẹp.

45. *Long quân*: chỉ vua ở dưới âm phủ.

“Làm sao mà nói dối quá nhiều ?

- 135 Mà bảo mà chê vua thập điện⁴⁶
Chê Diêm vương⁴⁷ xét kiện bắt minh
Mới sai tao lên đây bắt giữ”
Nói xong liền vào vây bắt lấy
Trọng Tương lòng lo âu khôn xiết
- 140 Vụt đứng lại ngồi lặng đút hơi
Biết chạy đi đường nào hoá xác ?
Ma gì mà tai hại quá ư ?
Thị Nhậm⁴⁸ ôm cổ chồng thầm khóc
Chịu ơn người như thế không đủ
- 145 Thị Nhậm muốn thắt cổ tự vẫn
Vợ chồng ơn số phận thủy chung
Quý sứ liền xuống nơi thập điện
Thánh đế vua phán việc tổng giam
Khi đó chàng buồn đau bút dứt
- 150 Lệnh sai đi vào ngục cùm chân
Tra xét đủ ba mùa sẽ bảo
“Mày là kẻ thứ hạ hèn nhỏ
Làm sao mà chê vua thập điện ?
Chê âm phủ xét kiện bắt minh
- 155 Mà nói rõ tội của đất trời?”
Kim Tinh⁴⁹ thấy con cô oan trái

46. *Thập điện*: đền của mười vị minh vương

47. *Diêm vương*: xem chú 30.

48. *Thị Nhậm*: vợ Trọng Tương.

49. *Kim Tinh*: một hành tinh trong hệ mặt trời.

- Viết bản tâu gửi lên Ngọc hoàng⁵⁰
 Tấu trình việc Diêm đường âm ty⁵¹
 Xét kiện mấy trăm năm không dứt
- 160 Trọng Tương chàng khắc biết lo toan
 Diêm vương⁵² bắt xuống giam địa ngục
 Xin Hoàng Thiên⁵³ ban phúc sống lâu
 Ngọc hoàng⁵⁴ thấy bản tâu chôn dưới
 Sai Kim Tinh xuống bảo Diêm vương
- 165 “Nếu có quan Trọng Tương hoà hoãn
 Thì xem nó khám kiện lúc nào ?
 Phó mặc xét ra sao tổng ngục
 Nếu nó xét thô tục bắt minh
 Sẽ luận tội trọng khinh⁵⁵ thường phạt”
- 170 Kim Tinh vâng lệnh pháp⁵⁶ lạy vua
 Phụng mệnh xuống liền đưa lệnh chuẩn
 Diêm vương liền vâng cử chiếu vua⁵⁷
 Đòi Trọng Tương đi vào trước điện:
 “Mày thay tao khám kiện lúc nào ?
- 175 Nay phán truyền thay vua trị vị”

-
50. *Ngọc hoàng*: Đạo giáo xưng trời là Ngọc hoàng.
 51. *Diêm đường âm ty*: chỗ ở các quan châu vua ở dưới âm phủ.
 52. *Diêm vương*: xem chú thích 30.
 53. *Hoàng thiên*: trời, Hoàng đế, Ngọc hoàng.
 54. *Ngọc hoàng*: xem chú thích 50.
 55. *Trọng khinh*: nặng, nhẹ.
 56. *Lệnh pháp*: pháp lệnh, pháp luật và mệnh lệnh.
 57. *Chiếu vua*: tức chiếu chỉ, tờ chiếu của vua.

Diêm vương liền dời vị nhường ngôi
 Trọng Tương phép thần thối khôn chối
 Miệng ta tự làm tội cho ta
 Trọng Tương liền đi lên vâng chiếu

180 Ngai vàng vua giao cho Trọng Tương
 Khi đó chàng lên ngai phụng trị
 Vâng mệnh lên chính vị ngôi vua
 Hai bên sắp kim ngô bệ rồng⁵⁸
 Cùng búa rìu chùy đồng roi sắt

185 Xe pháo cờ chiếu tướng hai bên
 Rồng leo cùng lời binh thần tượng⁵⁹
 Bắc Đẩu⁶⁰ cùng Kim Tinh⁶¹ Hoàng pháo
 Phán quan⁶² cùng Nam Tào Diêm La
 Quỷ sứ⁶³ cùng Dã Hoa Ngọc Đội

190 Mã Diện⁶⁴ đem búa sắt theo sau
 Mau chóng kéo vào trước sân rồng
 Trọng Tương ngự ngai vàng anh linh
 Âm phủ nghiêm phép mình lệnh khẩn
 Trọng Tương dạy chấp ấn Thiên Nhan

58. *Kim ngô bệ rồng*: tiếng tự xưng là "ta này"

59. *Thần tượng*: voi thần

60. *Bắc Đẩu*: sao Bắc Đẩu.

61. *Kim Tinh*: xem chú thích 49.

62. *Phán quan*: quan phán xét, chức quan phụ tá quan địa phương xử lý công vụ thời Đường, Tổng trong truyền thuyết coi chức quan này là quyết định mọi sự sống chết.

63. *Quỷ sứ*: quân lính ở cung Diêm vương; *Dã hoa*, *Ngọc đội*: chỉ quân lính ở cung Diêm vương

64. *Mã Diện*: quân lính ở cung Diêm vương.

195. Lệnh xuống đòi Phán quan⁶⁵ bị trạng
 Đòi đem án lưu hãm trăm năm
 Phán quan vâng tuý nghị dâng nạp
 Trọng Tương hỏi hết các duyên do
 Nguyên bị cáo vào đủ hai bên
200. Nha môn mở sổ thưởng đội ơn.

- Thứ nhất án Tề vương Hàn Tín⁶⁶
 Đòi vào đến điện chính rồi qui
 Hàn Tín cúi đầu tâu liền nói
 Trình qua các sự việc ngày xưa:
205. “Tôi vốn trẻ mồ côi từ nhỏ
 Ơn mẹ bà phiếu mẫu⁶⁷ dưỡng nuôi
 Nuôi nấng lớn thành người trưởng tử⁶⁸
 Cho đi theo Hạng Vũ Giang Đông⁶⁹
 Được phong chức Lang trung⁷⁰ nắm quyền

65. *Phán quan*: xem chú thích 62.

66. *Hàn Tín*: xem chú 20

67. *Phiếu mẫu*: bà già giặt sợi ở bên sông. Theo *Sử ký* Hàn Tín đời Hán lúc còn nghèo hèn phải đi câu cá ở bên sông Hoài để sống, có lần đói quá gặp bà giặt sợi cho ăn. Về sau ra giúp Lưu Bang (Hán Cao Tổ) lập nên cơ nghiệp nhà Hán, được phong làm Sở vương. Hàn Tín liền đem một nghìn lạng vàng đến tạ ơn bà già đó.

68. *Trưởng tử*: con đầu ở đây chỉ người đã trưởng thành.

69. *Giang Đông*: một phần đất của Tề là phần đất Hạng Vũ phân cho Điền Thị nay thuộc tỉnh Sơn đông.

70. *Lang trung*: chức ty trưởng ở các bộ, viện.

- 210 Hạng Vũ không yêu hiền dùng gian
Không nghe người ngay nghe kẻ gian
Cây lực nâng đình vạc⁷¹ bắt trung
Bái Công biết dùng người hiền đức
Biết cùng sĩ nhân lo can gián
- 215 Hàn Tín nghĩ không lên triều châu
Bỏ Hạng Vũ khấu đầu vua Hán
Vua Hán lòng yêu qui hiền tài
Liên lập đàn bái tướng⁷² ăn mừng
Thân hiền cách kẻ gian mãi mãi
- 220 Sắc lệnh bắt giam hạn vào thân
Ngày đêm cùng mưu tư phá Sở
Có công được phong chức Tể vương
Chức trọng quyền sang danh nhất mực
Tín⁷³ giúp lập quan triều qui mô
- 225 Giúp lập nên thành vua Hán đế
Mong được tiếng con cháu ở đời
Con cháu được đội ơn phú quý
Mong hưởng lộc Hoàng đế không rời
Hán vương nghe lời vợ gian tà
- 230 Khinh bạc không thực thà qua quít
Không nhớ đến đàn thư thất quyền
Thành Hán vương hoạn nạn Huỳnh Dương
Tướng Triều vương Long Thư bạo ngược

71. *Lực nâng giang đình*: ý cả câu nói: Cây có sức khoẻ.

72. *Lập đàn bái tướng*: lập đàn phong cho làm tướng.

73. *Tín*: tức Hàn Tín (Xem chú 20).

- Tin truyền trận dùng lửa thiêu đốt
- 235 Bổng đâu bắt được về trước mặt
Đánh Ngụy Báo⁷⁴ liền bắt được y
Mười tám thành thắng qui phục cả
Hạng Vũ khi tự vẫn Ô Giang⁷⁵
Phạt gai góc khai hoang bạt núi
- 240 Ai ngờ vua Hán hoàng phụ ơn
Cho Tiêu Hà đến nhà dò xét
Mưu đồ vào đến trong điện thăm
Để Lã Hậu vu gian phản chính
Lại gian bảo Hàn Tín vào cung
- 245 Sai võ sĩ quân thần tìm bắt
Liền bắt đi rồi giết không lâu
Mới nên nổi trảm luân⁷⁶ oan hồn ?
Trọng Tương liền dẹp các đầu mối
Nguyên suý⁷⁷ sao không lo phòng bị ?
- 250 Đại nhân mắc mưu bạn dò vào
Nên bị tội oan gia trảm hồn
Hàn Tín bảo ngày trước Tiền Thông⁷⁸
Đổi cho Tín mưu quân phản quốc
Cho Tín về cắt đất ba phần

74. *Ngụy Báo*: tức Ngụy Vương Báo, quan Ngự sử đại phu.

75. *Ô Giang*: xem chú thích 18.

76. *Trảm luân*: trảm đâm vào biển khổ.

77. *Nguyên suý*: người cầm đầu các tướng sĩ, cũng như tổng tư lệnh.

78. *Tiền Thông*: là người bày mưu định kế trong đội quân. Từng bày cho Hàn Tín phân chia thiên hạ làm ba. Khuyến Tín không làm tội cho nhà Hán.

- 255 Hán, Sở, Tín mỗi người mỗi nước
Cho Tín chiếm một phương nước Tề
Không làm tôi Tề vương bạc tình
Tín ngay Tín không nghe Tiễn Thông
Cứ một lòng bề tôi hiếu trung
- 260 Người ngay không bị tội vào thân
Mới không nghe Tiễn Thông làm phản
Tôi đâu có phản bội đức vua
Lã Hậu yêu tình trước có thù
Trọng Tương liền phân phó⁷⁹ dạy truyền:
- 265 "Cho đi đòi Tiễn Thông nhanh chóng"
Phán bảo "Mày làm thầy quân sư"⁸⁰
Mày không lo cho tao gì cả ?
Để Hán Tín bị tội quá thay !"
Tiễn Thông vào trong triều tâu vua:
- 270 "Tôi can Tín không nghe trời hời!
Thấy phong chúc Tề vương ngày trước
Nhước móc quan Tử Phòng Trương Lương⁸¹
Bày mưu kế phong vương Hán Tín
Phong Nguyên súy làm chính Tề vương
- 275 Cũng mới phá Sở vương như thế
Hán Cao⁸² bày mưu phé Trương Lương
Giả phong Tín định vương nước Tề

79. *Phân phó*: phân việc và giao phó cho.

80. *Quân sư*: người bày định mưu kế.

81. *Trương Lương*: xem chú câu 21.

82. *Hán cao*: xem chú thích 19.

- Tôi biết sự bất nghĩa nguyên gian⁸³
 Ngày sau ắt oan cho Hàn Tín
- 280 Tôi mới đi dạo cảnh tới nhà
 Giảng bày cho Tề vương⁸⁴ kể lạ
 Để Tín phân thiên hạ làm ba
 Chớ làm tôi Hàn gia bạc tình
 Bởi Hàn Tín không nghe thông gian
- 285 Nên Lã Hậu vu oan hành tội
 Hàn Tín mới hối hận về sau
 Than bảo chước Thông can không nghe”
 Lã Hậu liền ẩn bóng Tín than:
 “Lại thông đồng vu oan bội nghĩa
- 290 Thủ mưu vào làm hại bất trung
 Xui vua bắt Tiên Thông làm hại
 Lã Hậu người quỷ quái đa đoan”
 Trọng Tương liền phán xem việc lớn
 Hán vương sư không nhớ công lệnh
- 295 Hàn Tín lại tâu thêm việc cũ
 Đòi Hứa Phụ tính sổ ngày xưa
 Sổ sống ở mừng trên trường thọ
 Bấy mười lại còn lẻ hai năm
 Làm sao mà không như đích thực ?
- 300 Tín mới có bốn mươi hai tuổi
 Đoán mệnh xuống Diêm vương đoán mệnh

83. *Nguyên gian*: vốn là gian dối

84. *Tề vương*: Hàn Tín giảng cho Tề vương.

Trọng Tương đòi Hứa Phụ⁸⁵ vào tra:

“Mày tính sỏ dương gian giả dối”

Hứa Phụ liền quì trước mặt tâu:

- 305 “Hàn Tín bảy mươi hai đích thực
Nhân bởi Sở quì Hán suy vi
Nam Tào giảm đi mười năm thọ
Vua Hán người phong tướng mở cờ
Hàn Tín nhận ấn cái vua trao
- 310 Bởi chức vua phong làm không tốt
Nam Tào lại giảm ngay mười tuổi
Hàn Tín người Tiết chế⁸⁶ quyền danh
Vua đi vào phá thành nước Tề
Bao vây được ba bốn đêm ngày
- 315 Tề quốc cũng ẩn khuất không ra
Vua sai thầy nho học Lễ Sinh⁸⁷
Sai vào nhập hội minh giao ước
Lễ Sinh dụ nước Tề chiêu an⁸⁸
Hàn Tín thấy ấn mừng liền giận
- 320 Ép quân vào phá trận hội minh
Tề quốc đem Lễ Sinh đi giết
Vì Hàn Tín từng đã tranh công
Lại giảm thêm mười năm thọ nữa

85. *Hứa Phụ*: một người giỏi xem tướng là ông ngoại Quách Giải, người huyện Chí.

86. *Tiết chế*: chỉ huy, điều tiết.

87. *Lễ Sinh*: người từng dụ Tề quốc chiêu an, sau bị Tề quốc đem đi giết.

88. *Chiêu an*: dỗ dành quân giặc hàng phục cho được yên.

- Tất cả giảm ba mươi năm suốt
- 325 Mới còn bốn mươi hai tuổi thọ
 Bởi Tín không chịu lẽ tu thân
 Tham làm việc phi nhân tổn thọ"
 Hàn Tín lại đầu thú tâu trình:
 "Năm tháng Tín tuổi xuân chưa già
- 330 Nhưng bởi tại Tiêu Hà⁸⁹ dụ dỗ
 Dỗ vào đến điện hoa rồi bỏ
 Để Lã Hậu giết hại hoài thân
 Phục vong đức mình quân xét thực"
 Trọng Tương gọi Tiêu Hà về hỏi
- 335 Phán bảo: "Mày làm quan Tướng quốc
 Lã Hậu có mưu ngược đa đoan
 Làm sao mày không can đi chứ ?"
 Khi ấy tướng Tiêu Hà tâu rõ:
 "Vua Hán đi Đông Kinh chưa lại
- 340 Lã Hậu từng vào triều hỏi tra
 Lệnh chỉ phán đòi tôi về xét
 Báo Hàn Tín phản bội quân vương
 Vua đi dẹp biên cương bỏ điện
 Hàn Tín tự cướp quyền nhà Hán
- 345 Phó Tiêu Hà bắt về triều nạp
 Thân vô tội tội lại đến tôi
 Anh em dễ làm hay không được
 Tôi phải đi tìm kẻ bắt về
 Lã Hậu làm oan gia mới giết"

89. *Tiêu Hà*: xem chú thích 22.

350 Trọng Tương thấy Tiêu Hà tâu báo
 Ngọc bút liền thảo phân luận xét
 Đề chính tra từng án can chương.⁹⁰

*
 * *

Thứ hai án Lương vương Bành Việt⁹¹
 Lương vương⁹² vào điện bạc tâu vua:

355 Cúi xin mong đức vua vạn tuế
 Lã Hậu bày mưu kế dục dân
 Đòi tôi vào bên trong cung vắng
 Kéo tay tôi vào tận màn xanh
 Tôi cố sức ra nhanh trở lại

360 Không chịu vào màn trướng cùng người
 Vì thần phạm vào vợ vua thì có tội
 Vợ vua gian dân cùng bề tôi là sai trái
 Tôi mới cố chạy đi không chịu
 Lã Hậu liền đổi dạ vu oan

365 Phán bảo Việt⁹³ gây oan vu vạ
 Vợ xui chồng bắt giết phan thanh thây
 Ông vua xét cho ngay thảm khốc
 Lã Hậu liền tâu trước mặt vua:

90. *Can chương*: can là sự việc có liên can, *Chương*: chương hồi.

91. *Việt*: tức Bành Việt tự là Trọng, người Xương ấp nay thuộc Sơn Đông bề tôi của Hán Cao Tổ

92. *Lương vương*: tên là Vũ con thứ của Hán Văn Đế, em ruột Hán Cảnh Đế năm thứ hai được phong làm Đại vương, năm thứ ba làm Hoài Nam vương năm thứ mười đổi làm Lương vương ở ngôi 35 năm (178-144 trước TL)

93. *Việt*: xem chú 24

- “Lương vương người vu cáo cho tôi
- 370 Vua còn đi trấn cõi biên tây⁹⁴
 Đương đi đánh Trần Hy⁹⁵ làm phản
 Bách quan cũng xuất vãng⁹⁶ hành chinh
 Thấy vua bỏ điện vàng vắng vẻ
 Lương vương người có ý tư thông⁹⁷
- 475 Vào đến tận phòng trong với tôi
 Không có lòng yếu đuối thông dâm
 Vốn nó quá mưu thâm phản quốc
 Bây giờ nó tâu chước thẳng ngay
 Nguyên soái cũng không hay không đẹp”
- 380 Khi đó Lương Bành Việt⁹⁸ tâu vua:
 “Lã Hậu đại gian vu quái lạ
 Bảo không có lòng dạ dục dâm
 Buối vua Hán cầm quân không rảnh⁹⁹
 Sở vương phá vào thành bủa vây
- 385 Bắt Lã Hậu đem về nước Sở
 Đêm ngày đều dâm dục cùng nhau
 Lúc đó nào thấy đâu ngay thẳng ?

94. *Trấn cõi biên tây*: dẹp giặc ở biên giới phía tây.

95. *Trần Hy*: người Uyển Cù, bề tôi Hán Cao Tổ, giữ chức Dương Hạ Hầu, sau làm phản bị Phan Khoái giết.

96. *Xuất vãng*: đi, ra đi

97. *Tư thông*: trai gái thông gian với nhau.

98. *Lương Bành Việt*: tức Bành Việt xem chú 24.

99. *Không rảnh*: không được nhàn hạ.

99. *Anh Bó*: tức Kinh Bó, bề tôi nhà Hán, bị tội nhục hình; “Kinh”: bị khắc chữ vào trán.

Giờ lại bảo có nét khôn ngoan
Thật đúng là lòng gian không nhỉ?"

- 390 Trọng Tương biết ngọn nguồn căn do
Ngọc bút liền thảo cho làm sỗ.

*

* *

Thư ba án Anh Bô¹⁰⁰ Cửu Giang
Trọng Tương đòi phán tra trước điện
Anh Bô chức quyền cao hơn người

- 395 Làm sao mà nên nổi thác oan?
Anh Bô quỳ lên tiếng trình qua:
"Lã Hậu lòng gian trá đa mưu
Giết Bành Việt báo thù phan thây
Làm canh đem đi phát chư hầu¹⁰¹

- 400 Vi thể thịt cổ triều vua ban
Tôi còn đi đao du ngoại xứ¹⁰²
Về nhà liền thấy sứ đến, vào
Toàn những thịt những mâm mọi thứ
Mở ra thấy đủ vị đầy mâm

- 405 Bất ý tôi liền ăn rả rích
Ăn xong nghe trong bụng cồn cào

101. *Chư hầu*: những nhà quý tộc do Hoàng đế phân phong cho để trị một miền đất.

102. *Ngoại xứ*: xứ ngoại, nơi xa.

- Mới hỏi sứ thật gì sự lạ ?
Sứ nhân mới trình báo xót thương
Mới biết thật Lương vương Bành Việt
- 410 Bọn bè tình chi thiết thương thay
Hai tay bóp cổ cho nôn oẹ
Bóp lên nôn xuống bãi cát sông
Mới hoá thành con trai con hến
Truyền đi làm lời nói thế gian
- 415 Mới bảo sứ không oan là thế
Giết bạn ai không giận không căm
Bằng hữu như đồng tâm huynh đệ¹⁰³
Không phải tôi cố ý phản vua
Làm tờ chiếu nguyên do giả thực"
- 420 Trọng Tương thấy tẩu phục¹⁰⁴ liền chê
Lời vợ Hán vương nghe không xót
Giết Tín cùng Bố, Việt ba người
Hán vương không nhớ đến công thần
Thiên địa phép xoay vận có ngày
- 425 Kiếp sau sẽ trả nhau không muộn
Ngọc bút liền chép án phân vân
Sao thảo luận viết văn đoán trước
Ba người phân ba nước ba nơi
Để báo oán oan gia nhà Hán
- 430 Hán vương thấy vua đoán không sai

103. *Bằng hữu như đồng tâm huynh đệ*: câu toàn Hán dùng trong nguyên bản có nghĩa là: bạn bè như anh em một lòng, một chí.

104. *Tẩu phục*: cúi đầu, cúi xin đầu.

Quản giữ việc lạ thay đáng tội.

*
* *
*

Thứ tư đòi đến án Đình Công
Chàng liền tới vào trong quỳ tấu:
“Hán vương trận Tuy Thủy¹⁰⁵ bại quân

- 435 Vua Hán chạy trốn rơi xuống giếng
Tôi mới lấy rau rút¹⁰⁶ che lời
Ung Xí¹⁰⁷ bình về trông thấy mặt
Hai người cùng trò chuyện với nhau
Tha Hán phòng ngày sau được cày
- 440 Mới truyền quân bãi lay rồi về
Hán vương được đưa lên chạy thoát
Ngày sau được họp hội Thành vương
Thành vua lại vong ơn bội nghĩa
Không nhớ đến công phúc người ta”
- 445 Hán vương vội tâu qua điện ngọc:¹⁰⁸
“Đình Công¹⁰⁹ làm bề tôi bất trung
Bắt giặc lại khoan dung với giặc

105. *Tuy Thủy*: tên một con sông ở Trung Quốc, nơi quân Hán đại bại.

106. *Rau rút*: là loại rau sống ở trên mặt nước, ăn được, quanh thân có phao xộp màu trắng, cộng dùng làm rau ăn.

107. *Ung Xí*: người đất Bái, theo Lưu Bang khởi nghĩa, sau làm phản theo Ngụy rồi lại trở về thờ Lưu Bang, lập được nhiều công trạng.

108. *Điện ngọc*: cung cấm, điện cấm, điện ngọc, điện vàng, chỗ vua làm việc.

109. *Đình Công*: tên là Cô, người đất Tiết làm tướng quân nước Sở, cậu ruột của Quý Bố.

- Thấy tôi không hết lòng ngay thảo
 Bởi mây dẫn giấc đi thả giấc
- 450 Giết Đinh Công trần trọc thần nhân
 Người bảo tôi phụ người sự lạ?"
 Đinh Công liền tâu tạ nguyên do
 Tự dâng thành tích như khi trước
 "Quân Sở vây ba vòng bốn phương
- 455 Vây hãm thành ba tháng khốn cùng
 Lương thực ăn sạch không còn nữa
 Trần Bình¹¹⁰ lòng mưu thông lo liệu
 Trao ấn cho Kỳ Tín thay vua
 Mở cửa Đông giả hàng ra về
- 460 Sở vương thấy vội vàng đi theo
 Vua Hán ra cửa Tây mới thoát
 Sở vương liền kết tội nặng thay
 Giết Kỳ Tín thế thân vua Hán
 Xương thịt tan thành than gió thổi
- 465 Nào thấy vua làm ma tống táng
 Công nó còn có tiếng mọi nơi
 Huống chi Tiểu Đinh Công¹¹¹ khốn khó
 Mắt không thấy buổi trước Hồng Môn
 Hán Sở cùng gặp nhau hội ẩm¹¹²

110. *Trần Bình*: người nước Sở giữ chức Đô úy.

111. *Tiểu Đinh Công*: tức Đinh Công xem chú 109.

112. *Hội ẩm*: họp mặt nhau mà uống rượu.

- 470 Nước Sở từng tự Trầm lo loan
 Mới sai em Hạng Trang¹¹³ múa kiếm
 Chúc thọ rồi định chém Hán vương
 Hạng Trang múa vào bài lẫm liệt
 Hạng Bá¹¹⁴ nhìn thấy biết tri âm
- 475 Mới có lời riêng tư cùng Hán
 Giả đưa kiếm ẩn hiện múa che
 Múa trước mặt Hán vương chế ngự¹¹⁵
 Phàn Khoái¹¹⁶ cảm kích để kim chế
 Mới gạt được Hán vương ra khỏi
- 480 Hạng Bá vốn dòng dõi Sở vương
 Đầu Hán lại phong ơn chức trọng
 Người đó cũng còn họa bất trung
 Tuy báo phụ Đình Công Ung Xĩ
 Đề cập đến em thứ Hạng vương
- 485 Huống chi Tiểu Đình Công kẻ hiền
 Tâu vua ngự trước điện xét soi
 Trọng Tương bảo Đình Công Ung Xĩ
 Linh bố là em thứ Hạng vương
 Sự ấy có lòng thương không dứt.

113. *Hạng Trang*: anh em thúc bá với Hạng Vũ.

114. *Hạng Bá*: tên là Triều, tự là Bá, quan tả Doãn nước Sở, họ hàng với Hạng Vũ.

115. *Chế ngự*: ngăn ngừa, ngăn cản

116. *Phàn Khoái*: theo Bái Công đi đánh Tần, lập được nhiều công tích, ông lấy Lữ Tu em ruột Lữ Hậu.

490 Thử năm đòi đến án Thích Cơ
Phu Nhân đòi đi vào trình tấu

Ngày trước trận Cai Hạ¹¹⁷ bại quân
Hán vương chạy trốn rơi xuống giếng
Quân quốc chạy Nam Bắc rời nhau

495 Không ai được trông thấy vua trốn
Phúc lành còn con ngựa Ô truy¹¹⁸
Tự trông hành lý trong đêm vắng
Ngựa Ô truy biết chốn đòi đường¹¹⁹
Ngựa hí làm đại cương tuột xuống

500 Tình cờ tay giữ lại được ngay
Ngựa giật đai thắt lên tới đó
Mới liền được qui quay ngời đứng
Chạy thẳng con đường núi tới đó
Cha tôi mới biết ý Hán vương

505 Đón về lầu cao cho ăn uống

117. *Cai Hạ*: tên thôn Lạc, nay thuộc tỉnh An Huy, Hạng Vũ bị khốn ở đây.

118. *Ô truy*: ngựa Ô truy, ngựa màu đen pha sắc trắng.

119. *Đòi đường*: đòi từ cổ có nghĩa là theo, tùy theo; đòi đường: theo đường ý nói ngựa theo đường mà nó định tới.

Cho tôi đi châu trực¹²⁰ lầu sang
 Đức vua liền hỏi han rồi lấy¹²¹
 Ngày sau thống nhất hội gia bang
 Không có vua Hán Hoàng gian trá

510 Lâu ngày trở lại giết hoại thân
 Đức vua xét cho ngay khốc hại
 Mưu kế thành ngọc bội¹²² kim thai
 Cho lão phụ làm mai¹²³ gửi lễ
 Nhẫn nhục tôi lấy đem đến nơi

515 Mới có lời bắt tay giao ước
 Từ đó con xinh ở lầu cao
 Mới được phong Lưu vương Thái tử
 Ở được hai ba buổi chiêu quân
 Mới hội tụ phong vân khải hoàn

520 Đón tôi về điện vàng¹²⁴ đầy năm
 Mới sinh ra hoàng nhi Lưu Ân

120. *Châu trực*: đi theo hầu

121. *Lấy*: lấy làm vợ

122. *Ngọc bội*: thẻ bài bằng ngọc đeo ở người, ý nói một lễ vật quý. *Kim thai*: tức là kim châm thái, là một món ăn quý làm từ cây hiên phơi khô, ý chỉ một lễ vật quý

123. *Mai*: mai mối

124. *Điện vàng*: xem chú thích 108. Điện ngọc.

- Sớm hôm vua ân cần khuyên bảo
Đến ngày vua trăm tuổi về già
Luận phong cho cả con cùng mẹ
- 525 Từ đó được lên ngôi vạn tuế
Lã Hậu lòng gian kế mưu toan
Đi khắp chốn Thương Sơn tứ hạo¹²⁵
Từng về lộn đạo liễu tư lương¹²⁶
Bảo Lưu Ân Tiểu vương con thứ
- 530 Chê bảo vua quân tử bất minh
Mới phong đặt lưu danh Hiếu Huệ
Bách quan cùng lo nghĩ luận bàn
Đức vua tự thiên tư không được
Hán vương vua khóc nước mắt chan
- 535 Lã Hậu liền trách oan mẹ con
Bắt đi hành tội giết xót xa
Bắt mẹ con cắt tai khoét mắt
Thân mẹ con khốn nghĩ bao ngày
Chặt tay liền cắt ngay cả mũi
- 540 Giam giữ trong tù ngục khốn thay
Bắt xuống phải làm ngay người lợn
Lã Hậu làm bao việc bất nhân
Lưu Ân phải nhắm mắt hoá thân
Mẹ con cùng thương tâm oan thác

125 *Thương sơn tứ hạo*: khắp mọi nơi cùng chốn Thương sơn.

126. Ý câu này nói làm trái với thân phận của người đàn bà đã có chồng.

545 Cúi xin ơn đức vua hãy xét
 Trọng Tương đoán minh bạch vài thiên
 Cho phán quan đặt tên Lục Trọng
 Còn có phép gia giảm tùy phân¹²⁷
 Kiếp sau sẽ trả nhau báo thù.

*

* *

550 Thứ sáu án Hạng Vũ đòi tra
 Hạng Vũ vào sân hoa¹²⁸ tâu báo:
 “Thời Sở Hán thiên hạ hưng vong
 Sở vương bầy mười hai trận thắng
 Trận sau chạy về dẫm Ô Giang¹²⁹

555 Nhân bởi đến Âm Lăng lạc lối
 Bị Hàn Tín binh mạnh đuổi dài
 Đình Trường¹³⁰ đậu thuyền bè trên bến
 Đình Trường có lời họa bến sông
 Cho Vũ về Giang Đông¹³¹ bản xứ

127. Ý câu này nói tài xét kiện của Trọng Tương rất linh hoạt, minh bạch, xử đúng tội.

128. *Sân hoa*: sân rộng.

129. *Dẫm Ô Giang*: vùng Ô Giang, miền Ô Giang (xem thêm chú thích 18).

130. *Đình Trường*: đời Hán cứ mười dặm đất thì gọi là một đình, đặt người Đình Trường để phòng giữ trộm cướp, Đình Trường là một hương quan (lý trưởng).

131. *Giang Đông*: một phần đất của Tề, Hạng Vũ chia đất Tề ra làm ba, Trung Đô gọi là Tề, Đông Bộ gọi là Giang Đông, Tây bắc Bộ gọi là Tề Bắc, Giang Đông là đất Hạng Vũ phong cho Điền Thị. Nay thuộc tỉnh Sơn Đông.

- 560 Vũ bảo chiến trận tử thác vong
 Không muốn về Giang Đông bán quán
 Có vạn binh tài cán mạnh hùng
 Còn quân quốc hung hăng theo giúp
 Giờ này không một kẻ theo sau
- 565 Còn có mặt mũi nào về được
 Tay chân hết sạch chẳng còn ai ?
 Quyết không về Giang Đông bán quán
 Hồ then thua nhà Hán Bái Công¹³²
 Vả lại còn sáu người quan tướng
- 570 Vây khắp cả hai ngả Bắc Nam
 Mọi cửa không mở đường cho qua
 Sáu tướng chọn bến sông tranh công
 Giang Đông có Văn Thông, Dương Hí¹³³
 Hai người bạn tri kỷ xóm giềng
- 575 Mới tự vẫn cho người báo đáp
 Đem đầu về nạp Hán lấy công
 Nêu đầu cho Văn Thông, Dương Hí
 Anh hùng bị Ung Xí vu oan
 Cúi xin đức Đế Đô giảm tội"

131. *Giang Đông*: một phần đất của Tề, Hạng Vũ chia đất Tề ra làm ba, Trung Đô gọi là Tề, Đông Bộ gọi là Giang Đông, Tây bắc Bộ gọi là Tề Bắc. Giang Đông là đất Hạng Vũ phong cho Điền Thi. Nay thuộc tỉnh Sơn Đông.

132. *Bái Công*: tức Lưu Bang (Hán Cao Tổ), lúc đầu Lưu khởi binh ở đất Bái cho nên gọi là Bái Công.

133. *Dương Hí*: tức là Kị tướng Xích Toàn Hầu, lang Trung Kị Dương Hí

580 Trọng Tương liền đem bút mực ra
Liền thảo viết văn quê bình xét
Lược xem thuộc các án can chương¹³⁴.

Lại đòi án các hồn âm phủ
Hễ ai ngày trước bị oan thương
585 Đầu thai lại về mừng¹³⁵ báo oán

Minh phủ đường chính đoán¹³⁶ Trọng Tương
Đòi Hàn Tín Tể vương vào xét
Phán bảo việc vua Hán gây oan
Công Hàn Tín dẹp yên thiên hạ
590 Nghe Lã Hậu lại giết hại thân
Phán bảo bề tôi trung khó trốn
Đầu thai về họ Tào¹³⁷ dòng quan
Sinh ra thành người oan Tào Tháo
Trước làm điều bạo ngược oán chi ?

134. *Can chương*: xem chú thích 90.

135. *Mừng*: bản mừng.

136. *Chính đoán*: người phán xét chính.

137. *Tào*: tức Tào Tháo quyền thần người mạt Hán nước Tàu, làm Thừa tướng đời Vua Hán Đế, cùng Lưu Bị, Tôn Quyền chia làm Tam quốc, sau được suy tôn là Vũ Đế.

- 595 Lã Hậu sinh đời sau chớ ác
 Đầu thai về họ Phục Đông Kinh
 Sinh ra thành nữ nhi trần thế
 Cho làm vợ Hiến để bị oan
 Hiến đế là Lưu Bang¹³⁸ sinh ra
- 600 Phân thiên hạ chia lộc làm ba
 Mặc họ Tào làm quan triều đình
 Ai nói càn không nghe phép vua
 Lập làm chúa Tiên Đô nước Ngụy
 Để Tào giết Phục Thị mang thai
- 605 Báo thù kiếp lòng gian ngày trước
 Hiến đế bị nhà Tào hãm độc
 Cho nhả nhục ăn xin Tào Tháo
 Ngày trước làm quá bạo oan gia
 Hàn Tín lại tâu qua trước mặt
- 610 Việc Tín bị Tiêu Hà mưu cơ
 Như bắt Tín đi về để giết
 Ớn vua người xét xử thế nào?
 Oán việc oan Trượng phu đã rõ
 Trọng Tương xét việc không dài dòng
- 615 Liền đòi đem họ Tiêu vào xét
 Chỉ phán cho Tiêu Hà về mừng
 Đầu thai về họ Dương bản quốc
 Cho đầu thai vào cửa họ Dương
 Sinh ra thành Trượng phu Dương Đức

138. *Lưu Bang*: tức Hán Cao Tổ (Bái Công).

- 620 Ngày sau lo toan lập mưu mô
 Gặp cùng chúa Ngụy Đô Tào Tháo
 Trọng Tương phán chỉ bảo liên thôi
 Đòi Anh Bố bẻ tôi vào quì
 Cho Bố¹³⁹ đi về chốn Đông Kinh¹⁴⁰
- 625 Đầu thai về họ Kiên người hiền
 Sinh ra thành Tôn Quyền Trung Đô¹⁴¹
 Làm tướng chúa Đông Ngô trị vị
 Anh Bố vọng đan tri¹⁴² tạ ơn
 Sau lại đòi Lương vương, Bành Việt
- 630 Đòi vào đến điện bạc sân trong
 Việt¹⁴³ cho về ở trong Thái quận
 Cho về chính địa phận phương Nam
 Đầu thai về vào nhà Lưu Hoảng
 Nhà đó nhà Hán Hoàng quốc thân
- 635 Cho sinh thành hiền nhân Lưu Bị¹⁴⁴
 Tài trí thêm đạo nghĩa hơn người
 Vợ thi lấy con gái họ Cam
 Ba nước Ngô Thục Ngụy ba nơi
 Để báo oán oan gia ngày trước

139. *Bố: tức:* xem chú thích 23.

140. *Đông Kinh:* thành Lạc Dương đời Hán.

141. *Tôn Quyền Trung Đô:* tức Ngô Tôn Quyền làm tướng Đông Ngô.

142. *Đan tri:* thêm cung vua ở đây chỉ nơi vua ngự

143. *Việt:* Lương Bành Việt (xem chú 24).

144. *Lưu Bị:* tự là Huyền Đức, là người dòng dõi nhà Hán, dựng nên nước Thục Hán thời Tam Quốc.

- 640 Lưu Bị ở nước Thục làm vua
Phân ba Ngụy, Thục, Ngô, ngang sức
Cho Tiền Thông về với là hai
Cho Thông lên Ngọa Long còn thượng¹⁴⁵
Sinh ra Gia Cát Lượng Khổng Minh¹⁴⁶
- 645 Phép binh cho đa mưu đa lược
Phò tá Lưu Huyền Đức Thục Đế
Cho trợ giúp cùng vua Lưu Bị
Tài trí thông địa lý thiên văn
Đúng như xưa Sỹ Nguyên Bàng Thống
- 650 Được khôn ngoan mạnh bạo hơn người
Lưu Bị lấy làm thân tin cậy
Vi toan giết Hàn Tín âm vong
Cho sống bốn hai năm như thế
Năm tháng như Hàn Tín không sai
- 655 Thiên địa vẫn như xưa chuyển vận
Cho về ở trưởng vàng quyền sang
Trọng Tương lại phán sang Phàn Khoái
Phán thực: "Mày có tài mạnh khôn
Cứu vua Hán Hồng Môn hội ẩm
- 660 Cho Phàn Khoái nhận chức Đô Dương
Hoá xác đầu thai về họ Trương

145. *Ngọa Long*: biệt hiệu của Gia Cát Lượng, khi còn đi cày ở Nam Dương, người ta đã gọi là Ngọa Long tiên sinh.

146. *Gia Cát Lượng Khổng Minh*: người là vị nhân tài đệ nhất ở đời Tam Quốc, làm thừa tướng nhà Thục Hán, tự là Khổng Minh.

Mẫn hận cho sinh thành Trương Phi¹⁴⁷
 Cho mạnh bạo uy nghi hùng hổ
 Trợ giúp cùng đức chúa Thục Bang”

- 665 Phan Khoái liền vọng sang vâng nhận
 Trọng Tạng phán bảo phó truy đòi
 Lại đòi Sở Thanh Y¹⁴⁸ Hạng Vũ
 Phán bảo: “Mày vô sự bất nhân
 Cậy mạnh bạo khi người không cần
- 670 Lửa thiêu điện Thủy Hoàng Hàm Dương
 A phòng cháy ba tháng không tắt
 Vả lại còn đầu hàng Tử Anh¹⁴⁹
 Bắt Lã Hậu về dinh dâm dục
 Hán Sở nguyện giao ước ngày xưa
- 675 Lập Hoài vương làm vua Nghĩa Đế
 Hẹn đi hội cắt đất Hồng Môn
 Lại mưu giết Hán vương không để
 Hạng vũ người bất nghĩa bất nhân
 Tự làm tự hổ thân xấu mặt
- 680 Trở mặt lại bèn giết Hoài vương¹⁵⁰
 Làm người ở vong ơn bội nghĩa

147. *Trương Phi*: là danh tướng thời Thục Hán, giúp Lưu Bị làm nên đại nghiệp.
 148. *Thanh Y*: chức quan của Hạng Vũ.
 149. *Tử Anh*: cháu Tần Thủy hoàng, con Phù Tô, được Triệu Cao lập làm Tần vương.
 150. *Hoài vương*: tức Sở Hoài vương cầm quân đi đánh Tần, bị chết ở Tần nhưng thầy được đưa về chôn ở Sở.

Hung hăng cậy quyền thế gian tham
Xét cho về họ Quan bản xứ
Sinh ra thành Quan Vũ mặt đỏ

685 Đổi họ không đổi tên cương thường
Quan Vũ hiệu Vân Trường có duyên
Cho hội ngộ đào nguyên kết nghĩa"
Quan Vũ¹⁵¹ làm em thứ Trương Phi
Lưu Bị là hoàng nhi lệnh cả

690 Ba người cùng thuận hoà quy mô
Cùng mưu đánh Đông Ngô Bắc Ngụy"
Vũ liền vâng mệnh chỉ đầu thai
Phán xử phép không sai lệnh kín¹⁵²
Lại đòi đến Kỳ Tín¹⁵³ có công

695 Ngày trước mây có trung với chúa
Bạch Đằng Thành¹⁵⁴ Cao Tổ bị vây
Giã hàng chịu tru di thay chúa
Tôi trung không coi chết là khó
Đầu thai về Thương Sơn Đô xứ¹⁵⁵

700 Sinh thành quan Triệu Tử Long cung
Tiền trung là hậu trung hậu thọ
Trợ giúp cùng tiên chúa Hán vương

151. *Quan Vũ*: là danh tướng nhà Thục Hán, giúp Lưu Bị làm nên đại nghiệp.

152. *Lệnh kín*: lệnh nghiêm cẩn của vua.

153. *Kỳ Tín*: quần thần nhà Hán, từng thế thân cho vua Hán thoát nạn.

154. *Bạch Đằng Thành*: thành Bạch Đằng, nơi vua Hán Cao tổ bị vây.

155. *Thương Sơn Đô xứ*: tên núi, ở phía đông Thương Huyện, tỉnh Thiểm Tây.

Thành tướng Triệu Tử Lương dòng quý
Kiếp này chuyển vận giống kiếp xưa

705 Thôi lại đòi Thích Cơ¹⁵⁶ vào quý
Cho đầu thai chính vị họ Cam
Họ Cam sinh con nàng Ngọc Túc
Làm vợ Lưu Huyền Đức¹⁵⁷ cung phi
Lưu Ân là Hoàng nhi A đầu

710 Thích Cơ làm thái mẫu đích thân
Hiệu là Cam phu nhân lão bà
Kiếp trước bị gian trá hoá thân
Kiếp này cho thành con thành mẹ
Thích Cơ liền tâu phục lạy vâng

715 Thôi lại đòi oan hồn Đinh Công¹⁵⁸
Trọng Tương phản kiếp trước bị giết
Xử cho về họ Chu quận Quốc
Sinh ra thành Công Cẩn Chu Du¹⁵⁹
Cho làm tướng Đông Ngô Tôn Quyền

720 Văn võ cho kiêm toàn mạnh bạo
Cho giết quân Tào đông vô hạn
Trận Xích Bích¹⁶⁰ quân tan tác bại

156. *Thích Cơ*: xem chú thích 32.

157. *Lưu Huyền Đức*: tên tự của Lưu Bị. (xem chú 144).

158. *Đinh Công*: xem chú thích 109.

159. *Công Cẩn Chu Du*: tức Chu Du, người đã cùng Lưu Bị dùng hoá công đánh Tào Tháo.

160. *Xích Bích*: tên đất thuộc tỉnh Hồ Bắc Trung Quốc, là chỗ Chu Du và Lưu Bị dùng hoá công đánh Tào Tháo. Hai bên bờ bị lửa đốt thành sắc đỏ, nên gọi là Xích Bích.

- Tào Tháo phái hoá thân thiệt mạng
Cho lên Thái Đô Đốc Chu Du¹⁶¹
- 725 Thắng trận cho Đông Ngô Tôn Quyền
Định Công tạ ra điện Truy Dương¹⁶²
Đòi Hạng Bá bỏ kiềm¹⁶³ vào lọt
Cho đầu thai vào nhà Nhan Lương¹⁶⁴
Ung Xi về vào nhà Văn Xú¹⁶⁵
- 730 Hai bề tôi Hạng Vũ Sở vương
Ngày trước cũng vong ơn họ Hạng
Làm quân mà hai lòng với vua
Phán cho thành Tu Lương Văn Xú
Ngày sau cho Quan Vũ trả đền
- 735 Y trả bữa cơm đói lòng trước
Thôi lại đòi oan hồn sáu viên
Lục Tương cùng đi vào trước điện
Trọng Tương trên điện ngọc phán tra
Ngày trước trận Ô Giang tiết lộ¹⁶⁶
- 740 Lục Tương vây Hạng Vũ trốn về
Hạng Vũ không ngờ đi tự vẫn
Đầu thai điều về quận Ngụy Bang

161. *Thái Đô đốc*: chức quan võ thống suất quân đội ngày xưa.

162. *Truy Dương*: điện Truy Dương nước Sở.

163. *Kiểm*: là hai cái kích giao chéo gọn vào nhau để canh giữ, ngăn chặn.

164. *Nhan Lương*: tướng dưới trướng Viên Thiệu thời Đông Hán và Tam Quốc.

165. *Văn Xú* (文醜): là võ tướng thời Đông Hán trong lịch sử Trung Quốc. Ông phục vụ dưới quyền Viên Thiệu - một vị tướng dũng mãnh.

166. *Tiết lộ*: triệt đường.

Cho làm thành tướng quan Tào Tháo
Sáu tướng trấn cửa ải sáu đạo

- 745 Xưa Quan Vũ chạy về bỏ mạng
Cho Quan Vũ cũng chết như xưa
Giết sạch để báo thù việc trước
Vây nên Vũ tự vẫn trên đường
Hạng Vũ tại Ô Giang tử trận
- 750 Trọng Tương phản việc ấy quá ư
Phân phó cho sáu giờ xử hết
Luận xét hết các án âm vong¹⁶⁷
Đóng sổ kín niêm phong bệ vàng¹⁶⁸
Nghênh tâu biểu danh lên Ngọc hoàng
- 755 Đức vua ngự phán khen nhân tài
Tài xét xử sắp đặt không sai
Đức vua ngự an bài phóng thả
Sai Kim Tinh xuống bảo Diêm vương
Cho Trọng Tương hoàn hồn¹⁶⁹ sống lại
- 760 Đến ngày nào mãn triều mừng vui
Cho nó về đầu thai sinh hoá
Lại ra họ Tư Mã¹⁷⁰ nguyên gia
Trước nghèo sau vinh hoa phú quý
Cho làm Tư Mã Ý tài ngoan

167. *Các án âm vong*: các án của các hồn âm phủ.

168. *Qui phong bệ vàng*: niêm phong bệ vàng.

169. *Hoàn hồn*: hồn nhập vào xác sống trở lại.

170. *Tư Mã*: bề tôi của Vũ Đế giữ chức Trung lang tướng, cầm tiết đi sứ Ba - Thục.

- 765 Xưa khó còn thành quan Quốc trấn¹⁷¹
 Sau cho làm vua Tấn đế vương
 Thống nhất thiên hạ bốn phương thái bình
 Vua phán truyền sắc lệnh Hoàng gia¹⁷²
 Tiễn Trọng Tương đi về thượng giới
- 770 Hồn phách nhập vào người đến nhà
 Khi đó quan Trọng Tương sống lại
 Thấy thở hơi động dậy chân tay
 Thị Nhâm bá cổ chồng ôm dậy
 Phút sau liền ngồi dậy như xưa
- 775 Để người nằm say sưa giấc ngủ
 Mới nói ra các tích vân vi
 Mới biết sự âm ty như thế
 Vợ chồng lại hội tiệc kết duyên
 Mong trường thọ bách niên an nhàn
- 780 Thời gian gặp chưa đầy một năm
 Lại thác xuống âm ty hoá xác
 Thị Nhâm¹⁷³ khóc âm ỉ đất trời
 Đêm ngày khóc liên thanh không dứt
 Khi đó nàng mặt ngọc đẹp xinh
- 785 Nghĩ việc thắt cổ chết theo chồng
 Hồn cũng xuống suối vàng Diêm La¹⁷⁴
 Sống chết lại nguyên gia như ý

171. *Quốc trấn*: một chức quan thời đó.

172. *Hoàng gia*: ở đây chỉ sắc lệnh của nhà vua.

173. *Thị Nhâm*: vợ của Trọng Tương.

174. *Diêm La*: chỉ nơi âm phủ.

Sinh thành Tư Mã Ý quyền vinh
Thị Nhậm là thai sinh họ Tạ

- 790 Cho làm vợ Tư Mã hiền ngay
Kiếp trước khổ kiếp nay song toàn
Bởi vì lòng có nghĩa với chồng
Sau lại thành vợ vua Trần Quốc
Mới đến thời cắt đất làm ba phần
- 795 Chớ cậy thế cậy thân cậy quyền
Trời đất cũng chuyển vận công bằng
Ai lỗi đạo tam nguyên¹⁷⁵ oan mệnh
Hãy xem tích Trần Bình Trương Lương
Hai người cũng gần vua cổ quốc
- 800 Định liệu tài mưu chước trong tay
Tuy gian nhưng lý ngay cùng chúa
Tự nhiên an phận số đất trời
Quyền quý sống chết vẫn quyền quý
Đế vương vẫn lên ngôi Đế vương
- 805 Đã hết truyện Trọng Tương xử kiện.

175 *Tam nguyên*: trời, Đất và con người. Đạo Tam nguyên: Đạo của Trời, Đất và con người.

Phần IV:

Dịch văn vắn

TRỌNG TƯƠNG

- Phụng tế đầu Bính Thân chính đán¹⁷⁶
Vâng chép truyện nhà Hán Trọng Tương
Thời sở Hán lưỡng vương¹⁷⁷ tranh quốc
Hạng Vũ không dùng chước¹⁷⁸ Phạm Tăng
- 5 Cây mạnh bạo lực nâng¹⁷⁹ anh hùng
Cây hai mắt trông đồng¹⁸⁰ hào quang
Ngày sau xuống Ô Giang tự vẫn
Hán đế dùng thân cận quân thần
Long nhan¹⁸¹ bắt dụng nhân tam kiệt

176. *Chính đán*: ngày mồng một tháng giêng âm lịch.

177. *Lưỡng vương*: hai vua.

178. *Chước*: mưu chước.

179. *Lực nâng*: Hạng Vũ bản kỷ chép: Hạng Vũ thiếu thời, không chịu học hành, chỉ thích học binh pháp. Là một người khác thường, cao hơn tám thước, sức có thể nâng được đỉnh vạc, tài trí hơn người. Lực nâng ở đây chỉ: sức có thể nâng được đỉnh vạc, chỉ sức lực khỏe mạnh.

180. *Trông đồng*: trông là trông mắt, đồng là đồng tử ở đây chỉ con mắt sáng tinh tường.

181. *Long nhan*: mặt rồng, dung mạo của vua. Long nhan bắt dụng nhân tam kiệt: nhà vua không dùng người hào kiệt.

- 10 Ở trong triều lập nghiệp xưng vương
Hàn tin cùng Trương Lương Tiêu Hà
Bổ Việt cũng chức cả¹⁸² tướng sang
Mưu kế phá Hàm Dương nước Tần
Biết dùng các quân thần lo toan
- 15 Hàn tin cùng Trương Lương Tiêu Hà
Lập nghiệp an thiên hạ quy mô¹⁸³
Hoà hợp bạn cùng nhau làm chủ
Thông đạt khiêm¹⁸⁴ đại độ khoan nhân
Ngày sau liền làm nên đế nghiệp¹⁸⁵
- 20 Mặc Tiêu Hà luận việc văn chương
Khi đó lấy Trương Lương nước Hàn
Về gặp cùng Hán hoàng Lưu vương
Đi đánh trận Hàm Dương tuyệt tán
Giúp lập nên vua Hán qui mô
- 25 Mong nó làm tôi vua nguyên toàn
Được hưởng lộc lưu truyền cháu con
Phù hộ cho thành quan hậu đại
Không ngờ chìm quạ lại khóc dài¹⁸⁶
Ăn no lại nói sai chưa đủ

182. *Chức cả*: chức to, chức quan cao.

183. *Quy mô*: quy là thước, mô là khuôn; khuôn phép mẫu mực.

184. *Khiêm*: khiêm nhường

185. *Đế nghiệp*: sự nghiệp của vua.

186. *Chìm quạ lại khóc dài*: ý chỉ sự tham lam ích kỷ

- 30 Cậy phú quý tự chủ riêng ta
 Trong lòng liền sinh ra tình phụ¹⁸⁷
 Vua phán lời phụ nữ bắt thôi¹⁸⁸
 Mưu bày giết mọi nơi hiền tướng
 Không nhớ lời thề nguyện ngày xưa
- 35 Nghe Lã Hậu dụ¹⁸⁹ đưa về giết
 Âm mưu không bàn luận các quan
 Hồn vía xuống Diêm vương thập điện¹⁹⁰
 Hán trạng liền cáo kiện âm ty:
 “Nhà Hán tứ bách niên¹⁹¹ lâu gác
- 40 Mới vừa được tam bách¹⁹² cày canh
 Còn thiếu một trăm năm mới mãn”
 Diêm vương còn lưu án không xem
 Đợi đủ bốn trăm năm mới xét
 Về sau khi vua Hán thắng tây¹⁹³

187. *Tình phụ*: tức phụ tình, quên tình quên nghĩa

188. *Phụ nữ bắt thôi*: ý nói dùng phụ nữ để bắt

189. *Dụ*: dụ dỗ

190. *Diêm Vương thập điện*: đền của mười vị minh vương ở dưới âm phủ.
Diêm vương: vua dưới âm phủ.

191. *Tứ bách niên*: bốn trăm năm: Cả câu ý nói cả cơ đồ nhà Hán tồn tại bốn trăm năm

192. *Tam bách*: ba trăm, cả câu ý nói nhà Hán mới tồn tại vừa được ba trăm năm.

193. *Thắng tây*: chữ trong nguyên bản có nghĩa là: băng hà, mất, qua

191. *Tứ bách niên*: bốn trăm năm: Cả câu ý nói cả cơ đồ nhà Hán tồn tại bốn trăm năm

192. *Tam bách*: ba trăm, cả câu ý nói nhà Hán mới tồn tại vừa được ba trăm năm.

193. *Thắng tây*: chữ trong nguyên bản có nghĩa là: băng hà, mất, qua

- 45 Linh hồn lại về nơi âm phủ
 Quần thần cũng hội ngộ gặp nhau
 Để Lã Hậu lại sau cai quản
 Giết Lưu Ân cùng cả Thích Cơ
 Hồn mẹ con về nơi âm thế
- 50 Vào tàu vua Hán để mọi lời.
 Vua Hán không ngờ sao thấy lạ
 Hàn Tín vào tàu tạ duyên do
 Phán bảo việc này vua khắc liệu
 Không ngờ vua ra chiếu¹⁹⁴ thế nào
- 55 Ba hồn cùng đi vào hoá hiện
 Liên biến hoá đến điện Đông cung¹⁹⁵
 Lã Hậu trời liền phân đến mệnh
 Đang đầu thành trọng bệnh xót sao
 Mơ thấy ba người vào hiện bóng
- 60 Lã Hậu nằm lạc lỏng thâm hoa
 Thích cơ biến chim ca¹⁹⁶ vào mổ
 Khi đó càng tối mắt say sưa
 Lưu Ân thành chó xô vào cắn
 Lã Hậu liền đo đẵn mọi trò
- 65 Hàn Tín dương cung cò¹⁹⁷ nhằm diệt

194. *Chiếu*: chiếu chỉ.

195. *Đông cung*: cung của thái tử ở.

196. *Ca*: từ tiếng Tây nghĩa là con quạ.

197. *Cung cò*: cung là Cung tên. Cò tiếng Tây là: công, gù. Cung cò là: Cung, cung tên

Khi đó thì mới biết đau nhiều
Không kịp đến

.....
Làm hại cho bao người lòng ác

- 70 Ngày chết rồi mới hết đòn đau
Quản quai một tháng sau mới đoạn¹⁹⁸
Người chết nhưng tích án không sai
Hồn phách lại về nơi âm phủ
Nhưng lại còn thủ án¹⁹⁹ trực thây
75 Chờ đủ bốn trăm năm mới xét.

Lại kể đoạn Quảng Thả²⁰⁰ nguyên niên
Trị thiên hạ dân yên thái bình
Ba Thục có một người dòng tướng
Ba đời chức Tư quan thập đạo²⁰¹
80 Tên là Tư Mã mạo tài lương²⁰²
Sinh ra con thần môn²⁰³ khác lạ

198. *Đoạn*: dứt

199. *Thủ án*: giữ án, lưu án.

200. *Quảng thả*: tên một niên hiệu. Hiện nay chưa xác định được chính xác là năm nào.

201. *Tư quan thập đạo*: chức quan phụ trách việc binh lữ, phụ trách mười đạo.

202. *Mạo Tài Lương*: tướng mao hiền tài.

203. *Thần môn*: nghĩa như "thần đồng" nhỏ tuổi mà có khiếu thông minh như thần.

- Đặt tên là Tư Mã Trọng Tương
 Thi phú bậc văn chương tài trí
 Thiên văn cùng địa lý các thiên
- 85 Mọi sách quan²⁰⁴ đều thông lẽ nghĩa
 Hiểu biết cả thời thế thịnh suy
 Biết tuần hoàn biết khi trị loạn
 Cha mẹ số định măn trăm năm²⁰⁵
 Quan khắc ở một thân đơn lẻ
- 90 Chữ thông đủ lẽ nghĩa văn chương
 Trời sinh quan Trọng Tương thần đồng
 Trên trời biết như lòng bàn tay
 Dưới đất sự vắn xoay hiểu đủ
 Biết thế gian âm phủ thiên nhan²⁰⁶
- 95 Linh đế trị dân an bốn bể
 Bách quan cũng thừa thế phong lưu
 Thái bình không toan mưu phòng bị
 Từng toan chiếm ích kỳ hại nhân
 Lo dọa nạt thường dân bản khổ
- 100 Người nào có nhiều của là ngoan

204. *Quan*: từ thường dùng trong truyện thơ Tây Nùng; chỉ một nhân vật như chàng, anh... ngôi thứ ba, ở đây chỉ Trọng Tương.

205. *Định măn trăm năm*: ý nói đã qua đời.

206. *Thiên nhan*: vua nhà trời, trời.

205. *Công hầu*: tước công và tước hầu; chỉ người có quan tước lớn trong triều đình.

208. *Hạ tiện*: hèn hạ, thấp kém.

206. *Thiên nhan*: vua nhà trời, trời.

- Của nhiều thi thành quan Công hầu²⁰⁷
 Ai nghèo túng mà không có tiền
 Công phẩm thuộc là người hạ tiện²⁰⁸
 Tiểu nhân²⁰⁹ được gặp thiện ít nhiều
- 105 Quân tử thi quê nghèo oan trái.
 Đời nào cũng tham tài hơn người
 Văn thi lo lấy tiền làm dấy
 Võ thi cậy quyền thế uy nghi
 Nhà Hán thực đã suy bản cũ
- 110 Bởi vì lẽ tham tài hơn người
 Giờ biết không làm quan ẩn bóng²¹⁰
 Khi du đăng khi thưởng nguyệt hoa
 Khi quăng lưới bắn chim đánh cá
 Khi ngheo xuân liễu trúc lân la
- 115 Khi đơn thân ngậm nga ôn cổ
 Quan trách thời²¹¹ vua chúa đất trời
 Chê Diêm vương bắt minh mờ ám

207. *Công hầu*: tước công và tước hầu: chỉ người có quan tước lớn trong triều đình.

208. *Hạ tiện*: hèn hạ, thấp kém.

209. *Tiểu nhân*, *Quân tử*: hai câu này có ý nói Kẻ tiểu nhân thi lại gặp được may mắn, cơ hội, còn người quân tử thi thắng thắn, bình dị nên thường nghèo khó, lại bị điều oan trái

210. *Ẩn bóng*: rút về ở ẩn.

211. *Thời*: thời kỳ bây giờ, thời đại bây giờ

- Người kiện cáo lưu án không xem
Âm phủ cùng đương gian cũng vậy
- 120 Ở đâu cũng chỉ thấy tham giàu
Lưu án hàng bao lâu không phán
Không tiền là không khám không tra
Có tiền thì luận khoa thượng lý²¹²
Nói xong liền nguyện ý viết thư
- 125 Chê thập điện chê vua chê trời
Viết xong liền làm chơi đem đốt
Vua Long quân²¹³ bất chợt biết tin
Liền sai sứ đi lên tìm bắt
Trọng Tương đang luận sách ở nhà
- 130 Liền thấy động xót xa trong dạ
Thấy quỷ sứ hiện ra trước mặt
Thấy người đem khoá sắt đến nhà
Gọi quan Trọng Tương ra rồi bảo:
“Làm sao mà gian giảo quá ư ?
- 135 Mà bảo mà chê vua thập điện²¹⁴
Chê Diêm vương²¹⁵ xét kiện không khoa
Mới sai tao lên đây tìm bắt”
Nói xong liền vây bắt không lâu
Trọng Tương lòng lo âu lai láng
- 140 Chợt đứng lại ngồi lặng xót sao

212. *Luận khoa thượng lý*: phán xét định tội bằng những lời lẽ tốt đẹp.

213. *Long quân*: chỉ vua ở dưới âm phủ

214. *Thập điện*: đền của mười vị minh vương.

215. *Diêm Vương*: vua ở dưới âm phủ

- Biết chạy đi đường nào hoá xác ?
 Ma gì ma tai ác lắm không ?
 Thị Nhậm ôm cổ chồng thầm khóc
 Chịu ơn người như thế chưa xong
- 145 Thất cổ Thị Nhậm mong tự vẫn
 Vợ chồng ơn số phận thủy chung
 Quý sứ xuống Long cung²¹⁶ thập điện
 Thánh đế vua phán truyện tổng giam
 Khi đó quan buồn nản bức tức
- 150 Lệnh sai đưa vào ngục cùm chân
 Tra xét đủ ba mùa sẽ liệu
 "Mày là kẻ thù hạ hèn nhỏ
 Làm sao mày chê vua thập điện ?
 Chê âm phủ xét kiện bắt mình
- 155 Mày nói rõ tội tình trời đất ?"
 Kim Tinh thấy oan khuất con cô
 Viết bản tâu gửi tới Ngọc hoàng
 Tấu trình việc Diêm đường âm ty²¹⁷
 Xét kiện mấy trăm năm không dứt
- 160 Trọng Tương quan khắc biết lo toan
 Diêm vương bắt xuống giam địa ngục
 Xin Hoàng Thiên²¹⁸ ban phúc sống lâu

216. *Long cung*: truyền thuyết kể rằng: dưới nước có Long thần chỗ Long thần ở gọi là Long cung

217. *Diêm đường âm ty*: chỗ ở các quan châu vua ở dưới âm phủ.

218. *Hoàng thiên*: trời, Hoàng đế, Ngọc hoàng.

Ngọc hoàng thấy bản tàu chốn dưới
Sai Kim Tinh bảo với Diêm vương

165 “Nếu có quan Trọng Tương hoà hoãn
Thì xem nó khám kiện lúc nào ?
Phó mặc xem ra sao hãy liệu.
Nếu nó xét thô thiển bất minh
Sẽ luận tội trọng khinh²¹⁹ thường phạt”

170 Kim Tinh vâng lệnh pháp²²⁰ lạy vua
Đem lệnh chuẩn²²¹ xuống đưa trao trả
Diêm vương liền vâng tạ chiếu²²² vua
Đòi Trọng Tương đi vào trước điện:
“Mày thay tao khám kiện lúc nào ?

175 Nay phán truyền thay tao trị vị”
Diêm vương liền phóng vị²²³ nhường ngôi
Trọng Tương phép thần thôi khôn chối
Miệng ta khắc làm tội cho ta
Trọng Tương liền trình qua vâng tạ

180 Ngai vàng vua trao trả Trọng Tương
Quan²²⁴ lên ngôi để vương phụng trị
Vâng lệnh lên chính vị ngôi vua

219. *Trọng khinh*: nặng nề

220. *Lệnh pháp*: pháp lệnh, pháp luật và mệnh lệnh.

221. *Lệnh chuẩn*: mệnh lệnh của vua.

222. *Chiếu*: tức chiếu chỉ, tờ chiếu của vua

223. *Phóng vị*: dời vị, dời ngôi

224. *Quan*: chỉ Trọng Tương(xem chú thích 31)

225. *Roi tiên*: roi, tiên: từ Hán việt cái roi

224. *Quan*: chỉ Trọng Tương(xem chú thích 31)

- Hai bên sắp kim ngô bệ rồng
Cùng búa rìu chùy đồng roi tiên²²⁵
- 185 Xe pháo cờ hai bên chiếu tướng
Rồng leo cùng thần tượng²²⁶ lôi binh
Bắc Đầu cùng Kim Tinh Hoàng Pháo
Phán quan cùng Nam Tào Diêm La
Quỉ sứ²²⁷ cùng Dã Hoa Ngọc Đới
- 190 Mã Diện²²⁸ đem búa sắt theo sau
Kéo vào khắp sân đàn²²⁹ thành hàng
Trọng Tượng ngự ngai vàng anh linh
Âm phủ nghiêm phép minh lệnh khẩn
Trọng Tượng dạy chấp ấn thiên nhan²³⁰
- 195 Lệnh chỉ đòi phán quan²³¹ bị trượng
Đòi đem án lưu hạn trăm năm
Phán quan vâng lời đem trình nạp
Trọng Tượng hỏi hết các duyên do
Nguyên bị²³² vào hai bên đầy đủ

225. *Roi tiên*: roi, tiên; từ Hán việt cái roi

226. *Thần tượng*: voi thần

227. *Quỉ sứ*: quân lính ở cung Diêm vương; *Dã hoa*, *Ngọc đới*: Chỉ quân lính ở cung Diêm vương.

228. *Mã Diện*: quân lính ở cung Diêm vương.

229. *Sân đàn*: sân rồng

230. *Thiên nhan*: chỉ vua dưới âm phủ.

231. *Phán quan*: quan phán xét, chức quan phụ tá, quan địa phương xử lý công vụ thời Đường, Tống, trong truyền thuyết coi chức quan này là quyết định mọi sự sống, chết. Bị trượng: Bị cáo và cáo trạng.

232. *Nguyên bị*: nguyên cáo và bị cáo

200 Nha môn mở sổ thưởng đội ơn.

*

* *

Thứ nhất án Tề vương Hàn Tín
Đòi vào trong điện kín²³³ liền qui
Hàn Tín khấu đầu²³⁴ tâu cất tiếng
Trình qua các sự việc ngày xưa:

205 "Tôi nguyên đưa con côi nhược ấu²³⁵
Ơn mẹ bà phiếu mẫu²³⁶ dưỡng nuôi
Nuôi khôn lớn thành người trưởng tử²³⁷
Cho đi theo Hạng Vũ Giang Đông
Được phong chức Lang trung²³⁸ cao cả

210 Hạng Vũ không nghe kẻ hiền ngay
Dùng gian²³⁹ làm chân tay tòng chính
Cây lực nâng giang đình²⁴⁰ bắt trung

233. *Điện kín*: cung cấm, điện cấm, điện ngọc, điện bạc, điện vàng, chỗ vua làm việc.

234. *Khấu đầu*: cúi đầu

235. *Nhược ấu*: thơ ấu, non yếu từ nhỏ

236. *Phiếu mẫu*: bà già giặt sợi ở bên sông. Theo sử ký, Hàn Tín đòi Hán, lúc còn nghèo hèn phải đi câu cá ở bên sông Hoài để sống. Có lần đòi quá được một bà giặt sợi cho ăn. Về sau ra giúp Lưu Bang (Hán Cao Tổ) lập nên cơ nghiệp nhà Hán, được phong làm Sở vương. Hàn Tín liền đem một nghìn lạng vàng đến tạ ơn bà già đó.

237. *Trưởng tử*: con đầu, ở đây chỉ người đã trưởng thành.

238. *Lang Trung*: chức ty trưởng ở các bộ, viện.

239. *Gian*: chỉ kẻ gian dối; *Tòng chính*: làm chín sự, làm quan.

240. *Lực nâng giang đình*: (xem chú thích 179: lực nâng).

- Bái Công biết tin dùng tài đức
 Biết cùng người hợp sức mưu toan
- 215 Hàn Tín thấy triều ban²⁴¹ ngang trái
 Bỏ Hạng Vũ về với Hán vương
 Vua Hán lòng yêu đương hiền thưởng²⁴²
 Liền lập đàn bái tướng²⁴³ ăn mừng
 Thân hiền²⁴⁴ cách ly gian mãi mãi
- 220 Sắc lệnh bắt giam hạn vào thân
 Mưu phá Sở chuyên tâm sớm tối
 Có công mới được chức Tề vương
 Chức trọng²⁴⁵ quyền danh dương nhất mực
 Tín giúp lập quan triều qui mô²⁴⁶
- 225 Giúp lập nên thành vua Hán Đế
 Mong được tiếng trần thế cháu con
 Con cháu được đội ơn phú quý
 Mong hưởng lộc Hoàng đế không lia²⁴⁷
 Lời vợ²⁴⁸ Hán vương nghe gian ác
- 230 Không thực thà khinh bạc sai ngoa
 Không nhớ đến đàn thư thất quyền

241. *Triều ban*: hàng liệt khi bách quan vào châu; ở đây chỉ triều đình nước Sở suy vi.

242. *Hiền thưởng*: thưởng cho người hiền tài.

243. *Lập đàn bái tướng*: lập đàn phong cho làm tướng

244. *Hiền*: Người hiền tài; *Gian*: kẻ gian dối, gian trá

245. *Chức trọng*: ý nói chức trọng quyền sang tiếng tầm lầy lừng

246. *Qui mô*: (xem chú thích 183)

247. *Không lia*: Không đời.

248. *Ý cả câu nói*: Hán vương nghe lời vợ gian ác.

Thành Hán vương hoạn nạn Huỳnh Dương
Long Thư tướng Triệu vương bạo ngược
Tín truyền bày trận chước nang²⁴⁹ ra

235 Phút đầu bắt được về trước mặt
Đánh quân Ngụy Báo bắt được y
Mười tám thành thắng qui phục tận
Hạng Vũ từ tự vẫn Ô Giang
Phạt gai góc khai hoang bạt ngàn

240 Ai ngờ vua Hán hoàng phụ ỡn
Cho Tiêu Hà đến nhà dò xét
Mưu đồ vào đến điện thăm trong²⁵⁰
Để Lã Hậu vu gian phản chính
Lại gian bảo Hàn Tín du cung²⁵¹

245 Sai võ sĩ quân trung²⁵² tróc nã
Liên bắt đi giết thường²⁵³ không lâu
Mới nên nổi trầm luân²⁵⁴ oan trái
Trọng Tương liền đánh dọn đa đoan²⁵⁵
Nguyên suý sao không toan phòng hậu²⁵⁶ ?

249. *Chước nang*: chước, dùng lừa đốt, nang: cái túi. Chước nang: dùng lừa thiêu đốt

250. *Thăm trong*: sâu thăm bên trong.

251. *Du cung*: vào cung du hí, chơi bởi cột nhà.

252. *Quân trung*: tức trung quân: dinh chính giữa của quan tướng; ý cả câu nói: sai võ sĩ ở trong dinh đi tìm bắt.

253. *Giết thường*: giết rồi ban thưởng cho kẻ sát nhân.

254. *Trầm luân*: chìm đắm vào biển khổ.

255. *Đánh dọn đa đoan*: dẹp gọn các đầu mối, dẹp hết các duyên do.

256. *Phòng hậu*: phòng bị về sau.

- 250 Đại nhân mắc mưu bạn dò vào
 Nên bị tội oan gia trầm uất²⁵⁷
 Hàn Tín bảo ngày trước tiên thông
 Đổi cho Tín mưu quân phản quốc
 Cho Tín về cắt đất ba phần
- 255 Hán, Sở, Tín mỗi người mỗi nước
 Cho Tín cứ Tề quốc một phương
 Không làm tội Tề vương bạc tình
 Tín ngay Tín không nghe Tiên Thông
 Cứ một lòng hiếu trung làm tở
- 260 Người ngay không có tội đến thân
 Mới không nghe Tiên Thông làm phản
 Tôi đâu có bội ám²⁵⁸ đức vua
 Lã Hậu yêu tình xưa có thù
 Trọng Tương liền phân phó²⁵⁹ dạy truyền:
- 265 “Cho đi đòi Tiên Thông nhanh chóng”
 Phán bảo “Mày nhất thống quân sư²⁶⁰
 Mày không lo cho tao gì cả ?
 Để Hàn Tín mang vạ lảm thay !”
 Tiên Thông vào tâu ngay tức khắc
- 270 “Tôi can Tín không được đáng thương
 Thấy phong chức Tề vương ngày trước

257. *Trầm uất*: ngậm uất ức

258. *Bội ám*: ngậm phản bội

259. *Phân phó*: phân việc và giao phó cho.

260. *Nhất thống quân sư*: người đứng đầu quân sự.

- Nhiếp móc²⁶¹ quan Tử phòng Trương Lương
 Bày mưu kế phong vương Hàn Tín
 Phong Nguyên suý làm chính Tề vương
- 275 Cũng mới phá Sở vương như thế
 Hán cao²⁶² bày chước phé Trương Lương
 Giả phong Tín định vương Tề quốc
 Tôi biết việc bất nghĩa nguyên gian²⁶³
 Ngày sau ắt hấn oan Hàn Tín
- 280 Tôi mới đi dạo đến chơi nhà
 Giảng bày cho Tề gia²⁶⁴ kể lạ
 Để Tín phân thiên hạ làm ba
 Chớ làm tôi Hán gia bạc bẽo
 Bởi Hàn Tín không chịu thông gian
- 285 Nên Lã Hậu vu oan hành tội
 Hàn Tín mới hối hận về sau
 Than bảo chước Thông can không chịu"
 Lã Hậu liền lặn bóng²⁶⁵ Tín than:
 "Lại thông đồng vu oan gây trái
- 290 Thủ mưu vào làm hại bất trung
 Xui vua bắt Tiền Thông làm hại
 Lã Hậu người quý quái đa đoan"

261. *Nhiếp móc*: mắng.

262. *Hán cao*: tức Hán Cao Tổ (Lưu Bang). *Phé*: phé bỏ.

263. *Nguyên gian*: vốn là gian dối.

264. *Tề gia*: tức Tề Vương (Hàn Tín).

265. *Lặn bóng*: hình bóng biến mất.

- Trọng Tương liền phán sang đại sự
Hán vương sự không nhớ công lênh²⁶⁶
- 295 Hàn Tín lại tâu thêm sự cũ
Đòi Hứa Phụ tính sổ ngày xưa
Sổ sống ở mừng trên²⁶⁷ trường thọ
Bấy mười lại còn lẽ hai năm
Làm sao mà không y đích thực
- 300 Tín mới có bốn mươi hai tuổi
Đoán thọ xuống Diêm vương đoán thọ
Trọng Tương đòi Hứa Phụ vào tra:
"Mày tính sổ dương gian giả dối"
Hứa Phụ liền quì gối tâu bày:
- 305 "Hàn Tín bảy mươi hai đích đáng
Nhân bởi Sở quì Hán suy vi
Nam Tào giảm bớt đi mười tuổi
Hán vương người báỉ tướng²⁶⁸ khai cờ
Hàn Tín từng nhận vua ấn cái
- 310 Vi quan được quân báỉ²⁶⁹ không hay
Nam Tào lại giảm ngay mười tuổi
Hàn Tín người tiết chế²⁷⁰ quyền danh
Vua đi vào phá thành Tề quốc
Bao vây được ba bốn đêm ngày

266. *Công lênh*: công lao

267. *Mừng trên*: chỉ mừng trời.

268. *Báỉ tướng*: xem chú thích 72

269. *Quân báỉ*: phong cho làm vua. Không hay: nguyên bản "bầu đây": không tốt, không đẹp, ở đây ý nói không làm tốt nhiệm vụ.

270. *Tiết chế*: chỉ huy, điều tiết.

- 315 Tề quốc cũng bảo nhau ẩn khuất
Vua sai thầy nho học Lễ Sinh
Sai vào nhập hội minh²⁷¹ giao ước
Lễ Sinh dụ Tề quốc chiêu an²⁷²
Hàn Tín thấy ăn mừng liền giận
- 320 Ép quân vào phá trận hội minh
Tề quốc đem Lễ Sinh đi giết
Vi Hàn Tín có nét tranh công
Nam Tào lại giảm thêm mười tuổi
Tất cả giảm ba mươi năm dài
- 325 Nên mới còn bốn hai năm lẻ
Bởi Tín không chịu lễ tu thân
Tham làm việc phi thân tổn thọ"
Hàn Tín lại đầu thú tấu thân²⁷³:
"Năm tháng Tín tuổi xuân chưa già
- 330 Nhưng bởi tại Tiêu Hà dụ dỗ
Đổ vào đến điện hoa rồi bỏ
Để cho Lã Hậu giết hoại thân
Phục vọng đức minh quân xét thực"
Trọng Tương đòi Tiêu Hà vào hỏi
- 335 Phán bảo: "Mày làm quan Tướng quốc
Lã Hậu lòng mưu ngược đã đoan
Làm sao mày không can bảo nó ?"

271. *Hội minh*: hội họp thề ước với nhau.

272. *Chiêu an*: dỗ dành quân giặc hàng phục cho được yên.

273. *Tấu thân*: tâu trình.

Tướng Tiêu Hà khi đó tấu minh²⁷⁴:

“Nguyên Hán đi Đông Kinh chưa lại

340 Lã Hậu từng vào tại triều đình
Lệnh đòi tôi tấu trình xét hỏi
Bảo Hàn Tín phản bội quân vương
Vua đi dẹp biên cương bỏ điện
Hàn Tín tự cướp quyền Hán gia

345 Phó Tiêu Hà bắt về triều nạp
Tôi vô tội tội lại đến thân
Anh em muốn làm hay không được
Tôi phải lo mưu chước dụ về
Lã Hậu làm oan gia mới giết”

450 Trọng Tương thấy Tiêu Hà tấu thân
Ngọc bút liền thảo phân²⁷⁵ bình đoán
Đều phán tra từng án can chương.²⁷⁶

*

* *

Thứ hai án Lương vương Bành Việt
Lương vương vào điện bạc²⁷⁷ tâu trình:

355 “Phục vong²⁷⁸ đức Thánh minh vạn tuế

274. *Tấu minh*: tâu rõ.

275. *Phân*: phân biệt, bình đoán: luận xét.

276. *Can chương*: can là sự việc có liên can. Chương: chương hỏi.

277. *Điện bạc*: xem chú thích 108. Điện kín.

278. *Phục vong*: cúi xin.

278. *Thần phạm thê quân*: bề tôi xúc phạm vào vợ vua.

Lã Hậu bày mưu kế dục dân
Đòi tôi vào bên trong cung vắng
Kéo tay tôi vào tận màn xanh
Tôi cố sức đạp nhanh trở lại

360 Không chịu vào màn mãi cùng người
Vi thần phạm thê quân²⁷⁹ bị tội
Thê quân hiệp thần nội lâm phi²⁸⁰
Tôi mới cố chạy đi không chịu
Lã Hậu liền đổi dạ dối gian

365 Phán bảo Việt gây oan vu vạ
Vợ xui chồng bắt giết phan thân
Ơn Vua xét cho ngay thắm khốc”
Lã Hậu liền tâu trước mặt vua:
“Lương vương người cáo vu tôi đó

370 Vua còn đi trấn cõi biên tây²⁸¹
Đương đi đánh Trần Hy làm phản
Bách quan cũng xuất vãng²⁸² hành chinh
Thấy vua bỏ điện xinh²⁸³ vắng vẻ
Lương vương người có ý tư thông²⁸⁴

278. *Lâm Phi*: ý cả câu vợ vua mà cùng bề tôi trong triều thì lâm vào điều sai trái.

279. *Thần phạm thê quân*: bề tôi xúc phạm vào vợ vua.

280. *Lâm Phi*: ý cả câu vợ vua mà cùng bề tôi trong triều thì lâm vào điều sai trái.

281. *Trấn cõi biên tây*: dẹp giặc ở biên giới phía tây.

282. *Xuất vãng*: đi, ra đi.

283. *Điện xinh*: xem chú thích 108.

284. *Tư thông*: trai gái thông gian với nhau.

- 375 Đi vào tận phòng trong màn trướng
Không có lòng yếu đuối thông dâm
Vốn nó quá mưu thâm phản quốc
Bây giờ nó tâu chước thẳng ngay
Dầu suý cũng không hay không đẹp”
- 380 Khi đó Lương Bành Việt tâu vua:
“Lã Hậu đại gian vu quái lạ
Bảo không có lòng dạ dục dâm
Buổi vua Hán cầm quân không rảnh²⁸⁵
Sở vương phá vào thành bữa vầy
- 385 Bắt Lã Hậu đem về Sở quốc
Đêm ngày những dâm dục cùng nhau
Khi đó nào thấy đâu trinh tiết ?
Giờ lại bảo có nét khôn ngoan
Thật đúng là lòng gian không đấy?”
- 390 Trọng Tương nghe trình thấy căn do
Ngọc bút liền thảo cho làm sổ.

*

* *

- Thứ ba án Anh Bố Cửu Giang
Trọng Tương đòi phản tra trước mặt
Anh Bố quyền chức ắt hơn người
- 395 Làm sao mà nổi nên oan thác ?
Anh Bố trước điện bạc²⁸⁶ trình qua:

285. *Không rảnh*: không được nhàn hạ

286. *Điện bạc*: xem chú thích 108. Điện kín.

“Lã Hậu lòng gian đa mưu kế
Giết Bành Việt thù oán phan thân
Làm canh phát đem đi chur hầu²⁸⁷

400 Ví thể thịt cỗ châu²⁸⁸ vua ban
Tôi còn đi dao du ngoại xứ²⁸⁹
Về nhà thì thấy sứ liền vào
Toàn những thịt những mâm mọi thứ
Mở ra thấy đủ vị đầy mâm

405 Bất ý tôi liền ăn rả rích
Ăn xong nghe bụng nổi cồn cào
Mới hỏi sứ thịt sao sự lạ ?
Sứ nhân mới thực dạ trình thưa
Mới biết thịt Lương vương Bành Việt

410 Bạn bè tình chí thiết thương no²⁹⁰
Hai tay bóp cổ cho nôn ọe
Bóp lên nôn xuống bãi cát sông
Mới hoá thành con trai con hén
Lời nói truyền khắp chốn thể gian

415 Mới bảo sứ không oan là thể
Giết bạn ai không thể hờn căm

287. *Chur hầu*: những nhà quý tộc do Hoàng đế phân phong cho để trị một miền đất có năm bậc: công, hầu, bá, tử, nam.

288. *Châu*: triều, triều đình

289. *Ngoại xứ*: xứ ngoại, nơi xa.

290. *Thương no*: no, Từ cổ có nghĩa là đủ; Thương no, thương, rất thương, thương nhiều.

- Bằng hữu như đồng tâm huynh đệ²⁹¹
 Không phải tôi cố ý phản vua
 Trình tâu xét nguyên do khúc trực²⁹²
- 420 Trọng Tương thấy tấu phục²⁹³ liền chê
 Lời vợ Hán vương nghe không xót²⁹⁴
 Giết Tin cùng Bồ Việt ba người
 Công thần²⁹⁵ Hán vương đâu nhớ đến
 Phép thiên địa vận chuyển có ngày
- 425 Kiếp sau sẽ trả nhau không muộn
 Ngọc bút liền chép án phân vân
 Sao thảo luận viết văn đoán²⁹⁶ trước
 Ba người phân ba nước ba nơi
 Để báo oán oan gia nhà Hán
- 430 Hán vương thấy vua đoán không sai
 Quan giữ việc lạ thay tội đáng.

*

* *

Thứ tư đòi đến án Đình Công
 Quan liền tới vào trong tâu qui:

-
291. *Bằng hữu như đồng tâm huynh đệ*: câu toàn Hán dùng trong khuyên bảo có nghĩa là: bạn bè như anh em một lòng, một chí.
292. *Khúc trực*: cong thẳng, ngay gian.
293. *Tấu phục*: cúi tâu, cúi xin tâu.
294. Ý câu này: Hán vương nghe lời vợ mà không thấy xót xa.
295. *Công thần*: quan lại có công lao lớn.
296. *Đoán*: xét đoán, luận xét, phán quyết.

- “Hán vương trận Tuy Thủy bại quân
- 435 Vua Hán chạy trốn rơi xuống giếng
 Tôi mới lấy rau rút²⁹⁷ che lời
 Ung Xi binh về trông thấy mặt
 Hai người vào trò chuyện cùng nhau
 Tha Hán phòng ngày sau được cày
- 440 Mới truyền quân vãi lạy liền về
 Hán vương được đưa lên thoát khỏi
 Ngày sau được hội họp Thành vương
 Thành vua lại vong ơn bội đức
 Không nhớ đến công phúc người ta”
- 445 Hán vương vội tâu qua Điện ngọc²⁹⁸
 “Đinh Công người vi thần bất trung²⁹⁹
 Bắt giặc lại khoan dung cùng giặc
 Thấy tôi không hết bụng thảo ngay
 Bởi nó tha giặc đi gặp giặc
- 450 Giết Đinh Công trần trọc bề tôi³⁰⁰
 Người bảo tôi phụ người sự lạ ?”
 Đinh Công liền tâu tạ duyên do
 Tự dâng thành tích như khi trước
 Quân Sở vây ba lớp bốn phương

297. *Rau rút*: là loại rau sống ở trên mặt nước, ăn được.

298. *Điện ngọc*: xem chú thích 108

299. *Vi thần bất trung*: làm bề tôi không có lòng trung với vua.

300. Ý cả câu: giết bề tôi là Đinh Công làm cho Đinh Công phải trần trọc, vật vờ rồi mới chết

- 455 Vây hãm thành thắm thương ba tháng
 Lương thực ăn hết cả sạch không
 Trần Bình lòng mưu thông lo tính
 Trao ấn cho Kỷ Tín thay vua
 Mở cửa Đông giả thua ra hàng
- 460 Sở vương thấy vội vàng đi theo
 Vua Hán ra cửa Tây thoát khỏi
 Sở vương liền kết tội nặng thay
 Giết Kỷ Tín thế thân vua Hán
 Xương thịt thành than tán³⁰¹ gió bay
- 465 Vua đầu làm ma chạy tổng táng
 Công nó còn có tiếng mọi nơi
 Huống chi Tiểu Đĩnh Công khôn khó
 Mắt không thấy buổi trước Hồng Môn
 Hán Sở cùng gặp nhau hội ẩm³⁰²
- 470 Sở quốc từng tự Trầm lo loan
 Mới sai em Hạng Trang múa kiếm
 Chúc thọ rồi định chém Hán vương
 Hạng Trang múa vào đường³⁰³ lăm liệt
 Hạng Bá nhìn thấy biết tri âm
- 475 Mới có lời tư tâm cùng Hán
 Giả đưa kiếm thấp thoảng múa che

301 *Tán*: tan, tán nhỏ ra, vụn ra.

302. *Hội ẩm*: họp mặt nhau mà uống rượu

303. *Đường*: đường gương, đường kiếm.

Múa trước mặt Hán vương chế ngự³⁰⁴
Phản Khoái cầm mộc kích giao kiếm³⁰⁵
Mới gặt được Hán vương ra khỏi

- 480 Hạng Bá vốn dòng dõi Sở vương
Đầu Hán lại phong ơn chức cả³⁰⁶
Người đó cũng còn hoạ bất trung
Tuy bảo phụ Đinh Công Ung Xì
Đề cập đến em thứ Hạng vương
- 485 Huống chi Tiểu Đinh Công kẻ hèn
Tâu vua ngự điện tiền³⁰⁷ soi xét
Trọng Tương bảo Đinh Công Ung Xì
Linh bố là em thứ Hạng vương
Sự ấy có lòng thương đàng đẳng.³⁰⁸

*

* *

- 490 Thứ năm đòi đến án Thích Cơ
Phu nhân đòi đi vào trình tạ
Ngày trước trận Cai Hạ bại quân
Hán vương chạy chốn rơi xuống giếng
Quân quốc chạy Nam Bắc lia nhau

304. *Chế ngự*: ngăn ngừa, ngăn cản.

305. *Kiểm*: kim hãm, ngăn chặn; ý cả câu này nói: phạm Khoái cầm mộc, kích giao vào nhau để chống đỡ.

306. *Chức cả*: xem chú thích 182.

307. *Điện tiền*: điện kin ở đây có nghĩa là: trước điện, trước chỗ vua làm việc, trước mặt vua

308. *Đằng đẳng*: dài dặc, lâu dài, mãi mãi, không dứt.

- 495 Không có ai được trông thấy nữa
 Phúc may còn con ngựa Ô truy³⁰⁹
 Tự trông giữ đêm khuya hành lý
 Ô truy ngựa biết ý đòi đường³¹⁰
 Ngựa hý làm đai cương tuột xuống
- 500 Tình cờ tay giữ được dây cương
 Ngựa giật đai thắt đường tới đó
 Mới được quý quay ngó đứng ngồi
 Chạy trốn thẳng theo đường rừng núi
 Cha tôi mới biết ý Hán vương
- 505 Đón đem về lầu cao tiến thực³¹¹
 Cho tôi đi châu trực³¹² lầu sang
 Đức vua liền hỏi han rồi lấy³¹³
 Ngày sau thống nhất hội gia bang
 Không có vua Hán Hoàng gian trá
- 510 Lâu ngày rồi lại chết bại thân
 Đức vua xét cho ngay khốc hại
 Mưu kế thành ngọc bội³¹⁴ kim thai
 Cho lão phụ làm mai³¹⁵ gửi lễ

309. *Ô truy*: ngựa Ô truy, ngựa màu đen phắc trắng.

310. *Đòi đường*: đòi từ cổ có nghĩa là theo, tuý theo; *đòi đường*: theo đường ý nói ngựa theo đường mà nó định tới.

311. *Tiến thực*: cho ăn.

312. *Châu trực*: đi theo hầu.

313. *Lấy*: lấy làm vợ

314. *Ngọc bội*: thẻ bài bằng ngọc đeo ở người, ý nói một lễ vật quý. Kim thai: Tức là kim châm thái, là một món ăn quý làm từ cây hoa hiên phơi khô, ý chỉ một lễ vật quý.

315. *Mai*: mai mối

- Nhẫn nhục đem đến để gửi trao
- 515 Mới có lời bàn giao cam kết
 Từ đó con xinh đẹp lâu cao
 Mới được phong Lưu vương Thái tử
 Ở được hai ba buổi chiều quân
 Mới hội tụ phong vân khai hoàn
- 520 Đón tôi về điện vàng³¹⁶ đầy năm
 Mới sinh ra hoàng nhi Lưu Ân
 Sớm hôm vua ân cần³¹⁷ bảo khuyên
 Đến ngày vua bách niên tuổi già
 Luận phong cho cả con cùng mẹ
- 525 Được phong ngôi đăng long³¹⁸ vạn tuế
 Lã Hậu lòng gian kế bày toan³¹⁹
 Đi khắp chốn Thương Sơn tứ hạo³²⁰
 Từng về lộn đạo liễu tư lương³²¹
 Bảo Lưu Ân Tiểu vương con thứ
- 530 Chê bảo vua quân tử bất minh
 Mới phong đặt lưu danh Hiếu Huệ
 Bách quan cùng lo nghĩ luận bàn
 Đức vua khắc thiên tư không được
 Hán vương vua khóc nước mắt chan

316. *Điện vàng*: xem chú 108.

317. *Ân cần*: ân cần và cẩn thận.

318. *Đăng long*: lên ngôi.

319. *Bày toan*: mưu toan.

320. *Thương sơn tứ hạo*: khắp mọi nơi vùng núi Thương sơn.

321. Ý câu này nói làm trái với thân phận của người đàn bà.

- 535 Lã Hậu làm oan cho con mẹ
 Bắt đi hành tội giết xót xa
 Bắt mẹ con cắt tai khoét mắt
 Thân con mẹ hưu hắt bao ngày
 Chặt tay liền cắt ngay cả mũi
- 540 Giam giữ trong tù ngục khổn thay
 Bắt xuống phải làm ngay người lợn
 Lã Hậu làm bao việc hiểm thâm
 Lưu Ân phải hoá thân nhắm mắt
 Mẹ con cùng oan ức thương tâm
- 545 Cúi xin ơn đức vua hãy xét
 Trọng Tương đoán minh bạch vài thiên
 Cho phán quan đặt tên Lục Trọng
 Còn có phép gia giảm tủy phân³²²
 Kiếp sau sẽ trả nhau báo thù.

*

* *

- 550 Thứ sáu án Hạng Vũ đòi tra
 Hạng Vũ vào sân hoa³²³ tâu tạ
 Thời Sở Hán thiên hạ hưng vong
 Sở vương bầy mười hai trận thắng
 Trận sau chạy về dẫm Ô Giang³²⁴

322. Ý câu này nói: tài xét kiện của Trọng Tương rất linh hoạt, minh bạch, xử đúng tội.

323. *Sân hoa*: sân rồng.

324. *Dẫm Ô Giang*: vùng Ô Giang, miền Ô Giang.

- 555 Nhân bởi đến Âm Lăng lạc lồi
 Bị Hàn Tín binh đuổi trường khu³²⁵
 Đình trưởng nghỉ thuyền chu³²⁶ trên bến
 Đình trưởng có lời họa bên sông
 Cho Vũ về Giang Đông bản xứ
- 560 Vũ bảo chiến trận tử thác vong
 Không muốn về Giang Đông bản quán
 Có vạn quân tài cán mạnh hăm³²⁷
 Còn quân quốc hung hăng trợ giúp
 Giờ này không một kẻ theo sau
- 565 Còn có mặt mũi đâu về được
 Tay chân hết tất cả sạch không
 Quyết không về Giang Đông bản quán
 Hồ thẹn thua nhà Hán Bái Công
 Và lại còn sáu người quan tướng
- 570 Vây khắp cả hai ngả Bắc Nam
 Mọi cửa không mở đường cho thoát
 Lục tướng³²⁸ chọn bến nước tranh công
 Giang Đông còn Văn Thông Dương Hỉ
 Hai người bạn tri kỷ xóm giềng
- 575 Mới tự vẫn để người báo đáp
 Đem đầu về Hán nạp lấy công
 Nêu đầu cho Văn Thông Dương Hỉ

325. *Trường khu*: đem quân đuổi dài.

326. *Thuyền chu*: thuyền, từ dùng trong nguyên bản.

327. *Mạnh hăm*: mạnh mẽ và hăm dọa.

328. *Lục Tướng*: sáu viên quan tướng.

Anh hùng bị Ung Xử oan vu

Cúi xin đức Đế Đô giảm tội

- 580 Trọng Tương liền đem bút mực ra
 Sao thảo viết văn quế³²⁹ bình đoán
 Lược xem thuộc các án can chương.³³⁰

*

* *

Lại đòi án các hồn âm phủ

Hễ ai mà ngày trước oan thương

- 585 Đầu thai lại về mừng³³¹ báo oán
 Minh phủ đường chính đoán³³² Trọng Tương
 Đòi Hàn Tín Tề vương vào phán
 Phán bảo việc vua Hán gây oan
 Công Hàn Tín dẹp yên thiên hạ

- 590 Nghe Lã Hậu lại giết hại thân
 Phán bảo công thần trung nan tháo³³³
 Đầu thai về họ Tào dòng quan
 Sinh ra thành người oan Tào Tháo
 Trước đã làm quá bạo oán chi ?

- 595 Lã Hậu sinh đời sau chór độc
 Đầu thai về họ Phục Đông Kinh

329. *Văn quế*: lời văn bình di mộc mạc.

330. *Cán chương*: xem chú thích 90.

331. *Mừng*: bản mừng.

332. *Chính đoán*: người xét đoán chính.

333. *Công thần trung nan tháo*: quan lại có công lao lớn, có lòng trung thì khó mà chạy trốn.

- Sinh ra thành nữ nhân trần thể
Cho làm vợ Hiến đế bị oan
Hiến đế là Lưu Bang sinh thành
- 600 Phân thiên hạ rành rành làm ba
Mặc họ Tào làm quan triều chính
Người nào mà không thuận³³⁴ phép vua
Lập làm chúa tiên đô nước Ngụy
Để Tào giết Phục Thị mang thai
- 605 Báo thù kiếp lòng gian ngày trước
Hiến đế mắc mưu lược nhà Tào
Cho chịu nhục ăn xin Tào Tháo
Ngày trước làm quá bạo oan gia
Hàn Tín lại tâu qua trước mặt
- 610 Việc Tín bị Tiêu Hà mưu bắt
Đem Tín về rồi giết hoại thân
Ơn vua xét xử phân tường tỏ
Oán việc oan trượng phu đã rõ
Trọng Tương phán sự có dài đầu
- 615 Đòi họ Tiêu vào tâu trình tạ
Chỉ phán cho Tiêu Hà về mừng³³⁵
Đầu thai về họ Dương bản quốc
Cho đầu thai vào cửa họ Dương
Sinh ra thành trượng phu Dương Đức
- 620 Ngày sau lo toan lập mưu mô
Cùng gặp chúa Ngụy Đô Tào Tháo

334. *Thuận*: thuận theo

335. *Mừng* xem chú 331

- Trọng Tương phán chỉ bảo liên thôi
 Đòi Anh Bố bẻ tôi vào phán
 Cho Bố³³⁶ đi về đến Đông Kinh
- 625 Đâu thai nhà họ Kiên người hiền
 Sinh ra thành Tôn Quyền Trung Đô
 Làm tướng chúa Đông Ngô trị vì
 Anh Bố vọng đan trì³³⁷ tạ ơn
 Sau lại đòi Lương vương Bành Việt
- 630 Đòi vào đến điện bạc sân trong
 Việt³³⁸ cho về ở trong Thái quận
 Cho về chính địa phận phương Nam
 Về đầu thai vào nhà Lưu Hoàng
 Nhà đó nhà Hán Hoàng Quốc thân
- 635 Cho sinh thành hiền nhân Lưu Bị
 Tài trí thêm đạo lý hơn người
 Vợ thì lấy nữ nhân Cam Thị
 Ba nước Ngô Thục Ngụy ba nơi
 Để báo oán oan gia tiết phục
- 640 Lưu Bị ở nước Thục làm vua
 Phân ba Thục Ngụy Ngô đỉnh túc³³⁹
 Cho Tiền Thông về với là hai

336. *Bố*: Anh bố

337. *Đan trì*: thêm cung vua ở đây chỉ nơi vua ngự.

338. *Việt*: Lương Bành Việt.

339. *Đỉnh túc*: cái vạc có ba chân, ở đây chỉ ba nơi thế lực ngang nhau.

- Đề Thông lên ngoạ long còn thượng³⁴⁰
Sinh ra Gia Cát Lượng Khổng Minh
- 645 Phép binh được đa tinh đa lược³⁴¹
Phò tá Lưu Huyền Đức Thục Đô
Cho trợ giúp cùng vua Lưu Bị
Tài trí thông địa lý thiên văn
Đúng như xưa Sỹ Nguyên Bàng Thống
- 650 Được khôn ngoan mạnh tổng³⁴² hơn người
Lưu Bị lấy làm thân tin cậy
Vì toan giết Hàn Tín âm vong
Cho sống bốn hai năm như thế
Năm tháng như Hàn Tín không sai
- 655 Thiên địa vẫn dĩ lai³⁴³ tuần hoàn
Cho về ở trưởng vàng quyền sang
Trọng Tương lại phán sang Phán Khoái
Phán thực: "Mày có tài mạnh khôn
Cứu vua Hán Hồng Môn hội ẩm
- 660 Cho Phán Khoái về nhậm Đô Dương
Đầu thai nhà họ Trương hoá xác
Mãn hạn cho thành bác Trương Phi
Được mạnh bạo uy nghi hùng hổ
Trợ giúp cùng đức chúa Thục bang"

340. *Ngoạ Long còn thượng*: ngoạ Long: con rồng nằm, biệt hiệu của Gia Cát Lượng thời Tam quốc.

341. *Đa tinh đa lược*: tinh: tinh nhuệ, sắc sảo; lược: mưu kế, mưu lược.

342. *Mạnh tổng*: mạnh bạo.

343. *Dĩ lai*: từ xưa đến nay.

- 665 Phàm Khoái liền vọng sang phục thụ³⁴⁴
 Trọng Tương phán bảo phó các truy³⁴⁵
 Lại đòi Sở Thanh Y³⁴⁶ Hạng Vũ
 Phán bảo: "Mày phi sự phi nhân"³⁴⁷
 Cây mạnh bạo khi không cần đến
- 670 Lửa thiêu điện Thủy Hoàng Hàm Dương
 A phòng lửa cháy luôn ba tháng
 Vả lại dám đầu hàng Tử Anh
 Bắt Lã Hậu về dinh dâm dục
 Hán Sở nguyện giao ước ngày xưa
- 675 Lập Hoài vương làm vua Nghĩa Đế
 Hẹn đi hội cắt địa Hồng Môn
 Lại mưu giết Hán vương không để
 Hạng Vũ người bất nghĩa bất nhân
 Tự làm tự hổ thân xấu mặt
- 680 Trở mặt lại lại giết Hoài vương
 Làm người ở vong ơn bội nghĩa
 Hung hăng cậy quyền thế gian tham
 Phán cho về họ Quan bản xứ
 Sinh ra thành Quan Vũ đồ da
- 685 Đổi họ không đổi tên cương thường
 Quan Vũ hiệu Vân Trường có duyên

344. *Phục thụ*: cúi nhân.

345. *Phó các truy*: giao cho đi tìm đòi, gọi các hồn khác vào tra hỏi.

346. *Thanh Y*: chức quan của Hạng Vũ.

347. *Phi sự phi nhân*: ý nói người không ra người không được giao việc gì cả.

- Cho hội ngộ đào nguyên³⁴⁸ kết nghĩa"
Quan Vũ là thứ đệ³⁴⁹ Trương Phi
Lưu Bị là hoàng nhi lệnh cả
- 690 Ba người cùng thuận hoà quy mô
Cùng mưu đánh Đông Ngô Bắc Ngụy
Vũ liền vâng lệnh chỉ đầu thai
Phán xử phép không sai lệnh kín³⁵⁰
Lại đòi đến Kỷ Tín có công
- 695 Ngày trước có lòng tin cùng chúa
Bạch Đằng thành Cao Tổ bị vây
Giả hàng chịu tru di³⁵¹ thay chúa
Thần trung nhi bất cố tử nan³⁵²
Đầu thai về Thương Sơn Đô xứ³⁵³
- 700 Sinh thành quan Triệu Tử Long Cung³⁵⁴
Tiền trung là hậu trung hậu thọ
Trợ giúp cùng tiên chúa Hán vương
Thành tướng Triệu Tử Lương dòng quý
Kiếp này chuyển vận giống kiếp xưa

348. *Hội ngộ đào nguyên*: chỉ nơi có cảnh đẹp, cuộc sống hạnh phúc sung sướng.

349. *Thứ đệ*: em thứ, em.

350. *Lệnh kín*: lệnh của vua.

351. *Tru di*: giết kẻ có tội.

352. *Thần trung nhi bất cố tử nan*: bề tôi không coi cái chết là khó.

353. *Thương Sơn đô xứ*: vùng đất Thương Sơn.

354. *Cung*: ở đây chỉ cung Diêm vương dưới âm phủ.

- 705 Thôi lại đòi Thích Cơ vào quỳ
Cho đầu thai chính vị họ Cam
Cam Thị sinh con nàng Ngọc Túc
Làm vợ Lưu Huyền Đức cung phi
Lưu Ân là hoàng nhi A Đầu
- 710 Thích Cơ làm thái mẫu đích thân
Hiệu là Cam phu nhân lão bà
Kiếp trước bị oan gia hoá xác
Kiếp này được thành mẹ thành con
Thích Cơ liền lạy vâng tâu phục
- 715 Lại đòi hồn oan ức Đình Công
Trọng Tương phán kiếp xưa bị giết
Xử cho về họ Chu Quốc quận
Sinh ra thành Công Cẩn Chu Du
Cho làm tướng Đông Ngô Tôn Quyền
- 720 Văn võ được song toàn mạnh thông
Cho giết quân Tào đông vô vạ
Trận Xích Bích binh tán bại vong
Tào Tháo phải hoá thân bỏ xác
Cho lên Thái Đô đốc Chu Du
- 725 Thắng trận cho Đông Ngô Tôn Quyền
Đình Công tạ ra điện Truy Dương
Đòi Hạng Bá mở kiếm³⁵⁵ vào lọt
Đầu thai cho vào cửa Nhan Lương.
Ung Xí về vào nhà Văn Xú

355. *Kiếm*: là hai cái kích giao chéo ngọn vào nhau để canh giữ, ngăn chặn.

- 730 Hai bề tôi Hạng Vũ Sở vương
Ngày trước cũng vong ơn Hạng thị
Vi thần nhi hoài nhị lương vương³⁵⁶
Phán cho thành Tu Lương Văn Xú
Ngày sau cho Quan Vũ trả đền
- 735 Y như trả cơm "lèng"³⁵⁷ buổi trước
Thôi lại đòi oan thác lục viên
Lục Tương vào điện liền quý tấu
Trọng Tương trên điện ngọc³⁵⁸ phán tra
Ngày trước trận Ô Giang tiết lộ³⁵⁹
- 740 Lục tướng vây Hạng Vũ đào qui³⁶⁰
Hạng Vũ không ngờ đi tự vẫn
Đầu thai điều về quận Ngụy Bang
Cho làm thành tướng quan Tào Tháo
Lục tướng trấn lục đạo Ai di³⁶¹
- 745 Xưa Quan Vũ đào qui thăm thiết
Cho Quan Vũ cũng giết như xưa
Bảo thủ việc trước như diệt tận³⁶²

356. *Vi thần nhi hoài nhị lương vương*: là bề tôi nhưng có hai lòng với hai vua.

357. *Cơm lèng*: lèng tiếng Tây có nghĩa là "lột da"; cơm lèng là bữa cơm lột da.

358. *Điện ngọc*: xem chú 108.

359. *Tiết lộ*: triệt đường.

360. *Đào qui*: chạy trốn, chạy trốn về.

361. *Ai di*: chỗ đất hiểm trở, chật hẹp.

362. *Diệt tận*: tiêu diệt hết.

363. *Tử trận*: chết trận.

- Vì vậy Vũ tự vẫn trên đường
 Hạng Vũ xuống Ô Giang tử trận³⁶³
- 750 Trọng Tương xét việc bận quá ư
 Phân phó cho sáu giờ luận phán
 Bình xét hệ các án âm vong³⁶⁴
 Đóng sổ kín qui phong bệ vàng³⁶⁵
 Nghênh bản tâu Ngọc hoàng biểu danh
- 755 Đức vua ngự phán khen nhân tài
 Tài xét xử sắp đặt không sai
 Đức vua ngự an bài³⁶⁶ phóng thả
 Sai Kim Tinh xuống bảo Diêm vương
 Cho Trọng Tương hoàn hồn³⁶⁷ sống lại
- 760 Đến ngày nào triều mãn mừng vui
 Cho nó về đầu thai sinh hoá
 Lại ra họ Tư Mã nguyên gia
 Tiền bản hậu vinh hoa phú quý
 Cho làm Tư Mã ý tài ngoan
- 765 Xưa khó còn thành quan Quốc Trấn
 Sau cho làm vua Tấn đế vương
 Trị thiên hạ bốn phương thái bình

363. *Các án âm vong*: các án của các vong hồn nơi âm phủ.

363. *Qui phong bệ vàng*: niêm phong bệ vàng.

364. *Các án âm vong*: các án của các vong hồn nơi âm phủ.

365. *Qui phong bệ vàng*: niêm phong bệ vàng.

366. *An bài*: sắp xếp, sắp đặt.

367. *Hoàn hồn*: hồn nhập vào xác sống trở lại.

- Vua phán truyền sắc lệnh Hoàng gia
Tiễn Trọng Tương đi về trần thế
- 770 Hồn phách phó vào người tới nhà
Khi đó quan Trọng Tương sống lại
Tới cửa nhà rười rượi tay chân
Thị Nhậm bá cổ chồng ôm dậy
Phút sau liền ngồi lại như xưa
- 775 Để người nằm say sưa ngon giấc
Mới nói ra các tích vân vi
Mới biết sự âm ty như thế
Vợ chồng lại làm lễ kết duyên
Mong trường thọ bách niên an nhàn
- 780 Chưa kịp được đầy năm lại biệt
Trọng Tương lại hoá kiếp bỏ mình
Thị Nhậm khóc động đỉnh trời đất
Đêm ngày khóc không dứt liên thanh
Khi đó nàng đẹp xinh mặt ngọc
- 785 Muốn thất cổ tự vẫn theo chồng
Hồn phách xuống suối vàng Diêm La
Sống chết lại nguyên gia như ý
Sinh thành Tư Mã Ý quyền vinh
Thị Nhậm là thai sinh họ Tạ
- 790 Cho làm vợ Tư Mã hiền ngay
Kiếp trước khó kiếp này trọn vẹn
Vì có lòng hiền nghĩa với chồng

- Sau lại thành vợ vua Trần Quốc
Mới đến thời đình túc³⁶⁸ ba phần
- 795 Chờ cây quyền cây thân cây thể
Trời đất cũng vận chuyển công bằng
Ai lỗi đạo tam nguyên³⁶⁹ oan mệnh
Hãy xem tích Trần Bình Trương Lương
Hai người cũng gần vua cổ quốc
- 800 Định liệu tài mưu chước trong tay
Tuy gian nhưng lý ngay cùng chúa
Tự nhiên an phận số của mình
Quyền quý thì từ sinh quyền quý³⁷⁰
Đế vương thì lên vị Đế vương
- 805 Đã hết truyện Trọng Tương xử kiện.

368. *Đình túc*: xem chú 339.

369. *Tam nguyên*: trời, đất và con người.

370. Câu này ý nói: là người quyền quý thì chết đi vẫn là người quyền quý.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Sử ký Tư Mã Thiên* - NXB. Lá Bối - 1970. Giám Chi và Nguyên Hiến Lê giới thiệu, trích dịch và chú giải.
2. Đào Duy Anh: *Hán viết Từ Điển* - Nxb. Minh Tân - 1931.
3. *Từ điển danh nhân Trung Quốc*.
4. *Từ điển Tây – Nùng - Việt*. Nxb. KHXH. Hà Nội - 1974.
5. *Từ điển chữ Nôm Tây* - Hoàng Triều Ân. Nxb. KHXH- Hà Nội - 2003.
6. *Từ điển Việt - Tây - Nùng*. Nxb. KHXH - 1984.
7. *Từ điển từ cổ*. Nxb Đà Nẵng - Trung tâm từ điển học Hà Nội - Đà Nẵng - 2001.

Phân V

Nguyên bản chữ Nôm Tày

1686

奉記頭丙申年某筆創繼漢時

兩王爭國項羽保用研范增爆孟喜力

憾兩目重童豪光相凌虎鳴江死別

天似龍顏美用人三傑隱毛堂立業為王

良羊何而越共賊奇將相謀研破咸楊秦

鉢用神謀言郭信及張良蕭何立秦安天下規模能

從課如流之主豁達謙大度寬仁相凌連敗邊帝秦點

鄭羊何論說文章玉兔幼張良漢朝亦立對漢皇劉王

郎陣咸楊絕散扶立對帝漢規模蒙各朕外帶原金帝

緣劉得收獨扶戶自進官

暗吏保美呀暗提富貴沒命蓋希連沃恩不西情員制
 參婦女提催謀排可每尼時員保詩原初咱呂后
 曰連可音謀保喻呀神祭冤魂那須祭拾殿後連暗
 件陰司尚漢罰咱辦納各主日帝冬咱既更仍少百能添
 主滿詞王仍劉按幼尸他都百辦四主斷和凌汨割漢并西是
 魂御那黜陰府君臣共會御敝根左呂后丙凌該權可
 劉隱曾連戚姬寬妹狀那曰下地口咬帝處處人
 滿保呀呀別重斬信口咬呀那需到呀
 保遇呀師養許呀三寶帝冬帝化規連連正殿
 東宮呂后吞三寶命官如連重痴却車海三

人亦現刑三白。人合審花。來時歌口色。不免

強典得。他劉隱。來收抹口急。呂在連典。批字。製信

康引台。批成。玉免。主賊別。批來保五。泥

悲吏典。奈難。免。敗。每許。來惡。惡。相。免。主保。渴。註

估。乞。亮。帝。期。都。主。改。以。台。祖。跡。按。保。差。魂。魄。都。關。地

藏。仍。美。守。接。直。尺。且。都。署。百。難。主。呼

美。改

吏。呼。敗。廣。且。元。年。治。天。下。民。安。太。平。也。蜀。美。欣。能。湘。巨。相。參。代

敬。司。官。十。道。魁。異。司。馬。貌。才。良。生。骨。強。神。門。能。呂。劉

銘。敗。司。馬。仲。襄。詩。賦。係。文。章。才。智。天。文。及。地。理。各。各。看

每。冊。官。通。都。元。美。曾。分。世。盛。衰。戰。猶

治亂蕃殊致科滿百縣。有黑齒孤兒欲把卡只。

文章。奪生官仲襄神童去。奪我旬運破紆罕。

眉養獎黑胃賊世。如音府天齋。靈帝治民眾涕。

官共承世風流。太平保善謀放備。排善占益已害人。

片散到涅民貧苦。臥塵眉來貼呼頑。貼來也。速官公。

咄。苦曷係保眉。限功品。步速。臥下賤。小人帝。過善高。

君子而野。至於債代。速代貧財。放臥文。也。咄。初限改。

武時思。含蠅威。宜。眉漢了。的。表。本。言。

過。也。除。賊。保。改。官。形。敗。遊。蕩。點。太。花。

數。中。網。息。驚。驚。數。呼。棒。抽。打。憐。羅。敗。復。更。

我溫古官責時希主參細咬關主不明出音以料
 咭到按保資陰府及陽日共番地重共貧貼和美
 留按仍已懸保新無錢而多校考查有
 恒退連郎時曰書支十殿支希支庭改退連燒火改
 針自然希音君昼賊連差使惠扒保他仲袁宜家
 輪世連收動江恣切車現放鬼使席丙那放欣卡然
 煩汨荷呼於仲袁方奇改其明恒嗜過於欲慢明
 支希十殿支調王坎件保科主差外新亦取提恒退
 連口糾扒幼仲袁恩步幼皆降祝幸吏新能為請着
 深惹唐虛化錯覽亦不害達於過民任尊

海受恩^{使連}法^制邊乃保奴氏任蒙決估死別夫^上
 終鬼^{使連}條^制十殿^制帝^制利^制侍^制惠^制康^制撫^制敗^制免^制官^制益^制雄^制幅^制息^制
 全^制遣^制惠^制口^制獄^制棟^制斬^制滿^制考^制帝^制冬^制務^制回^制吟^制明^制几^制使^制下^制隨^制儒^制
 敗^制與^制明^制支^制帝^制十^制殿^制支^制音^制陰^制府^制堪^制件^制不^制明^制惘^制配^制魯^制泰^制相^制
 罪^制過^制金^制星^制收^制孤^制把^制恤^制孤^制曰^制柔^制息^制奏^制帝^制王^制皇^制奏^制吟^制不^制
 閻^制堂^制陰^制司^制堪^制件^制已^制百^制獨^制仲^制表^制官^制黑^制賊^制昼^制美^制閻^制王^制
 扒^制和^制搥^制地^制獄^制乞^制皇^制天^制始^制福^制鞋^制教^制玉^制皇^制故^制本^制奏^制準^制不^制
 差^制金^制星^制都^制吟^制調^制去^制若^制美^制官^制仲^制表^制和^制不^制言^制几^制免^制堪^制
 件^制六^制除^制付^制默^制及^制養^制共^制討^制獄^制若^制免^制堪^制趨^制俗^制不^制明^制回^制
 論^制罪^制重^制輕^制賞^制罰^制金^制星^制那^制令^制若^制禪^制都^制官^制奉^制

準稱汨牢7許通王連耶德詔制隊仲襄口汪殿前
 明替句望件六除乃到付替制治位洞王連放位讓
 魁仲襄法神催坤炁咄帝黑改罪許帶
 耶據能備帝交許仲襄數免官息未奉小致餘
 意正位魁制冬丙擁金吾陞曉拖越書追同燭
 鞭車砲旗堆邊昭將竟捺及神象雷兵北斗及金星
 黃砲判官及南曹洞羅鬼使及野花玉隊馬面書
 炁嚴燒凌咄口擲鄰宅倍黃仲襄御時黃銘及音
 府嚴法明令謹仲襄代批印天顏旨稱隊判官德
 狀隊幼按留陷百難判官耶隨宜慈納仲襄賜

綠油原被叫口都參兩處門開故唱隊恩

改案查王郭信隊口汨殿謹跪拜郭信伏奏申祥語呈寸
各前必相習原外孩兒孱弱幼思妹要漂母漂母令
坤養育蓋邊欣長子許甚號項羽江東封許郎中
諡稱項羽保矢賢湘軒保省几庭軒從正愷力能江
岸不忠沛公益矢臥禮賢能從諫排絲士人郭信
護保邊堂朝左項羽口頭漢王帝漢長天當
賞連立埃拜將哩恍親賢輩商軒去遠唐
牢現口摩中相共謀思政楚眉功王封許省王取
重權名楊解頤信扶立以朝規權扶王改進帝

帝嘗改咎後世見孫叔孫帝降恩富貴家白祿黃帝
 保喪漢王伯參頃奸邪輕泊保宴他差踈保諸汨城書
 失卷城漢王患難蒙陽竟姐將趙王暴言上非軍約
 妻喪點立能扒帝赤眼前息魏貌寺連帝書拾捌城勝
 歸服尽項弱自死刎鳴江披荆棘開荒破岸署時帝
 漢皇負恩許蕭何汨而徙亭謀徙口汨殿審江許呂
 冠誣奸更改更奸呼郭信遊宮差武士軍中捉拿連
 扒惹可賞保與主边内泥淪冤魂仲襄連打送又
 端元帥弁保署防後大人禿謀信徙赤許禿罪冤加
 泥魂郭信呼相呼前通呼許謀車返國許信

恢鼎是三分漢楚信祥欣祥活許信魏魯國一方柔也
 首王泊情信信信保咱前通批沒悉孝忠敗外呀
 保眉罪臨身主保咱前通敗反吊外眉皆暗德帶呂
 若大精初故雙仲襄連分府代縣許基隊前通保延
 列明明敗架君師明保弄弄共許外許郭信亮罪過
 於前通奏制帝廷外于信保咱未修故封賊魯王和祥
 灼木官子房張良排敗研封王郭信封元帥敗正奇王
 主破楚王帝嘆漢高排灼沛張良做封信是王漢
 魯外賊事不美元奸相凌乞眉冤信郭外主漂汨
 魯汨降降冊許奇王研呂許信分天下三軒秦敗外

漢象泊情，郭信保咱通行，許呂岳誣奸行罪。郭信
 主仗將，速陵嘆吁，灼通干保咱。呂岳連別形信嘆，吏通
 美干，^巫背髮有謀頭，敗害不忠，吹翻扒前，^敗通害。呂岳吹
 鬼怪，是端。仲襄連判，貧大爭。漢王師保諸公，是郭信吏。
 陸添，自古奈許父，弄致相初，致為地佬。妾駐，孰染拾吏，仍祀。
 悉聽，敗與主保依的，是信始有肆拾，貳年短壽，郭須彌。
 失肅，仲襄隊許父，希貧，明弄致陽，曲配，驚嗜。許父，纔
 丙那陳言，郭信，染十，^成的當因，罌楚，婦漢，非為，南曹。
 監拾縣，蕭長，漢王，法拜將，而旗。郭信，罌受，帶印，蓋為，必
 受君拜，保低，南曹，吏監，甚十，歲郭信，其郎制，權名，郭某。

破城諾各^口帝卷四中自有其稟稟根保沃^口
 侵學礼生差只八會明交約礼生誘各^口招安韓信敢
 哩佬連陣押車口破陣會盟育^口幼礼生慧可戎韓
 信敗过爭功吏監添^十春^十跡各共盟三十^口韓^口至仍四十
 冬效魅^口罢信保受礼^口須身改^口登^口非仁損^口壽^口韓信吏
 首^口頻^口嗟^口申^口魏^口期^口信^口青^口氣^口困^口魏^口戎^口罢^口在^口蕭^口何^口杜^口赤^口杜
 口^口田^口殿^口花^口泥^口左^口許^口呂^口正^口可^口依^口身^口伏^口望^口德^口明^口章^口實^口
 仲^口襄^口封^口羊^口何^口示^口資^口判^口明^口改^口官^口將^口因^口是^口改^口謀^口虎
 多^口端^口改^口與^口明^口保^口干^口改^口过^口數^口免^口將^口羊^口何^口奏^口明^口原^口漢^口惠
 東京^口升^口糸^口呂^口始^口排^口口^口朝^口資^口查^口令^口音^口判^口部^口示^口許^口外^口

時韓信反背君王帝甚操刃強左殿韓信自刎
 權沒家付蕭何扒帝衣細朝外保罪頭刈
 帝皮壞杜耽低保帝外禿甚謀損幼帝呂
 后耽寬家臣司仲襄斷蕭何奏申玉筆連草
 分平敵各查逆案千張
 武殿

沒案案梁王彭越梁王口殺白秦帝伏望德寬珠萬
 梁王耽后謀計殺梁王口殺白秦帝伏望德寬珠萬
 清外古彩沃令祖条保紹慢朝射以為臣犯要君眉罪
 晏君賈臣內林非外至古条泥保眉呂后連再情改寬
 判于越眉寬誣禍媚吹夫扒可分屍恩帝察許誣

害呂后連奏排耶副梁王免告誣許外副仍惠鎮槍
迎西當惠郎陳希政判百官共卒往行征收副左殿
清望彪梁王免美私通口曰律房中對外保美惡
天討通淫本免過謀判國除乃免奏斫收鉅酉師共
保低保歷欺免梁彭越奏劾呂后大奸誣別重予保
奸美恩赦淫曰雷漢感軍保永走王破口城帝書扒呂后幼
曰趙國中知肩殺淫討根子免其保放直節除乃字涅
卑頑坤字字肩忘奸登保仲襄戰元頭叔由玉軍
連草術收教

叁段

次叁案英布九江仲襄陳口贊服前英布我高權收臥

收其主內迎冤錯莫曉有旨奏過召廷尉奸吏計圖可
 越彭冤讐分氣敗美發切悲諸候際呼姻俱朝
 審頌外仍惠楚江外移處赤帝奉敕使連汨迎仍相仍
 隨每內詞沃放眉味心猶不意外連聖已唯聖退離恩
 內動難主貧使姻并事呂使人主呈字句修主職梁姻
 王彭越朋友莫忘切併怒登辭卜卦估落禍卜息落
 蘇左敗財主化迎押索甲榜付尸敗吟喧世也主呼使
 保寬養免可伴咭保障保敗朋友如同心兄弟保字
 外百意伴辭乞照察元由曲直仲囊顏奏伏連楚
 漢王首吟媚保切可信曾希希越三臥漢王保諸白

旧功臣天地法履運美旧初凌四把根保惟玉罕連利
 案分云秋草論曰文斷畧三秋分三諾三軻息把悉
 冤加系漢漢王顏肅斷保差官覓子已率罪黨
 汝肆隊汨案丁公官連連以汨奏跪漢王陣雖永敗
 軍副漢泥連汨部汨汨外至幼身卜爻吟擬出兵
 每散別那丞欣共喧吟討根他漢防初凌帝怒立
 傳軍執祀調汨漢王帝息泥外妻初凌帝合會成王連
 副吏亡恩背德係諸汨功福欣愁漢王倍辜奏殿
 謹丁公免為臣不忠扒賊吏泥容討賊敵外保
 寸沐討能墨明赦賊慧放賊可丁公各祿臣人

免听外員免事呂丁公連啖謝緣油自登城跡如
 日煇軍楚卜三亡四方絲陷城三月困別糧食啞了
 寸丕空陳辛惡謀通乙謹牢印許乙信替乙希乙爾須
 東沃以詠降楚王欣倍黃燒次為制漢次須西立外楚
 王連敗罪別侵可記信替身制漢骨肉散迎恩度尼
 改帛放制改非送恩聖功免仍眉恩每空況之小丁公
 純困他係放以洋鴻門漢楚一相裏會敘楚國排
 自朕吩弄主差如項莊擣叙祝壽朝直軒漢王
 項莊某口床稟烈項伯敘賊別知音主眉吟私心
 对漢假書叙沃暗某更某眼漢王尸制陳樊會特

擁宵交鉗、主或幼漢王沃外、項伯原湘唯楚王投漢
吏封恩賊、欣免共仍和不忠、雖吟負丁公、雖出
提及的次、項主况之小、丁公守貴、奏青御殿前
察、林仲、褒、丁公、雖、是、果、帝的次、項王、免、黑、美
眉、條、里、斷、

(五) 項伯

沒、環、隊、汨、案、戚、姬、夫人、連、口、汨、奏、吟、如、咩、陣、落、下、敗、軍、
漢、王、泥、速、弄、汨、汨、軍、因、泥、南、北、殘、根、保、眉、若、帝、欣
泥、左、福、抵、仍、須、馬、鳴、驢、黑、直、守、店、奎、行、里、鳴
驢、馬、賊、地、隊、唐、馬、客、左、台、剛、弄、律、情、旗、弄
文、骨、帝、書、馬、族、白、悲、油、汨、地、至、帝、連、跪、能、安、在

走泥拔山汨也。斧外至別意漢王立幼曰滿章。
 進食許外悲朝直委郡德副連寸貧幼外相。
 凌一統會家邦保眉帝漢皇奸詐與相調吏可。
 埃屍傷帝察許銘酷害計沃边玉貝金龜帝許。
 老父敗埋礼噉思辱書幼外曰尼至眉吟扒孤交陌。
 自免孤那樂丙章至封劉王太子為帝冬冬曰。
 招軍至會聚封云凱还立外曰殿堂帝隄至。
 生眉皇見劉隱許吟吟春謹教勸泪相毒百。
 年收賤論封孤許媿曾冬自封勉登龜萬歲呂。
 后悉奸計排善悲立幼商山四浩排希論道。

了息良吟劉隱小王次吟帝君子不明主封建
 列名孝惠百官曾帝論悲德制黑編私保帝漢
 王帝老矣甚當呂后連積冤車張張悲敗罪戮
 切扒肩車張張他割耳身車張張困吟來相縣解
 連割登身外極批獄形車甚於扒車改類謀人死呂
 后收毒事大矣劉隱車連他化錯張張共害托終婦
 伏望恩車希回察仲寬車斷明白已編許判官害魁
 歸仗仍美法車如照離分切凌回把根報警 六段

汶陽案項羽隊查項羽口吐花車吟楚漢青天下
 興亡楚王七十冬陣勝陣凌泥車月淡鳴江因車罷

落陰^陵失道東，
 外信兵暴長驅，
 延長吟和波，
 淹許羽江東，
 本處羽戰陣，
 死托亡保祠。
 江東本管美萬才，
 幹孟敵仍軍，
 因克與隨護，
 除乃保色，
 簪燒凌仍美，
 他那凌日帝，
 信紆了寸太石，
 空咀保日江東，
 本管醜吟夜，
 兩漢沛公，
 顧吏美六，
 臥官將常什寸，
 登丙北南，
 顧保開唐，
 許過六將，
 送汾爭功江東，
 肩文通陽，
 喜登欣伴，
 知己鄉鄰，
 至死劍許，
 免報判幼辭，
 日納漢，
 敗功裁辭，
 許文通楊喜，
 吳雄禿，
 攤出，
 冤誣伏望，
 徬帝都，
 戒恤仲，
 褒筆沾墨，
 緋丘連，
 執日文，
 丘平斷，
 畧貪係，
 各案千張，
 茶殿

吏隊按陰亡奇規係咄眉相輝冤倭投胎桑曰愧報冤
 明有垢正斷伸襄隊軒信倉主耶斷判吁不審漢改
 冤功軒信操安天下有呂后吏可依身貧吁功臣
 忠雄逃投胎曰戶曹涓官生汝迎以冤曹操輝改許
 過暴惡陵呂后生代陵桑毒投胎曰戶伏東京生
 沃迦妹倭領世許改眉猷帝受冤猷帝廿刘邦生
 沃分天下交祿改參默戶曹改官不朝建若留言
 保咱法帝立敗主先都若魏許曹可伏氏當
 瞞報琴劫惡奸相輝昔猷帝廿呂曹陷孤許受
 辱坐秋曹操相輝改過暴冤加軒信吏奏過丙那

事信禿羊何謀訖旁幼信口曰許可恩辭眉斷吟養
 其怨不究丈夫名過仲襄判不紫察察連隊幼羊戶
 口和指斷許羊倚曰愧投胎曰戶揚本玉許投胎八伏
 楊循生沃迎丈夫楊德相凌戶善立謀模立對主魏
 都曹操仲襄^斷背教連連隊英布排堆口跪許布點
 曰地東京投胎曰戶堅欣賢生沃迎孫權中都敗將
 主東吾治位矣布望卓連謝恩退吏隊良王彭越
 隊口汨敘白申江越許曰禹江太郡許曰正地分南
 方^胎投^胎口帝劉弘而免為漢皇國親許生沃賢人
 劉備才智泰貌美敗欣媚世幼女人其氏敗吾蜀

後魏三朝息把怨冤加節伏劉備秀活蜀改制分三
 魏濁吾鼎是許前通曰及敗丞許通悲卧竟群上
 生沃諸葛亮孔明法兵許及精多畧扶左劉玄德
 蜀都許扶立對制劉備才智昼地里文天公收智
 士元庵統許仲顯孟懿收臥劉備幼敗親信逆戎善殺軒
 信音亡許融將徐於如免慧珣如軒信判係差天地
 運以來猶還許曰去張照權肩仲襄史賢樊會判
 吳明美才孟坤救制漢鴻門會啟許樊會以任都
 楊毅胎曰戶張化祿滿考都許沃張超許孟恭
 威侵雄虎扶立對德王蜀邪樊會連望稱伏受

仲襄判呼付各遣吏隊楚青衣項羽判呼明非
 事非仁惔王立暴敗臥保惶火燒殿始皇咸陽阿房燹三
 刼保殘彪吏可投降子英扒呂后曰營滌歎漢楚
 原交約相初立振王敗敗副美帝隄悲會割地鴻
 門吏謀可漢王保為項羽臥不美非仁黑敗黑
 虎身醜那敗麵吏条可振王敗臥出忘恩背美
 出與敗掘劫奸資斷許曰戶開本處生沃邊官
 羽那斬改姓不改名綱常官羽号雲長美綠許
 相遇桃園結美關羽敗次弟張飛劉備甘皇見
 今奇三臥共順和規模共謀息東吳北魏羽連

哪令肯投胎斷處法保差令謹吏隊旧記信眉功相輝
 明美忠討主曰登城高祖被帝做降交珠夷替主
 臣忠而不顧死難投胎商山都處生边官趙子鼃
 宮前忠也後忠叙壽扶立討先主漢王边將趙子良宝
 蟻叔乃運旧循來初退吏隊戚姬口跪許投胎正
 位戶甘々氏生孩娘玉是收媚刘玄德宮紀刘隱
 也皇兒阿斗戚姬收太母的身号收耳夫人老
 婆叔輝被奸詭尾身叔乃許边妹孫戚姬連奏
 伏哪繼退吏隊丁公寃魏仲衰判叔輝被誅斷
 許曰戶周國郡生漢边公勤周瑜許收將東吳

孫權文武許兼全孟來許可軍曹龜無萬赤熾陣
 兵散敗亡曹操東化容儉谷許悲太都督周倫勝
 陣許東吳尋橋丁公謝沃殿追楊隊項伯某銑口律
 叔胎許曰沃顏良推齒曰沃蘇文醜歟外項羽楚王
 相煒共忘恩項氏為臣而後戎兩王斷沃邊復良文
 醜相凌官許羽可相依如把口冷日煒退吏隊公視六員
 陸將共口殿眼前仲襲口妾殿判資前日陣鳴江
 截路六將齋項羽逃刃項羽保午泥死劍叔胎小
 曰郡觀邦許敗邊將官曹操六將鎮六道隘夷初
 初羽逃歸泥左許官羽共可相初報警事前於

咸。成。彘。羽。死。制。放。坡。為。項。羽。臨。江。死。陣。仲。襄。斷。
 事。免。過。於。分。付。伊。六。除。了。段。平。新。係。各。案。陰。亡。棟。
 效。謹。封。陞。曠。迎。本。奏。玉。皇。表。名。德。副。御。判。看。人。
 本。巧。斷。許。安。排。保。差。德。副。御。安。排。放。救。差。金。星。部。
 吁。闕。玉。許。還。視。仲。襄。鞋。糸。初。虛。各。滿。朝。針。皆。回。許。免。
 投。胎。生。化。糸。沃。戶。司。馬。原。家。前。貧。後。榮。華。富。貴。
 許。改。司。馬。意。才。頑。初。苦。仍。迎。官。玉。鎮。凌。許。改。副。舊。
 帝。王。統。天。下。四。方。太。平。副。判。須。勅。令。皇。家。送。仲。襄。
 悲。麻。日。延。規。魄。付。口。金。日。為。敗。免。官。仲。襄。鞋。糸。
 噫。諸。朝。竟。又。信。解。氏。任。曹。淑。夫。皆。幸。人。能。運。吏。

能如初眷欣慕都都我主配次各跡云為主戰事
 陰司養免天媚糸^會飲結緣家長壽百年安
 祠^因立帝欺能都悲吏托^耕陰司化禽氏任海動
 廷奔細巾如海連^弟保渴欺免玉那樂朱帝思想
 徒尚台对^躬寬共部水下^閻羅胎^耕再原家如^取
 志生沃司馬意權榮氏任世胎生戶謝許改媚
 司馬賢^能却^輝苦^却於^金我眉恩美賢对
 夫凌吏^边媚^副鎮國主旧代^鼎足三分榮^恨
 替提身^恨權天地眉運^轉許平^若未道三
 元^冤禽^取四^鬼跡秦平張良^卒取共^迹王古^玉

運時巧眉酥當面雖奸祖理甯對主自然安分
效奉田權貴少後生極貴帝王少即位帝王寸
付傳仲襄斷件

行仁必自求仁得福
樂善金居世善生福
保德積德天下少福
貪財忘義世間多福
貪財忘義世間多福

合卷共用條寫字並有拾五張正

Mục lục

Bioóc lả	5
<i>Phần I:</i> Bioóc lả, câu chuyện tình bi thảm của người con gái xưa.....	7
<i>Phần II:</i> Nguyên bản tiếng Tây, phiên âm, dịch nghĩa	25
Chú thích:	86
Pác Đào	95
<i>Phần I:</i> Giới thiệu văn bản.	97
<i>Phần II:</i> Phiên âm từ nguyên bản tiếng Tây.....	113
<i>Phần III:</i> Dịch nghĩa.	145
<i>Phần IV:</i> Dịch văn vần.	179
Tài liệu tham khảo	208
<i>Phần V:</i> Nguyên bản chữ Nôm Tây.....	209
Toọng Tương	241
<i>Phần I:</i> Tìm hiểu đôi nét truyện thơ Nôm Tây Nùng Toọng Tương.....	243
<i>Phần II:</i> Phiên âm tiếng Tây Toọng Tương.....	249
<i>Phần III:</i> Dịch nghĩa Trọng Tương.....	283
<i>Phần IV:</i> Dịch văn vần Trọng Tương.....	323
<i>Phần V:</i> Nguyên bản chữ Nôm Tây.....	365
Mục lục:	396

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC XÃ HỘI

BIOỐC LẢ PÁC DẢO TOỌNG TƯƠNG

Chịu trách nhiệm xuất bản

Vi Quang Thọ

Chịu trách nhiệm bản thảo

Trịnh Khắc Mạnh

Sửa bản in

Hoàng Phương Mai - Trần Thu Hường

Trình bày bìa

Lê Huy

In 500 cuốn tại nhà in

Công ty Mỹ thuật trung ương - Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch
Số đăng ký kế hoạch xuất bản: 1049 - 2008 / CXB / 15 - 60 KHXH

Ngày 20 tháng 11 năm 2008

**BIOỐC LẢ
PÁC DẢO
TOỌNG TƯỜNG**

Tổng tập truyện thơ Nôm t2

2304090000070

99.000